

SURÁNYI MIKLÓS MŰVEINEK EMLÉKKIADÁSA
2.

SURÁNYI MIKLÓS
A SZENT HEGY
A MÁGUS

A SZENT HEGY

REGÉNY

ELSŐ KÖNYV

I.

Ha valaki Árpádházi Margitnak, a szűz királyleánynak áldott, kis szigetén - Óbudával szemben - az ott letelepedett Johannita-rend lovagvárában, az Úrnak 1288-ik esztendejében, bizonyos Giovanni da Saliceto után kérdezősködik vala, bizonyára ilyenfajta választ kap a rend kancellárjának, a nyájas és közlékeny Mathiolus dell'Aposa lovagnak szájából:

- Giovanni Benvenuto da Saliceto bolognai származású rokkant keresztesvitéz, negyvenesztendős, mindenkinél jobban ismeri a görög és latin remekírókat, valamint az ó- és újszövetségi bibliát, a bírák, királyok és próféták könyveit, a zsoltárokat és az apostolok leveleit, a provencai költőket és a lovagregényeket, a Minnesängerek énekeit és Ptolemaeus csillagászatát, nemkülönbén Aristoteles és Aquinói Tamás filozófiáját. Huszonhatéves korában Giovannit, a vitézi tornák és szerelmi kalandok terén felülmúlhatatlan lovagot, a Lambertazziaknak 1274-ben történt kiveretése alkalmával - mint ghibellint - száműzték Bolognából s testvérünk egyideig Páduában éledélt, majd Velencében vállalt jegyzői tisztséget Endre magyar királyi hercegnek és anyjának, Morosini Tommasinának udvarában. Aztán lefizetvén a köteles kétszázötven aranyat, az olaszországi Szent János-rend nagykeresztesei közé lépett s azóta viseli fekete csuháján a nyolcszögletű fehér keresztet s a szalagot, melyre Krisztus kínszenvedéseinek nyolc titkát hímeztek. Ezelőtt tizenkét esztendővel Magyarországra jött s a király mellett a morvamezei csatában átlőtték a lábát. Azóta sántítva jár, de oly büszkén és fürgén, mint a szarvas. Giovanni most letette a kardot s elővette Bolognában nyert magisteri oklevelét. A király kedves embere, az apródok tanítómestere, a budai bíró bizalmas kancellárja, könyvmásoló és krónikaíró, orgonista és regens chori az apácák templomában s e sok hivatal mellett reggeltől estig ráér süttetni a hátát az aranyos nappal, amelyet imád - és csavarogni az éjszakában, amelynek titkai közepette inkább járatos, mint a keresztényi erényekben. Szereti a lantot, a könyvet, a budai borokat és a szép leányt. Nevetős jó fiú, aranyból van a szíve, a kupát mindig fenéig issza s ma is épp oly hetyke és hódító, mint aminő volt, amikor nem a régi doktorokat és egyházatyákat, hanem a kardot és kopját forgatta. Sok ivás, udvari asszonyok és szolgálók szerelme, valamint a kockajáték izgalmi sűrű és mély ráncokat vontak szép hosszas, barna arcára és meggörnyesztették a hátát, de a tizenöt éves leányok még ma is boldogok, ha az ő kezét fogva léphetnek be a szerelem kertjébe. A nép varázslónak tartja. Igaz, hogy nemcsak a tudományokhoz, de minden haszontalan ügyességhez ért s a messze földről jövő szemfényvesztőket, kardnyelöket és tűzevőket sokszor lefőzte már a maga bűvészetével, amelyet araboktól és Indiában járt hajósoktól tanult. Szelleme mindig sziporkázik, kedve mindig vidám és tréfás, és csókra, versre, tudományos vitatkozásra mindig készen áll az esze, szíve és a karja. Most áristombban ül.

Ha így felel a rend kancellárja, a vidám és pergőnyelvű Mathiolus lovag, nagy vonásokban bizonyára eltalálja az igazságot.

Szerelmi kihágások, részegeskedések és párviadatok olyannyira megsokasodtak a lovag bűnlisztáján, hogy bebörtönöztetését nem lehetett tovább halasztani.

A lovag eleinte nem látta tragikusnak a dolgot; csak azt szerette volna tudni, meddig tart ez a vezeklés az áristombban. Az aranyos tavaszi napsugarat azonban mind keservesebben nélkülözte és mindig könnybe lábadt a szeme, ha a rétekre teregetett, fehér, piros, kék gyepszőnyegre gondolt, melyen hanyattfekve mindig nagyon szerette nézni a tovabballagó fellegeket és az aranyba fürdetett tiszta kék eget.

Giovanni egész életében szabad ég alatt élt, nézegetett, mosolygott, s itt, a patkányok undok lyukai előtt üldögélve, sírva próbálta meg az összes okos, vidám és jószívű szenteket, hogy szabadítsák ki valahogy a börtönből.

- Oh te szent, te jó, te édes, mosolygós derék Szűzanya, te kegyelmes és elnéző menedéke a magamfajta ártatlan, üldözött, sehonnai árvának, - súg valamit fülébe a nagyperjelnek, aki hülye, süket és szívtelen vén tökfilkó létére talán már el is felejtette, hogy én is e világon vagyok és szenvedek.

Így könyörgött a Madonnához Giovanni, a kóbor sánta lovag a János-vitézek nyúlszigeti várának donjonjában, amelynek kerek kis ablaka a Dunára nézett.

A szigeten még csak zsolozsmázó barátok, tehénfejő szolgálók s a várórség lándzsás zsoldosai voltak ébren. Apácák, Jánosrendi lovagok, királyi várnépség, érseki vitézek még mélyen aludtak és tovább álmodták a tegnapi lakoma gyönyörűségeit.

Tegnap örömetét rendezett a budai bíró László király parancsára. Néhány ökröt sütöttek a Boldogasszony szigetén - amelyet a nép még most is Nyulak-szigetének hívott - és hordószámra folyt a bor és a sör a zárdák mellett, a prédikáló tereken és az udvarokban. Hárfások jártak fel és alá a körtefák alatt, német dalnokok vidám kórusban köszöntötték a tavaszt, egész nap zengett a fuvola és a cimbalom, s a késő éjszakai órákban a klastromok kertjében szerelmes suttogások közepette csendesedett el az emberek jókedve.

Giovanninak mindebből semmi sem jutott. Ő a János-torony legfelső ablakában hallgatta a Duna vízének loccsanásait, Lombardia szép kék egére gondolt, és egy pillanatra úgy érezte, hogy minden türelmének végeszakadt és meghal a szabadság után való epekedésben. Ekkor jött a szabadulás.

A porkoláb kinyitotta az ajtót és bekiáltott:

- Héj, Giovanni Benvenuto Saliceto lovag!

És lándzsájával kifelé mutatott.

Az invalidus arca megnyúlt az örömtől és majdnem sírva fakadt. Hirtelen nagyon szépnek találta az életet és megfogadta magában, hogy a Domokosok templomában a kised Jézust szoptató Madonnának - aki bizonyára engesztelő szavakat súgott a vén nagyperjel fülébe - két viaszgyertyát áldoz.

- Még ma jelentkezem Wernher gróf budai bíró palotájában, - tette hozzá és hamar elhatározta, hogy a zárdán kívül tölti az éjszakát, ha a Gellérthegy alján levő Szent Erzsébet-kórház ápolónőjét, a szép Judithot megtalálja.

A porkoláb álmosan és dühösen csörgette a kulcsokat és elmenőben méltatlankodva dörmögött:

- Az ilyen sánta gazembereket inkább ma dobnám a Dunába, mint holnap. Semmirekellő, naplopó, éhenkórász, csavargó népség.

Az öreg bajnok haszontalan naplopónak tartotta Giovanni lovagot, mint mindenkit, aki semmi testi munkát nem végez, fegyvert nem forgat, csak bibliákat, klasszikusokat és hivatalos okiratokat másol.

Giovanni nem hallotta a szidalmakat. Nagyot füttyentett, összekapta fekete köpenyegét, megigazította szíjas saruit, fejébe vágta széleskarimájú, kúpalakú kalapját és végigmérve börtönének piszkos, dohos, törmelékes oduját, vidáman nekivágott a patkányokkal és egerekkel népes keskeny csigalépcsőnek.

Negyedóra múlva ott sántikált a sziget déli csúcsán, a Johanniták bástyája alatt és mérgesen alkudozott egy jenei révessel. Két vékony, halpikkelyforma ezüstpénzt kínált neki. A révész gyanúsán és fontoskodva nézegette a nagyon problematikus értékű pénzeket. Az ezüst maga is igen rossz minőségű volt, rajta sem jel, sem írás, csak valami elkopott, kiélesedett nyoma az ollónak, amely körülvágta és becsipkázta a fémet. Az ilyen pénzt nem is darabszám, hanem súly szerint mérték, kis mérleggel, melyet gondos és pénzes ember mindig magánál hordott, vékony láncon az övébe akasztva.

A révész csónakában két budai zsidó ült. Hegyes kalap a kezükben, piszkos, szürke, durva köpenyükön sárga folt: a zsidójel, amelyet a legutóbbi budai zsinat óta tartozott viselni minden zsidó, akinek nem volt protekciója.

A két atyafi félénken és bizonytalan érzéssel kuporgott a csónak végében; attól tartottak, hogy a büszke Jánosrendi vitéz - akinek kötekedő és tréfás hírét igen jól ismerték - nem lesz hajlandó zsidóval egy csónakban ülni. Az egyiknek - Hekkul egyházfinak - eszébe jutott, mint kell egyidejűleg kedvében járni a keresztes-vitéznek és a goromba jenei révésznek is. Felajánlotta, hogy legyen a lovag az ő kettejük vendége.

- Majd aztán elszámolunk, - kacsintott Hekkul a révész felé, aki erre a három hajnali vendéget átszállította a budai partra.

Szentháromságnál, a felső hévizi fürdő előtt ért partot a széles szügyű, felkunkorodó orrú, idomtalan vízi jármű. A fürdő már nyitva volt s kapujában már ott üldögélt a német kofa, aki a budai bíró engedélye szerint sajtot, túrót, vaját, savót és tejet árulgatott.

Giovanni elvált a zsidóktól, megfürdött a jó, meleg, pezsgő forrásvízben, víg tréfákat rendezett a német hospesek között, megsiklandozta a szomszéd medencében fürdő leányokat, azután betért a közeli korcsmába, ahol Félkezű János, a nyugalomba vonult hentes mérte a budai borokat. Giovanni ugyan fürdés után, reggel, éhes gyomorral inkább sörre szomjazott, de azt tilos volt korcsmában kimérni. Ivott tehát jó vörös nyéki bort két fakupával s attól nagyon megmelegedett a szíve. Kiült a korcsma elé, a fehér köpadra és nézte az eget és a napot, amely szikrázva tüzelt a budai kőbányák sárgás homokkavicsára. A Duna hullámaiban kis fénycsíkok ragyogtak, mint ezüstpikkelyes halacsok. Giovanni lovag kimondhatatlanul örült a tiszta levegőnek, a sugaras napnak, a Duna csillogó habjainak és Félkezű János leányát, az egyetlen tunikájában majdnem mezítelen, zsíroshajú, feketeszemű, az alvástól még meleg és buja illatú Mandulát kéjesen ölelgette. Félkezű János egykedvűen töltögette a bort, a leányára ügyet sem vetett és többször maga is nagyokat húzott a kupából, majd keservesen oldalbarúgott egy kamasz kölyket, aki a sarokban gubbasztva sehogy sem tudott felébredni.

- Az egész világ részeg - dörmögött félhangosan a korcsmáros. - Odaát a szigeten még hajnali kakasszóra sem ült el a dorbézolás.

A vén hentes - aki mindenkinek azt hazudta, hogy a cseh háborúban vesztette el a karját, pedig disznó harapta szét az izmait - semmi tiszteletet sem mutatott az ölelkező lovaggal szemben. Sőt mintha kissé lenézte volna:

- Jobb volna, ha elmennél az esküvőre.

- Milyen esküvőre?

- Bolond vagy te lovag, vagy téli álmodat aludtad, mint a medve? - riadt fel a korcsmáros.

- No, én nem foglalkozom apró-cseprő dolgokkal, bánom is én, tőlem az egész világ lakodalmat ülhet - mentegette magát Giovanni, aki szégyelte bevallani, hogy három hónapig börtönben ült s ezért nem tud a világ eseményeiről.

Szerencse, hogy a korcsmáros kéretlenül is folytatta:

- Az éjjel két kereszties szökött el hozzám Néda hercegnő két dajkájával egy kis külön lakodalomra. Azok beszéltek, hogy a király nénye, a nyúlszigeti fejedelemasszony ma tartja lakodalmát valami cseh zsvánnyal a Boldogasszony templomában.

Giovanni lovag szeme kerekre nyílt és kipirult az arca a meglepetéstől.

- Erzsébet?

- Erzsébet. Férjhez megy az apáca... Nagy lakodalom lesz, de hallom, a dolog nem tetszik az érseknek és megtiltotta, hogy a Nyúlszigetről akár egyetlen lélek is részt vegyen a lakzin. Hanem a király borát, azt azért megittátok.

Giovanni felállott és elballagott. Elhatározta, hogy megnézi a fejedelemasszony esküvőjét. Félkezű János háza falához valaki odatámasztott egy hosszú, görcsös botot, zárandokoknak, csavargó népénekeseknek és vándor kuruzslóknak hűséges utitársát. Gazdája tovább ment s a bot ottfelajtvé, árván - cifrára kifaragott bunkóját hosszú, vékony nyakán mintha szomorúan lecsüggesztené - a fal mellett álldogált. Giovanni felkapta a botot, keményen megforgatta a kezében és nekivágott a Szent Péteri-útnak. A finom, vízpárákkal teli levegőben kitágult a tüdeje, lábizmai szinte kéjesen táncoltak rugalmas lépései közben és Giovanni megállapította, hogy nincs szebb dolog a világon, mint szabadon, büszkén, bátran útnak indulni és menni... menni előre... fel a hegynek.

A felhévizi korcsma a Johanniták szentháromsági háza mellett állott, egészen a dunai révben. Egy kis áradás és a hullámok már a ház lábuzatát és az erős, nagy akvinkumi kockakövekből épült földszintet nyalták. Itt kígyózott északról délnek a Szent Péteri-út, fel a budai várhegyre, amelynek magas, karcsú tornyai, csipkés oromzata, erős és zömök bástyái élesen és komoran rajzolódtak az égboltozatra.

Az úton már most is - reggel hat óra tájban - eléggé élénk és tarka-barka volt a forgalom.

Budavárában ezidőtájt szakadatlan folyt az építkezés. Nemes urak, udvari tisztviselők, comesek, ispánok, kamarai emberek, vagyonos kereskedők és zsidók egyre építkeztek, toldották-foldották házaikat és a hegytetőn éppen négy templom állott restaurálás alatt. Most változtatták meg a Boldogasszony főtemplom stílusát s magasba szökkenő karcsú és elegáns pillérek és tornyocskákat helyeztek el a komoly, vaskos, félköríves, dupla ablakos, várszerű épületen. Négy templom tornya látszott ide a hegyről, amelyre a Szent Péteri-út törtetett s amelyen most sok német és olasz kőműves, magyar és kun fuvaros, hajcsár és kocsis, kubikos és kötőrő sietett a dolgára. Kétkerekű kordék, szamarak és ökrök vontak nyikorgós szekerek dőcögtek a meredek országúton.

Ezzel a vályog-, mész- és homokszagú étellel találkozott útközben Giovanni, amint görcsös botjával elhaladt a parton fekvő királyi téglavető, az Ágoston-rendiek kolostora és kéttornyú temploma mellett. A templom körül jócskán benépesedett temetőben a kereszties vitéz lábai alatt zöld gyíkok és békák ugráltak szanaszét és elbújtak a mészkeő síremlékek repedései közé.

A lovag mindebből semmit sem vett észre. Kiváncsi lelke a nap szenzációjával foglalkozott és szabadjára eresztett fantáziája színes víziókat szőtt a mai esküvőről.

Erzsébet hercegnő esküvője! Ez volt a kicsiny mag, amelyből a lovag képzeletében - mint a hindu bűvölő keze alatt az almafa - szemlátomást csirázott ki az apáca-fejedelemné ágas-bogas, dús regénye.

Giovanni összehúzta a szemöldökét, mint ahogy szokta, mikor maga elé idéz valakit és merően vizsgálja a képzeletében megjelent alakot. Erzsébet hercegnőt kevesen ismerték úgy, mint a vitéz, aki éveken át lovagregényeket olvasott fel, olasz szatírákat recitált és szerelmes énekeket dalolt a nyúlszigeti apácák szép fejedelemasszonyának fülébe. Ő volt az, aki Erzsé-

bet titkait tudta és kalandjait épp oly szenvedéllyel és áhítattal rendezte, mint a passziójátékokat Krisztus kínszenvedésének nagyhetében. Titkos postása, szerelmi tanácsadója és éjszakai kirándulásai alatt láthatatlanul jelenlevő testőre volt a szép fejedelemasszonynak, akibe nemcsak a nyúlszigeti premontreiek, minoriták és János-lovagok, de még az apácák is mind szerelmesek voltak.

- A hercegnő férjhez ment, - tünődött a lovag és majd lelépett a kőbevájt, keskeny gyalogösvényről, amely az országúttól jobbra ágazott és a várbeli Szombat-kapuhoz vezetett.

- Erzsébet férjhez megy! Kár, hogy ilyen közönséges vége van ennek a rendkívüli regénynek. És búsan sóhajtott: hogy vége van a nyúlszigeti búbajos napoknak.

Ahogy a város felé közeledett, mindjobban elevenedett az élet. Parasztok, fuvarosok, hajósok, kőművesek és kofák ballagtak az úton az igénytelenség és nyári meleg könnyed és természetes egyenruhájában. Testüket bőrvével leszorított, térdig érő egyetlen ingféle takarta, de némelyike - a honfoglalás kori parasztság ivadéka - a júniusi melegben is ködment, vagy szőrös magyar gubát viselt. Ezek karima nélküli sapkát, ellenben a kunok magas, hegyes süveget, az olaszok pedig gerezdes, lapos kerek kalapot hordtak.

Itt-ott már látható volt egy-egy feszesnadrágos, felkunkorodó orrú sarúban lépegető iparos, vagy kereskedő, aki a mai napra rendesen kiöltözködött. A férfiak is mind hosszú hajat hordtak. Rövid kis szakálluk, lógó bajuszuk kellemesen és szeliden árnyékolta be a magyarok arcát, de annál harciasabb, hetykébb, kihívóbb volt a feketeszemű, barnapiros arcú, egyenes hátú és szélesvállú kún legények megjelenése.

Giovanni ügyet sem vetett a Duna-part reggeli publikumára. *Ma* únta és megvetette ezt a népséget, amelyet pedig egyébként szívesen elnézegetett s különös örömmel szedte közülök a szeretőit. *Ma* utálta a mészárosokat, akiknek erre voltak a gulyáik, istállóik és vágószékeik. Örült, amikor a meredek kapaszkodón feljutott a bástyára, Pestújhegy, vagy másképp Budavár falai közé.

- Itt csakugyan látnivalóra készülünk! - gondolta a lovag s mosolyogva nézte, mily ünnepélyesen, komolyan és izzadva járnak-kelnek az emberek, bocskorban, cifraszűrben, virágos kelméjű róka- vagy nyestprémes magyar kabátban. Néhány gazdag magyar kereskedőn szép finom posztóju, jól szabott ujjasfelöltő virított, amelynek rézsutosan, a bal válltól a jobb csipő irányában hasított eleje oly tetszetős volt, hogy azt az elegáns és fényűző Bizánc is szívesen utánozta. A kurtanemesek testén bekecs feszült, a lábszárakra nyúlós szövetből készült nadrág tapadt.

A várhegy déli szélén, a királyi épületek kapujából egyszerre csak felharsant az udvari kürtösök riadója. A király és kísérete megindult a templom felé. A király körül Mizse gróf, Mihály Öböl fia, kún főurak, Sóvári György és fiai tolongtak ragyogószőrű berber méneken. Utána a budai urak jöttek: Henz gróf, Vincze ispán, a Petermannok, Tyllmannok, a céhek mesterei, német és olasz építészek, akiket gróf Wernherius, budai rektor, a király képében való bíró vezetett. A király jobbján édesanyja, balján a menyasszony lovagolt hosszú sörényű fehér lovon. A menyasszony mellett táncolt a vőlegény, Závisz cseh kormányzó nyughatatlan fekete paripája.

- Nincs ennél szebb huszonhatéves fickó az egész világon - dörmögte halkán Giovanni lovag és oldalba bökve a mellette álló Uhlwing építészt, szemével a királyra mutatott.

- Nagy és dicső fejedelem - suttozta a jámbor német.

- De a leányodat nem szeretnéd magas színe elé bocsátani, mi?

A német félősen pislogott rövidlátó szemével, amely fölé kezével ernyőt formált.

- Mint egy mesebeli félisten, - suttogták Giovanni körül az emberek, amint a király elvonult a templom harangtornya mellett.

Giovanni az udvari kíséretben megpillantotta a királynő kancellárját, a krónikás Kézai Simont. Az is észrevette őt s mind a ketten addig izegtek-mozogtak, csúszkáltak és furakodtak a tömegben, amíg egymás mellé kerültek.

A templomajtóban megölelték egymást. Giovanni, aki Firenzében, Milanóban, Velencében megszokta az egész városrészt elfoglaló, piacnak, vásárcsarnoknak, találkozó- és sétahelynek és minden egyéb profán és zajos összejöveteleknek színhelyéül szolgáló kolosszális csarnok-templomokat, a budai Boldogasszony-templomban - amelyre a német polgárok oly határtalanul büszkék voltak - a kisdudfalusi templomocskák naiv unalmát érezte. *Ma* azonban a keleti szőnyegek, selyemzászlók, képek, szobrok, füzérek, drága terítékek és dús drapériák mély tónusú, színgazdag pompájában egész elragadónak találta a budaiak plébánia-egyházát. Az előcsarnok zömök oszlopai alatt húzódott meg Simon barátjával, bágyadt és titokzatos félhomályban, ahonnan láthatatlanul, de mint valami amfiteátrum páholyából szemlélte a szentélyben végbemenő jeleneteket.

Kezdetét vette a nagymise. Sajnos, a miséről hiányzott a püspökök, apátok, prépostok szín-pompás és tekintélyes serege. Hiányzott a nyúlzigeti apácák kórusának mennyei éneke, az orgona újszépségű zenéje, - az egyház távolmaradt a hercegnő esküvőjéről, csak néhány renitens budai pap állott a király mellé az Isten irgalmasságának és a bűnök bocsánatának a reményében. Giovanni a menyasszonyra pillantott.

- Gazember vagyok, ha valaha szebb asszonyi állat élt ezen a világon.

Aztán elkomorodott az arca.

- Férjhez megy. Kár, hogy ilyen közönséges vége van ennek a rendkívüli regénynek.

II.

Kézai Simon és Giovanni a harangtorony alól nézték a szertartást. Miklós prépost megszen-
telte a királyt és a jegyesek felé fordult:

- Beati omnes, qui timent Dominum.

- Nézd, milyen sápadt a prépost - suttogta Kézai, - nem szeretnék a bőrében lenni, hogy érseki tilalom ellenére megáldja ezt a házasságot. Nagy ember, igaz ember, mártír.

- És sok pénzt, meg Komárom városát kapja a fáradságáért, - tette hozzá Giovanni.

Miklós prépost az evangélium után intelmet intézett a jegyesekhez. Így kezdte:

- A házasság Krisztusnak az ő jegyeséhez, az anyaszentegyházhoz való viszonyát jelzi...

Giovanni a szakállába dörmögte:

- Erzsébet Krisztusnak volt a jegyese és Závisznak lett a felesége.

- A nemzet üdvéért, - javította ki a krónikás. - Rasenberg Závisz hatalmában tartja Cseh-országot és nekünk szükségünk van a csehekre Albert osztrák herceg és a Németújvári grófok ellen.

A krónikás halkán imádkozott Erzsébet fejedelemasszonyért, aki oltárt, fátyolt, mindent el-
hagy a király és az ország boldogságáért. A sánta lovag oda-odahajolt a barát füléhez.

- Első szerelmünk Milutin herceg volt Szerémországban. Tőle való Néda hercegnő. Mindössze egy évig voltunk a szerb udvar vendége és a déli éghajlat olyan jót tett nekünk, hogy haza sem jöttünk, míg vissza nem soványodtunk... Aztán a zárdában szerettünk sokat és szépen... Utolsó szerelmünk Wernherius gróf, a budai bíró.

Simon mester fejére vonta durva barna csuklyáját s azon tünődött, vajjon igaz-e, amit Giovanni a hercegnő szerémségi kalandjairól, a gyerekekről s a fejedelemasszony erkölestelen életéről fecseg.

- Istenem, ha mindez igaz volna!

Giovanni pedig ezalatt végignézett a nász népen. Az asszonyok és hajadonok drága ékszerek alatt roskadoztak. Gerezdalakú süvegükről hátul csokorba kötött fátyol szárnyalt s ezeket a fátylakat bizánci és velencei csipkék, hímzések és arannyal átszőtt applikációk díszítették. Felső tunikájuk prémmel és zsinórral volt díszítve és homlokukat aranyabroncs, drágakövekkel kirakott korona övezte, amelyről gyöngyös láncocskák csüngtek alá. De a menyasszony pompája túlragyogta valamennyit. Tyranti arannyal átszőtt ruhát viselt. Olyan fényes volt, - mondták, hogy vakította a szemet. Bronzbarna fürtös fejét diadém fedte, amely értékesebb volt az angol király koronájánál; pompás fehér keblét olyan csatt ékesítette, hogy egész Kúnországot oda lehetett volna érte adni. Ruhájáról arannyal hímzett, hermelinnel bélelt, gyöngyökkel és nemeskövekkel megrakott palást hullámszórt alá s rózsás, kerek, síma, meztelen nyakát illatokkal megpermetezett coboly prémezte.

A budaiak is ragyogóan kiöltöztek. Német szokás szerint szakállukat meghintették arannyal és mint a tatároknál látták, gyöngyöt meg drágaköveket szóttak a hajukba. Wernherius gróf, a budai bíró, úgy ragyogott fehér mentéjében, arannyal átszőtt, földigérő palástjában, mint egy szőke hattyúlovag.

- A menyasszony Wernher nézi, - súgta Giovanni a krónikás fülébe, - fogadok, hogy még a mai szent napon megcsalja vele az urát.

Az oltárnál Miklós prépost éppen most kérdezte a menyasszonytól:

- Nagyságos hercegnő, szereted-e ezt a személyt, Rasenberg Záviss herceget?

- Szeretem, - felelt egy zengő, mély női hang és Kézai Simon szíve megreszketett bele.

Giovanni halkán sziszegte:

- Azt mondják, nincs az a tizenöt éves szűz, akinek olyan fehér, síkos és ruganyos csípője volna, mint a hercegnőnek. De a mellét túlságos soknak találom.

- Csak a mi áldott, felséges szent királynénk volna itt e gyönyörű pillanatban! - sóhajtott Kézai, Izabella királyné írődeákja.

- Mi van a királynéval? A tömlöcben gyalázatosan elmaradtam a világtól.

- A felséges asszony éppen ma egy hónapja békült ki a királlyal, de a hercegnő házassága újra elidegenítette őt felséges férjétől. Izabella királyné épp olyan sokat szenved, mint a hét törrel átjárt szívű Madonna.

- Sajnálom szegény olasz asszonyt, - sóhajtott Giovanni, - pokollá teszi az életét ez a kegyetlen és részeges kéjenc.

...Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob vobiscum sit et ipse coniugat vos, impleatque benedictionem suam in vobis - áldotta meg az új párt Miklós prépost azokkal a szavakkal, amelyeket Tóbiás és Sára házasságkötésénél Rachel, a menyasszony anyja használt.

A templom megtelt a tömjén füstjével, az áhítat sóhajtásaival és a forró júniusi levegőben tikkadó emberek rövid, nehéz zihálásával. Elfáradva, éhesen, szorongásig felöltözve váltogatták lábaikat a férfiak s merev, kemény ruhájukban csaknem ájuldoztak az asszonyok. Nehéz illatú virágok, verejtékes testek, gyertyafüst, korom, tömjén és gallyak szaga kóválygott a levegőben, de Kézai Simon mester mindebből nem látott, nem hallott, nem érzett semmit, mert folyton a fülébe zúgott Giovanni hangja... kegyetlen, részeges kéjenc.

Simon ártatlan és hűséges lelke csordultig tele lett fájó felháborodással és haraggal. Mintha magát a sánta Lucifert látná Giovanniban, akit összeszorított fogakkal, szinte hörögve szidalmazott:

- Te hitetlen, léleknélkülvaló idegen, tudod is te, kicsoda a mi urunk és királyunk, László. László az isteni Mars fia, akinek csillagzata - fogantatása és születésének napjától fogva - emberfeletti erőt ad neki. Emlékszel a morvamezői csatára, amelyen ezüst páncélban tizenégy esztendő s rózsa arcával végigsuhant, hófehér lovon, mint szent Mihály arkangyal? Elfelejtetted, hogy mint vonult Urunk a kúnok ellen, hogy nemzetét és országát megvédje saját anyja véreitől? A kúnok olyan sokan voltak, mint a főveny a tengerben s a király seregéből úgy hullottak a Radvánszkiak, Rátótiak, Wigmandok, Rósdiaiak, mint a sarjú a jobbagy kaszája alatt, - és úgy-e, akkor az Úristen maga avatkozott a háborúba s nagy záport bocsátott a harcmezőre és éppen a kúnok szemébe csapkodott a jeges eső. Tán csak emlékszel, hogy a kúnok, akik leginkább íjjaikban és nyilaikban bizakodtak vala, a sűrű zápor miatt a próféta szavai szerint olyanokká lettek, mint a föld ganéja. Hej, én akkor fiatal novicius voltam s a király előtt vittem a keresztet balkezemben. A jobbomban ragyogó, éles mezítelen kardot tartottam, amely akkor vesztette el szüzességét, a király lobogója alatt. Győztünk! A kúnok véréből piros-tarka lett a fehér lovam s a felkelők remegő szívvel alig mertek a király arcába tekinteni. Peleusfi Achilles nem lehetett szebb, ragyogóbb és csábítóbb, mint László, aki tizennyolc éves volt e napon, még majdnem gyermek, de a lovát páncélostul és szerszámostul felemelte, mint egy kecskegödölyét...

- Derék cseléd vagy, Simon! Ha én király volnék, új címet, adnék neked, ezüstpajzsban házórzó kutyával, amint kilógó nyelvvel a gazdája talpát nyalogatja.

- Elfelejtetted, hogy mily sok és kemény leckét adott dicső urunk cseheknek, tatároknak, németeknek?...

- És mint fulladt bele a kún leányok ölébe, valahányszor Albert ellen kellett volna megvédeni szentséges hazánkat.

Simon mester, a hűséges cancellista, sírva fakadt dühében, mint egy gyermek.

- Gazember vagy! - sziszegte legjobb barátja, kenyeres cimborája, skriptóriumban, harcban és kocsmában, mindenütt és mindig hűséges és kedves pajtása, Giovanni fülébe. - Holnap istenítélet döntse el kettőnk között, kinek van igazsága!

Ebben a pillanatban, 1288 június 4-én, amikor a nap delelőre hágott, elhangzott a prépost fölemelt, reszkető szava:

- Ego vos in matrimonium coniugo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.

Erzsébet hercegnő Rasenberg Závisz felesége lett.

Giovanni fürge szemei előtt e pillanatban a templom főkapujánál egy bő dalmatikába bujtattott, hatalmas cifra alak jelent meg, aki egyik kezében kettős keresztet, a másikban érseki címet tartott magasra.

- Az esztergomi érsek heroldja, - figyelmeztette szomszédait Giovanni.

- Lodomér heroldja! - zúgott végig a gyülekezeten s a tömeg önkéntelenül utat nyitott a címeres vitéznek, akinek nyomában minorita szerzetes és bő, dúsan hímzett fehér palástban, apró arany feszületet és pásztorbotot magasra tartva, méltóságteljesen lépkedett Pozsony kanonok, apát, az esztergomi érsek helytartója és követe.

Mindenki elcsöndesedett, és visszafojtotta lélegzetét. Miklós prépost, az eskető lelkész, a királpárti budai káptalan feje, halálravált arccal bámult az esztergomi érsek követére. Úgy érezte, hogy az Isten büntető karja emelkedik a feje fölé, és többé egy hang sem jött ki a torkán. A prépost, aki a hódtavi csatában térdig gázolt a vérben, most, mint szepegő gyermek, élmélygést érzett a gyomrában.

Ezalatt a kanonok fellépett az oltárra, térdet hajtott a tabernákulum előtt, aztán kifelé fordult. A harangok zúgtak, a tömjén füstje nagy, fényes felhőbe burkolta a főpap keskeny, ősz alakját. A nap a szentély ablakán át éppen rávilágított a kanonokra, szinte átlátszóvá tette, megmagasztosította és földöntúli hatalom, erő és méltóság fényébe fűrdette.

- Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében! - csattant fel a kis ember száraz, vértelen, keskeny ajka.

A magas, sziszegő tenorhangokra a borzalom fagyos hangulata szállt az emberek lelkére.

- Az Úr hatalmával jöttünk. Miklós pápa őszentsége és Lodomér esztergomi érsek önagsága nevében, Isten legmagasabb sugalmazásából kihirdetjük a király előtt a következőket.

A gyülekezet fölött reszkető, halk sóhajtás futott végig. Az érseki követ kíséretéből kilépett tizenkét Domokos és meggyujtották a gyertyájukat. A király és kísérete meredten, szívdobogva és némán hallgatta Pozsony kanonok szavait:

- Szégyenli magát a mindenekfelett való Isten, ha végignéz a te országodon, király. Az emberek egymást gyilkolják, rabolják, az egyház vagyont vad farkasok módjára dúlják fékevesztett, gőgös, hitetlen urak. Az országban pogányok, szaracénusok, zsidók és neugárok uralkodnak, s te, király, ezek társaságában élsz, felséges hitvesedet börtönbe záratod és meggyalázod a házasság szentségét, nemcsak magadban, de nővéredben, Erzsébet hercegasszonyban is. Nehogy tehát Istent és a pápát megbántsuk, hogy hű pásztorokhoz és nem felfogadott szolgákhoz hasonlítsunk, kik farkas közeledtével, mint néma ebek, nem tudnak ugatni, Miklós pápa kihirdeti ellened és a tatárok, kúnok, neugárok ellen a keresztesháborút, nem csupán Magyarországon, hanem Német- és Lengyelországban is, különösen pedig Csehországban, Ausztriában, Steier- és Korontálországokban.

A düh és rémület érzése rántotta össze a király homlokát, de a kanonok sietve folytatta:

- Mivel pedig László király, megcsúfolva Istent és az egyházat, apácafejedelemasszony nővérét férjhezadta s a szüzességi fogadalmat nyilvánosan megbecstelenítette, úgy őt, mint családját, valamint mindenkit, aki e mai napon elkövetett bűntényben személyesen segédkezett - egyházi tilalom alá vesszük. Megtiltjuk, hogy a Duna jobbpartján, a budai hévizektől a Gellérthegyig istentisztelet tartassék. Rendeljük, hogy e helyeken, valamint ahova a király beteszi a lábát, senki se merje kiszolgáltatni a szentségeket, kivéve a keresztséget a kisdedeknek s a töredelmet, utolsó kenetet, s oltári szentséget a haldoklóknak, de az elhaltak egyházi temetésben ne részesüljenek. A plébánosoknak megengedtetik, hogy hónaponként egyszer misézhessenek, harangszó nélkül, zárt ajtók mögött, a kiközösítettek kizárásával, hogy az Úr testét a betegek számára elkészíthessék. Kiátkozzuk Erzsébet fejedelemasszonyt, amiért meggyalázta a Domokos-rend fogadalmát és szégyent hozott az Úr Jézus és a szeplőtlen Szűz fejére... Kiátkozzuk Miklós prépostot, az egyház hűtlen és eretnek szolgáját... és Wernherius grófot, a budai bírót, aki immár ismételten hajlékot és módot ad szentségtörő, Istent gúnyoló, pogány merényletek elkövetésére.

Mindenki a kiátkozottak arcába nézett. A prépost ajaka, mint a vesztőhelyre hurcolt vértanuké, imákat mormolt. Erzsébet asszony gögös, lángoló szemével végigvágott az Úr követén s szinte kéjesen összeborzongott, amikor Wernher nevét hallotta. A budai bíró selymes szőke szakállá meg sem rezzent, acélos színű szeme, mint egy márványszoborba illesztett drágakő, ragyogott, anélkül, hogy valakire nézett volna. Olyan volt, mint a mozdulatlan, rejtelmes és gondolkodó Sphinx.

Sokan sírtak. Az asszonyok kísérőik közé rogytak, erős, kemény vitézek homlokáról kövér verejtékcseppek indultak meg. Lopva mindenki a királyra nézett.

Rémülve látták, hogy a fejedelem falfehér arcán súlyos könnycsepp gördül alá.

- Az Isten büntetése ez, - gondolta Uhlwing építőmester a Német-utcából, aki nem nagy lelkesedéssel jött el az esküvőre s most nem szánta volna falbavágni a fejét, hogy könnyelműen - vagy Wernher bírótól való féltében? - kockára tette örök üdvösségét. Fejében hirtelen megfordult minden borzasztó szóbeszéd, amit a királyról, Erzsébetről, az özvegy királynőről s az udvarról hallott. Vacogott a foga, ha arra gondolt, hogy a király állítólag a saját nővérével is szerelmi viszonyt folytatott s hitvesének, Izabella királynőnek, aki ellen orgyilkosokat bérelt, minden birtokát egyik ágyasának, Eduának adta. Hogy ő ezért a királyért kárhozik el, aki tatárokat hozott a saját nemzete ellen s tatárjai az ő szeme láttára és mulattatására, papok holtteste mellett, oltárra fektetve szennyezték be a fiatal apácákat... Ki tudja, mennyi volt ebből az igaz, de Uhlwing, a jámbor építész jajveszékelve sírt, mint az anyját kereső gyermek.

- Ó, én irtóztos nagy vétkem! - kiáltott fel magánkívvül és mint egy üres zsák, összeomlott s elterült a padlón.

Egyszerre általános zokogás támadt s mindenki tekintete az oltár evangéliuma oldalán álló szürke szakállú, sápadt arcú, lángoló szemű Pozsony kanonok élesen megvilágított alakjára esett. Egy szívbjajos özvegy asszony felsikoltott:

- Péter apostol... nézzétek... Péter apostol...

Kézai Simon, aki Giovannival való haragjában egy gyóntatószék sötét mélyébe temetkezett, elkeseredetten, az emberekből kiábrándulva, majdnem az ájulás szélén, úgy érezte, hogy egy sejtelmes és fájó vágyakozás, valami édes és mégis gyötrelmes kábulat bilincselte meg az idegeit.

- Istenem, ha most, meg tudnék érte halni! - sóhajtotta öntudatlanul Erzsébetre pillantva.

Így állt, sírt, vonaglott, kínlódott majdnem mindenki a templomban. Pozsony kanonok pedig jelt adott a szerzeteseknek s azok összetörték a gyertyákat, a tabernákulum ajtaját kifelé fordították, az oltárokat megfosztották minden díszüktől. Mindez gyorsan, sőt kapkodva történt, mint nagy halottnál, ha hozzálátnak a fosztogatáshoz. Pár pillanat múlva oly csupaszon állt az oltár, mint nagypénteken. Pozsony kanonok hangos szóval latinul imádkozott. Miklós prépost s az esküvőn szereplő néhány káplán összenéztek és egyszerre, mintha vezekelni akarnának, megszagatták egyházi ruháikat s levetették magukról a kazulát, stólat, dalmatikát s homlokukat a márványpadhoz szorították.

Az emberek esze és karja megbénult, mindenki tehetetlenül reszketett, a fogakat szinte ordító félelem vacogtatta össze. Senki sem csodálkozott volna, ha a templom mennyezete megnyílik s az utolsó ítélet harsonája hallatszik az egekből. A király, az udvar, nász nép, katonák, vitézek, főurak kilopódtak a templomból, mint a tolvajok.

Pozsony kanonok előtt megindult a tizenkét minorita s utánuk lehajtott fővel, egyszerű karingben - mint temetésen, vagy döghalál idején - imától reszkető ajakkal, lábait vonszolva lépkedett az apát. Senki sem mert a kanonokra tekinteni, mintha mindenki félt volna, hogy szentség-

törést követ el és megvakul bele. Főurak, bírák, vasasvitézek reszkettek, mint az ijedt bárányok. Egy kún mézáróslégény - részeg volt szegény - annyira félt, hogy szekercéjével az apát felé sújtott. Pozsony kanonok védőleg maga elé tartotta a feszületet. A bárd éle megcsorbult az aranyozott kereszten, talán éppen Krisztus töviskoronázta fején.

A kanonok lassan, felemelt fővel, büszkén és félelem nélkül sétált végig a Magdolna-téren s nekivágott a felhévizi rév felé leereszkedő kavicsos útnak. Himzett palástja piszkos volt a kavics porától, de a szeme sugárzott és boldogan csókolta a feszületet, Krisztus tövissel koronázott fejét.

Mindenki úgy látta, hogy sugárzó aureola imbolyog a főpap feje fölött.

Giovanni be sem várta a jelenet végét, keserűen elfintorította az arcát s otthagya a Boldogasszony templomát. Elsántikált a Gellérthegy felé, hogy megkeresse az Erzsébet-kórház ápolóinak főnökasszonyát, Juditot. Közben a Vízikapunál, ahol meredek kaptató vezetett csigavonalban Kreenfeldre, a Duna posványos, nádas, fővényes partján Kézaival találkozott. A krónikás elfordította a fejét. Giovanni eléje állott:

- Simon... legyen eszed... Hej!

Kézai nem felelt.

- Simon bocsáss meg. Két szál gyertyát égetek az apácák templomában a Szentkereszt oltárán szegény jó urunkért, a királyért. Azonkívül neked adom gyöngyvirágos, iniciálés Justiniánus könyvemet.

Giovanni odaborult a krónikás vállára és megcsókolta annak szomorú arcát.

- Bocsáss meg, Simon. Kezdődik a keresztes háború a király ellen és ki tudja, mi lesz velünk holnap. Isten óvjon meg bennünket minden veszedelemtől...

És saját szavaitól meghatva, serényen szedegette sánta lábát Giovanni a szomorú krónikás mellett, mint aggódó apa a gyermeke oldalán...

III.

Budavára határában, északnyugatra, szőlőhegyek között, mosolygós völgy húzódik a komor hegyek közé. A völgyben keskeny ezüstfehér patak - mint mikor szép, fiatal, gondtalan, naiv leány a vesztébe szalad - úgy fut, rohan, ugrál szikláról völgybe, völgyből hegyszorosba, örökké zúgó, sejtelmes erdők reszkető karjai közé, a budakeszi, nándorhegyi és nyéki hegyek alá. A patak két partján széles, pázsitos, laposan, hepehupásan, alig észrevehetően emelkedő földhullámok gyűrűznek egymás fölé, amikből távolabb két kimagasló hegyhát alakul ki: egyfelől a budakeszi hegyek, másik oldalon a hidegkúti erdők. A völgyi út, amely a Zsidókapunál kezdődik és kezdetben a várfallal párhuzamosan északnyugatnak tart, hűségesen követi a néha egész folyóvá dagadó patakocskát, Tótfalunál azonban egy enyhe kanyarulattal nyugatnak veszi az irányát. Nyékfalu határában kettészakad az út, az egyik Nándorhegynek fordul, a másik ösvény eredeti irányát folytatva Hidegkútnak tart.

A Nándorhegy lejtőjén, sekély völgyteknőben, mintha egy hatalmas kéz odatapasztotta volna, szőlőhegyek, gyümölcsös és szénaboglyák koszorújában fehérlett a budai bíró nyaralója. A majorház fehér falai szikrázva izzottak az augusztusi napsütésben. E helyről gyönyörű kilátás nyílt keletnek a városra, északnak a nyéki völgy ragyogó panorámájára, délre a budai hegy-

csúcsok őserdeire. Itt bizonyára már nem egy római prokonzul is felütötte nyári tanyáját, falernumi bor mellett olvasgatván Vergilius hősi verseit és a Caesarok udvari költőinek sikamlós elégiáit. Bizonyos, hogy e helyen oszlopos csarnoka volt valamely akvinkumi előkelő katonának, mert a föld alól sok nemes faragású oszlopfőt és lágyvonalú torzót ástak ki a villa építésénél...

A villa körül a természet játékos kedve a hegyoldalt - mint ahogy a báránybórsüveget tetején begyúrni szokás - száz rőfnyi hosszúságban és két ölnyi mélységben lágyan, teknőszerűen behorpasztotta. Ilyenformán a merész emelkedésű hegy homlokán széltől védett, hidegtől óvott mélyedés alakult ki és ebben a horpadásban - mint csecsemő az anyja ölében - körtefák, málnabokrok és jóságú hársfák közepette bújt el Wernherius gróf, budai bíró majorháza.

Alma, körte, cseresnye, meggy, kökény és barack termett a kertben, amely a bíró fehér paláciumát közvetlenül körülvette. Olasz kertészt tartott a gróf, aki életének legboldogabb hónapjait a ház falára futtatott kis lugas alatt töltötte. Jacopo, a kertész, sötétkék és tűzpiros virágú folyondárokot mesterkedett a szőlő haragos zöld levelű indái közé. A maga hazájából hozta e ritka és kacér virágokat, s ha a nyár meleg volt s a szőlő korán érett, a tarfejű, hajlotthátú és hosszúlábú olasz Lombardiát képzelte maga körül.

A kőházban néhány szoba, egy étkezésre szánt, tölgyfagerendás díszterem és nagykemencés főzőhelyiségek meg kamarák sorakoztak. A hegytető mélyedéséből csak keletre, tehát Budavára felé volt szabad a kilátás és a bíró, aki a nyarat rendszeren itt töltötte, ezen az oldalon széles és mély tornácot építtetett a ház falába. Itt szokott aztán üldögelni estefelé egy kupa bor és birkasajt mellett, révedező magányosságban és innen szövögette terveit Budavár és Pest jövőjéről. Itt, a leereszkedő este szürke ködében néha egészen eltűnt előtte a szegénységből, kezdetlegességből és kicsinyességből való valóság s a bánatosan önmagába roskodó alkonyat minél sötétebb fátlyat vont a látóhatár elé, Wernherius gróf annál tisztábban látta az ő nagy és gazdag dunai városát, Budának és Pestnek kőpalotáit, magasbanyúló márványtemplomait és lőrészekkel csipkézett hatalmas vártornyait. Így látta Budavárát s körülötte - mint öreg, gondos kotlós körül a növekedő és vidám kis csirkéket - Óbudát, a Hévizeket, Szentháromságot, Szentjakabot, Tótfalut, Szentpétert... És ha túlnézett a Dunán, a könnyelmű, világos és nyájas síkságon, az alacsony parton nagy tárházakat, pompás réveket, malmokat, gyapjúmosókat, takácsok, kékfestők, posztófestők tárházait, műhelyeit, telepeit látta, mint Firenzében, Milanóban, vagy a rajnamenti frank városokban. És látta a nagyvásárok hemzsegő tömegeit, látott egy mindjobban szélesedő, terpeszkedő, elhatalmasodó gabonapiacot aranyos búzával, vörhenyes rozssal, sápadt árpával. És látta a nagy magtárakat megtöltve borsóval, babbal, lencsével, kenderrel, mákkal, árpakásával. És látta a Dunán veszteglő karcsú, könnyű, magasra felcsavart szügyű, hajlós orrú, ügyes teherhajókat, amelyeket mokány lovak készülnek felvontatni Bécsbe, Regensburgba és látott nagy, talpas, otromba tutajokat, amelyek a termékeny magyar föld drága magvait leszállítják egész a Fekete-tengerig. Látta a parton sürgölődő velencei, génuai és konstantinápolyi hajósokat, - mórokat, törököket, spanyolokat és szaracénusokat - amint viszik és hozzák a két drága sárga kincset: a búzát és az aranyat.

Ilyenkor a verandán üldögelve látta Wernher bíró az ezertornyú Párizst, a szűk utcájú Firenzét, a cifra és kacér Brüsszelt, a komoly Kölnt, a vidám Bécsét és a rátartós, büszke Velencét... és úgy képzelte, hogy mindezeket a városokat egyszer még utoléri, meghaladja és homályba borítja a Duna két partján két magyar város, Buda és Pest jövőbeli dicsősége.

- A világ legszebb és legnagyobb városa lesz ebből a két kö- és sárfészekből, - mondogatta sokszor - mert ilyen pontja nincs több a föld kerekiségének. Hej, ha ezek a nomád életre termett, síkságon száguldozó magyarok, ezek a saját erejüktől megrészegedett szilaj parasztkirályok, - Németújváriak, Laczkfiak, Csákok, Brebiriek - ezek a gyermetegül derék hősök és

naívnul gonosz hún betyárok tudnák, hogy mit építhetnének temérdek kincseikkel, jobbágyaikkal, tengernyi rabszolgájukkal itt, a Duna két partján, a várhegyen és a várhegy alatt!...

Wernher bíró mélységes haragot érzett a sok barbár alföldi oligarcha, a magamagával nem bíró dühödtt vágvölgyi és dunántúli betyár, az egymást pusztító, mindig vért gőzölgő sok hún ivadék iránt. Ha ezekre gondolt, úgy érezte, hogy csak a városi polgár méltó az ember nagyszerű nevére. Városbíróságának sok nehéz vesztes csatája jutott ilyenkor az eszébe, amelyekben az ostobaság és a góg, a rövidlátás és a szűkmarkúság, zsarnok mezei oligarchák, kapzsi kolostor, gögös és embertelen káptalan, idegen és önző pápai érdek győzedelmeskedett fölötté... Wernher bíró fakupájából felhajtott egy korty bort és kemény káromkodást mondott ellenségeire. Azután újra hosszan és gyönyörűséggel nézegette a Pest fölött lógó fényes szélű, ritkás és átlátszóan sűrű báránnyelűket és végiggondolt életének változatos folyását.

A bírónak eszébe jutott az apja, az öreg Wernher, akit Béla király német földről hozott Budára. Jól emlékszik még finom arcú édesanyjára, aki az északi Rajnavidek egy hatalmas lovagvárából került Magyarországra. A nagy és jóságos király udvarában Wernher apja rendkívül fontos pozíciót foglalt el. Ő volt a királyi birtokok kezelője, a nyúlszigeti zárdá birtokainak felügyelője és az ötvenes években épülő Budavárnak - amelyet akkor Pestújhegynek mondtak - egyik legelső bírója. Ő maga, az ifjabb Wernher, eleinte, mint a királyi udvar apródja, a fegyverforgatást és lándzsalökést tanulta, majd egy öreg franciskánus megösmertette vele a latin és német betűk rejtelmét is. Hej, de szép idők voltak ezek! A pesti Wernherpalota külsőségein vígan repült fényes szőrű berberparipák hátán a fiatal apród, aki vadászatok alkalmával és a német háborúkban büszkeségtől és diadaltól mámorosan vitte apja után a nehéz fegyvereket. Tizenhét esztendő korában lovagfegyverek, vitézi mérközések minden művészetében jártas volt a szőkehajú és tejarcú fiú, akit Veszprémben, az ottani híres káptalani főiskolán, a hét szabad művészet és az összes kolostori tudományok baccalaureatusának nyilváníttak. Húsz éves koráig Páduában és Párizsban hallgatta az egyetemi előadásokat s azután hosszú, kacskaringós utazással, ami több, mint egy esztendőt emésztett meg, hazajött a király udvarába.

Pesten és Budán abban az időben bizonyos Walther ispán állott a városi ügyek élén. Walther szép szál legény volt, híres medvevadász, akit ezért medveölőnek hívtak a felvidéken. Budán nagy tekintélye volt, többször megválasztották bírónak s a király kegye elhalmozta őt címmel, birtokkal, kiváltsággal bőségesen. Walther ispán özvegyember volt s ő neveltette unokahúgát, Tyllmann Klárát, egy nagyon gazdag budai polgár árváját. Walther és Wernher ispánok egymás mellett kaptak birtokot Felsőhévizen, Pesten és Budavárban. A két családfő erős fegyverbarátságban élt egymással s az ifjú Wernher már a bölcsőben eljegyezték a csecsemő Tyllmann Klárával. Az öreg Wernher úgy okoskodott, hogy az özvegy és magtalan Walther bizonyára neveltleányára hagyja mindenét, amivel házai, szőlői, földjei, nyájai, ökrei mind Wernher-kézbe kerülnek. És akkor az ifjú Wernher lesz a leggazdagabb ember a Nagy-szigettől a Duna könyökéig.

Közben az öreg Wernher-házaspár - ha erre gondolt, a budai bíró szeméből mindig kicsordult a könny - egy aacheni zarándoklat alkalmával ragályos betegségbe esett és hirtelen meghalt. Fiuk akkor huszonkétévesek voltak és nemrég tért vissza a nyugati országokból. Egyedül állott, átvette a birtok kezelését, megszámloltatta lovait, ökreit, juhnyájait, vadászó sólymait és rabszolgáit és érezte, hogy e temérdek ember és állat között túlságosan egyedül áll. Asszony és család nélkül nem lehet élni - gondolta - s bár a nyúlszigeti zárdában Erzsébet hercegasszony fejedelemnő mellett nevelkedett menyasszonyát nem is igen ösmerte, - mégis elhatározta, hogy télire megházasodik. Úgyis elítélték már, hogy az egyház parancsa ellenére bűnös nőtlenységben él és tíz év óta eljegyzett menyasszonyát túlon túl sokáig hagyja zárdában pedni.

Tyllmann Klára! A budai bírónak mindig elborult az arca, ha valaki a Tyllmann-nevet kiejtette. Tyllmann Klára. Wernhernek húsz év múlva is megállott a szívverése, ha ezt a tragikus nevet nehéz álom után, halálos veszedelem közepette, fegyverek csattogásának zajában, vagy csak úgy gondolkozás közben, az elalvás öntudatlan pillanatában, ösztönszerűleg és öntudatlanul kimondotta.

Klára tizenhétéves volt, talán a legidősebb azok között, akik nem a szerzetesi élet szentsége, hanem a világi és egyházi tudományok elsajátítása kedvéért voltak Erzsébet fejedelemszony környezetében. Wernher, az árva, elvette a másik árvát, Tyllmann Klárát, aki messze földön legendás hírű volt szépségéről, daliás ügyességéről és férfias okosságáról. Nála talán csak egyetlen szebb és tökéletesebb asszonyi teremtés volt a világon: maga Erzsébet fejedelemszony, aki Klárát a saját képe mására nevelte.

Amikor Tyllmann Klára férjhez ment, a királyné udvarának apróházában, a Boldogasszony szigetének zárdáiban s a budai polgárok hálószobáiban boszorkányos történeteket suttoztak az ifjú menyecskéről. Azt beszélték, hogy Tyllmann Klára asszonyával, Erzsébet hercegnővel együtt már előbb az ördögnek adta el a lelkét és minden gondolata zabolátlan sóvárgás és kéj. Hogy földöntúli hatalma van a környezete fölött, az asszonyokra betegséget bocsát s a férfiaknak kiszívja a nyakukból a vért. Hogy a férjét igézet alatt tartja s ha rálehel, ura szemei megüvegesednek, hallása, látása, öntudata elvész és ilyenkor akár orra előtt csalhatja meg őt.

Klára, a megholt Tyllmann ispán leánya, csakugyan szép és hűtlen asszony volt és férjét, az idős Walther gróffal, nevelőapjával, a daliás medveölővel, csakugyan megcsalta. A budai bíró ritkán gondolt már e borzasztó tragédiára és lelkében húsz esztendő eseményei lassankint elsimították a harag és borzalom csapkodó hullámain. De mégis gyakorta megjelent előtte egy csodálatosan szép és époly csodálatosan rossz asszony alakja és az a borzasztó jelenet, amikor Klárát és Walther gróftot tetten érve, hosszú vadászkésével mind a kettejüket, leszúrta.

Az egyházi törvényszék és utána a király - Szent László és Kálmán törvényeire való hivatkozással - felmentette őt, minthogy a házasságtörő nőnek és társának úgyszólván halál lett volna a büntetése. Az ifjú Wernher azonban önként súlyos pénzbírságot fizetett s Rómában és Jeruzsálemben nyilvánosan vezekelt. Aztán évekig félt a nőktől, mint a pokol portásaitól. A házasságtörő asszony, a véres leszámolás, a fajtalan Walther gróf bűnhődése, a király kegyelme, a zarándoklás és a vezeklés, az egész eset mámorító misztikuma, végül a múltó éveknek mindjobban sűrűsödő köde legendás nimbuszt varázsolt Wernher feje fölé. Uccai énekesek, akik búcsúban és vásároknál a templom körül guggolnak, vagy a lacikonyhák vidám asztalai körül settenkednek, lassankint dalba fogták és énekeltek egy titokzatos grófról, Szűz Mária és Szent Lukács védencéről, aki törvényszéket ült hűtlen felesége fölött. A Burggraf a hűtlen asszony bűnét magától a hétfájdalmas Szűzanyától tudta meg egy hajnali mise után, amikor - ezüsttel pikkelyezett vértetben, hermelines palástban és arannyal kivarrott csizmában - a Boldogasszony képe előtt imádkozott.

A joglások és uccai énekeskoldusok megszeppenve elhallgattak, ha előadásuk közben véletlenül arra tévedt a budai bíró komoly, magas alakja; de a hajósok eskü alatt vallották, hogy éjjelente a Duna vizéből fel-felbukkanik egy intő kéz és hosszú, görcsös mutatójával megfenyegeti a nyúl-szigeti apácák kolostorát.

- Hihetőleg azért, - suttozták félénken és titkolódzva, mert ott rontották meg Tyllmann Klára lelkét, Erzsébet fejedelemszony bűnös környezetében.

Wernher ispán maga is tudta, hogy milyen legendák fonódnak a személye körül. Ezeknek a legendáknak tulajdonította, hogy mindenki szinte babonás tisztelettel nézett rá s visszatérően jeruzsálemi zarándokútjáról, nem utasította vissza, hogy a budai polgárok megválasztották a város judexévé. László király nemsokára rektorrá nevezte ki az ifjú Wernhert, aki azóta több-

szőr letette és újra felvette terhes bírói hivatalát. Közben pihent egyet-egyét, vagy követségeket vállalt az olasz és német fejedelmekhez.

Ilyenkor, mikor sassadi bor mellett, fehér márvány villájának verandáján üldögélt, emlékeiből ki-kiemelkedett egy-egy felejthetetlen monumentális mozzanat. Wernher arcán büszke és megelégedett mosoly futott át: a békülékeny, megértő és jólelkű győztes mosolya, aki szeretné szívére ölelni megalázott és porba sujtott ellenfeleit. Így mosolygott, amikor eszébe jutott a budai zsinat, Fülöp fermói püspök, Lodomér, a későbbi esztergomi érsek, akik az egész világ gúnyos hahotája közben éhesen, rongyosan és megalázva kényszerültek a zsinat feloszlatására. A városbíró alakja ekkor egyenesen óriásivá nőtt, a király elhalmozta kegyeivel, gróffá tette, nagy birtokokat adományozott neki s Budavárát példátlan kiváltságokkal ruházta fel.

Az 1285-iki események is végigfutottak ilyenkor Wernher bíró emlékezetén. Ebben az esztendőben - talán magának a királynak tudtával és beleegyezésével - újra megjelentek a tatárok Magyarországon és a kúnokkal szövetkezve végigdúlták a Duna-Tisza között. Az ország keleti felének - a Dunától a máramarosi hegyekig lakó - apraja-nagyja, gazdagja-szegénye halálos rémülettel igyekezett nyugatra, a Duna jobbpartjára. A jenei és pesti révészek kétségbeesve nézték, hogy a roppant néptömeg mint szedi szét a tutajokat és csónakokat és őrjöngő félelmében mint rombolja össze a révet. Az általános fejetlenségben és ijedségben mindenki hanyatt-homlok rohant a Dunának és mindenki ott veszett volna a felborított és összetört csónakok mellett a Duna hullámaiban, ha meg nem jelenik a jenei révnél Wernherius gróf, a budaiak rektora. Micsoda küzdelem volt az! Hatalmas szavával és csattogó korbácsával alig tudott rendet teremteni a fejvesztett tömegben. Nagynehezen azonban megfékezte a tébolyult hordát s húszankint bocsátva a polgárokat a csónakba, - először a gyermekeket, asszonyokat, betegeket, végül a férfiakat, - két nap alatt egyetlen lélek sem maradt a Duna balpartján.

Egyébként a tatárok akkor nem is tudtak Pest falai alá férközni s a veszedelem múlása után a pesti menekülők majdnem mindent érintetlenül találtak otthonukban. Ám a nagy rémület és futás alatt nagyon sok értékes marha, arany és ezüst kincs, drágagyöngyök, szerszámok és szövetek maradtak zálogban a budai Zsidó uccában, valamint a szaracénusok, görögök, izmaeliták, arabok és más keleti kúfárok kezén.

A király hálás volt a budai bírónak, aki sokat megmentett abból, amit az ő dühös szeszélye, a tatárok és kúnok által, rombadöntéssel fenyegetett. Wernher bíró érdemeiért elrendelte, hogy a budai és pesti hajósközség többé egy fillért se adjon a révdíjből az óbudai káptalannak. Aztán privilegiális királyi levelet adott a városnak egy, évenként Kisasszony napjától számítva két hétig tartandó, országos vásárra.

Wernher gróf és a budai nép ettől kezdve minden bajában és bűnében László király mellé állott. Mikor a királyt az érsek kiátkozta, mikor barátai, rokonai és szeretői halálra keresték őt, amikor minden keresztény lélek az ördögtől való félelmében reszketve, vagy gyűlöletet fújva mondta ki a király nevét - tavaly júniusban Erzsébet hercegasszony esküvőjén - a budai polgárság pénzével, kardjával, testi és lelki üdvösségével László király mellé állott.

Ez jutott eszébe Wernher grófnak, aki verandáján boros kupája mellett üldögélt és nézte az alkonyati égre rajzoló szilhuettjét Buda városának.

Háta mögött Giovanni, az invalidus rendezgette a gróf fegyvereit és páncélzatát.

Szép augusztusi este volt, de szelet lehetett jósolni az égboltozat színváltozásaiból. Fent a felhők fölött, ahol az esthajnali csillag szokott megjelenni, mély, sötét bársonykékben úszott a mennyboltozat. Lejjebb átlátszó zöldbe és hamvaskékbe hajlott az ég pereme s mint drága opálkővön át, úgy ragyogtak keresztül rajta gyöngyös színei a búcsúzó napnak. Lenn, ahol a budai hegytaréj, a várfalak, és templomtornyok szeszélyesen rajzolt vonalai érintették a látóhatárt, lilás és sárgászörös tűzben feketélt Buda tömör, erős, sötét árnyképe. Mintha a

vasból és fekete szurokból összesűrűsödött hegyek kigyulladtak volna s rubinvörös meg lángsárga párát fújtak volna magukból.

Ezt nézte gyönyörködő, csendes, halk örömmel Wernher és fokról-fokra melegebb és mélyebb nyugalmat érzett a lelkében. Sok mindent tett-vett az életben s magát lassankint egészen félretolta az igények, ambíciók, hiúságok és vágyak teréről. És ez nagy örömet és erőt adott a lelkének.

Ilyenkor Wernher arca szinte prófétai szépséget és inspirációt mutatott. Különben is szép és érdekes feje volt a budai bírónak. Világos bőrét kissé ritka, puha és selymes szőke szakáll árnyékolta. Hosszas koponyáját gyéren fedte a haja, amelyben mind sűrűbben és fehérebben csillogtak korán megöszült szálak. Boltozatos homloka egy vonalba rajzolódott az orrával, s barlangos szemgödreiből, kissé mindig összeráncolt szemöldjei alól, szép kék germán szem nézegetett, mosolygott s tekintetével végigsímogatta az embert, akárcsak az édesanya, vagy a nevelődjaka szemepárja. Termete kissé hajlott, de negyvenéves korára még mindig daliásan ruganyos és karcsú; kemény ökle kicsiny volt és fehér, mintha attikai márványból faragták volna ki. Járása himbálózó volt és kissé tétova; a feje jobbra-balra lendült, mint az olyan emberé, aki életében többet járt lovon, mint gyalogosan. Hangja mélyen és lágyan zengett, mint halkan pendülő húros hangszeré. Lassan, meggondolva és mosolyogva szokott beszélni és szóközben lenézett embertársa lelke fenekére. És ha ott olyasvalamit lelt, ami nem tetszett neki, szép csendesen levette róla tekintetét és felnézett az égre, vagy a szoba gerendájára. És elfelejtette, hogy valaki szemben áll vele.

IV.

Mintha a földből nőtt volna ki hirtelen, Kézai Simon toppant Wernher bíró elé. Simon mester a király táborából jött, emberben és pénzben segítséget kérni a budai bírótól. Szomorúan és reménytelenül írta le a helyzetet.

- Egyetlen igaz barátja te vagy a királynak. A keresztes háború, amelyet a pápa a király párt-hívei ellen visel, nem törte le ugyan urunkat, de vigasztalanná tette helyzetét. Örökös vér és vér, gyűlölet és halál, - Úristen, mikor lesz már vége az öldöklésnek? Az Isten elvette az emberek eszét.

Simon mester legutóbb egy portyázáson megsebesült, sokáig feküdt a nedves, ingoványos földön és mellhártyagyulladását kapott. Azóta folyton köhög, gyenge, beteges és útálja a háborút.

- A felséges úr nagyon kér téged, küldj neki pénzt és katonát, ha lehet, - suttogetta Kézai erőtlenül.

- Pénzt küldök, néhány ezer márkát. Csavarunk egyet a zsidóutcai olajoskorsókon. Katonát azonban keveset tudok küldeni... a budai polgárok vonakodnak részt venni ebben az ostoba vérengzésben. Hol van most a király?

- Amikor eljöttem, a Dunántúlra indult, hogy hátbatámadja a németújváriakat.

- Átkozott szégyen, hogy egymást gyilkolják a magyarok, mikor az osztrák herceg az ország nyugati szélét dúlja.

- Miért nem állanak a Csákok, Frangepánok, Brebiriek, Pektáriak a király oldala mellé?

- Mert útálják a kúnokat, a szajhák és hóhérok uralmát, - szólt közbe Giovanni lovag, - s nem tudom, nem nekik van-e igazuk.

- Háborúban eleinte mindenkinek igaza van, - jegyezte meg a bíró, - a végén azonban csak annak, aki győzött. Hogy van a király?

Kézai helyett Giovanni felelt:

- Tetszik neki a vitézi élet és tetszenek neki a kún leányok. Azt hallom, hogy most már egész tábora van dajkákból és javasasszonyokból, akik a leányok egészségére ügyelnek.

- Igaz ez, Simon?

- A kún férjek a királyhoz hordják fiatal feleségeiket első éjszakára. Az anyák neki ajánlják fel serdületlen gyermekeiket s a király állandóan mámorban és szerelemben fürdik. Én is voltam három hónapig a király táborában - folytatta a lovag.

Kézai elpirult és konokul hallgatott.

...E pillanatban délről, a keszüi út kacskaringós fehér szalagján, nagy porfelleg kerekedett.

Giovanni szeme fölé tartotta a tenyerét és merően nézett az országútra.

- Fegyveres seregek nem ilyen rendben jönnek. Nem látok kémeket és előőrsoket. Bizonyára a jövő hetivására jönnek osztrák kereskedők.

Kézai Simon biztonság kedvéért összekiabálta a major embereit, a csőszöket, mezőőröket, juhászokat, kanászokat, szőlő- és földmunkásokat, valamint a kéznél levő rabszolgákat. Azok íjat, husángokat és görbe löcsöket kapva kezükbe, lerohantak az út szélére.

Kis idő múlva két lovaslegény kivált a közeledő csapatból és bevágtatott a major udvarába. Egyik jelentette, hogy egy gazdag és előkelő úrnő és kísérete közeledik az úton. Szállást és barátságos fogadtatást kér a maga és emberei számára.

- Hányan vagytok? - kérdezte a bíró kedvetlenül.

- Az úrnő asszonynepe, valami tíz; lovászok, kocsisok valami húsz; vezetékllovak és sátorhordó öszvérek kísérői újra tízen; fegyveres cselédség, udvarnép és csatlósok lehetnek vagy százan. Az Isten verje meg ezeket a gyilkos dunántúliakat, - tette hozzá panaszkodva a lovaslegény, - éppen négyszer szalasztottak meg fegyveres latrok az úton. Nyolc jó vitézünk otthagya a fogát, hármat sebesülve hozunk az ökrösszekéren. Gaz pogányok laknak errefelé, uram, nem istenfélő keresztények.

Félóra múlva a csapat zöme is megérkezett a majorba. Elöl ötven lovas várkatona, aztán néhány szekér, benne asszonycselédség mindenféle drágaságokkal: élelemmel, ruhával, kincses szekrényekkel, fehérneművel, takarókkal, medvebőrökből rögtönözhető táborigyakkal. Aztán néhány finomabb ruhájú, nagycsizmás, tollbokkrétás vitéz, - nemes úrfi, vagy fegyverhordozó apród, de az arcuk egyforma volt a portól, izzadságtól és a napsütés vörösbarna patinájától. A lovagok közt gazdag felszerelésű fehér lovon, kék bársonnyeregben, bő barna palástba burkolózva, mélyen lefátyolozott asszony ült. A hölgyből semmi sem látszott. Sűrű fehér fátyola egészen eltakarta arcát, megvédelmezve azt naptól, portól, széltől, valamint a szolganép, katonák és cselédek kíváncsi tekintetétől. Kis lába férfimódra, aranyos kengyelben pihent és teste ritmikusan, de hanyagul himbálózott, mint azé a lovasé, aki nagyon otthon van a nyeregben, de fölötte fáradt.

A hölgy mellett egy hasonlóan palástba burkolt, de kevésbé lefátyolozott, szép fiatal nő: az első komorna lovagolt; utána a cselédség lovas része, végül újból ötven kemény testőrző vitéz baktatott.

A menet letért a dűlőútra s nehézkesen kapaszkodott fel a major udvara felé. A vitézek leugráltak lovukról és nyomban évődni kezdtek a jobbágynéppel, amely tátott szájjal és az ujság felett repeső, boldog örömmel fogadta a katonákat.

Kézai Simon összebarátkozott a külföldi vitézekkel és eltűnt velük egy présház alacsony, félköríves kapuja mögött. Ott már jó sör, friss túró és forró zsírban sült apró hal várta őket.

Wernher bíró a vendég elé sietett és hódolattal mutatta neki az utat a palácium felé.

A nagy teremben megállapodtak. Wernher e pillanatban valami különösen édes, érzéki illatot érzett, amely az asszony ruhájából, hajából és finom kezeiből áradt.

- Erzsébet!... - kiáltott öntudatlanul és tétován Wernher és szinte földbe gyökerezett a lába, mikor a vendég egy hirtelen rántással levonta fejről a fátyolt.

- Hercegnő... hogy kerülsz te ide?

V.

Wernher bíró paláciumát egy sor oszlop két hajóra osztotta; az oszlopok között dúsan faragott, alacsony tölgyfaasztalok állottak cifrán kivésett kecskelábakon. A terem tetőzetét barnára pácolt síma tölgyfakeretek osztották mezőkre. Az egyik mezőben a Wernherius-család lovagsisakos, tollbokrétság címere: a vár hadi oromzata fölött ragyogó üstökös csillag. A másikban az 1262. évszám, a harmadikban a család jelmondata pompázott, művészi gót betűkkel kifaragva; a színes márványlapokból álló padlózaton ragyogó színű bizánci szőnyegek és oroszországi állatbőrök heverték. A Rittersaal falán, amely kék, piros, sárga arabeszekkel volt kifestve, - ezt a keresztes háború alatt az araboktól tanulták - Wernherius harci szerszámai lógtak: pajzsok, íjak, kardok, hadi tárogatók, kürtök, s a vér és halál jelképei között az örökélet és mennyei béke tanúi: szentek, vértanúk és püspökök képei ékeskedtek. Az ikerablakok félköríves tábláiba ólomkarikák közé illesztett csillámpala-lemezeken szűrődött át a napvilág, amelyből csak lila meg sárga, vörös és kék fénynyalábok jutottak a terembe s a fegyverek bronzán, a padozat márványain s a gerendázat síma fafelületén apró, csillogó reflexekben templomos titokzatossággal tört meg a fény. Az ablakmélyedésben, kőpadokon duzzadt váncosok, szép, hímzett selymek, kivarrott, aranyozott, festett bőrök bizonyára azt jelentették, hogy a házigazdát messziről feléje nyúló, szép fehér asszonyi kezek dédelgetik...

A falak mellett padsor futott végig, a terem jobb hajójának közepén magas, emelvényes pohárszékben tálak, tányérok, billikomok, korsók, pokálok - pesti és budai aurifaberek remeklései - állottak. A padok előtt lábzsámolyok heverték, amelyekre a márványpadozat hidegsége miatt ugyancsak nagy volt a szükség. A mennyezet közepén végighúzódnó mestergerendára liliumok, számacalevelek, fantasztikus állatstilizálások alkotta füzérben ez volt olvasható: Hoc opus fecit fieri magnificus comes Wernherius rector regius montis novi pestiensis anno Domini 1262.

Szemben az ablaksorral szürkés-sárga márványból épült hatalmas kandalló terpeszkedett, amelynek tátongó szájába télen embervastagságú hasábokat szoktak bedobálni. Most üresen, sötéten és hidegen ásított a kemence szája, amely előtt fából való kerevetre finom prémek és bőrök borultak s e drága, vastag és lágy derékaljban szinte elsüppedt az ember. A kerevet fölött, régi, megfeketedett, kivehetetlen rajzú Mária-kép lógott, előtte egy római ampolnában örökmécs égett.

Itt, az ampolna vörös kristályüvegén átszűrődő gyengéd fénybe mártva, a kerevet puha prémjein hosszan, fáradtan elnyúlva feküdt Rasenberg Záviss kormányzó felesége, Erzsébet hercegasszony.

Erzsébet ekkor már asszonyi virágzásának javateljében volt. Elmult harminchároméves, egy tizenöt éves leányka anyja. A fehér lepel s a fázósan magára teregetett prémek alatt - az esti homály és a vörös ampolna fényében - jóformán semmit sem lehetett belőle látni. De a hangját, azt a mélyen zengő, bársonyos tónusú érzéki hangot, amely bugyborékol, bűgött, mint a líra, vagy a hárfa húrja, ezt a telemellből jövő muzsikás, zengő hangot hallani magában is kéjes gyönyörűség volt. Most a fáradság és a fájdalom zokogóvá tette a beszédét.

- Tizenöthónapos házaseletemben örökös reszketés volt a részem. A cseh-morva határon Fürstenbergben éltünk...

Így kezdte panaszait a hercegnő, aki hirtelen fölkapta fejét. Az öröm egy sugara átvillant az arcán.

- Kis gyermekem van, Wernher; azt ugyebár, tudod?

- Tudom, hercegnő. Imádkozom érted és a kis hercegért.

- Wernher, a kis fiam hasonlít hozzád. Igen sokat gondoltam rád, mikor a szívem alatt hordoztam. De az Isten nem áldotta meg az én házasságomat. Závisz túlságosan nagy és hős férfiú volt ahhoz, hogy mostohafia, a király, maga mellett megtűrje. Jól tudod, hogy férjem első felesége Kunigunda királynő volt, a mostani király anyja. Csehország csakugyan kicsiny egy királynak és mellette egy Rasenberg-féle kormányzónak. Vencel hamarosan megsokallta az uram hatalmát és dicsőségét és cselt forralt ellene. Ugy-e, borzasztó dolog, mikor a fiúk az apák ellen támadnak?

- Az élet nagyon kegyetlen.

- Igen és Závisz túlságosan bízott szerencsecsillagában. Újszülött kis fiúnkat nagy pompával akarta megkeresztelni. Meghívta a porosz hercegeket, öcsémet, László királyt és mostoha fiát, Vencelt, a cseh királyt is. A gyáva Vencel azt kívánta, hogy Závisz maga keresse őt fel Prágában s onnan személyesen kísérje várába, Fürstenbergbe. Uram beleegyezett. Megjelent a prágai kastélyban s a királynőnek hódolata jeléül gyönyörűen hímzett drága fátyolt nyújtott át. Wernher, ismered te a királynőt?

- Sohasem láttam, hercegnő.

- Sovány, hajlotthátú, beteges asszony, mindig boszorkányoktól és a fekete mágiától fél. Most is azt hitte, hogy Rasenberg - akit az ostoba csehek varázslónak tartanak - megbűvölte a fátyolt és érinteni sem merte a drágaságot. Hogyan van az, Wernher, hogy mindenkit varázslónak tartanak az emberek, aki különb a többinél? Emlékszel? Terólad is azt beszéltek, mikor éjjel hozzám jártál, a Johanniták donjonjához.

- Ki tudja, hercegnőm, nem a túlvilági lények hatalma alatt állottunk-e akkor?

- Varázslat? Talán megbántad már, Wernher?

Wernher megcsókolta a hercegnő kezét, aki szomorúan folytatta:

- A cseh királyné azt hitte, hogy Závisz boszorkány. Vencel pedig eszeveszett félelmében szemébe vágta neki, hogy áruló.

- És Závisz?

- Závisz nyugodtan tiltakozott a gyanúsítás ellen és a királyt, aki végre is mostohafia volt neki, ridegen kérdőre vonta, hogy micsoda aljas forrásból meríti gyanuját. E pillanatban előugrott kilenc cseh nemes és megrohanták Záviszt.

Erzsébet alig tudott beszélni az újra átélt izgalmaktól.

- Závisz oly óriási erővel védte magát, hogy alig tudták lekötözni. Amikor aztán bilincsekben, mozdulatlanul ott feküdt a király előtt, Vencel felszólította őt, hogy adja vissza a kezén levő királyi várakat. Závisz megtagadta.

- Mi lett Závisszal? - kérdezte őszinte csodálattal és rokonszenvvel Wernher.

- A király börtönbe vetette. Jószágait elkoboztatta, de erős várait, amelyek a királyi hadak ostromával dacolnak, most is hiába vívja. Nekem futnom kellett, mert a királyné gyűlöl engem.

A hercegnő arca itt egyszerre büszkévé és diadalmassá vált.

- Mellettem a királyné olyan volt, mint egy beteg, ázott kotlós.

- Hol van Závisz?

- Most Hlutska várának tornyában ül, amelynek kiugró párkányán van az ő cellája. Ég és föld között lebeg, ezer láb magasságban a mély út felett, baglyok és keselyűk szomszédságában. Én anyám és fivérem oltalma alá szaladtam.

- Sajnos, most ők maguk sincsenek nagy biztonságban - sóhajtott a bíró, aki tisztelettel állott a kerevet előtt.

- Mindent tudok. Nincs senkim... egyedül te, Wernher.

Wernher meghajtotta a fejét.

- Jöjj hozzám közelebb, - intett a hercegnő, - ülj le mellém ide a nyestbőrrre. Félsz tőlem, Wernher?

Erzsébet megfogta Wernher kezét.

- Mikor Závisz herceg feleségül kért, a nyúlszigeti zárda refektóriumában kettéhasadt a szűzanya kép nagy tölgyfaramája. Tetejéről leestek az arany és ezüst ereklyetartók, élesen csörömpölve, mint a cintányérok. Éjjel hullát fogtak ki a révészek a Dunából.

A hercegnő összerázkódott.

- Závisz herceg szép, daliás férfiú, hős katona, aki a lantot is époly művészettel kezeli, mint az íjat. Páncélban, kopjával a kezében, hús lovagtól sem ijed meg, de valahányszor az ágyamba jött, mindig megjelent előtte a Szűzanya képe felemelt újjal, mintha figyelmeztette volna, hogy én az egyháznak vagyok eljegyezve. Závisz herceg foga vacogott a félelemtől, az ijedtsége rámragadt és majd megőrültünk a borzalomtól. Szegény kis fiam bizonyára nem lesz hosszú életű.

- Hercegnő, te sokat lovagoltál és bizonyára fáradt vagy. Nem akarsz pihenni?

- Adj egy kupa meleg bort, Wernher és mondd meg nekem, hol van a leányom?

- A zárdában, ahol te is nevelkedtél.

- Tudja már a származását?

- Isten mentsen. Még mindig azt hiszi, hogy ő Milutin herceg törvényes gyermeke.

- Köszönöm neked, Wernher. Szeretsz még engem?

Wernher nem bírt magával. Megragadta az asszony fejét, ráborult az arcára és megcsókolta a száját. A hercegnő boldogan kacagott.

- Szeretsz?

- Hercegnő, a te karjaid ölelése olyan, mint a langyos, habzó víz ömlése testünkön. Hercegnő, légy az enyém.

- Wernher, mióta vagyok a tiéd?

- Nem olvastam a napokat, hercegnő, de azt hiszem, a tatárdulás idején vetted észre először a te Wernheredet.

- Hat esztendeje, úgy-e? Emlékszem, azóta mennyit jártál hozzám a Nyúlszigetre?

- Fehér palástban, aminőket a velenceiek hordtak, hogy a hajósok a holdvilágban kísértetnek nézzenek és ne merjenek megszólítani...

- És egyedül jöttél a csónakon, amelyet vaskarikába fűzött háncsokkal kötöttünk a parthoz.

- Nem féltél az éjszaka rossz szellemeitől?

- Semmitől sem félek, ha a te védelmed alatt vagyok.

Erzsébet felugrott a kerevetről és ledobta magáról fehér gyapjútakaróját. Nem volt rajta más, mint a divatos kettős ing. Egy nagyon vékony, selyemszövésű, egész a bokáig redőkbe hulló, áttetsző, puha lepel alul, fölötte pedig térdig érő, ugyancsak fehér gyapjútunika. Az alsó inget, melynek nem volt ujja, a mell táján apró gombok tartották össze; a felső tunika, amelyet vékony fehér hermelinprém-csík szegélyezett, nyitott volt elől és ujjai felhasítva, minden mozdulatnál megmutatták a hercegnő finom, rózsás kis könyökét és hófehér, gömbölyű karját. A tunikát arannyal hímzett, vékony selyemöv szorította össze a derekán, némileg megfeszítve mellén a ruhát, úgy hogy rugalmas és reszkető, teljes asszonyi keblei átrajzolódtak a vékony szöveten. A hercegnő nem igen volt magasabb a közepesnél; de csípői oly keskenyek, gyomra és hasa oly beesett és kissé rövid derekához túlhoszú lábszárai oly finoman és gyengéden leányosak voltak, hogy rendkívül nyúlánknak látszott, ami mellének egyenesen előrefeszülő, erős dombjait is a valóságnál nagyobbak mutatta.

A hercegnő kéjesen ásítva nyújtózott egyet és puha bőrbocskorba szorította lábait, amelyen klasszikus mintákat utánzó olasz divat szerint keresztbe fűzött szíjak feszültek, feltette a kerevet szélére.

- Wernher, csak téged szeretlek.

Wernher körülölelte az asszony rugalmas derekát.

- Ne bánts, kicsit járkalni szeretnék.

A hercegnő néhányszor fel és alá járt a teremben, amelyre már-már egészen leereszkedett az est.

Kívülről a vendégek sürgése-forgása, szaggatott kiáltások, cselédek kurjantása, lovak nyerítése hallatszott. Lovászok itatták a lovakat, egy kút kereke erősen nyikorgott. Káromkodásokba, kiabálásokba csókák és varjak hangja keveredett.

- Hűvös van, tedd be az ablakot. Adj ennem, Wernher.

És mialatt a bíró a gulyáshúst behozatta, a sőt megáldotta, a kenyeret megszegte és imádkozott, azalatt Erzsébet, gondolataiban elmerülve, fel és alá járkált. Mozdulatai délcegek, ideoda hajladozók, ruganyosak és mégis lágyak, mindenekfelett pedig ingerlők és csábítóak voltak. Arca bájos, tiszta és okos volt. Mint egy ártatlan báránnyé, olyan fényesek és gyermekesek voltak a szemei. Valami összehasonlíthatatlan szépségnek bizonyára nem lehetett mondani, egyéniségének mégis szédítő és lenyűgöző volt a hatása. Egy gyönyörűséges asszonyi állat volt, a benne rejlő kún, magyar, olasz és bizánci vérkeverék karakterével.

- Mintha kissé soványabb volnék, úgy-e? - kérdezte mosolyogva estebéd után és kigombolta mellén az ingét. - Nagyon sokat szenvedtem.

Csakugyan kissé szikárnak, de ezáltal fiatalosnak, roppant rugalmasnak, acélosnak és szenvedélyesnek látszott.

Wernher tekintete lángolóvá és zavarossá lett. Szinte részegen és őrjöngve simogatta a hercegnő fényes, fehér, síkos bőrét.

- Az éjjel nálad alszom - jelentette ki a hercegnő - s aztán továbbmegyek.

- Hová?

- Hová? Istenem, hová! - ismételte a hercegnő és majdnem sírva fakadt.

Kézai Simon ezalatt a cseh uraktól, Rasenberg Závissz hűséges párthíveitől már megtudta, hogy kicsoda az a fehér asszony, aki Wernherrel eltűnt a paláciumban. Az ő imádott fejedelemasszonya újra itt van: ez a gondolat - sok egyéb gondja, bújja és keserősége mellett - elviselhetetlen izgalommal töltötte el a lelkét.

Kézai Giovanni társaságában az udvarnokok házában aludni tért. Kebléből kivett egy bizánci Mária-képet, letette a padra, melléje jobbról Szent Norbert, balról Assisi Szent Ferenc elefántcsont reliefjét állította, letérdelt és halkán mormolta a rózsafűzért. Mikor elálmosodott, egy bundát maga alá terítvén, ráhajtotta a fejét és nyomban elaludt. Giovanni nem zavarta az imádkozót. Megivott két kupa bort, kiosont az udvarra, ahol sátor alatt pihent a vendég-asszony kísérete.

Nem telt el félóra és a sánta lovag Beatrice, a hercegnő kisebbik komornája szívében egész otthonosan elhelyezkedett.

- Sohasem szerettem senkit, csak téged - suttogta a fülébe Beatrice és szorosán magához ölelte a lovagot.

- Tudom - szólt az invalidus komolyan. - Így mondják ezt a hercegnők is. Ezt nagyon szeretem az asszonyokban.

VI.

Wernher bíró, Kézai Simon mester és az invalidus Giovanni lovag könnyű hegyi lovacskákon poroszkáltak Buda felé a nyéki úton. Kézai mester, aki hosszú lábait úgy lógatta kétfelé, mintha számaron baktatna valami zarándokúton, nagyokat hallgatott és többször mélyen felsóhajtott. Wernher bíró is elmélyedt és csak akkor rezzent fel néha, ha Giovanni ajkán felzendült egy-egy dal. Giovanninak kellemes, lágy és nagyon világos tónusú tenorhangja volt. Ha magasra felvitte, az ember hátgerince bizseregni kezdett és a vér az arcába szökött. Tréfás lovagi énekeket tudott a várúrnőről, akiért egy ismeretlen lovag lándzsát tör, ellenfelét kiveti a nyeregből s jutalmul egy éjszakát kap a hölgytől. Egyetlen éjszakát, semmivel sem többet. És ettől a boldogtalan vitéz szájaíze nagyon finnyássá lesz. Többé nem ízlik neki a csaposleány, vagy szolgálóasszony szimpla szerelme. Nem izgatja a fonóban vagy a fürdőben szemérmetlenkedő polgárleány, sem a faluk kendert tiloló ártatlan szüze. Meghibbant lélekkel lohol, izzad, keresi a küzdelmet, az előkelő udvarokban epedve pengeti a lantot, minden úrnőért megverekednék, de senki sem reagál a hetyke kihívásaira. Valóságos futóbolond lett

belőle, az ajkán mindig ott van annak az egyetlen csóknak az íze, az orrában annak az egyetlen éjszakának az illata... szegény bolond... futóbolond...

Erről énekelt a vidám Giovanni és gúnyos enyelgéssel Kézai Simon felé kacsintott. A krónikás önkénytelen naívsággal megjegyezte:

- Csakugyan, a hercegnők szeszélye néha kiismerhetlen.

Giovanni nevetett, Wernher bíró azonban nem is hallotta a tréfálkozást, az ő gondolatai ezalatt egészen másutt jártak. Azon töprengett, vajjon sikerül-e neki megmenteni a királyt.

- Istenem, - fohászodott csendesen, - térítsd okos, helyes útra a királyt. Hiszen ő alapjában olyan nemes, lovagias, méltányos és nagylelkű. Látod, mennyi földet, falut, jobbágyot, rab-szolgát adományozott a Te egyháznak. Engedd, hogy alaposan eldöngesse ellenfeleit, vagy ha erre nem tartod őt elég erősnek: hadd kössön békét az érsekkel. Budavára minden polgára fejenként tíz márkát ad a Szentföld visszafoglalására és egyszülött, fiadnak, Krisztus urunknak dicsőségére Jeruzsálemben kórházat építünk.

- Amen, - szólalt meg halkán, mint aki lelkével érez, lát és hall mindent, amit ura és bálványa gondol... Amen, - felelt Kézai Simon, a krónikás.

...Ahogy a nyéki hegyről lefelé ballagtak, Wernher bíró lelkesedve mutatott a velük szemben kibontakozó Várhegyre.

- Nézzétek, ez a mi szent hegyünk.

Giovanni nagy bőbeszédűséggel kezdte dicsérni a hegy alakját, amely olyan, mint egy oltár, mint a Gorizim hegye, Szichem városa fölött.

- Vagy mint Sikár mellett az Ebal gerince, - toldotta meg Simon.

- Bizony, - szólt a bíró - olyan ez a hegy, mint a jeruzsálemi templom magaslata. Ez a mi szent hegyünk, ez az a szikla, amelyen az ország dicsősége épül. Ezt a sziklát kell erőssé és gazdaggá, bevehetetlenné és hatalmassá tenni. Arannyal kell beborítani és cédrusfákból kell cölöpöket verni a lábaihoz. Alá kell támasztani kőpillérekkel és ezüstrudakkal. Itt kell hatalomnak, tudománynak, erőnek és szépségnek trónt emelni, hogy uralkodjék az ország felett. Olyan ez a hegy, mint az olajfák hegye. Béla királyunk könnyeivel, izzadságával és vére hullásával szentelte meg a hegyet, amikor a kővárat építette. Ezek a falak Jericho falai: ha ezek leomlanak, mindnyájan elpusztulunk.

- Gróf úr, te bejártad az egész világot: oly sok különb hegyet, folyók felett őrt álló várat, nagyobb, meredekebb, merészebb, vadabb sziklabércet láttál; láttad a rajnamenti várakat, amelyek ég és föld között lebegnek s a vizekre terítik árnyékukat, - mondta Giovanni. - Mit szeretsz ezen a hegyen?

- Azt, hogy a miénk. A mi szent hegyünk - ismételte a gróf komolyan és ünnepélyesen.

Wernher bíró teste a hercegnő csókjainak nyomán fáradt és bágyadt volt; de a lelke üde, merész, forró és extázisra hajló, mint aki az élet és a rajongás forrásából ivott.

A nap már jó magasan állott a vár fölött, amikor a hegy lábához értek.

Wernher szeretettel, szinte az apa lázas elfogódottságával nézte a hegy peremén elhúzódo keskeny, nem is nagyon hosszú, de erős és kihívó bástyafalakat. A köröndök kiugró természet-kőfalai mélyen lenyúltak a hegyoldalba, mintha alá akarnák támasztani a várhegyet. A budai hegyek és a várhegy között nem éppen tágas, de kellemes földhullámokkal megszakított teknő terült el. A nyugati hegyoldalon tehének legelésztek. Egy-egy mezítlábos, ingre vetközött kisleány hosszú fűzfavesszővel hajtotta a széleshomlokú, nagyszarvú és füstösnyakú fehér állatokat. A tehének lassan, szinte bánatosan lépegettek egyet-egyét a kövek között, a

leányka együgyű, melódiátlan nótát dúdolgatott. Ilyenre mondhatta a boldog emlékezetű Gellért püspök tréfásan:

- A magyarok szimfóniája.

Feljebb a várfalak alatt a mohos kavicsumust erősen sárguló bokrok, sötét bozót, kecskekóró, hajnalban nyíló vadvirág tarkították.

A szombati kapuhoz meredek országút, haladt fel. Itt a kapunál lándzsás örök beszélgettek nagyszakállú zsidókkal. Csak körvonalaik látszottak, mert hátuk mögül éppen Wernherék szemébe sütött a nap. Emiatt a vár szilhuettje is élesebben rajzolódott ki. Wernher meglepéssel konstataálta, hogy az ő városkája kicsiny ugyan, de elragadóan szép és festői. Várfalainak, kiugró bástyáinak nem volt ugyan még viharvert, régies patinája, de mellvédje szép vonalakban futott végig a hegytaréjon. Négy templom - a Ferenciek János-temploma, a Miklós-templom, a németek Nagyboldogasszony-egyháza, a magyarok Magdolna-temploma - sorakozott egymás mellé északról délnek s a sort lenn a Szent Péter-egyház, fenn a várhegy déli szélén a királyi vár és kápolna zárta le. A várbástya északkeleti sarkán állott Wernher egyik háza, magas, kétemeletes, tornyos épület, amelyben most nem lakott senki, gazdája csak azért építette, hogy szépitse a várost, hogy kiegészítse a bástya körvonalait és teljessé tegye a várhegy távlati képét, amelyben nándorhegyi majorjából oly nagy gyönyörűséggel szokott elmerülni.

- Giovanni Benvenuto, - kiáltott Wernher a hátul el-elmaradozó invalidusra - hogy tetszik neked ez a város?

Giovanni ravaszul mosolygott:

- Mit szólnál hozzá, comes, ha legalázatosabb szolgád vakmerő volna azt tartani, hogy Párizs mégis különb város Budánál?

Ekkor már átlépték a Zsidókaput, amelynél néhány lábasház - árkádos épület - jelezte, hogy itt a kereskedők negyede kezdődik. Eleinte elég szabályosak lehettek ezek az uccák, de mikor rohamosan népesedett a várfalak által körülhatárolt felső város, a várbeliek úgy segítettek magukon, ahogy tudtak. Közbe építettek, toldoztak, foldoztak s ha szélességben nem terjeszkedhettek, fölfelé kapaszkodtak. Így fért el a falak között mintegy kétszáz kisebb-nagyobb ház, palota, kőhajlék, templom, zárda, az utcákon, tereken és kertek bokrai között. Ez a kétszáz ház volt Wernher bíró Budája, a királyi vár palládiuma alatt épült várhegyi újváros.

A szombati kapunál nem nagyon épületes látvány tárult a bíró szemei elé. Egy csúf, öreg kofaasszony egy fiatalabb némbert hajszolt maga előtt, akinek gyerekfejnyi kódarabbal megterhelt általvető lógott a nyakában. Az üldözött asszonyt az öregebbik vashegyű rúddal nógatta futásra. Így büntette a városi magisztrátus a nyelveskedő kofákat, mindjárt a sértett félre bízván az ítélet végrehajtását.

Wernher elfordította a fejét.

A városban valami nagy, lázas nekikészülődés sürgése-forgása rajzott. A templomok körül bódékat ácsoltak, hosszú póznákat ékeltek a kavicsos földbe, a Miklós-téren s a Szombat-helyen, a bástyák mentén gerendákból állásokat szögelték össze s korlátokkal kerítették be kisebb-nagyobb területeket. A vízi kapun dunavíz-hordó emberek jöttek-mentek, súlyos korszót cipelve nagy rúdon, vagy két-két tömlővel megterhelt lovat hajtva maguk előtt. A vizet ciszternába gyűjtötték, amelyet a királyi palota előtt ástak, nehogy tűzveszedelem esetén víz nélkül legyen a város. Budavára a kisasszony napi vásárra készült.

A szűk, görbe utcák szeméttel, hulladékkal, fűrészporról, forgácscsal és meszes homokkal voltak tele. Kocsik jártak-keltek gyékényfonással, ponyvával letakart nagy teherrel, alig tudva

egymásnak kitérni. Magyar, kún, német, olasz káromkodások hangzottak a máskor oly csendes utcákban, ahol a házak előtt rendesen álmos kutyák szunyókáltak és öreg, fáradt macskák nyújtózkodtak.

Feltűnő volt, hogy papot, vagy királyi embert, apácát vagy Jánosrendi lovagot egyet sem láttak a városban. Budavára átok és kiközösítés alatt állott, a nyúlszigeti és óbudai egyházi személyek elkerültek, a helybeli papok vezekeltek. Csupán a Boldogasszony-templom és a magyar egyház plébánosa, valamint Lajos fráter, egy maga is kiközösített minorita szegték meg a tilalmat, bár a harangokat ők sem merték meghúzatni s a szent misét zárt ajtók mögött mormolták szomorú elvonultságban.

Wernher bíró szótlanul és komoran elgondolkozva ballagott a vár nyugati bástyáján végig. Most mintha a nagy vásár is alig érdekelné, tépelődő, aggódó lelke a királlyal és Erzsébet hercegasszonnyal volt tele.

Wernher bírónak hiába köszöngettek a Zsidó utca nagykereskedői és bankárai, a gróf nem látott és nem hallott semmit.

VII.

A Zsidó ucca közvetlenül a várfal alatt húzódott; mögötte mindössze két-három házikó lapult meg, amelyekben katonákon és éjjeli örökön kívül csak a kovács, meg egy acélkészítő lakott s a legszélsőből csapszék borszaga áradt. A kocsmá előtt kofaasszony üldögélt és főtt almát, birkasajtót és savanyú ugorkát árult. A csapszék körül gyakran ittak áldomást hátsóvárosi, táborréti és hárshegyi kapások s ilyenkor a közeli Zsidó utca lakosai ugyancsak jól elrekeszték a házak és boltok ajtait s ablaknyílásait.

Kétszáz ember élt ebben az eldugott, lenézett és babonáshírű utcában, amely maga egy külön kis város volt Budavár nyugati lejtőjén. Az utcában nagykereskedők és kisboltosok gondosan elkülönítve éltek. A nagykereskedők háza komoly, símafalú téglapépület. Ablak alig egy vagy kettő rajta; ha kettő, akkor azokat nem egymás mellé, hanem egymás fölé vágják. Az ablakot mindig lefüggönyözték és nehezen nyíló, vastag, barátságtalan tölgyfaajtót kellett megkopogtatni, hogy beengedjék az embert.

Juda ben Adret kőpalotájával kezdődött a Zsidó utca és Hekkul egyházfi sárból és fából összetakolt viskójával végződött. Hekkul és felesége, Szába asszony, ajándékba kapta a düledező vackot a hitközségtől, amelynek sáfárja, szolgája, postása, reggeli keltegetője és templomos volt a töpörödött öreg házaspár. Hekkul és Szába egyébként évek hosszú sora óta egyre azon töprengtek: miképpen lehetne meggazdagodni.

- Valami üzlet után nézhetnél, apjuk, - sóhajtott naponta hússzor Szába asszony, aki, élnéltségé miatt, a világ legrosszabb zsidójának tartotta az urát.

- Csak szerencsém volna, csak akkorka szerencsém, mint egy szem a Duna fővényéből, mint egy pikkely a bajuszos hal testén, mint egy szál a birka gyapjúján. De nekem soha életemben nem volt szerencsém és Isten azt akarja, hogy szegényen haljak meg. Igyekezem meggazdagodni, de ellenem esküdtek a csillagok. Ha szemfedővel kereskedném, senki sem halna meg, ha gyertyát árulnék, a nap le nem nyugodnék halálom órájáig.

Így dörmögött az öreg egyházfi, aki teherhordó számara, játékszere, pajtása, meghitt bizalmasa és bűnbakja volt minden hitsorsosának és néma céltáblája, csendes és mosolygó filozófus mártírja a duhaj fuvarosok, kőművesek, és ácsok gúnyjának és kötekedésének.

Hekkult még a felesége is lenézte, mert neki intím, bizalmi állása volt a családonál. Bába volt és kuruzsló asszony; jószolt a fiataloknak és vigasztalta az öregeket. Szába asszony kifogyhatatlan korszója volt a praktikus tudományoknak és a bölcseségnek, amiből keresztény és zsidó egyforma bizalommal merített, ha bajba jutott. Szába tudta, hogy mit kell csinálni, hogy szép, erős, egészséges legyen a gyerek; arról is tudott tenni, hogy fiú legyen, vagy leány, hogy szőke legyen, vagy barna, hogy világoskék legyen a szeme, vagy fekete, mint a kormos éjjel; sőt akkor is Szába asszony tanácsát kérték ki, ha egyáltalán semmiféle gyerekre nem vala szükség. Szába asszony csak nagyon megbízható és előkelő házaknál vállalt ilyen kényes megbízásokat. Jól tudta ugyanis, hogy a fejével játszik, ha valami kitudódik. A budai zsinat úgy rendelkezett, hogy a Dunába öljék azokat az asszonyokat, akik rozsüszöggel, vagy nadályfűvel kúrálják a hajadonokat.

Juda és Hekkul háza között - mintha földrengés szeszélye keverte, forgatta, csavarta volna hétrétűvé - keskenyen, félszegen, bártortalanul és sután húzódott a bástya mentén a Zsidó utca, a földkerekség legporosabb, leggödrösebb és legzugosabb gettója. Némelyik ház csak a féloldalával fordult az utcára, mintha csak úgy véletlenül nézne hátra: a szembenlevő csürrel egy percre elbeszélgetni. A másik ablak nélkül, mint egy vak koldus, dőlt ki a sorból, hetyke, magas, ferdefedélű szomszédja árnyékában. Budavár többi utcája sem volt valami túlságosan egyenes, széles és rendes; de a Zsidó utca néhol úgy összeszűkül, hogy a nap délben is alig tudott átbújtatni néhány sugarat a majdnem összeérő tetők között. Máshol meg kiszélesedett, mintha fulladása közben lélegzetre tátná ki a száját. Rothenburgi Salamon háza előtt, a domboldal nyerges kiemelkedésénél, a kapunál megtört az utca és délkeletnek fordult. A fordulónál kis terecske képződött, amelynek gödrében összefolyt az esővíz és a házak szennyvize: roszzagú, folyton gőzölgő, opálos színben játszó zsíros lé, ételfolyadékok, ruhák öblögető leve, amelyet a gyapjú festékje kékes-barnás, vagy vöröses színűvé tett. Itt állogáltak a vízholdó leányok az oszlop körül, amelyre négyoldalt vaskampókat erősítettek. Vásár napján itt, a vaskampók körül ütötték fel a lacikonyhát, ahol idegen zsidók rituális ételeket, birkahúst, sóshalat és hagymát ettek.

Az utca északi felében az előkelők, déli részében a kisemberek laktak. Fent volt Kohen Avigdor, a bécsi származású csinos zsidó gavallér háza, mellette a fűszerárús Bergman épített csarnokot a gyömbérnek, faolajnak, borsnak, sáfránynak és cukornak, amiket roppant drágaságuk miatt csak a legelőkelőbb bécsi, mechelni, zürichi és brüsszeli nagykereskedők számára tartogatott. Kicsinyben nem adott el egy unciát sem s a budai lakosság alig is ismerte Bergman ínycsiklandozó élelmiszereit. Bergman volt a legelzárkózottabb és legbüszkébb lakója a Zsidó utcának; valószínűleg, mert mindig arab és velencei kereskedőkkel érintkezett. Néhány gazdag tőzsérnek, pénzváltónak és földbérlőnek volt még itt háza s Rothenburgi Salamon büszke és hallgatag palotája után, amelynek rácskerítésén át csak néha-néha lehetett egy házbelit megpillantani, a kisemberek apró viskói következtek.

Ezek a fenyőfából, sárból, nádból és régi törmelék óbudai kőből összehordott fecskéfészkek azonban nem tudtak oly kicsinyek, szűkek és jelentéktelenek lenni, hogy azokat egyetlen háztulajdonos teljesen a magáénak mondhatta volna. A legtöbbnek két gazdája volt, de akadt, amelyiken öt-hat osztozkodott. Ha az utcára kapuja volt a háznak s jobbról és balról egy-egy ablak, bizonyos, hogy a kapuhasználat fölött, szigorú szerződés dacára, két gazda veszekedett. Emeletes háznál pince, földszint, emelet, padlás mind külön háziúr kezében volt, ami sok heves vitára, pörlekedésre és zűrzavarra adott alkalmat. Ilyen jogi viták eldöntése a Bethdin, a törvényszék elé tartozott, mert a zsidóbíró, a budai prépostot, csak a legelkeseredettebb esetben hívták ítékezésre.

Az apró zsidók házába néhol becsurgott az eső; néhol átjárt rajta a patkány; ablak és ajtó híján ki- és bebarangolt a téli szél s a fagy néha vastag jégrétegeket formált a falakra az emberek

lehelletéből; a kutyák szabadon garázdálkodtak a kerítetlen házak körül s nem egyszer róka vagy farkas látogatta meg a hízott libák ólját; a budai gyerekek sok bajt és bosszúságot okoztak az apró boltok tájékán; udvari vitézek, csatlósok, nyergesek, kocsisok, lovászok sok illetlen garázdálkodásra ragadtatták magukat a Zsidó-utca szegényebbik felével; - de erősen tévedne, aki kétségbe vonná, hogy mégis itt, e piszkos, szűkös, egészségtelen zugokban laktak a boldogabb, megelégedettebb és vidámabb zsidó emberek. Bizony, ezért megirigyelheték őket ott fenn, a nagykereskedők mindig zárkózott, csendes és büszke kőpalotáiban, ahova, ha idegen tévedt, mindig megkérdezte, mit gyászolnak e bezárt ablakú, komor hajlékok és kivel vagy mivel dacolnak e hangulatos és bizarr formájú házak lakói. Az odatévedt ember valahol Kasztíliaiban képzelte magát, ahol a gondnak és aggodalomnak nesztelen és sötét árnya bujkál a házak között. Kasztíliai, arragóniai, belga és német, lengyel, orosz és pérai zsidók keveréképe ödögött e városrészben, ahol majdnem minden ember más nyelven becézte a gyermekét, de valamennyi egy és ugyanazon nyelven imádta az Istent.

Itt üldögélt Wernher bíró, a zsidótörvényszék elnökének, Juda ben Adretnek a háza előtt, egy nagy fehér kövön, amely valamikor, talán ezer évvel ezelőtt Mercurnak, vagy Apollónak volt az oltárköve. A gróf előtt félkörben állt a három zsidóbíró, Juda, Salamon és Kohen, akik elégedetten és önérzetesen simogatták szakállukat, mert már elintézték Wernherrel a hadikölcsön ügyét. Velük volt Giovanni lovag, az invalidus kancellista is.

Vasárnaponként este sokszor üldögélt Wernher bíró e helyen s a zsidók, akik ilyenkor a szombati ünnepek örömeit pihentették a házuk előtt, kíváncsi tisztelettel pillantgattak Juda háza felé. Ma éppen nagyon szép szeptemberi este volt; a levegőben csókák kiabáltak s a Boldogasszony templomának tornya kezdett kékes homályba tűnedezni.

Szép, békességes, enyhe galileai csendesség honolt ezeken az estéken. Nem is galileai, hanem bölcs, boldog magyar csend, amiben az egész Európából kiüldözött zsidó boldogan és hálásan pihent meg.

Rothenburgi Salamon éppen erről beszélt a bírónak.

- Ó, uram, te jobban tudod, mint mi, mit szenved a zsidóság két évszázad óta. Két évszázad óta vér és arany jelöli a zsidók útját egész Európán át. A zsidó vér hullik, mint a szakadó zápor, mert a zsidó arany sohasem tud elég bőségesen ömleni bizonyos feneketlen tarisznyákba. Jákob fiai keletről nyugatra és nyugatról keletre vándorolnak, mint a bélpoklosok; nyomukban a véres kard, a máglya tüze és a zsineg, amivel megfojtják őket. Én Mainzban ezerháromszáz holttest fölött imádkoztam tavaly, a Rajna mentén tizenhétezer kedósim szelleme bolyong a vizek felett. Apám, anyám ezelőtt hét évvel haltak meg Münchenben, ahova Mainzból menekültek. De akárhova futottak volna, Speierben, Oppenheimben, Wormsban, Bécsben, mindenütt utoléri őket a halál kaszája, a Judenbräterek rostélya.

- Ami elmúlt, az elmúlt, - szólt közbe Kohen, a bécsi gavallér, aki félt, hogy a bíró rossz néven veszi a panaszkodást.

- No nem mondom, - enyhítette a dolgot Salamon - a sebek begyógyulnak és aki élve maradt, hálát adhat az Istennek, hogy ilyen helyre vezette, mint a mi jó és békességes Budánk. Azért mégis szép az élet, gróf úr, és minden zsidó örvend, ha családjára és gyermekeire tekint. Kedvükért túri a hegyesszarvú kalapot és büszkén viseli a sárga foltot a kabátján. És tudja-e, gróf úr, mit érzek én, mikor a belső szobámban számadást vetek és rájövök, hogy mind az öt gyermekemnek szép pénzt tudok adni, mert iparkodom, hogy legyen nekik, amivel megússzák az örvénylő vizeket!

- Mindenki iparkodik - szólt Juda - és aki iparkodik, annak szerencsét ad az Isten.

A bíró csendesen hallgatta zsidó barátait és elmesélte nekik terveit, hogy mi módon teszi naggyá és széppé, hatalmassá és erőssé Budát. A zsidók csordultig tele szívvel nyelték a bíró szavait s kabátjuk feneketlen zsebében lelkesedve csörgették a pénzt. Most minden áldozatra készek lettek volna, hogy megvalósítsák a bíró merész álmait.

E pillanatban Juda házából két köpenyeges alak lépett ki. Bő, barna, lepedőformájú ruhájukban csak egész közélről lehetett rájuk ismerni: az egyik Minna, Juda leánya volt, a másik pedig annak testvérébátyja, Simon. Egyik sem volt még húsz esztendő. A leány szép spanyol-arab típus, a fiú kissé beteges, vöröshajú, alacsony növésű. Azt mondták róla, hogy nyavalyatörős. A két gyermek a Dunapartra ment vízért.

Minna egy cserépkorsót vitt a kezében, majd, amikor elhaladt a beszélgetők előtt, a fejére tette azt. A korsót egyik felnyújtott karjával támasztotta meg s amint így, bő köpenyegében, ki-nyújtott karral a várhegy taraján lépegetett, a vörös égboltozat háttérében olyan volt, mint a samariai asszony.

Wernher bíró érdeklődve nézett utána a szép leánynak, akinek alakját feltartott karja és a hosszúnyakú füleskorsó eszményien megmagasította.

- Szép leányod van, Juda - mondta az apának, aki a bőkot kissé fanyar mosollyal fogadta és hirtelen másra terelte a beszédet.

- Csak a káptalan ne akadékoskodjék a vásárvámokkal.

- Hasztalan erőlködés - szólt büszkén a bíró - A budai zsinat óta...

Giovanni közbeszólt:

- Hej, a budai zsinat! Éppen tíz esztendeje! Sohasem felejttem el életemben. Fülöp fermói püspök udvarához voltam beosztva éppen. Akkor ismertem meg a gróf urat s elgondoltam, hogy ha nekünk ilyen emberünk lett volna csak egyetlen egy is Bolognában! Csakhogy nálunk meg Firenzében és Génúában nem urak, hanem szatócsok kormányozzák a várost és a fejükben nem agyvelő székel, hanem szárított sáfrány és töröttbors szárad. A gróf úr akkor szépen kitette a fermói püspök szűrét.

Giovanni láthatólag kéjelgett a visszaemlékezéseiben.

- Micsoda temérdek nép volt itt! Légiója a papoknak. Érsekek, püspökök, apátok, priorok, dékánok, esperesek, prépostok, plébánosok, kanonokok. Mindegyiknek káplánja, csatlósa, zászlósa, címerhordozója, kocsisa, bérese, lovásza és egy vagy két szép lombardiai kenő-asszonya volt derékfájás és álmatlanság ellen. A kanonokok emellett szerették a budai lányokat is és sokra becsülték a kún szüzeket, akiket egyúttal meg is kereszteltek. A püspök akarta, hogy a kúnok megkeresztelkedjenek és jó erkölcsű, jámbor polgárok legyenek, mint a németek és olaszok. Evégből rengeteg sarlót és borotvát hozott magával, hogy a kúnokat megfossza hosszú hajuktól és símára borotválja arcukat. A püspök azt hitte, hogy a pogányságnak hajában van az ereje, mint Sámsonnak.

Giovanni elemében volt s mikor látta, hogy a bíró jókedvűen mosolyog, hangos kacagással folytatta:

- Hát a kún leányokat sikerült is megtéríteniök. Soha annyi kún kölyök nem látott napvilágot, mint ez áldásos munka idején.

A zsidók csak csendesen és titokban nevettek ezen a cinikus és léha beszéden.

- Tagadhatatlan, hogy Fülöp püspök kemény legény volt és ki tudja, súlyos öklével mint nehezedik rá az országra, ha véletlenül olyan ellenfélre nem akad, mint a bíró úr. No de azt a futást! Egyszer csak halljuk, baj van a püspökök táborában. Elfogyott a rozskenyerek. A budaiak nem adnak enni! Ez a vészkiáltás mindenkinek elvette a kedvét a tanácskozástól.

Éhes gyomorral nem lehet Istent dicsőíteni, és Fülöp püspök jó törvényhozó volt, de rossz koplaló. A kanonokok azt mondták: nemcsak Isten igéjével él az ember. A kulcsárok, pince-mesterek, szakácsok, kukták, mosogatók, pecsenyesütők és nyársforgatók erélyesen követeltek valamit, vagy valakit a nyársra. A gróf ur és a budai polgárok nem ijedtek meg a pecsenyesütőktől és a zsinat tagjai, világi papok, szerzetesek, gvardiánok, custosok, ciszterciták, bencések, premontreiek, prédikátorok, minoriták és más egyéb rendek káptalanjai, ispotályosok, templomosok s a Szűz Mária-lovagrend mesterei, praeceptorai, fráterei és vitézei bánatos gyomorral vonultak ki a tótfalusi kapun és ájtatosan és éhesen, mint az első keresztények, - minthogy az öt kenyér csodája sehogy sem akart megisméltődni, - Esztergom felé húzódtak. Éppen tíz esztendeje ennek...

Wernher bíró megsokalta az olasz istentelen beszédét és kezének egy intésével elhallgattatta az invalidust. Odafordult Judához:

- Honnan jönnek áruid?

- Brüsszelből, Aachenből, Kölnből és Tirlmontból. Azonkívül velenceiektől vettem néhány mázsa selymet. Firenzei és veronai posztóban sem lesz hiány, ha ugyan útközben el nem rabolják a génuaiak.

- Jó áru?

- Gyönyörű posztó. Dalmáciában és Tótországban a királyné vitézei szívesen adnak rőfjéért egy ökröt vagy lovat. A Németújvári grófoknak tavaly száz rőffel adtam el a skarlátból, száz ökröt adtak érte. Igaz, hogy a komáromi révnél megtámadtak és visszavették tőlünk a barmokat.

- Hát Köln?

- No majd meglátjuk. Ha élve ideér az emberem, onnan is lesz valami. Bécs és Esztergom azonban erősen szaglász az országutakon. Minden bokor halált rejteget. Amíg Bécs és Esztergom városát a király el nem riasztja a kalózkodástól, addig a kereskedők nem szívesen jönnek Budára.

- De azért csak jönnek, - mosolygott a bíró.

- Persze, hogy jönnek. Élni csak kell, uram! A kereszties hadak söpredéke úgy gyilkolta a zsidót, - bosszúságból, vallásosságból, szórakozásból, unalomból, - mint a legyet. A zsidó azért mégis ment a seregekkel s árulta borát, szerszámát, posztóját, fegyvereit és csizmáját. Zsidó volt a markotányos, az élmező, az szállította a zabot és a szénát.

- És meggazdagodott, - szólt közbe Giovanni.

- Vagy meggazdagodott, vagy agyonszúrták...

Közben öregeste lett. Pestről áthallatszott a nyolcórás harangszó. A budai polgároknak mindig összeszorult a szívök, valahányszor óbudai vagy pesti harangot hallottak. Az ő templomaik tornyában mozdulatlanul lógtak a harangok, az interdiktum súlyos átka nehezedett rájuk s a megnémult, elátkozott, halálraítélt, harangokat még az eretnek Lajos fráter sem merte megkognatni.

A pesti harangok csengése, bongása átsírt a Dunán s a budai polgárok keresztet vetettek magukra. Este nyolc óra s józan életű, komoly ember ilyenkor visszavonul házába, gondosan elreteszeli ablakát, ajtaját, miután házőrző kutyáinak nyakáról leoldozta a kölöncöt. Később sötét van s a girbe-görbe budai utcákon, szűk sikátorokban, mézsárszékek, kenyérsütők, lacikonyhák és korcsmák között goromba révészek, duhaj kún legények és részeg molnárok közé keveredni, ilyenkor, vasárnap este, nem tanácsos.

Wernher bíró elbúcsúzott barátaitól s maga is pihenni tért.

VIII.

Az est alattomosan és sebesen terítette fekete köpenyét a budai hegyre. Nyolc óra volt. Minna és testvére is visszajöttek a Duna partjáról, fejükön mozdulatlanul ült a teli korsó, félkarukkal meg-megtámogatták néha, ha testüknek megbillent az egyensúlya. Simon előresietett és Wernher bíró háza előtt magára hagyta nővérét, Minnát. A leány letette fejről a korsót, neki-támaszkodott egy magas kőoszlopnak és halk hangon monoton melódiájú, ismeretlen dalba fogott. Az Énekek Énekéből voltak a versek.

*Az ő orcája hasonlatos a drága
Füveknek táblájához,
Amelyek illatos plántákat nevelnek.
Az ő ajkai liliomok,
Melyekről csepegő mirrha foly.
Az ő kezei aranyhengerek,
Melyek befoglaltattak topázba.
Az ő teste elefántcsontból való mű,
Zafirokkal megrakva,
Az ő tekintete, mint a Libánus;
Tetszetős, mint a cédrusfa.
Az ő inye édességes
És ő mindenestül fogva
Kívánatos.*

Ezt dalolta Minna halkan dudorászva, könnyező szemmel, magamagának. Minna a zsoltároknak, szent énekeknek és spanyol-arab földön termelt zsidó verseknek nagy tudója volt. Szép, tiszta, szelíd hangján úgy énekelt, mint a fülemile, mikor a ligetekben mogyoróbokor alatt megbúvik.

Minna hangja szemérmesen, de odaadóan zengett és piros volt a leány arca a dal szenvedélyétől. Wernher gróf fia, László, egy szép és eszes húszéves suhanc, aki most jött meg a páduai egyetemről, házuk kapujából kilépett és megszólította a leányt, aki újra fejére tette korsóját és hazafelé indult.

- Hová sietsz, Minna?

Minna elpirult, letette a korsót és közelebb lépett a diákhoz. Majdnem minden este így találkoztak s beszélgettek távoli világokról, itáliai csodákról, nagy hajókról, amelyek a perai kikötőből jönnek, óriási templomokról és márványoszlopokról, boszorkányokról, akik lombárdiai leányok és asszonyok testében járnak, fényes lovagvárakról, keresztes vitézekről, narancsfákról és arab lovakról.

Ma is kissé tovább beszélgettek, mintsem illendő lett volna.

Juda fia, Simon, már régen otthon volt s egyenként engedte be a szomszédokat apja házába, ahol titkos összejövetelt tartottak. A dúsgazdag spanyol zsidó palotája temploma és bírói széke, iskolája és törvényháza volt a hitközségnek. Minden fontos ügyet itt beszéltek meg a közösség vénei, akik szombat után, mikor az isteni dolgokkal végeztek, hasonló odaadással vették elő a világi ügyeket is.

Az összejövetelek titkosak voltak és az udvar hátulsó részében levő teremben folytak le. A ház ugyanis kívülről nagyon keskeny volt, de annál mélyebben nyúlt hátra az udvarba. Az emeleten lakott Juda és családja, néhány szegény rokona és cselédje; földszinten volt a raktár,

a selymek, posztók és brokátok, aranyfonalak, prémek és strucctollak kincsháza, valamint az imaterem, amelyet iskolának is használtak. Az imateremnek festett üvegablakai voltak; ennek legendás híre járt az egész városban. Hogyne, mikor üvegablakot csak a királyi kastélyban, a nagyobb templomokban és néhány főúri vár palációjában lehetett látni.

- Isten dicsőségére nem sajnáljuk a költséget, - mondták a zsidók, ha valaki megcsodálta az ablakokat. A valóságban úgy volt, hogy a Boldogasszony templomához, melyet most alakítottak át, Juda ben Adret szállította Franciaországból az üveget; abból aztán jutott az imaháznak is.

A ház többi ablaka azonban - talán éppen az irigy kedélyek megnyugtatóására - szintúgy zsíros papírral és áttetsző hártyával volt behúzva, akár Sós Mártonnak, a nyergesnek a házában.

Az imaterem fényes és gazdag berendezésű volt. Szép rézcsillár lógott a faragott tölgyfa-gerendázatról s a dúsan aranyozott hétágú gyertyatartó, ékes cifrázatokkal túlterhelten, granadai arabok kezenyomát hordta magán. A kőkockás falon drága damaszkuszi szőnyegek heverték, - egészen bizonyos, hogy nem sok budai úrnak volt ilyen pompás palációja.

Tíz-tizenkét öreg zsidó ember gyűlt össze rövid idő alatt a teremben. Mintha mind testvérek lettek volna, egyazon gesztusokkal, ugyanazon hangon és egyforma mozdulatokkal jöttek-mentek, beszéltek, ágáltak; az arcuk azonban mind más-más éghajlat és külön-külön világ karakterét hordotta magán. Juda ben Adret hosszú, barna, őszes ember volt s mélyen ülő szeméből a kasztíliai vérmérséklet heve áradt. Salamon nehézkes, kissé elhízott német, roppant görbe orra mintha örök gúnyolódásra volna teremtve. Voltak ott apró vörös kis emberkék Csehországból és Párizs környékéről és ezek mellett egy csodálatosan szép, daliás, fekete olasz zsidó ült, akit Ezrának hívtak társai.

Hangos zsibongás, élénk gesztusok és a szellem hánykolódását, a kedély gyors és mély viharzását eláruló arcjáték mutatta, hogy nagy események tárgyalásáról van szó, talán még nagyobbról, mint a kisasszony napi vásár és a nyúl-szigeti apácák vámja.

Az elnöklő ben Adret alig tudta a kedélyeket fegyelmelni.

- Messiás, Messiás - ez a szó gyakran kicsendült az általános hangzavarból, amelybe Juda felcsattanó éles hangja hirtelen közbesüvített, mint vadludak közé a kilőtt nyílvesző:

- Isten talán dupla száját adott nektek, hogy olyan zúgó áradat ömlik torkotokból? Pedig homályban tévelyegtek és nem fogjátok fel a legmagasabb Isten rendelését.

- A Messiásról beszélj nekünk! - zúgott közbe egy durva, türelmetlen hang, egy oppenheimeri menekült harsány baritonja. Oppenheimeri József leányát keresztes katonák megbecstelenítették és összevagdálva beledobták a városon keresztül folyó kanálisba. Józsefnek volt oka bőven, hogy mindig indulatosan és gorombán beszéljen.

- A Messiásról szeretnék valamit hallani - dörmögte Kohen, a bécsi bérlő, aki majmunista volt és gyakran idézgetett Ábrahámnak, a barcelonai nagyrabbinak halhatatlan írásaiból. De most e felvilágosult majmunista is a Messiásról kívánt hallani valamit, bár csak mormogva - könnyen letagadhatóan - árulta el az eljövendőben való hiedelmét.

Mert abban az évben minden zsidó - bármint tagadta volna is - elhitte egy kissé, hogy az idők teljessége megérkezett. Az ígéret Saragossából jött, Ábrahám ben Sámuel Abulafia ajkairól. Ez a rajongó kabalista azt hirdette, hogy Isten tudatta vele az exilium végét és a teremtés 5049. esztendejében eljön a Messiás.

Hiába cáfolta meg a próféciát a barcelonai nagyrabbi, a zsidóság körében villámgyorsan terjedt el a hit és a hívők szent rajongással várták a Messiást.

- Félek, hogy ti az Antimesziásról beszéltek, ördögtől megszállott szerencsétlen fiai Jákobnak
- szól szomorú szemrehányással Juda.

A gyülekezet megbotránkozva ordított fel és Rothenburgi Salamon exaltált hangon magyarázta:

- A Messiás ideje elérkezett. Dobjatok el magatoktól minden világi hiúságot, szórjátok szét aranyaitokat, adjátok Ézsau fiainak barmaitokat, posztóitok és selymeitek báljait. Házatokat bontsátok le, hogy az Isten szeme elől ne legyetek elrejtve. Aki méltó akar lenni a Messiáshoz, az legyen, mint a próféták a Zionban, vagy mint Illés a pusztában. Le kell mondani a száj és szem örömeiről, borról, lakomáról, asszonyról és pengő cimbalmok muzsikájáról. Annak távol kell maradni a világ hiúságos lármájától és asszonyi karok szagát nem szabad beszívnia az ő tüdejébe. Szabadítsátok meg a szellemet minden terhetől, öltsetek fehér ruhát, vegyétek magatokra a taleszt és a tefilint és görnyedeztetek és mondjátok el ezerszer és ezerszer Isten nevének bűvös varázsbetűit, mígnem rátok jön a szent ájulás és látomásaitok lesznek és isteni csók csattanik el a sziveteken. Erről beszélj, Juda ben Adret, ha nem vagy önző és ridegszívű farizeus!

- Öltsetek fehér ruhát és mondjátok el ezerszer Isten nevének betűit - ismételtette reszkető hangon az öreg Áron Halévi - és mindenhatókká lesztek, mint Dániel, a próféta.

- Le a hitetlenekkel! - zúgta a tizenkét öreg, mint egy harsogó orgonának tizenkét vén sípja. Rothenburgi Salamon reszkető kézzel verte a mellét, a homlokáról nehéz izzadságcseppek csurogtak, szája fehér volt, arca vonaglott és szemének delejes tekintetét végigjáratta a zsidók arcán. A szava úgy döngött, mint a kinyilatkoztatás.

- Menjetek és imádkozzatok, böjtöljete és alamizsnáskodjatok. Ezt kívánja az Ősereg, az Atya, az Anya, az Ősember, az Ara, a Fehérfej, a Magasabb Ég, a Liliom és az Almakert. Ámen.

- Ámen, Ámen... - morajlott végig a gyülekezeten s a szemekből könnyek potyogtak.

Isten neve s a Messiás becézgető hívogatása hangzott néhányszor a megsibbadt lármából, mígnem lassan-lassan helyreállott a csend. Ekkor végre megszólalt Juda:

- Béke velünk, várjuk meg a nagy napot s azután mondjunk véleményt földöntúli dolgokban. Én ugyan kételkedem Abulafia igazában, mert Palesztinán kívül egyáltalán lehetetlennek tartom a prófeciát, - de majd meglátjuk. Meglátjuk, ez az elárvult kor alkalmas-e az idők beteljesedésére. Jól van, készüljünk el a boldogságra, de a csalódás se találjon bennünket fegyvertelenül. Ám pénzünkre vigyázzunk, mert ez az egyetlen erőnk és menedékünk a siralmak e szomorú völgyében. Egyetlen igaz szövetségünk, barátunk és protektorunk az arany. Az arany nem csal meg, mindig megteszi kötelességét, az arany mindig hatalmas szószólónk marad királynál és püspöknél, katonánál és hajóslegénynél. Amit a keresztények jó szóval, rokonsággal, erőszakkal, vérrel és vassal érnek el, azt mi arannyal vásároljuk meg magunknak. Vigyázzunk aranyainkra! Vigyázzunk utolsó tartalékainkra! Franciaországból és Angliából éppen most üzték ki Jákob fiait. Mi lenne velük, ha nem támaszkodhatnának arannyal töltött mankóikra? A Szajnába és a Themzébe ölhetnék magukat és hajadon szüzeiket. Vigyázzunk a magunkéra és el ne számítsuk magunkat a Messiás eljövetelének reményében.

Juda beszéde sokaknak tetszett.

- Okos és hasznos beszéd ez, - szóló Kohen és magamagát biztatva bólintgatott hozzá.

- Áruló! - kiáltott a szép, erős olasz, Ezra ben Salamon. - Megtagadja a prófeciát. A keresztényekkel cimborál.

- Hazudsz! - riadt fel nyugalmából Juda - hazudsz, hazudsz, sehonnai!

- Áruló! - ordította még egyszer Ezra. - Eltűri, hogy a leánya keresztény embernek legyen a szeretője.

- Hazudsz, gyáva kutya! - zúgott fel újra Juda hangja és odalépett az olasz elé.

Ezra tátott szájjal meredt az öreg emberre. Juda fölemelte a karját.

- Bizonyítsd be, hogy Minnának szeretője van.

Ezra szólni akart, de az öreg torkon ragadta.

- Egy szót se most! Összehívom a Béth-dint és az előtt bizonyíts.

Az öreg ember ujjai görcsösen összeszorultak. Ezra a halál veszedelmében érezte magát. Homlokán kidagadtak az erek, szeme vérbe borult és ijesztően rövid, rekedt hörgést hallatott.

Juda elengedte az olasz óriás torkát. Egyet köpött a rágalmazó szemébe. Az meg sem moccant. Érezte, hogy a gyülekezetben egyetlen hang sem emelkednék mellette. A keresztényekkel való cimborálás vádja olyan óriási és gyűlöletes dolog volt, oly vakmerő és rettenetes támadás, hogy senki sem csodálta volna, ha a rágalmazóba belefojtja lelkét Juda öreg, csontos, halálosan görcsös keze.

- Találkozunk a Béth-din előtt - hebegett az óriás testű, szép olasz zsidó, aki feleséges ember és öt szép gyermek atyja volt; de - úgy beszéltek - titkos szerelmet érzett Minna sötét szemöldökei iránt.

Tíz óra felé járt az idő, a hold nyájasan kandikált be a budai várhegy zegzugos, keskeny utcái közé. Wernher bíró háza sarkán még mindig ott állott a fekete szemöldökű Minna és suttogva beszélgetett a fiatal gróffal. Juda ben Adret özvegyember volt, - ha felesége még élne, az bizonyára nem engedné meg Minnának az éjszakai beszélgetéseket.

A várban mindenki aludt. Tizenkét zsidó volt ébren, tizenkét zsidó, akik a Messiást várták. És a páduai diák virrasztott apja tornáca előtt, ahol egy kasztíliai vérű, szép fiatal leány súgta fülébe Jehuda Halévi verseit:

*Hervasszad el arcomról a virágot,
Ha hozzád egykor hűtelen leszek.*

Halkan suttogta a két sort és megcsókolta László úrfi száját.

Minna tizennyolc esztendő volt és Granadában született. Az örökfutás már a bölcsőjénél elkezdődött IV. Sancho király és a Domonkos-barátok ostorcsapásai alatt, amikor a gazdag Juda ben Adret nagykereskedőt száműzték Kasztiliából. Minna anyja mohamedán arab leány volt, aki Judáért áttért a zsidó hitvallásra. A barnabőrű, délceg és büszke asszonyra szemet vetett valamelyik kasztíliai főnemes. Az asszony hű maradt urához s Judáéknak menekülni kellett. Valaki bevádolta a gazdag nagykereskedőt, hogy uzsoráskodik.

Nagy vagyonából csak aranyait vitte magával Juda és két kicsiny gyermekét. Feleségét útközben valahol a svájci hegyek között elvesztette. Viselős volt szegény arab asszony és nem bírta a fáradoalmakat. Meghalt és holtteste egy kis falu árkában pihen a temető mellett. Egyetlen zsidó sem volt a határában s már maga Juda is elfelejtette a falu nevét.

A gyermekek megmenekültek és Minna csodálatosan hű mása lett szegény, meghalt édesanyjának. Magas, karcsú, majdnem sovány; lába, mint az erős, izmos és vékony arab paripáké; arca büszke, keskeny, hosszas; orra enyhén és nemesen hajlott; szemei mélyen bennülnek üregeikben és mély sejtelemmel világlanak elő, mint két égő olajmécses, fekete szemöldök-

ernyők alól. Minna dereka rugalmas, csipői keskenyek, combja kemény és ragyogóan barna bőre mindenhol megfeszül a testén. Sovány bordáin duzzadt melle reszket, amikor jár, vagy ha mélyet lélegzik.

Tizennyolc éves volt már Minna és még nem volt férje. A szíve tiszta volt, a kedélye gyengéd, vidám és nótás és csak akkor szomorodott el, ha mohamedán anyjára gondolt, aki egy svájci faluban pihen, amelynek még a nevét sem tudják.

Mindennap eszébe jutott, hogy milyen jó volna, ha neki is volna anyja, vagy valakije, aki fonásban, selyemhímzésben és az imádságok kikeresésében segítene; aki megtanítaná sütni, főzni, mosni, ruhát szárítani és mángorolni, aki megmagyarázná a mesék értelmét, a baglyok huhogását, a darvak repülését, a lángokban jelentkező betűk jelentését... ha ez eszébe jutott, majdnem haragot érzett az apja iránt, aki szent volt, bölcs volt és tiszteletreméltó volt ugyan, de éppen olyan hideg és józan és közömbös is, mint egy kőbálvány... Ó, ha egy idősebb nővére, vagy legalább egy bizalmas öreg dajkája volna!

Minnát vén talmudisták és száraz, unalmas aszkéták nevelték. Szerencsére egy fiatal papjelölttől Jehuda Halévinek sok szép versét megtanulta. Esténként meg is szólalt ajakán a vidám és érzelmes zsidó költő hangja.

S ilyenkor szokta László úrfi megszólítani:

- Hova sietsz, Minna?

Minna mindig elpirult, de mindig letette a korsót.

...És ma éjjel tíz órát mutatott a csillagok járása, a város aludt s olyan végtelen finom és mozdulatlan csend ereszkedett a hegyre, hogy a Duna vizének halk loccsanásai áthallatszottak a várfalakon. A bástyák kékes tömegben váltak ki a holdvilágos égboltozatból és a toronyörök elszundikáltak az erkélyen.

- Az enyém lesz, Minna, - súgta egy gyengéd, remegő, izgatott férfihang.

- Máris a tied vagyok, - felelte a leány.

- De az Isten és a törvények szerint is kívánom, hogy egymásé legyünk, - reszketett a fiatal legény hangja.

- Milyen szépeket mondasz te nekem, de én tudom, hogy semmi sem lesz abból.

- Miért ne? Ha én akarom!

- Zsidó és keresztény nem lehet egymásé a törvények előtt.

- Ki mondja?

- Tudom. Hiszen zsidónak és kereszténynek még fürödni sem szabad együtt.

- Ezt a papok mondják.

- Hévízen kiszúrták Jóbnak, a szamárkordés zöldségekofának a szemét, mert benézett a keresztény nők fürdőjébe.

- Drága kis Minnám, nem értesz te ehhez. Te a feleségem lesz. Vajjon Lambertnek, a nádorispánnak leánya nem lett-e Simon fia Henrik felesége? Hát Mizse gróf nem szaracénusból lett-e várispán és királyi kapitány? A magyar törvények nem tiltják a zsidókkal való házasságot. Különbösen is az én apám a leghívebb szolgája a királynak, nem egyszer állott pártjára káptalannal, érsekkel, magával a pápával szemben is, fegyverrel segítette őt a csehek, németek, Albert herceg, a Németújvári grófok, kúnok és tatárok ellen, pénzt adott neki, mikor kifogyott a kincstára, Budavára minden hatalmát ő tartja kezében, - tudod-e te, Minna, hogy

ki is az a Wernherius gróf budai bíró? - esküszöm neked, hogy a király megengedi a mi házasságunkat.

- A királynak ugyan egyéb gondja van mostanában.

A szép magas zsidóleány körvonalai egészen összeolvadtak a fehér tunikás, hegyescsizmás, hajadonfőn álló úrfi körvonalaival. Hosszan és önfeledten csókolták egymást. A mámorból először a fiú bontakozott ki, aki egyszerre aggodalmaskodni kezdett.

- Én jobban félek a tiedtől. A zsidók gyűlölnék bennünket.

- Benneteket, keresztényeket talán igen, de Wernher bírót és a fiát nem. Értetek a pokol tüzébe menne minden lakója a Szombati-kapu környékének.

- A pokol tüzébe igen, de a Boldogasszony templomába nem - mosolygott fanyarul a fiú. - Félek, hogy az apád nem egyezik bele.

A német diák s az arab-spanyol zsidóleány sokáig búcsúzkodott. Minna komolykodva suttofgta László fülébe:

- Én nem félek. Salamon, a pénzváltó, ismeri a titkos tudományokat és ígérte, hogy nekem megmagyarázza az Isten-betűk csodatevő hatalmát. Nem félek semmitől. Neked is megmutatom a csodatevő kabalát.

- Babonás vagy, Minna.

- Mit beszélsz? Ez szent dolog és ne gúnyold a mi kabaláinkat, László.

A leány szemében szent tűz égett és László csodálkozva és félve nézett Minnára. A leány a csillagos égre emelte sötét szempilláit és mintha jelenést látna, lángoló entuziazmussal suttofgta:

- Egy levélre vagy cserépre ráírjuk az Isten nevének betűit s az megadja nekünk a tér, idő és az érzékek felett való hatalmat. Ha akarjuk, egy pillantás alatt ezer mérföldnyi távolságra ragadtatunk, vagy ha úgy tetszik, láthatatlanok leszünk minden emberi szem számára. Itt maradhatunk, vagy elmehetünk Páduába, vagy ahová akarod. Mi mindent látunk, hallunk és érzünk és minket sem látni, sem tapintani nem képes senki.

Búcsúzóul hosszan és erősen megcsókolta az úrfi arcát Minna.

IX.

Ha valaki Kisasszony-napja körül vetődött Budára, alig hitt a szemének, oly nagy, színes és hatalmasan zúgó volt az élet.

- A nagyvásár teszi ezt, - magyarázták a budaiak, akik e napokon boldogan jártak-keltek a királyi vártól a Szombati kapuig és lenéző göggel néztek át Pestre és jobbra-balra: Óbudára, Kelenföldre.

Igazuk volt a budaiaknak. A Felsőváros szűk utcái, apró templomterei Lübeck vagy Hamburg csillogó képét mutatták, amelyben, mint egy panorámában, Európa majd minden nemzetéből lehetett néhány vállalkozó kalmárt látni.

Szép rendben és a városi magisztrátus becsületére valló okos elosztással használták ki minden talpalatnyi helyet a vásárosok. A királyi palota előtt való téren - amelyet Szombathelynek neveztek - a takácsok, kelme festők, selyemszövők és posztónyírók helyezkedtek el. Ezek Franciaországból, Flandriából vagy a Levanteből jöttek s hajóik a felhévizi révnél vesztegeltek; ott

különben is sok zömöktestű, széleshátú, hajlósbordájú, felkunkorodó orrú szállítóhajó várta a vásár végét. A hajók faránál egy kis deszkából összetakolt kabinet állott, bőrökkel, ponyvával leterítve; ebben húzta meg magát a hajós zord és barátságtalan éjszakának idején. Hajón leginkább magyarok jártak, akik alulról hoztak gabonát és németek, akik Bécsből, Pozsonyból szállítottak iparcikkeket. Szerbiából és a Fekete-tenger mellékéről, sajnos, hajó nem jöhetett Budára, mert a határvidéki szorosok és az Al-Duna sziklái miatt járhatatlan volt a nagy, büszke folyó. A felhévizi révkikötő, amelyet egymás hátára dőlve leptek el a lacikonyhák, kocsmák és vásárosbódék, most olyan volt a málhás lovak, halaskocsik, talyigák, kézi és ígás járművek útvesztőjében, mint egy összezsúfolt szekértábor.

A posztókereskedők erős zsúpszalmával letakart, cölöpökkel megerősített kirakodóhelyeket állítottak fel, amelyekben belgák, franciák, németek, olaszok, arabok, szíriaiak, oroszok és törökök árulták a drága, finom szöveteket. Venni csak a budai nagykereskedőknek volt joguk s az idegen csak ahhoz juthatott, ami már nem kellett a budaiaknak. Itt sürgött-forgott Juda ben Adret, Kohen Avigdor, Bergman, valamint Szerechen, az arab, meg egy csomó német kalmár a Rajna vidékéről és a Hanza-városokból. A zsidók is épúgy adtak-vettek, kereskedtek, mint a keresztények. Ez is csak Magyarországon volt szabad; a német és francia birodalmakban csak a ki nem váltott zálogtárgyakat adhatták el a zsidók.

A kelmekereskedőkhöz közel állottak a pénzváltók asztalai. Nagy szükség volt rájuk a sok mindenféle pénz zűrzavarában. Volt itt bizánci, flórenci, szekercés, bugyogós, liliomos magyar arany, troyesi márka, kölni denár, olasz forint, frizachi ezüst... keleti, északi és angliai pénzek... ember lett légyen, aki ebben kiismerte magát s nagyon becsületesnek kellett lenni annak az olasz bankárnak, aki be nem csapta súlyban, ázsióban, minőségben a körülötte tolongó üzletfeleket, sőt magát a pénzbíró is, aki a váltás körül előfordult perekben ítelt megfellebbezhetetlen fórum gyanánt.

A flandriai és kölni Hanza tagjai, külön csoportban, a Magdolna-templom körül helyezkedtek el, tőzsomszédságában a magyar sátraknak. Ők exkluzív gögjükben minden más kereskedőt kicsibe vettek és lenéztek. Külön vásárbírájuk volt, a pénzüket maguk mérték és őrségük katonai tekintéllyel vigyázott a Hanza érdekeire. A katonák láncszemes páncélban, térdvédővel, széles karimájú vassisakban, karddal, lándzsával és paizzsal, mint a germán erő, hatalom és gög vasba öntött szobrai, mindenkiben tiszteletet és félelmet keltettek, de szeretetet aligha. Sokkal kellemesebb legények voltak a francia lovasok, fűrgő arab lovakon, könnyű páncéllal, amely fölött elegáns posztókabátot viseltek. Bőrből volt a nyak-, térd- és mellvédjük, két kardjuk volt a verekedésre, de ezer szemük a leányokkal való kacérkodásra. Ezek a legények a Troyes, Provence, Lagny sur Marne, Ypern, Brüsszel és Párizs körül való kereskedőkirályokkal jöttek, inkább a parádé, mint a védelem céljából, ámbár a mostani zavaros, véres világban egyáltalán sehol, de a Duna mentén különösképpen nem voltak feleslegesek.

A Boldogasszony temploma előtt volt a vásárbíró bódéja, ahol az igazságot mérték. Máskor az óbudai prépost székelte e sátorban, most, az interdiktum alatt, Wernher gróf maga látta el a vásárbíró tisztjét tizenkét esküdtjével.

E pillanatban Wernher bíró keskeny, prémezett, bő kabádionjában a templom előtt való téren beszélgetett az idegenekkel, Miklós pápa, Rudolf császár, Fülöp francia király, Anjou Károly, Visconti Mattheo és Przemysl lengyel király alattvalóival. A bíró az általa bejárt városokról, Aachenről, Párizsról kérdezősködött és szívesen merült beszélgetésbe az okos, világlátott levantei kereskedőkkel, akik Bizánc lassú süllyedéséről, a délfanciaországi, olaszországi és csehöldi inkvizícióról, a lovagi élet elzülléséről, a főurak és lovagok erkölcstelenségéről panaszkodtak.

A velenceiektől András herceget tudakolta, aki már egyszer betört a Dunántúlra, hogy elfoglalja László bátyja trónját. A velenceiek nem sokat tudtak a magyar hercegről, de annál

többet annak édesanyjáról, a szép és büszke Morosini Tommasináról, akit a provencai dalnokok és a velencei lovagok az Adria királynőjének, új Eszternek, vagy poétikus becézéssel, ibolyás hölgynek hívtak.

A nápolyiakkal Mária királynőről, László hűgáról beszélgetett, akiről nyilvánvaló volt, hogy szintén áhítozik a magyar trónra. Wernher bírónak a lelkében egy józan és hűvös hang azt súgta, hogy Endre is, Mária is, az Anjouk is több hasznára volnának az országnak és különösképpen Buda városának, mint László, a vitéz, de barbár kún ivadék. Fényűzés, kultúra, kereskedelmi szellem, szabadgondolat, művészet költöznek velük a Duna két partjára s az ország nagyáttevésében biztos segítőtárs volna a római egyház és a pápai világi hatalom is. Wernher azonban összeszorította a fogait és kemény lélekkel elnyomta magában ezeket a gondolatokat.

- Az én útam nyílegyenes és az én céloom tiszta és világos. Nekem László királyt kell nagygyá tennem, hogy nagygyá lehessen az én népem és az én városom.

Voltak, akik egyenesen Párizsból jöttek.

- Párizsban sok magyar diákot ismerünk - jegyezte meg az egyik, aki a főiskola szállítója volt - Párizs hatalmasan épül. Több száz tornya és bástyájának ugyanannyi rondellája volt; a Louvre maga valóságos útvesztő; akkora, mint ez az egész város; a bástya körül vízzel telt árok; felvonóhidak, kapuk minden száz lépésnyire. Fülöp király a világ leghatalmasabb fejedelme.

- Nagy király, nagy nép - sóhajtott Wernher, - de hallom, boszorkányt égettek és az inkvizíció tönkretette a provencai tartományokat.

A franciák érezték, hogy erős gúny és lenézés van Wernher gróf szavaiban. Arcukba szökött a vér és helykén odaszóltak:

- Itt meg pogányok vannak, azt halljuk. Az emberek sátorban laknak s ha nem tudnak tüzet csiholni, nyersen is megeszik a húst. Így mondják, bár nem tudjuk, igaz-e?

Wernher bíró nem reagált a kötekedésre és halkán beszédbe elegyedett egy bécsi gabona-szállítóval. A francia kihívást Giovanni lovag vette fel. Gúnyos arccal fordult feléjük és a vállát vonogatta.

- Hát bizony mi csak harcolgatunk és a tatárokat irtogatjuk. Mi nem érünk rá gyömbérrrel, mirrhával, sáfránnyal és szentelt olvasóval járni a világot.

- Az igaz, hogy a kereskedő élete nem olyan hősiés, mint a sánta lovagoké - felelt egy cingár, kopasz belga, akinek vörösre sült, száraz, pötyögős nyakában félelmesen mozgott az ádám-csutkája.

A körülötte állók nevettek, mire a belga vérszemet kapva, hevesen folytatta.

- Vannak emberek, akik az Isten drága napját locsogással és pogány versek másolásával lopják. Ezek olyanok, mint pávatollak a lovagsisakon. Legelőször tűnnek szembe, jobbra-balra hajladoznak, szemtelenül csillognak-villognak és hetykén kihívják a strucctollasok haragját. De az első összecsapásra lehullanak és a sárba lapulnak. Versmondók, táncosok és rimák: ingenyelő, haszontalan népség, mint a cserfa törzsére tekerődző borostyán.

Giovanni sem maradt adós.

- De olyan emberekről is hallottam, - mondta jókedvűen - akik kard és okos könyvek helyett beszózott hallal és héringgel dícsérik az Istent. Akik a szegény gothlandi halászt borral és részegséggel fizetik ki és a bécsieknek drága aranyon adják tovább a bepácolt döghalat. Ezek, úgy hallom, szent piócat imádnak s annak tiszteletére szívják ki megszorult királyok és kóbor

lovagok vérét. Hallottam, hogy vannak emberek, akik pénzért adják a vad bőrét, amelyet nem ők ejtettek el, pénzért adják az áldott föld és mindenki tengerének ingyenadta gyöngyeit, a források istenáldotta gyógyító vizeit, Krisztus keresztfájának szilánkjait, Szent Veronika kendőjének lenszárait, vértanuk vérének cseppjeit, fák kérgét, bokrok bogóját, füvek erejét, rózsza illatját, az eget és földet, levegőt és tüzet, a barátságot, a védelmet, a bűnbocsánatot, a szerelmet és az Istent. Az életet a levegőből lopják, vagy a földön keresgélnek, mint tyúkok az árpaszemet; meghasogatják a föld kérgét és beleiből kifejtik az arany és ezüst sarat. És pénzért adják mindezt a városi embereknek, mint a piros sipkás leányok a csókot. Ilyenekről is hallottam - szólt a lovag félvállról odavetve.

A belga egészen elszomorodott.

- Hogy lehet ép ésszel ennyi örültséget összefecsegni, barát? Tudod-e, mi az, kereskedőnek lenni?

- Tudom hát. Ha van valahol egy embernek jó farkasbundája és a szomszédja didereg, akkor közük áll egy harmadik - kereskedőnek hívják őt - és mind a kettőtől pénzt vesz el azért, hogy a didergő ember magára ölthesse szomszédja bundáját.

A körülálló emberek most Giovanni javára kacagtak.

- A régi jó világban - folytatta a lovag - Pálnak volt egy jó kancája, Péternek meg négy róf posztója. Ha Péternek harcba kellett menni, Pálnak meg férjhez ment a leánya, akkor szépen összebeszéltek és megcserélték a jószágot. Most pedig jön a zsidó, vagy a nagyszakállú yperni kereskedő, Páltól megveszi a kancát, Pétertől a posztót, megcsalja mind a kettőt és zsebrevág ebből a bitangságból két fertőt, ha nem hármat.

- Úgy van, úgy - röhögött a gubás nép, de a ráncos nyakú belga dühösen rájuk kiáltott.

- Hallgass, ostoba szajkó. A kereskedőember nemcsak pénzt mérni és adni-venni tud, de ahhoz is ért, hogy miként kell furkósbottal ütni és hengegő fickókat a becsületre ököllel kitanítani. Ha Brüsszelben, Marseilleban vagy Barcelonában valaki így beszélne, kétfelé vágnák, mint a süldő malacot. Hallottad-e, fickó, valaha hírét a kölni és flandriai Hanzának? A beszéded után azt hihetné az ember, hogy olasz vagy és ismered Piza, Génua, Velence és Bologna hajósait, akik Kaffától Londonig hordják a földnek, valamint az emberi észnek és szorgalomnak kincseit: a tudományt, művészetet és lovagiasságot.

Az arcán látszott a loagnak, hogy tetszik neki ez a vitézi mérközés. Annál nagyobb dühvel rikácsolta a belga.

- Tiszteld, öcsém, a kereskedőt. A kereskedő fia lovon születik és az anyja tejével szívja magába a földrajzot, idegen emberek nyelvének ismeretét, a hajózásnak, szelek járásának, csillagok állásának tudományát. Maga védi meg portékáját rablók és ingyenélő lovagok orvtámadásai ellen. Tengeren és szárazon ezer veszély les rá, kalózkod, magadfajta éhenkórászok, bitang katonák, rabló várurak, vihar, szél, hófúvás, áradás, - de a kereskedőt mi sem tudja megfélemlíteni... lóra pattan, megy, küzd, nélkülöz, szenved, vérét és eszt pazarolja barbár népek között, túri nagyurak, királyok, városok zsarolásait és kénytelen hallgatni tudatlan fickók viccelődéseit.

A belga alig győzte lélegzettel és hápogott, mint a megzabált lúd, de azért keményen folytatta:

- A kereskedők a harcok mezején is megállják helyüket és Paleologos Mihály tudta, miért adta Galatát a génuaiaknak. És Génua nem sánta ispotályosokkal, hanem acélmarkú és fűrgelábú kereskedőkkel győzte le Pizát, a latin császárságot, a levantei rablókat és a beduin, arab, szaracén hordákat.

Az öreg kereskedő fején néhány árva hajszál lengett, jobbra-balra, mint tépett vitorlavászon foszlányai. Sárga és szürke volt ez a haj, mint a napszítta ponyva; alóla, mint sárga borostyánkő, villogott ki fényes és síma koponyája. Ezt az ázott, tépett, kifakult hajkoszorúval szegett koponyát dühösen rázta, lógatta a belga és egyre ömlött belőle a szó:

- Ha mi nem volnánk, te még mindig száraz gallyakból csiholnád a tüzet, mint az afrikai partokon a szerecsen; elevenen nyúzott medve bőrével takarnád testedet, mint a burgundok és jazigok ezelőtt hatszáz esztendővel; nem volna késed, amivel lekapard a húst az ürü csontjáról, nem volna csizmad és megdagadna a lábad és megkeményednék rajta a bőr, mint a ló patája, mert nem volna szerszámod, hogy egy rongyos bocskort hasíts ki a marha bőréből. Vagy - mondd meg, ha tudod! - ki hozta el Kína áruit Ceylonból, az arab pengéket a malakkai Kalehből, a finom prémeket a Kaspi és Ural tó vidékéről? Tudod-e, kik jártak törekeny hajókon a Perzsa-öbölben, a Vörös-tengeren, Afrika partjain! Hát ki volt ezelőtt húsz esztendővel a kublaji mongol nagykánál, ha nem Niccolo Polo, a te honfitársad? Talán csak nem akarsz velünk elhíttetni, hogy Niccolo, vagy fia, Marco, János-rendi barátok volnának?

- De velük dominikánusok és keresztes lovagok is voltak - jegyezte meg kissé megszeppenve a lovag.

- Voltak, voltak, de azok már Örményországból visszaóvakodtak - vágott vissza a ráncosnyakú belga, s úgy látszott, hogy a közhangulat most a kereskedő pártjára állott.

Giovanni észrevette a veszedelmet és nem tűrhette tovább.

- Öreg komám, vén selyemhernyó, ha nem volna olyan ráncos a nyakad és nem védené a vendéget a lovagi becsület, meg Budaváros főbírája, Wernherius gróf úr ő nagysága, most kiporolnám hosszú kaftánodat ezzel a léniával, amellyel rubrikákat szoktam vonalozni a te fűszereid és mázsa selymeid számára. De nem bántalak, csak azt kérdelem tőled, kik voltak azok, akik a te bizánci áruidat - a brokátot, a papirost, az üveget, a selymet, a fűszerszámokat, - kiverekedtek a keleti császároktól, törököktől, araboktól, görögöktől, szeldzsukoktól? Mi? Ha netalántán kedved volna azt mondani, vén piróknyakú, szőrös hernyó, hogy mindezt nem nekünk, János-rendi ispotályos keresztes lovagoknak, a Krisztus földjét hódító vitézi rendeknek, zarándokoknak és katonáknak köszönhetitek, hát akkor nagyot hazudtál és megérdemelnéd, hogy ujjammal a földre fricskázzalak és utálattal széttapossalak, mint a kukacot.

A csöcselék torkaszakadtából röhögött, Giovanni lovag szájából pedig zuhogott a szó, mint a májusi zápor. A belga kereskedő ádámsutkája szaporán ugrált pötyögős bőre alatt, erősen pislogott a szemével, a szája hangtalanul és dühös vonaglással hápogott, mint a szárazra vetett harcsaé.

E pillanatban a vitázó felek közé lépett Wernher gróf és Giovannit vásárbírói asztalához kergette.

Egy speyeri kereskedő hevesen panaszkodott Wernhernek:

- Csoda, hogy valakinek még kedve van ebbe az országba betenni a lábát. Már a határnál kezdődött a gyötrelem. Ott a harmincadot szedték be rajtunk irgalmatlanul. Pozsonynál királyi emberek követeltek vámot, Esztergomnál az érsek zsoldosai állták utunkat, a görögök árúmegállító jogot tartottak orrunk elé, szó volt a királynéi harmincadról, kamarai illetékről, s a várurak folyton hátunkba uszítottak marcona zsákmányolókat. Ha nem tömegesen jövünk s nem tudunk fizetni karddal, csákánnyal, buzogánnyal, - esetleg arannyal - mindnyájan otthagyjuk a fogunk. No aztán jött a pesti vám, a jenei rév, a margitszigeti apácák adószedője, a királyi várak ispánja, a hajósok céhe, Bergmann, a vásárpénz bérlője, a céhek, a káptalan, a plébános és a magasságbéli Úristen tudja csak, kicsoda-micsoda népség, ha ennek mind fizettünk volna, most négy ökörért sem adhatnánk egy fél rőf durva posztót.

Wernher bíró nevetett és egyben bosszankodott, mert a speyeri kereskedőnek igaza volt, de a viszonyok máshol sem voltak különbe.

- A Rajna mentén hatvannégy vámvonal van - vetette oda.

- Hatvannégy vámvonal, - csattant fel a speyeri - de hatvannégy vára is a polgári jognak, a munkának, iparnak és kereskedelemnek.

Wernher válaszolni akart a speyerinek, de ekkor a Magdolna-templom felől zavaros kiáltozás vágta ketté a vitát. Subát, a szűrszabót hurcolták a bírói fórum mellett felállított pellengérré.

Suba már harmadszor mért a vásár alatt hamis mérleggel, amiért egyik karjának elvesztésére ítélték. Az ítélet végrehajtását - bár a budai zsinat erősen tiltotta - példaadás okáért nyomban végrehajtották s a vértől csepegő, hörgő, ordító ember kínjait száz és száz bámész ember nézte végig.

Sokkal enyhébb büntetést kapott egy keszüi nemes, aki egy ökörhajcsárt úgy vágott főbe dühében, hogy az menten meghalt. A nemes a hajcsár leányával harminc márkában egyezett ki és az árvát nyomban feleségül vette egy mészároslegény, akitől különben teherben is volt.

Legény és leány megjelentek a plébános előtt s a mészáros beismerte, hogy ő a születendő gyermek atyja.

- Akkor én titeket házastársaknak jelentelek ki - szólt a plébános s eltette a fertőt, ami a funkcióért járt neki, az ifjú házaspár pedig magyar szokás szerint kézádással fogadta, hogy hűségesen kitartanak egymás mellett holtig. Aztán néhány pajtásuk társaságában nagy lakodalmi fürdőzést csaptak, majd vígan letelepedtek egy boros asztal mellé a Vízikapunál és csendesen nézegették a rácvárosi dombon legelésző lovakat.

- Holnap megveszem félkezű sógor mészárszékét. Az öreg úgyis kezd vakulni, már régen nem neki való a tagló.

Ennyi volt az egész tragédia.

A magisztrátus egész nap munkában volt.

Egy szabólegénynek, aki hamisan játszott, keresztül verték kockáját a kezén. Majd panaszra jött Hekkul zsidó felesége, akinek ellopták egyik gyerekét. Talán kóbor jokulátorok, vagy bohócok tették, akik lopott gyerekeknek ki szokták csavarni a karját, össze-vissza hajlítják a testét, hogy komédiákban mutogassák őket. A zsidóasszony Wernher bíró előtt térdreest és jajveszékelve könyörgött, hogy kerítse meg a kis leányát.

- Hány gyermeked van, Szába? - kérdezte a bíró résztvevően.

- Tizenöt - zokogta az asszony, - de ezt a kis férget szerettem legjobban.

A bíró összevonta homlokát s intett a poroszlóknak.

- Hirdessétek ki a városban, hogy Hekkul zsidó felesége, Szába, véletlenül elvesztette a gyermekét. Aki ide hozza, öt ezüst márka jutalomban részesül tőlem, de ha valakinél megtaláljuk, ha férfi, kerékbe töretik, ha nő, vízbe fojtatik.

Egy sassadi kún asszony, aki hallotta a bíró szavait, elérzékenyedve suttogetta:

- Áldja meg az Isten a jó szívéért. Imádkozom érte, hogy legyen minden szép leány az övé, akit csak megkíván.

Ennél nagyobb jót nem tudott elgondolni.

Giovanni eközben szerződést írt, amely szerint Kohen Avigdor negyven márka kölcsönt adott Uhlwingnak, az építésznek, aki ezért a Boldogasszony-templom számára színes üveget, finom

vésőket és szerszámokat, aranyfüstölőt, valamint néhány ezüstözött gyertyatartót vásárolt. Mihály kusztosz zálogos írásokat, adásvételi és fuvaros szerződéseket tákolt össze és tolmács gyanánt szerepelt németek, olaszok és magyarok között.

A két íródeák sátránál kezdődött a fűszerárak piaca, amelyről Budavárának vásárai elsősorban váltak híresekké. A bors akkor kezdett nemzeti fűszer lenni, habár nagyon drágán kellett megfizetni. Szeben és Brassó minden kereskedője itt tolongott és Schedius, a szász fűszeres harminc fontért szívesen fizetett ezernyolcszáz forintot s még azt mondta, hogy jó vásárt csinált. Liszt, gabona, rozs, árpa, zab, apró és nagy sózott hal, élő ökör, sertés, bor és só itt váltott gazdát magyar és német kereskedők között vagy készpénzért, vagy a keresztes háborúk alatt megismert luxuscikkekért, sáfrányért, cukorért, tömjénért, selyemért, amiket gazdag zsidók, főurak és papok szívesen vásároltak.

A budai kereskedők és iparosok a kapuknál, valamint rendes boltjukban és raktárakban árulták a hazai cikkeket. Börmunka, lószerszám, ötvösművek, szőrmék, ólom, réz, nyersanyag, ezüst a Zsidó és Német utcában kínálkozott az idegenek számára. Számos kisebb bódé, deszkaszín, pajta mellett valóságos csarnokok álltak e helyen s a lábasházak előtt tarkaruhás német, francia, meg olasz kereskedők nézegették a magyarok holmijait, amiket Jakab, a nyerges, Csóka, a szabó, Zala, a tímár, Szatmári, a fegyverkovács, Szőcs, az asztalos és Czudar, a lópatkoló állítottak ki.

A táblanyitást, az áruknak kirakatba való kitételét méltóságán alulinak tartotta a nagykereskedő, de benn a boltjában annál nagyobb melegséggel fogadta a vevőt. Boltja - mint a Zsidó utca arisztokratáié - román stílusú, vaskos oszlopokon álló, tömör kőből épült, alacsony csarnok volt, amelyben zsákok, ládák, kelmevégek, mérlegek állottak szanaszét, vagy szép sorrendben. A kereslet nagy volt, szinte tolongó. Az idegenek most mindenáron meg akarták tölteni hajóikat, mert vásáron kívül tilos volt a nagykereskedés.

A föld áldott terményein kívül, különösen a magyar specialitásoknak volt nagy kelendőségük. Menyétbört, fegyvert, lószerszámot, kocsit, juhbört, gyapjút, viaszt és bort sehol sem lehetett oly jót és olcsót kapni, mint a Kunczok, Tyllmannok, Szerechenek és Bergmarmok boltjában.

A nagykereskedők fertálya most is komoly és csendes volt. Nem úgy, mint a vásár többi részében, ahol multság, zaj és sokadalom - a vásári búcsú - majd szétvetette a sátrakat. Ott vígan szólt a duda, pengett a hárfa, a leányok és legények - különösen estefelé - féktelen tánccal, játékkal és duhaj örömmel ünnepelték a kisasszony napi nagyvásárt.

X.

A magyar templom előtt, a búzapiacon, új csődület támadt. Kún ködmönök, magyar gubák, német köpenyek, görög kabádionok, francia gallérok simultak egymáshoz s közöttük meg-lapulva préselődtek fehértunikás, fátyoldíszes asszonyok, meg kún cselédek, akik azt sem tudták, mit keresnek a szorongó sokadalomban, de a kíváncsiság, a csoportosulás és bámész-kodás ösztöne mindig a legnagyobb tömegek közé sodorta őket.

A templom előtt pedig nem majmot, vagy medvét táncoltattak, nem is joglárok dobáltak színes üvegeket, nem is görögtüzes arab, bajszos hölgy, vagy óriáskígyó kedvéért tódultak oda az emberek, hanem hogy meghallgassák Lajos papnak, a szekvesztrum alatt álló enthu-ziaszta aszkétának prédikációját, aki élvén a vásári szabadsággal, itt öntötte ki keserűségét a szerzetesek, kolostorok és a hierarchia minden fokozata ellen, a püspököktől számítva az utolsó szubdiakónusig.

Lajos pap szava olyan volt, mint a mennydörgés. Az arca, mint a vértanuké: sovány, beesett, barna; nagy, villogó, lázastüzű szemei mély üregben világoltak, mint barlangban a lobogó rőzseláng. Hatalmas orra majdnem ráhajolt duzzadt ajkára és erős, hegyes álla szokatlanul vést jósló komolyságot kölcsönzött a fanatikus pap arcának.

Most a paráznság és a kevélység ellen szónokolt és rettentő romlást jóslt az emberiségnek. Ezsaiás könyvének Zsidóország pusztulásáról szóló XXIV. részéből citált.

- Megüresítettén, megüresedik a föld és elpusztítatik. A föld megfertőztetett lakosai áthágták a törvényeket, azért megégnek a földnek lakói s kevés ember marad meg. Gyászol a must, elhervad a szőlő és sóhajtnak minden vidámszívűek.

A budai hegyekben kövéren és mézédessé lével csepegő fűrtök ígértek vidám és bőséges szüretet. A budaiak vásár után szokták a szüreti munkát megkezdeni. Lajos pap sötét jóslata tehát rémült ijedelmet keltett a szívekben.

- Megszűnt a dobok vidámsága, elcsendesült az örvendők zajgása, a citerának vidámsága megszűnt - zokogta fejét lehajtva Lajos pap s vele zokogtak a polgárművek is, akik alig várták a szüreti vigalmakat.

- Énekléssel nem isznak bort; keserű a részegítő ital az ivónak. Rommá lőn az álnokság városa, becsukatott minden ház, senki be nem mehet. Az utcákon panaszkodás hallik a bor miatt; minden öröm alkonyra szállt, a föld vigassága elköltözött. A városban csak pusztaság maradt és rommá zúzatik a kapu. Mert így lesz a népek között a diófa megrázásakor, midőn a szüret elmúlt.

A tömeg mind nagyobbra és nagyobbra dagadt. Az asszonyok sírtak. Lajos pap egyenesen hozzájuk fordult:

- És most halljátok meg, bujálkodó asszonyok, akik most bátorságban vagytok és nem ismeritek az özvegyiséget. Eljön rátok a gonosz, noha gazdagok vagytok a varázslásban és igéző a beszédek. Úgy jártok, mint ama samariabeli két asszony, Oholá és Oholibá, akik Egyiptomban paráználkodának és megfertőzték magukat lovagokkal, lovakon ülőkkel és kívánatos ifjakkal. És jönnek tereád szekerekkel és kerekéknek tömegével. És így szól az Úr: Íme, én feltámasztom szeretőidet ellened, akik simogatták kebleteket és szorongatták ifjúságotok emlékeit; a kívánatos ifjakat és helytartókat, papokat és püspököket, a zsinat összes prépostjait, kanonokjait és diakónusait, a ti szeretőiteket. És jönnek rátok kis és nagy pajzzsal és sisakkal és körülvesznek titeket mindenfelől és rátok vetik fajtalanságaitokat, mert felhatalmazom őket, hogy kövezzenek meg benneteket, vagdaljanak össze fegyvereikkel. Fiaitokat és leányaitokat öljék meg és házaitokat égessék el.

Így prédikált Lajos pap s az emberek sírva hagyták el a búzatéren egymásra dobált zsákokat, amelyek tetején karjait kétfelé tárva, úgy állott ott a pap, mintha keresztre feszítették volna.

Mindenhol zaj, különböző nyelvek zavaros disszonanciája, kürtök, réztányérok, dobok recsegő, csengő-bongó, kongó zenéje, vallásos processziók éneklése, koldusok jajveszékelése, kofák nyelvése, az elítéltek, megbotozottak, megcsonkítottak ordítóása. A piacokon csepűrágók mulattatták a népet. A házak között kötelet feszítettek ki s azon kötélhányósok egyensúlyozták magukat. Máshol hasbeszélő, zsonglőr, kígyóember, kardnyelű produkálta magát, feszes ruhában, furcsa csörgő sipkában. Itt majmokat mutogattak, ott medvét táncoltattak, másutt meg kígyókkal mutatott mindenféle csodát egy ázsiai jövevény. Lenn pedig, a zsidótemetőhöz közel két bitófán két szegény ördög holtteste lógott s körülöttük hollók és varjak kerengtek útálatos káromással. Raboltak, vagy leányokkal erőszakoskodtak a boldogtalanok. Vásár multáig nem vették le őket az akasztófáról.

Estefelé, mikor leereszkedett a sötétség, a katonák, várőrök s a tanács szolgálai bejárták a várost, aludni küldték a vásárosokat és megszállották azokat az utcákat, ahol kocsmák, vagy pirossipkás leányok házai voltak.

Éjszakákon át különösen a külföldi kereskedők mulattak sokat katonai fedezet alatt. A borhoz szép leányokat, mesemondókat, bohócokat és hegedűsöket kívántak. A maguk szerelmi- és nép-énekesei mellett, akik apró románcokat recitáltak, szívesen hallgatták a budai énekes koldusokat és a rigmusos utcai poétákat is. Különösen szerettek a felhévizi kocsmába járni, ahol egy züllött minorita-barát énekelt Erzsébet hercegasszonyról, a nyúlszigeti zárdáról, Wernher bíróról, László király szeretőiről, a János-rendi lovagok viselt dolgairól. A züllött barát, Anzelmus, temérdek pletykát tudott s amit nem tudott, azt fantáziájával pótolta.

Énekében Wernher bíró családi tragédiájáról is megemlékezett. Elmondta Tyllmann Klára bűnét és tragikus bűnhődését, Szűz Mária legendáját s a Duna vizéből felbukkanó intő kéz történetét. A barát éneke tetszett és tengernyi bort fizettek a mainzi, kölni, lübecki, regensburgi kereskedők.

- A ti bírótoknak, látom, nincs szerencséje az asszonyok körül - jegyezte meg nevetve egy lübecki posztógyáros.

- Te ugyan jól eltaláltad - röhögött a barát. - Több asszonyt kapott ő életében, mint amennyi elég volna ahhoz, hogy egy Lübecktől Budáig érő kenderfonalat megfonjanak. S még hozzá milyeneket! Hallottad-e valaha Erzsébet hercegasszonynak, az apácafejedelemnének hírét?

- Hát azzal hogyan volt? - érdeklődtek a kereskedők. - Arról is tudsz verset?

- Halljuk, halljuk! - ordítottak a vendégek.

- Csakhogy az nem mese, hanem igaz történet - jegyezte meg a barát.

- Annál jobb - kiabáltak s már előre csettintettek a nyelvükkel. - De aztán jól monddad, barát.

Anzelmus megsímogatta hosszú szakállát, amelyen gulyáshús leve, bor és kenyérmorzsa száradt. Köhintett egyet, majd körülnézett, hogy hallgatói eléggé égnék-e a kíváncsiságtól.

- Éjszaka gyakran láttam őt halkán csónakba szállni és a Nyúlszigetre evezni.

Így kezdte meséjét Anzelmus fráter, a Domonkosok részeges szakácsa, aki a nyúlszigeti apácák klostromának kertjében szokott éjjelenként bujkálni.

- Egyedül jött, mint az égből letaszított arkangyalok fehér fejedelme, mint Lucifer fia, Belzebub. Szép, szőke selyemszakállt és fehér rózsás képet öltött, mint a túlvilág álarcát. Fényesen kiöltözve, mint a bizánci császárok, drága nyestbőrrel és hermelinnel szegett bársonyszövetű, gyöngyökkel kivarrott, arany övvel összeszorított tógában; válláról stóla lógott, amelyre csillagok, liliomok és a pokol evangéliumának sorai voltak ráhímezve. A fején drágaköves korona, amelyen láncocskák függenek, lábán finom, sárga bocskor aranyszögekkel és gyöngyökkel kihányva... mint az eretnek pátriárka császár, mint a keletről támadt Antikrisztus... Így száll a csónakba, amely evezőcsapás nélkül viszi a Nyulak szigetére...

A barát előrehajolt, szemöldökét magasra felhúzta, összecsucsorította a száját és úgy susogta, miközben - bizonyára a hatás kedvéért - elnémult a lantja:

- ...a Nyulak szigetén meggyilkolt feleségének szellemével szerelmeskedik, mert a lelüket mind a ketten eladták az ördögnek. Tyllmann Klára lelke most Erzsébet hercegnő gonosz testében él, abba varázsolta a király anyja, a bűbajos kúnasszony, akinek hatalma vagyona a lelkeken, eleveneken és halottakon.

Az idegenek a csodálkozástól és izgalomtól megdermedve hallgatták a regős énekét, de egy budai német polgár, aki vendégével, a bécsi Walther gabonakereskedővel mulatott a sarokban, méregbe jött ennyi hazugság hallatára.

- Hazudsz, gazember, - kiáltotta a barát - a bíró nem jár aranyhímes oltárterítőben, hanem úgy öltözik, mint minden gazdaember: ümögbe, rókaprémes kabátba és csizmába, meg nadrágba, mert inkább lovon jár. Ostoba vagy, barát, vagy minket szeretnél bolondítani.

- Felöntött egy kicsit a garatra - gúnyolódtak a kereskedők, ámbár mindegyik gondolkodóba esett és legtitikosabb bensőjében valamennyi elhitte a részeges regős meséjét.

Wernher bírónak másnap jelentették, hogy a felhévizi csárdában varázslással vádolta őt Anzelmus, a kóbor, kicsapott barát.

A tizenkéttagú tanács elfogatta és arra ítélte a regőst, hogy a Vizikapu alatt kiugró szikláról dobassék a Dunába. Tegyen mellette tanuságot az Isten; ha szörnyet hal, a mindentudó mennyei Bíró ítelt felette, ha épkézláb kiemelkedik és kiúszik a vízből, csak nyelve tépesség ki bűnös szájából.

A bíró megsemmisítette az ítéletet.

- Anzelmus, fogd a botodat és eredj. Hallom, hogy jól vered a lantot és szépen cifrázod a dalt. Az is valami.

Egy füst alatt egy másik boszorkánypert is elintézt a bíró. A panaszos egy kölni vitéz volt, akit a felhévizi félkezű kocsmáros leánya, Mandula, leitatott és minden pénzéből kifosztott. A kölni vitéz nem tudta elhinni, hogy vele szemben ilyesmire közönséges hajadon leányzó képes. Esküdözött, hogy Mandula bájtalt kevert a borába, szemmel megverte őt és lehelle-tével megbénította az eszejárását. Láta, amikor a leány szeméből zöld láng csapott ki és orrából forró vérpára áradt.

- A felhévizi kocsmáros leánya boszorkány. Éreztem rajta a repülőzsír szagát. Amikor nála aludtam, megjelent nekem az éjjeli bakkecske és iszonyúan eldöngetett. Tűzpróbát kérek.

A főbíró kinevelte.

- Takarodjál a szemem elől. Anyámasszony katonája az, akit bor és csók leüt a lábáról.

A legény hadonászott:

- Én a Hanza csatlósa vagyok.

- A Hanza bizonyára szégyenli magát, ha megtudja, hogy ilyen katonája akadt. A leányt megbüntetem, mert lopott és paráználkodott, téged pedig azért, mert ok nélkül boszorkánysággal vádolsz együgyű kún cselédleányt. A leány holnap, vasárnap, szalmaruhában áll a templom előtt a te hazád szokása szerint. De mellette te is ott állsz, sásból fonott köpönyegben, mert te voltál az, aki őt szemérmatlenségre csábítottad.

Másnap nagy zálogperben kellett ítékeznie. Egy nürnbergi gyapjúkereskedő még a tavalyi vásáron zálogban hagyott két hajórakomány árut Rothenburgi Salamonnál. Most, amikor ki akarta váltani, kitudódott, hogy Rothenburgi már eladta a gyapjút. A nürnbergi kereskedő azt állította, hogy ő a zálogot egy esztendőre - vásártól vásárig - ígérte kiváltani. Ezzel szemben azt vitatta a zsidó, hogy a zálogüzlet csak félesztendőre szól és neki ennek következtében joga volt túladni a portékáján.

Az eset nagy port vert fel és zsidóról meg keresztényről lévén szó, a hangulat a vásáron majdnem elmérgesedett. Az idegenek erősen kardoskodtak a nürnbergi mellett s még a gyanú ellen is tiltakoztak, mintha a Hanza egy tagja nem mondana igazat.

Wernher bíró viszont a magyar törvényre hivatkozott, hogy zsidó és keresztény perekben a zsidót is esküre kell bocsátani.

Mindenki belátta, maguk a zsidók is, hogy nagyon kényes az ügy a budai vásár jóhírneve és a külföld előtt való népszerűsége szempontjából. Ennélfogva sokan egyezkedésre gondoltak. A nürnbergi azonban hajthatatlan maradt s így mind a két felet esküre kellett bocsátani. Elsőnek Rothenburgi Salamont vették elő.

Salamon a törvény értelmében rövid palástot öltött magára, fejére tette a hegyes zsidókalapot, mezítláb odaállott a bíró asztala elé, a nap felé fordult, kezével megérintette az eléje tartott tórát és esküdt:

- Én, Rothenburgi Salamon, zsidó, esküszöm az élő Istenre, a szent Istenre, a mindenható Istenre, aki az eget és a földet, a tengert és mindazt teremtette, ami ezeken és ezekben van, hogy ebben az ügyben, amellyel engem ez a keresztény vádol, teljesen ártatlan és büntelen vagyok. És ha bűnös vagyok, nyeljen el a föld, amely Dathant és Abyront elnyelte. És ha vétkezes vagyok, lepjen meg a szélhűdés és bélpoklosság, amely Eliseus kérésére a szíriai Naamant és Jeziit, Eliseus szolgáját meglepte. És ha vétkezes vagyok, érjen engemet a nyavalyatörés, vérfolyás és hirtelen gutaütés és ragadjon el a véletlen halál és vesszek el testestül és lelkestül és vagyonostul és sohase jussak Ábrahám kebelébe. És ha vétkezes vagyok, semmisítsen meg Mózes törvénye, melyet neki a Sinai-hegyen adtak és szégyenítsen meg minden írás, amely Mózes öt könyvébe van írva. És ha ez az esküm nem való és igaz, töröljön el Adonáj és az ő istenségének hatalma. Ámen.

A nép halotti csöndben állotta körül az esküttevő zsidót. Rothenburgi Salamon oly megrázó erővel esküdt, hogy mindenki igazat adott neki.

Eskütétel után Juda ben Adret, aki előimádkozója is volt a hitközségnek, összehajtogatta a tórát, beletette cifra, zörgős, ezüst ékszertokjába és visszavitte a szentséget az imaházba. A zsidók útközben áhítattal érintették ujjukkal Mózes törvényeit.

Wernher bíró kihirdette az ítéletet.

- Minthogy Rothenburgi Salamon zsidó eleget tett ősi törvényeinknek, kérdezem a pert indító Adalbert nürnbergi kereskedőt, vajjon kívánja-e esküjével az ellenkezőt bizonyítani?

Hasztalan várták a feleletet. A nürnbergi eltűnt a tömegben s a Hanza képviselője komor arccal, láthatólag szégyenkezve, kardjával a bíró asztalára ütött.

- Nem kívánjuk a per folytatását. Lehet, hogy egyik vagy másik fél emlékezete tévedett.

A zsidók ragyogó arccal magasztalták Wernhert.

A nyolcadik napon az adás-vétel legszomorúbb része kezdődött. Még javában virágzott a rabszolgakereskedés, de már nem a templom előtt és az árupiacokon, hanem a falakon kívül, a Vár budai oldalának lábánál árulták az eleven portékát. A rabszolgák nagyrészt külföldiek voltak: oroszok, tatárok, törökök, litvánok, lengyelek, csehek és ausztriaiak, valamint az ország délkeleti vidékén mostanában feltűnedező oláhok, akiket budai vitézek vagy környékbeli nemesek hurcoltak haza Ottokár, Albert, vagy a tatárok ellen vívott hadjáratokból. Legnagyobb részük egyszerű zsoldos katona, urak és vitézek fegyvernöke, lovásza, kocsisa, csatlósa. Az előkelőbb lovagokat, vagy asszonyokat már régen kiváltották, vagy kicserélték. Az emberpiacon mégis volt néhány íródeák, öreg polgár, kevés szép leány és fiú, akiket egykettőre elkaptak a külföldi kereskedők. Fiatal és szép emberekért harminc márkát is adtak, de jobbágyok, rabszolgák, cselédek, pásztorok gyéren és nagyon olcsó pénzen keltek.

Néhány öreg cseh polgár, a határszéli Fürstenberg városka szenátorai, félrehúzódva gubbasztottak egy bokor aljában. Rövid, erős lánc kötötte össze őket, mint a medvéket. Porosak, fáradtak, betegek és sebesek voltak a gyaloglástól, a lánc súrlódásától, a piszoktól és a bogaraktól. Egy Nyékről való hetyke kún majoros állott mellettük és ostorával nagyokat húzott az öregek hátára, mert bosszús volt, hogy a csehek Ottokár és László király feszült viszonya miatt elkerülték a budai vásárt s a foglyokért senki sem kínált egyetlen árva ezüstöt sem. A kún majoros pedig mindenáron meg akart tőlük szabadulni. Az öregeknek semmi hasznát nem tudta venni, etetni, itatni kellett őket és unta a velük való vesződséget. Amúgy is rosszkedvű volt, az éjjel kockajátékon sokat veszített és kocsmái gőztől és bortól még most is mámoros volt a feje. Indulni akart hazafelé s a négy rabszolgára, mint az ökrökre, rákiáltott:

- Hé!

Ostorával alaposan végigütött rajtuk. A négy fáradt ember feltámolygott. Hanem az egyik, egy kopasz, sovány, alacsony aggastyán, aki az ütést kapta, nyomban vissza is rogyott a földre.

- Lusta dög vagy, kutya - ordította a majoros és rántott egyet a láncon.

- Az öreg haldoklik - szolt az egyik fogoly németül, majd amikor látta, hogy a kún majoros nem érti a nyelvét, keresztet vetett magára és égfelé fordított arccal, hátraesett fejével, behunyt szemmel mutatta, hogy társa a végét járja.

- Hadd múljék ki békével, várj egy kicsit, lovag - könyörgött aztán tekintetével és összetett kezeivel.

A majoros hallatlan dühre fakadt.

- Hazudtok kutyák, bolonddá akartok tenni, - kiabált rekedten - majd megtáncoltatom én ezt a vén medvét!

És megfogta a lánc végét, felrántotta vele az öreget, néhányszor fejbevágtá és ráparancsolt, hogy ugráljon.

- Ahogy én mondom! - nevetett és valami egyhangú medvetáncoló nótába kezdett.

Az öreg cseh polgár feje lehanyatlott, a szeme fehérje kifordult és állkapcsa leesett.

- Gyilkos gazember! - harsant fel egy hang a nyéki gazda háta mögött.

A majoros méregtől és meglepetéstől eltorzult arccal hátrafordult, de e pillanatban borzasztó ütést kapott a képébe.

- Vérengző barom! - dörgött Giovanni hangja.

A majoros felhördült és öve mellől kikapta hosszú, hegyes kését. Giovanni fegyvertelen volt. Sánta lábával nem valami szilárd talajon állott s az izmos, ügyes, fiatal vadmacska hajlékonyságával rendelkező falusi legénnyel szemben óriásilag hátrányban volt. A majoros maga is biztos volt fölényében és magasra emelve kését, azzal Giovanni torkát vette célba.

A sánta lovag érezte, hogy a helyzet kritikussá vált. Szélesvállú, magas ellenfelével szemben semmiféle fegyvere nem volt, az egyik lába mindig útjában állott a másiknak és karja, amelyet kopja- és lándzsaforgatás valamikor megacélozott ugyan, már elpuhult a biblia-másolásban és szép leányok ölelgetésében. A halált érezte a feje felett elsuhanni. De ha már bajban van, - gondolta - védekezik, ahogy tud. Fejével, amely kemény és nagy volt, mint egy oroszláné, hirtelen mellbelökte ellenfelét, aztán mind a két karjával átfogta és leszorította, úgyhogy az magasra emelt kését nem tudta használni. Azután végső erőfeszítéssel hanyattvágta magát és zuhantában magára rántotta a nyéki udvarnokot.

Ez volt az a perc, amelyben egyiknek vagy másiknak pusztulnia kellett. Giovanni úgy érezte, mintha még egyszer a csaták forgatagában volna. Keze-lába használhatatlan, hanyattfektében mellét nyomta az erős, nagytörzsű ember s arca előtt látta a majoros eltorzult szeméit és dühtől táncoló vonásait. Ellenfele forró lélegzete a szájába ömlött és hallotta dühös, hörgő kiáltását. E pillanatban Giovanni kinyitotta száját, odakapott a rajta fetrengő ember torkához és hatalmas, villogó, fehér fogaival átharapta a majoros nyakát.

A nyéki nemes száján kibuggyant a vér, karjai elernyedtek és élettelenül lefordult az invalidusról. Giovanni felállott, ruhájáról leverte a port és megtapogatta csontjait. A csehekre pillantott, akik térdenállva imádkoztak öreg bajtársuk holtteste felett.

- Ezt a goromba disznót elküldtem a másvilágra - dörmögte bosszúsan Giovanni.

A csehek rajongva néztek a lovagra.

- Uram, légy áldott, nemeslelkű, hatalmas vitéz. És végy át bennünket, jogos tulajdonaidat.

Lovagi szokások szerint a megszabadított rabszolgák a győztes tulajdonába mentek át. Giovanni először mosolygott, de csakhamar elkomolyodott az arca.

- Hej, öregek, mi nagyon rosszul jártunk egymással. Nekem semmi egyebem nincs hártya-papírjaimnál, juh- és disznóbörtekerceimnél és másolószerszámjaim lim-lomjánál, - semmim ezen a kerek világon. Én bizony nem tudlak benneteket eltartani, atyafiak. Tyühh, az áldóját, ugyancsak megjártam, még vérdíjat is kell fizetni ezért a gazfickóért.

A foglyok kétségbeesetten tördelték kezüket és az égre néztek, mintha onnan várnának segítséget.

- Szent Maturin áldjon meg és sugalmazzon valami gondolatot - rebegette az egyik fogoly.

- Imádkozzunk szent Maturinhoz és Nolaziri szent Péterhez - sóhajtotta a másik.

Giovanni, hallván a rabszolgák patrónusait emlegetni, könnyedén felkiáltott:

- Azt hiszitek, hogy trinitárius vagyok?

- Ahogy érdekünkben síkra szállottál, azt hinnők, hogy az vagy. De hol van fehér ruhád, vörös és kék kereszted?

- János-lovag vagyok.

- Fehér keresztet sem látunk a köpenyeden. Inkább azt gondolnánk, hogy invalidus vitéz vagy, sok csaták és diadalok hőse, lovagok virága és koronája, szegények, özvegyek, árvák, ügyefogyottak és rabszolgák patrónusa.

- Gyenge kis patrónus, - nevetett a lovak - ha Wernher gróf, a gazdám meg nem könyörül rajtam és ki nem fizeti helyettem a vérdíjat, akkor én is közétek köthetem magamat és mind a négyen beállhatunk ennek a nyéki baromnak a majorjába talyigát vontatni. Gyerünk a bíróhoz.

Giovanni lovak a vállára kapta a szegény öreg holttestét.

- Ez a kopasz legény fog mellettem tanuságot tenni néma szájával.

- Uram, - szólt az egyik cseh polgár alázatosan és rajongással - Szent János, a keresztetek védszentje, a Szűzanya Mária és az ő egyszülött fia, Jézus Krisztus áldjon meg téged jószágodért. Mondd meg a nevedet, hogy imáinkba foglalhassunk téged.

- Giovanni Benvenuto da Saliceto lovak Isten kegyelméből - szólt büszkén az invalidus és gyorsan szedegette sánta lábait, hátán cipelve az öreg rabszolga holttestét.

- Gyerünk a bíróhoz.

A nyéki majorosgazda ott feküdt a vár alatt, hanyatt, kimeredt szemmel, mintha tátott szájjal, csodálkozva, az eget bámulta volna.

Senki sem nézett vissza a földön fekvő hullára.

A vásár utolsó napján követek jöttek Budára. Az esztergomi érsek követei, akikhez, úgy látszik, a jenei és felhévizi réveknél egyéb papok, a nyúlszigeti apácák küldöttei és ügyvédjei is hozzácsatlakoztak. Valamennyien Wernher bíró elé állottak. Elmondták, hogy az esztergomi érsek haragszik, mert a regensburgi, bécsi és más kereskedők nem mindegyike ejtette útba Esztergomot, ennél fogva nem is fizettek vámot sem a királynénak, sem az esztergomi érseknek.

Wernher bíró László király kiváltságlevelére hivatkozott.

- Más baj is van, - folytatták a követek - nem fizetitek a nyúlszigeti apácáknak járó vásárbért, valamint az óbudai káptalan adóját sem. A pesti hajósok megtagadták a révvámot.

- Nem is kötelesek fizetni. A király felmentette őket.

- Még nincs vége. A budaiak szüntelen üldözik a káptalan embereit, nemcsak az adószedőket, hanem a kanonokokat is. Ilyenformán az apácák háromnegyed mázsa ezüsttel rövidültek meg és nem kevesebbet vesztek a kanonokok.

- Majd a másvilágon kárpótolhatják magukat - súgta oda Giovanni.

- Egyéb baj is van, - folytatták a követek - a budaiak dunai malmokat állítottak fel, amelyek gátolják a halászatot. A halászat joga a káptalané s a kanonokok konyhája igen súlyosan érzi, hogy a malmok elriasztják a folyóból a halakat. Felsőhévizen még a Dunába ömlő patakokra is malmokat építettek. Malmokat és fürdőket. Ez tűrhetetlen.

János fia, Péter kapellánus, kancelláriai jegyző, a küldöttség vezetője, szigorú hangon magyarázta a budaiak vétkét.

- A felhévizi malmok adófizetéssel tartoznak a hospitálisoknak, akik ott földesúri és kegyúri jogokat bírnak. A János-lovagok panaszkodnak, hogy ezen a címen hatszáz ezüst márkától estek el.

- Hát hol örömljenek a felhéviziek? - kérdezte a bíró nyugodtan.

- Az nem a mi gondunk.

- Mit gondoltok, tisztelendő atyák, nem elég a kanonokoknak az egész roppant Duna halászatra?

- A kanonok urak ragaszkodnak jogaikhoz és szentségtörésnek veszik a renitenciát.

A bíró agyára tolult a vér.

- Takarodjatok szemem elől és mondjátok meg odahaza, hogy nekem Felső Urunk és Királyunk több kiváltságlevelé vagy birtokomban és annyit sem adok a fenyegetésekre, mint a birkák bégetésére.

- Nem addig van az, - kiáltott Péter káplán, a kancellista. - Az érsek követeli a vámot, mert különben átok alá veszi a város minden polgárát.

- Nagy része már ügyis átok alatt van. Erzsébet hercegasszony esküvője óta elég időnk volt megszokni az interdiktumot. Amint látjátok, azért épek és egészségesek vagyunk és szívünkben csendesen és buzgón imádjuk az Istent.

- Az érsek kiátkozza az idegeneket is.

- Ahhoz nincs joga.

- De joga van őket felszólítani, hogy azonnal hagyják el a várost, különben szentségtörés bűnébe esnek és ha itt maradnak, interdiktum alá kerülnek. Íme az oklevél... Őszentsége Miklós pápa jóváhagyásával.

Wernher most igazán megdöbbsent. Ebből mérhetetlen kár hárulna a város lakosságára. Az új Buda végre is nagyrészt idegenekből él s ha a kereskedők elkerülik a várost, Buda szegénységnek és elnéptelenedésnek néz elébe. Félő, hogy ezt a budaiak hamarabb észreveszik, mint kellene. Úgy sem sok kell ahhoz, hogy megunják az örökös harcot érsekkel, pápával és elpártolva László király mellől, paktumra lépjenek az égiekkel. Egyezkedni próbált tehát.

- Ravaszok és kegyetlenek vagytok, - fordult a követekhez. - Én nem akarom veletek felvenni a versenyt az ördög tudományában. Jól van. Kifizetjük a vásárpénzt, a révvámat, a harmincadot, de előbb hozzatok oklevelet, amelyben az érsek jövőre lemond minden igényéről és feloldja a várost az átok alól.

A követek gúnyosan nevettek.

- Azt hiszed, az érsek alkudni fog veled?

- A becsületes alku nem szégyen és az érsek tisztas és becsületes ember.

- De te, bíró, csak nem tartod magadat az esztergomi érsekkel egyenrangú félnek?

Wernher bíró nem felelt a sértésre. Egy darabig merően nézte Pétert, a kapellánust, aztán méltóságteljesen és lojalitással hangsúlyozta szavait:

- Itt nem rólam van szó, hanem a városról, sőt elsősorban felséges urunkról és királyunkról.

A káplán gúnyos arcot vágott.

- Először is azt kérdelem, hogy micsoda királyról beszélsz? Csak nem arról, aki ellen keresztes hadjáratot visel a pápa? Vagy tán Endre királyról beszélsz?

- Emberek, elment az eszetek? - kérdezte Wernher felháborodással és dühvel. - Hogy merészelitek sértegetni László király szent és koronás személyét?

- Azt az urat nem ismerjük, - felelt Péter lelkész szárazon.

Kézai Simon, a krónikás, aki Wernher közelében ült az irnoki asztalnál, hirtelen felugrott és arculütötte a papot. A jámbor olvasópörgető Simon mester, aki naponta elmondott egy rózsafüzért és egész életét Szent Norbert és Assisi Szent Ferenc tiszteletének szentelte, mint egy bőszi bika rohant az Isten szolgájára.

- Káromolja a királyt, - hörögte habzó szájjal és nagyot lódított a hatalmas fiatal kapellánuson. A pap az első pillanatban meghökkent a nem várt támadásra, de aztán magához tért, ki egyenesedett és felkiáltott:

- Szentségtörő, aki bántani meri a követ személyét. A követ szent és sérthetetlen.

- Gazember vagy, nem szent, - ordította Kézai Simon - felségáruló, királlysértő, hazaáruló, bitang!

A kapellánus megragadta Kézai vállát, messze ellódította magától, úgyhogy az a tömeg közé esett. A mester, amint földre bukott, estében még három-négy embert leverte a lábáról. Orrán és száján bugyogott a vér.

Amint a tömeg a kiömlő vért megpillantotta, egyszerre mozogni kezdett. Eddig alig értett a szóváltásból valamit, mert a követek latinul beszéltek, de a papokat örök ellenségének tartotta s most a népszerű fiatal nótárius esetén egyszerre felbőszült.

Wernher bíró észrevette, hogy itt veszedelem készülődik, de nem volt ura többé a helyzetnek. Megfordult és Istennek és a budai népnek ítéletére bízta a követeket.

Az ítélet borzasztó volt. Az emberek nekirohantak az érsek követeknek, megragadták a papok reverendáit, letépték róluk a palástot, megrugdalták és véresre verték őket. A legdühösebb verekedő az a mézároslegény volt, aki Félkezűnek, a felhévizi kocsmárosnak székét szándékozott megvásárolni. A legény tegnap nagyot ivott a megölt hajcsár vérdíján s még most is részeg volt. Nekirohant a kancelláriai jegyzőnek és felöklelte ostoba, nagy, kemény kún fejével. Aztán tovább lökte, hengergette a Vizikapu felé s ott egy irtózatoss lendülettel lehajította a hegyről, le, a Duna partján álló szekerek közé.

A kapellánus szikláról-sziklára bukott és véres hústömeggé vált, amire lezuhant.

XI.

A Szombati-kapu táján - téli napsütésben - kicsiny lovascsapat ereszkedett le a Várhegy lejtőjén Szentpéter felé. Elöl két fegyvernök haladt, hogy elriassza az úton bámészkodó csöcselket, a vízhordó embereket, akik puttonyos öszvért nógattak a szűk hegyi úton fölfelé, a koldusokat, akik csonka testüket vonszolták a szentháromsági János-kórház felé, az ökröszekereket, amiken követ hordanak a Magdolna-templom most épülő kápolnájához.

A két csatlós állig fegyverben volt, mintha ütközetbe menne. Fejükön pörge kalaphoz hasonló bőrsüveg, elöl homlokvédő érclemezzel. Nagy, háromszög alakú pajzsuk a ló baloldalán lóg, a vitézek mellén keresztül szakállas vasnyílvesszők, hátukon a szkita íj. Jobbkezükben ijesztő nagy hajítódárda, amellyel bárkit lovastul a másvilágra lehet küldeni, anélkül, hogy az ellenfél az embert csak meg is közelíthette volna. A csatlósok nehéz vas- és bőrfelszerelésük terhét lomhán és hanyagul viselték. Sovány, fakó lovuk csillogó, okos szeme kíváncsian pislogott jobbra-balra, gazdájuk sem a kengyelt, sem a kantárszárat nem használta. Mintha nem is tartanák magukat, jobbra-balra himbálóztak, előre-hátra buktak elől-hátul egyforma magas, bőrrel bevont fatámlás nyergükben, zörgős fegyverzetük hozzáütődött a lovak oldalához, valamint gombokkal és csillagokkal kicifrázott csizmájukhoz, amelyen nem volt sarkantyú, mert a vitézek nem voltak nemesemberek.

Sütő, a fiatalabbik, új ember még a király cselédségében s amikor nem volt ily harciasan kiöltözve, a király vadászkutyái és sólymai körül unatkozott. A másik, akit Kopasznak hívtak, kiszolgált lovas, öreg veterán harcos volt, akinek megrogyott a karja, lába s most már csak ilyen városi parádéknál használják. Nagy fölénnyel, de atyai jóakarattal oktatta öccsét, a solymár Sütőt.

A két csatlós hírére hallotta annak, hogy Erzsébet hercegnő visszatért s most éppen a hercegnőről beszélgettek.

- Erzsébet hercegasszony, az volna királynénak való, - jegyezte meg a fiatalabbik.

- Katonás egy asszony, gyönyörű asszony. Láttad, hogy üli a lovat?

- Akár maga a szentséges veszprémi püspök, úgy ül azon a paripán.

- Kár, hogy a királyné nem ilyen derék asszony.

- Ismeri kend a királynét is? - kérdezte tisztelettel és csodálkozva a suhanc.

- Én ne ösmerném?

- Már az igaz, hogy kend ismerheti.

- Nem csoda, hogy a királynak nem kell Izabella asszony öfensége.
  - Mit tud kend az olasz nőről?
  - Semmi rosszat. Annak ugyan nem kell lakatot tenni a csípőjére. Ámbár, hogy szép asszony, de nagyon sápadt mindig és azt mondják, hogy képtelen egészséges gyermekeket szülni.
  - Hitvány asszonynak kell lennie, ha még olyan hatalmas, szép daliától sincsen fia, mint amilyen a király.
  - A király a legszebb lovag az országban.
  - Bajvívásnál nincs, aki legyőzze.
  - De medveadászaton sem múlja felül senki.
  - Puszta kézzel megküzd a farkassal.
  - A vadmacskának is összeszorítja a torkát, hogy beléje szorul a pára.
  - A bölénynek is kitekeri a nyakát, ha elkapja a szarvánál.
  - Borban sem győzi le emberfia.
  - De szerelemben sem - tódította a vitéz, akinek ragyogott a szeme, mint a parázs.
  - Nagy király a mi Lászlónk. Csak a régiek között voltak ilyen legények. A maiak puhák, kényesek és gyávák. Olyan a mi királyunk, mint amilyen a védőszentje volt.
  - Kicsoda?
  - Szent László, a hősök hőse, keresztetek vezére, a csodatevő.
  - Igazad van, koma, bizonyos, hogy náladnál nem igen van okosabb ember a világon.
  - Nono, Sütő koma.
- A két vitéz lassan-lassan elálmosodott. Kicsit bóbiskoltak, aztán az öregebbiknek eszébe jutott:
- Mikor lesz húsvét, koma?
  - A jó Isten tudja. Miért?
  - Akkor jön haza a király.
  - Isten éltesse.
  - Tudod-e, hogy hol van most a király?
  - Honnan tudnám?
  - Hát minden héten jön futár, kettő is.
  - Azt sem tudom, merre járt.
  - Persze, hogy nem tudod. Hát ott van a király Árboc sógorával, Öböl unokáival, meg az unokatestvérével, Éduával.
  - Azt mondják, Édua a király szeretője.
  - Már azt én nem tudom. Ha az volna, nem csodálnám. Mert hogy Édua százszor különb asszony Izabellánál, az szent igaz. Erős, kövéres, vöröses hajú, villogó szemű, olyan melle van, mint két kerek vízfordítómlő. Keze alatt a legvadabb mén is megjuhászodik és lándzsájával nekimegy a legöregebb medvének. Íjával beletalál száz lépésről a szarvas szügyibe, aztán úgy bírja a bort, mint egy zsoldos katona. Az ám az asszony!

Az öreg csatlós arca átszellemült a gyönyörűségtől és áhítattól. Néhányat csettintett a nyelvvel, a fogát szívogatta, majd összecsuicsörítette a száját és halkán fütyörészett, mint aki mélyen elábrándozik.

A másik teliszemmel bámulta őt, mint királyok titkaiban benfentes, irigylésreméltó udvaroncot.

- Hej, az életben sokat láttál már, Kopasz.

- Mire megöregszel, majd te is tapasztalsz egyet-mást - mondta nyájas leereszkedéssel a vén fegyvernök.

- Hát az igaz, hogy olyan vesszeje van Éduának, amelyik a kincset megmutatja? - bátorkodott tovább Sütő.

- Ez már ostoba beszéd, - nézte le őt a másik - kell is annak kincs. Ad neki a király annyit, amennyit csak akar. De nekem volt egyszer egy olyan nyilam, amelyet, ha kilőtted, odaesett, ahol kincs van elásva.

- Hát hol van az a csoda?

- Egyszer belöttem a Dunába és ott veszett.

- Víz alá ment kend érte?

- Ment a fene. Csak nem megyek bölönbikák, hínár meg vízilányok közé?

A két vitéz hosszan elgondolkozott a kincskereső nyílvesző és egyéb csodák fölött és szinte a szájukon csordult ki a nyál arra a gondolatra, hogy valaha effajta varázslószeres birtokába jutnának. Lovaik csendesen poroszkáltak a kanyargós úton lefelé, amelyen két-háromszáz lépésnyi távolságban egy főúri lovaspár követte őket.

Nyúlánk, kicsinyfejű arab paripán, nyestprémes fehér bőrköponyegben muszlinfátyolos hölgy ült, férfimódra kétfelé vetve lábszárait. Mellette bekecsben, szűk nadrágban és csizmában szőkeszakállas férfiú, aki néha-néha erősen megrázta öklét, mintha távollevő ellenséget fenyegetne. Erzsébet hercegnő tartott Óbuda felé Wernher gróffal, a főbíróval.

November elején szokatlanul erős, tiszta és éles világításban semmi árnyék, a nap éppen a fejük fölött ontotta sugarait, megfűrésztve mindent hűvös, makulátlan, mozdulatlan ragyogásában. A verebek hangos gyűlést tartottak a Várhegy dunai lejtőjén, öreg hársfák között, a királyi kertek omladozó fafilagóriáinak tetőzetén. Egyébként minden csendes. A déli harangszó már elhangzott Pesten s mintha a Duna is megnémulva, fáradtan, halálos lomhán teregetné fodrait.

Amerre a kis csapat ballag, minden élet visszafojtja nesztét, mintha a belőlük sugárzó nagy tisztelet megmerevítené minden eleven lény hangulatát. Férfiember különben vajmi kevés van itthon a budai hegy környékén. Mindenki a Duna-Tisza közén, vagy a nyugati végeken verekedik, legtöbbször László király oldalán. Budavára már elküldötte az újabb tíz fegyveres lovagot - Petermannokat, Kunczokat, Wernher rokonságát, Chépán, Entfredy, Thekule, Meierdorf, Myko vitézeket - László segítségére. A lovagokat vagy kétszáz fegyvernök, apród, testőr, lovász és cselédféle kíséri. Apró portyázó csapat válik ki ebből, jó lesz előrsnek, vagy a király sátra mellé teste őrzőjének. Wernher bíró velük küldötte egyetlen fiát, becézgetett, drága szemefényét, aki nemrég hozta haza a magisteri címet Páduából. László úrfi mélységes bánattal és nagy lelki vívódások között hagyta el a szülői házat és a feketeszemű, karcosú zsidóleányt, aki búcsúzaskor halkán a fülébe súgta:

*Hervasszad el arcomról a virágot,
Ha hozzád egyszer hűtelen leszek.*

- Egyetlen gyermekemet a királyhoz küldtem - mondta Wernher sötét sejtelemmel. - Ki tudja, látom-e valaha elevenen. Az életemen kívül már mindent a királynak adtam, de, azt hiszem, arra is hamar rákerül a sor.

Erzsébet rajongva nézett a bíróra.

Tíz fegyveres lovag, mi ez ahhoz a folyton terjedő forradalomhoz képest, amely a király ellen a keresztes háború kihirdetése óta országszerte szervezkedik! Rettentő erőlködés folyik itt most két részről a hataloméért. László király minden eszközt jónak tart, hogy a nemességet magához édesgesse. Falukat, várakat, ispánságokat, egész városokat adományoz híveinek. A papoktól mindent elvesz és Öböl unokáinak, Mihály fiának, Mízsenek s a Vas, Tompa, Pithe családoknak adja azok jószágait. A városokat vásárjoggal, vámmentességgel, árumegállító joggal ruházza fel, kiveszi őket a káptalanok, püspökök, sőt még a nádor és tárnokmester hatalma alól is. A városi bírót élet és halál urává teszi, aki ellen csak magához a királyhoz lehet fellebbezni. Igaz, hogy mindez csak papíroson, pergamenen és disznóbőrön történik, de - mondták a városiak - viszont a pápa és az érsek is csak apró hártycédulákon adja a bűcsúkat, a bűnbocsánatot és a túlvilági boldogságot.

Nagyon sötét és nyugtalanító hírek jönnek különben a király táborából. Kézai Simon talán el sem mondta végig az igazságot. Nem az a baj, hogy sok a király ellensége, hanem az, hogy a király mintha elvesztette volna lelkét a csaták véres és vitéz megvívására.

- A király kún szeretői ölében mulat - hordják a hírt megszőkött vitézek, sebesültek, csatlósok, akik uruk holttestét hozzák. A sebesült és halott mindig több és több, jó hír és vigasztalás mindig kevesebb.

A király a hercegnő esküvője óta folyton táborban, állig felfegyverkezve, háborúban élt. A szeptember 9-éről kelt levelét Poroszlóról küldte. Négy nappal később Túrkevéről szoltak írásai. November 5-én már a Dunántúl, Veszprém megyében, Berenden állt a tábora. Innen intézte leveleit a magyar urakhoz, hirdetvén nekik általános bocsánatot és adományokat ígervén, ha vezérei, Mihály fiai, István és Pál mellé állanak. Az amnesztiahirdetésnek, úgylátszik, kevés fogantja volt s legutolsó levelében a szokottnál is keserűbb hangulatban írt a király. Elpanaszolta, hogy már Amade, a nádor, valamint Simon fiai és Sóvári György is elpártoltak tőle s az egész Felföld lángba borult a lázadók gyujtogatásától.

Wernher bíró éppen erről beszélt a hercegnőnek.

- A telet csak kihúzza a király, mert ha leereszkedik a hó és beáll a fagy, az urak kedve elmegy a háborúskodástól és visszavonulnak váraikba, vagy vadászatokat rendeznek a rengeteg erdőkből. Ha a király kedve és ereje a régi volna, most tönkretethetné összes ellenségeit, de félek, hogy ő maga is inkább szarvasok és őzek, mint a németújváriak után veti magát.

- Wernher, te sötétenlátó lettél és híjával vagy a bátorságnak - szolt szemrehányóan a hercegnő.

- Hercegnő, itt, a békés budai úton, a Szentháromsági klostrom mellett, mindenki bátor és szájhős. Itt mindenki rakásra öli az ellenséget, amely jó messze, a Vág völgyében táborozik. Itt mindenki meghal a királyért. Hercegnő, itt az a hős, aki nem fél, hogy gyávának kiáltják ki embertársai.

- Te kicsinyhitű vagy, Wernher és félek, hogy nagy veszedelmet zúdítasz a fejünkre.

- Hercegnő, a mi helyzetünk nem sok bizakodásra ad okot. Átok alatt állunk, a káptalanok, szerzetesrendek, a püspökök elriasztják tőlünk a tudatlan és becsületes embereket, a rajongókat és a hiszékenyeket, mellénk csak a kétségbeesettek, kalandorok, pogányok, kiközösítettek,

az emberek söpredéke áll. Ujjaimon megszámlálom azokat, akik hitből, hűségből, becsületből, hazaszeretetből tartanak velünk.

...Wernher arcán fájdalmas előérzet és bánat ömlött szét. Egyszerre felcsattant:

- Ki kell békülni a pápával, az érsekkel, a magyarokkal. Lodomér érsek ellenségünk nekünk, de bölcs, nemes és szent ember és jó hazafi.

A hercegnő felszisszent.

- Wernherius, te örült vagy és hűtelen.

- Nem, hercegnő; ez az egyetlen mód, amelyen még helyrehozhatjuk a hibákat. Kibékülni, békét teremteni, a becsületes elemekkel szövetkezni, az ország belső állapotát rendbehozni, a királyi kincstárt megtölteni, megbízható, hűséges királyi ispánságokat felállítani, a városokat felemelni, a polgárságot gazdaggá tenni, a népnek kenyeret és emberséges bánásmódot nyújtani, a lakosság minden rétegét, elsősorban a papokat és a szerzetesrendeket kibékíteni és meghódítani... aztán hajrá, oligarchákat, rabló vezéreket, hazaáruló cinkosokat, osztrák Albertet, cseh Vencelt, oláh, szerb, litván, lengyel latrokat egyenként leverni vagy egymásra uszítani... hej, hercegnőm, így kellene politikát csinálni, nem pedig kún lányokkal szívatni ki életünk drága erejét és gyönyörű arcunk piros rózsáit.

- Örült vagy, Wernher.

- Persze, hogy örült. Aki az általános örület, zabolátlan dührohamok, állati bosszúszomj és a rohanó végzet tehetetlensége idején higgadt, mérsékelt, előrelátó és számító, azt bolondnak tartják a többiek. A részeg ember gyűlöli a józant és a bolondok árulónak nevezik az ép-elméjűt.

- Wernher, Wernher, te már nem szeretsz engem - szólt szomorúan a hercegnő.

- Hercegnőm, éjjeleket nem alszom a gondoktól, gyötrelemtől és tépelődéstől és azért örülöm a lelkemet, hogy téged is boldoggá tegyelek.

- Nekem senki és semmi sem kell a boldogsághoz, csak te.

- Hercegnő, te könnyelmű vagy s nem gondolod meg, hogy a királlyal és a háborúval együtt engem is elvesztenél. Vagy azt hiszed, nem első dolga lesz az érseknek engem, mint eretneket, mint a pápai szék ellenségét, mint istentelen pogányt, pártütőt Krisztus ellen - inkvizítorok elé állítani?

- Magyarországon nincs inkvizíció.

- A magyarok okossága, erélyessége és dölyfös önérzete eddig még megakadályozta. De amint a király, a vármegyék, a városok és a királyi szolgák ügye elbukik, akkor Magyarország elveszett, mint ahogy elvesztek az avarok, kúnok és longobardok.

- Wernher, te izgatott vagy s attól tartok, hogy te már nem szereted Lászlót.

- Majd meglátod, hercegnő, én meg tudok halni a királyért, de az ellen tiltakozom, hogy az ő szeszélyeiért az ország és Budavára elpusztuljon.

- Wernher! - kiáltott a hercegnő.

Wernher lova megbotlott egy kőben, amely valamely szekérről hullott le. Egy római szobor törmeléke volt: egy csonka kézfej, amely feltartott ujjal mutatott a levegőbe.

- Látod ezt a követ, hercegnő - szólt Wernher egyszerre lehiggadva, csendesen, de férfias határozottsággal. - Ez valamely görög filozófus, vagy államférfiú szobra lehetett. Talán Aristotelesé, vagy Soloné. A királyné városán túl, a régi római kolónia helyén állott vala-

mikor, épen, féhéren ragyogva, dicsőségesen. Egy égre mutató ujj... az óvatosság, az okosság, a bölcs előrelátás és a meggondolás mutatójaja...

A lovasok egészen közel jutottak egymáshoz és Erzsébet a novemberi levegőn kipirosodva, szerelmesen és szomorúan nézett lovagjára.

- Én nem bánom. Nem ösmerem a te öreg bölcseidet, de azt tudom, hogy te már nem szeretsz engem.

- Hercegnő, miért kételkedel bennem?

- Ha szeretnél, nem vinnél megalázni az érsek követei elé.

- Látod, most megállíthatjuk az események forgatagát. Ha a királyné várában megállapodásra jutunk az érsek követivel...

- Miért nem jöttek ők hozzám? Hogy lehetséges az, hogy a király nővére elébe megy az alattvalóknak?

- Ne feledd, hercegnő, hogy mi egyházi átok alatt vagyunk. Ne feledd, hogy a vásár alatt meggyilkolták az érsek követét. Nem csoda, hogy nem akarják lábukat betenni Budavárába mindaddig, míg elégtételt nem kapnak.

- Hát mit tegyek? - kérdezte majdnem sírva a hercegnő.

- Mindenekelőtt kibékítéd a királyt az érsekkel.

- Az László dolga.

- Vagy a tied. A király csak téged szeret és egyedül tereád hallgat.

Erzsébet elpirult.

- ...Aztán vérdíjat fizetünk a kapellánusért, a budaiak békét kötnek a papokkal, az érsek feloldoz bennünket és...

Wernher hangja itt megcsuklott.

A hercegnő reszketve kérdezte:

- És?

- És te, kegyelmes hercegnő, visszamégy a zárdába.

A hercegnő halálosan sápadt lett. Arca megvonaglott és látszott rajta, hogy szeretett volna felkiáltani. Wernher és Erzsébet egy percig némán lovagoltak egymás mellett, mint két haragos, elszánt bajvívó. A hercegnő összeráncolta homlokát és felnézett az égre.

A lovasok mögött a hat városi tanácsos csendesen suttogott. Arcukon aggodalom és kétség ült. Minden idegük a béke, a rend, a csendes, komoly polgári élet után sóvárgott s ettől a tanácskozástól, amelytől a háború vagy béke kérdése függött, szinte hideglelősen reszkettek. A hat városi elöljáró úgy kuporgott a lovon, mint hat ázott tyúk a kakasülön.

Wernher bíró lélegzete is nehéz volt és a szíve erősen és rendetlenül dobogott. Kimondta a nagy szót: vissza a zárdába! Vajjon mit szól ehhez a zuhogó vérű, türelmetlen, indulatos, hatalmas asszony!

A levegőt egy kőszáli sas hasította át, az őrsi hegyekről jött és Nyék felé tartott. Széles, barna szárnyát nekifeszítette a levegőnek és belenézett a napba. Wernher bíró ragyogó szemmel követte a királyi állatot s meg akarta mutatni a Duna felé néző, elborult arcú hercegnőnek. De nem tudott szólni és nem mert a királyi asszony szemébe nézni. Nem tudott belenézni a maga napjába.

A bíró csendesen, áhítatosan lovagolt úrnője mellett. Várta a vihar kitörését. Nem csodálta volna, ha a hercegnő a maga finom, fehér, de kemény kis márványöklével, amellyel vadászatokon a legvadabb paripát meg tudta fékezni, főbesujtja őt vakmerő szavaiért.

De a hercegnő nem lázadt fel, csendesen, szinte szerényen mondta:

- Nem szeretsz.

És többé nem szólt egy szót sem s egyetlen tekintettel sem kereste fel Wernhert, valameddig csak a királyné várába nem értek.

XII.

Kézai Simon és Giovanni zárták be az Óbuda felé poroszkáló lovasmenetet. Kézai a hercegnő kancellistája volt. Giovanni pedig mint Buda részéről való tolmács és jegyző szerepel majd az elkövetkezendő aktusnál. Mind a ketten tudták, hogy nagy események vannak készülöben, de egykedvűen néztek a fejlemények elé.

- Ez az urak dolga, - szólt Kézai és ezzel elintézte az ügyet. - Az én tudóm már sohasem lesz ép, én körülbelül már elvégeztem mindazt, amit az Isten reám bízott ezen a világon.

A Duna, az előttük fekvő Boldogasszony szigete s a távolban fehérülő óbudai falak kötötték le minden figyelmüket.

Giovanni azt a kis, apró, világos foltot kémlelte, amely Óbudán túl, mintegy félóra járásnyira a királyné városa fölött a zöldes környezetből vibrálva ki-kicsillogott.

- Szép környezetben van a mi kórházunk - mutatott a fehér folt felé, amely csakugyan a János-rendi lovagok egyik ispotálya volt. Mellette kigyózott el a szentléleki országút, amelyet jobbról két, balról egyetlen, de még mindig impozáns váromladék támasztott meg. Az egész kép mögött szelíd dombok zárták be a látóhatárt.

- Milyen szép vidék, - sóhajtott Giovanni, - Nálunk, ahol Lombardia síksága kezdődik, ott vannak ilyen szép képek.

Simon mester lelkesen magyarázta:

- Látod, ahol most a királyné vára áll, ahol a negyven napi böjtöt szokta Izabella nagyságos asszonyunk tartani, azon a helyen állt egykoron Attila palotája. Az István-torony alatt állították fel Attila sátrát aranylemezekből, úgy, hogy az ember tetszése szerint szétszedhette és újból egybeállíthatta. Ennek vertmunkájú arany oszlopai kapcsokra jártak, közepett azonban üregek voltak és eresztékeiket bámulatos művű drágakövek foglalták egybe. Sátorban lakott Attila, mert városoknak és váraknak ura vágyott lenni, de bennök lakni nem szeretett.

- Akárcsak manapság László király.

- Az igaz, hogy ő is szívesebben van kún sátrak szellős bőrfüggönyei mögött, mint kőházakban. A harcok ember nem is kedveli a kőpalotát, amelyben mellére nehéz börtönlevegő szakad és szeme elöl elzárja a távoli dombokat, az eget és a csillagok ragyogását.

- Attila az ötödik században élt. Etzelburg régebbi történetéről semmit sem hallottál?

Simon mester megtörülte izzadó homlokát.

- Hogyne tudnék. A longobardok tetrarchája, Macrinus és Ditrich itt vívta meg szörnyű csatáját, a húnokkal, akik e ponton lépték át a Dunát.

- Hát a longobardok előtt kik jártak erre? - faggatta Giovanni a mestert, akiből erővel antik emlékeket szeretett volna kicsalogatni.

- Az előtt bizonyára pogány világ volt itt is, - legyintett kicsinylőleg a mester. - Istentelen, pogány világ.

- Hohó, barátom, te a római császárok uralmát csakúgy két szóval akarod elintézni? Látod, ez a sok faragott kő, amiből most templomokat és paláciumokat építenek, ez a sok csonka szobor, - görög és római istenek és istenasszonyok törmelékei - a Szentlélek felől húzódó rengeteg oszlopsor, a Duna medrében talált kőcölöpök, a pesti parton álló négyszögű fal, az Ördögmalom kövei azt mutatják, hogy a római Aquincum sokkal nagyobb, hatalmasabb és pompásabb város volt, mint a hún Etzelburg. A hévizi patak torkolata táján rakásra hever a téglák és cseréptörmelék s te, Kézai Simon mester, még sohasem voltál kíváncsi, hogy a kő-, cserép- és szobor-törmelékek mit mesélnek az istentelen pogány világ századairól?

- Erről nem tudok, - felelt közönyösen Simon - és nem is vagyok rá kíváncsi.

- De arról csak hallottál, hogy egy óbudai polgár pincét akart ásni a háza mögött, de olyan áthatolhatatlan, kemény kőfalba ütközött, hogy abba kellett hagyni az erőlködést?

- Nem nagy ujság.

- Úgy-e? De nem sejtetted ebből, hogy ott egy amfiteátrum alapjaira kell bukkanunk?

Simon a vállát vonogatta.

- Az lehet, hogy itt nagy római város állott. De nem tudom, miért kell emiatt annyit törni a fejünket. A vízvezeték oszlopsora, amely a szentléleki úton végighúzódik, mindenesetre jó arra, hogy köveiből Istennek szentelt épületeket emeljünk.

- Ó mily vandalizmus, - sóhajtott Giovanni - szégyelhetitek magatokat. Vénusz templomát, Probus császár villáját, Valentinianus amfiteátrumát és thermáit szétszeditek, feldúljátok, megörlitek, mint a patkányok a hajó fenekét, mint a szű a százados tölgyet, mint a vakondok a mezők bársonyos gyepét...

- Akárcsak Justinianus, aki a Sophia-templomhoz Aurelianus naptemplomának porfir oszlopait használta fel díszítésül.

- Az is butaság és gonoszság volt, de legalább egy Sophia-templom lett a görög művészet széthordott köveiből. Itt azonban idétlen, rongy kőhalom, unalmas, piszkos, omladékos vár épült a római Aquincum cirkuszának falain. Ennél nagyobb barbarizmust csak az én vitéz lovagrendem követett el az Aquincum északi kasztellumával, amelynek helyébe azt az alacsony templomot és kórházat építette Szentléleken, ott ni, a megyeri révvel szemben, a királyné vára fölött. Tudod-e, hogy az a kilencszáz esztendő, ami Valentinianus császár halála óta eltelt, feleannyit sem rombolt ezeken a kővárokon, oszlopokon, cirkuszi lépcsőkön, csatornákon, villák, templomok, fürdők márványain és mészkövein, - kilencszáz esztendő a maga szélviharaival, esőivel, iszapjával, porával, tűzveszedelmeivel, kelta, quad, hún, longobard, jazig, avar, szláv hordáival nem tudott annyit rombolni, befedni, kimosni, megörlöni, mint a tíz-kétszáz éves barbár munkások, amely széthordta Diana, Vénusz, Merkur és Mars ragyogó köveit.

Giovanni dühösen mutatott a fel és alá ballagó ökrös szekerekre, amelyek követ és téglát szállítottak a budavári építkezésekhez.

- Félkezű kocsmáros apja, a kilencven éves sánta és béna Varga, aki a tatárjárás alatt emberhúst evett a nándorhegyi erdőkben, jól emlékszik, hogy ezelőtt hatvan évvel még két-három rőfnyire kimeredeztek a földből a régi római város kövei. Akkor a Szentlélek felé húzódó oszlopsornak még itt-ott megvolt a félkörös összekötő ívezete is. Hej, mily ragyogó látvány

lehetett ott, Etzelburg fölött, egy hosszan elnyúló, százlábú óriás kőkígyó, amint a búcsúzó nap sugaraiban sötét és bánatos tömegével vonalat rajzol az ezüstös kékes égre!

Simon idegenül és csodálkozva nézett a társára, aki pillanatra sem állott meg a régi latin város dícséretében.

- Tudod-e te, barát, mi volt ezelőtt kilencszáz esztendővel az óbudai hegyek és a Duna között, a Nyúlsziget fölött? Római kolónia volt, értsd meg, fényes, gazdag paloták, amfiteátrum, római kolónia, - tudod-e, hogy ez a legszebb dolog a világon? Volt benne bizonyára egy nagy tornacsarnok, udvarral, fűthető folyosókkal, oszlopos bazilika, mozaikkal, szobrokkal és reliefekkel... óriás közfürdő, lépcsőcsarnokkal, váróteremmel, frigidariummal, trepidariummal és kaldariummal... volt benne bizonyára köralakú vásárcsarnok négyszögben körülfutó oszlopokkal, Mithra-templom, Nemezis-templom, uszodák, szökőkutak... hej, ha én akkor élhettem volna!...

- Istentelen kívánság.

- Istentelen? Nem gondolnám. Voltak, akik akkor is Isten kegyelmében éltek. Sok szentatya úgy vélekedik, hogy akik tiszták voltak lélekben és az igazság vágyában, azok bejutottak az Üdvözítővel a mennyek országába. Sőt néhány pogány nimfáról és szatírról is állítják, hogy a mennyek előcsarnokába felvették, mert igazak és jóakaratók voltak az ő szívökben.

- Azt hiszed, Vergilius is a mennyországba jutott?

- Bizonyos, - felelte meggyőződéssel a lovag.

Simon mester gondolatokba mélyedt és alig vette észre, hogy már az alsóhévízi fürdők előtt haladnak.

- Nézd meg ezt a szomorú és sötét bünbarlangot, - szólt Giovanni epésen - és képzeld el helyébe Septimius Severus thermáit.

- Jól mondod, bűnök barlangja ez. Férfiak és nők találkozóhelye, lakodalmi ünnepek megszenteltelentítője, bujaság, vérfertőzés, kockajáték és eretnenség forrása. Verte volna meg az Isten minden cseppjét a meleg vizének.

- Ám azért te is szívesen meglátogatnád a bujaság e csarnokát, ha nem félnél, hogy fehér csuhádat megdobálják és berondítják egyetlen olasz fehércecselédnek, - szólt Giovanni nevetve és eszébe jutott, hogy hány kellemes órát töltött e sötét és rosszillatú medencékben.

Fuvarosok állták el az utat, s ahogy a lovasok a kocsikat kerülgették, Giovanni, botjával bosszúsan ráhúzva egy kőszállító kordély öszvére, felkiáltott:

- Mi egy ragyogó mult márványtemetője fölött járkálunk és otromba kún kötőrök szétdarabolják a mult emlékeit. Silány várfalakhoz, piszkos zsidó kereskedők házához, kocsmákhoz, mézárások ökörvértől bűdös vágóhídjához hordjátok el ezeket a megszentelt köveket, amelyeken egykor a Légión prefektusa üldögélt és Ovidiust olvasgatta.

- Erkölcstelen, buja, pogány verseket... - dörmögte Kézai.

- Persze, téged csak az érdekel úgy-e, hogy az Istennek kilencszáz, vagy kilencszázötven milliárd angyala van-e.

- Szent Tamás ezer milliárdra teszi, - jegyezte meg komolyan Simon.

- Ezer milliárd! Szép, kerek summa. Csak vigyázz, nehogy elhibázd, ha utána olvasod!

- Csak nem vonod kétségbe Szent Tamás igazságát?

- Nem én. De azt igazán megmondhatnád, honnan tudja ő, hogy a föld fölött éppen hét égboltozat van, amelyet a nap, hold, az öt planéta és apró-cseprő csillagok díszítenek, mint kún subát a pitykék.

- Sőt van egy nyolcadik égbolt is és ennek kristályboltozata fölött van a mennyország, ahol az Isten trónol fiával, Jézus Krisztussal és a Szentlélekkel.

Giovanni gúnyosan bólintgatott, de Kézai nem vette ezt észre.

- A föld közepén van a pokol, - magyarázta áhitattal Simon - székhelye a sátánnak és a démonnak, a bukott angyaloknak és az örök kárhozatra ítéltnek.

- Mit nekem a bukott angyalok! - kiáltott fel a sánta lovag, aki az akkor feltűnedező isten-tagadókat megvetette ugyan, de az egyházírók homályos és bonyolult miszticizmusával sem szeretett bibelődni. - Simon, Simon, te túlságosan sokat foglalkozol az égiekkel és eközben megfeledkezel a földiekről.

- Az én országom nem e világról való.

- Bolond beszéd. Majd én megmutatom neked az e világra való életet. Simon, te még a csiklandós szicíliai verseket sem ismered, te még Mina asszonynak Dante da Majanóhoz írott szerelmi fohászait sem olvastad. Fogadok, hogy te Folgore de San Gimignano és Cene della Chittara szatiráit sem hallottad.

- Nem értem ezeket az újítókat, - fakadt ki bosszúsan a krónikás. - Érthetetlen nyelven firkálnak, erkölcstelenek és hazátlanok.

- Nagyszerű dolog, hogy az új dalnokokat mindig érthetetleneknek mondják a veteránok.

- Tibullus is fiatalember volt, mégis magasztalja Ovidius.

- De meg is kellett ám előbb halnia szegény Tibullus öcsénknek. Csak a holttestükön keresztül bocsátják meg az öregek a fiataloknak, ha vakmerők és tehetségesek. Én bizony szeretem a fiatalokat és velők tartok, bár látom, hogy néha nagy bukfencet vet a zsenialitásuk. Igaz, hogy én mindig fiatalok között éltem a szép olasz ég alatt, olajbokrok és mandulafák tövében, görcsös gyökerek közé keveredve, de sok szép új dal született meg fiatal barátaim ajkán! Mikor Velencében Alberto Morosinit, vagy Bolognában a Consiglio del Popolót szolgáltam, elég irodalmi csatát vívtunk az Anzianikkal, akik azt hitték, hogy mivel az állam rúdján gubbasztanak, hát ők húzzák a köztársaság szekerét. Mantuában a Gonzago-család udvarában dalos versenyeket rendeztünk s azon provençal versekkel és Rustico de Filippo csúfondáros epigrammáival ijesztgettük a szemérmes vénkisasszonyokat.

- Talán a fiatalokat?

- Nem, a fiatalok sohasem szemérmesek. Ahhoz először el kell csunyulnia valakinek. Aztán ott volt a suhanc Cimabue festő és Niccolo Pissano szobrász, aki, Isten nyugosztalja, már vagy tíz éve halva fekszik a mantuai olajligetekben, de oly arányosan gömbölyű húsos Máriákat faragott kőbe, hogy Ceresnek is bátran beillettek volna. Az volt ám a szép!

- Szentségtörő, - suttogetta Simon.

A sánta lovag azonban könyörtelenül folytatta:

- Megtanítlak én, kedves testvérem, mindezekre a tudományokra, csak bízd én reám és keresd az én barátságomat. Mert jegyezd meg magadnak, a valóban nagy, emberi, igaz művészetek a hét egyetemi művészet fölött állanak, szép arany oltáron, illatos bronzfából készült szekrénykében, vérvörös bélésű, gyémántokkal meghintett baldachin alatt. Ez az oltár az emberek lelkében áll s az isteni művészet nem a tudományos koponyák, hanem a szerelmes szívek mélyén rejtőzik. A szerelem, a szerelem: ez a legszebb, legfenségesebb művészet és Pons de

Cacdeuil azt dalolja, hogy ha Istenhez imádkozik, akkor is hölgyének alakja lebeg előtte, Guillem de Cabestaing meg szünet nélkül arra kéri a Szentszűzet, hogy keltsen szerelmet imádottjának csípői körül. Rambaud de Orange kedvesének egyetlen barátságos pillantását többre becsüli minden fáradozásánál annak a négyszáz angyalnak, akik az ember jólétéről gondoskodnak.

...És Giovanni, a sánta lovag szemei lelkesen ragyogtak, ahogy a földi szerelem diadalmas fölényét ecsetelte. Elmagyarázta, hogy ő nem a lelki finomság, nem a zárdai művészet s nem a hímzés, ima s éneklés tudományában való jártasság, hanem a mell kerekdedsége, a vállak szélesen leeső íve, a csípő lágy és szűk lendületű hajlása, a comb ruganyosan párnázott hosszú és finom vonala szerint osztályozza és értékeli a nőket. Hogy néha piszkos rongyok és cafatos zsákszövet alatt kincsesbányája rejlik a szépségnek, a női bájnak és az igaz gyönyörűségeknek. Hogy egy-egy kún parasztlány néha valóságos Kalliope, akinek egyetlen ölelése többet ér, mint száz lovagvár úrnőjének beteges nyafogása és langymeleg rokonszenve.

Giovanni aztán töviről-hegyire ecsetelte a Szent Erzsébet-kórház Juditjának szépségeit és Klingsor, az esztergomi trubadur, aki e napokban Walter von der Vogelweidéval és Wolfram von Eschenbachkal együtt énekelt a dalnokversenyen, megirigyelhette volna előadásának szenvedélyességét és leírásának szabatoságát.

Kézai Simon úgy elmélyedt töprengéseiben, hogy majdnem lebukott a lováról.

- Nem értem a beszédedet, Giovanni, bár fülemnek kellemes a te hangodat hallani.

- Majd megérted, ha visszatérünk a Nyulak szigetére és elbúvunk a Domonkosok scriptoriumában. Ne félj, a szentatyák és görög filozófusok mögött akad még eldugva egy pár francia és olasz regény, néhány bibliája a dalos, játékos és ötletes szerelemnek. Van egy pár félretett lajstrom tele római költők verseivel, amelyek a szerelem hetvenhét művészetét ismertetik. Ilyeneket olvasgatott valaha a centurio, az aquincumi híd lábainál, jó görög borok mellett, amiket lóháton, tömlőkben hoztak a márványkemény, hófehér pannoniai úton az aquincumi kasztrumba. Láttad amott a Nyúlsziget északi csúcsát, ahol az érsek vártornya ereszkedik a Dunába? Nos, nagyon jól tudod, hogy a torony lábától kezdve egyenes vonalban Etzelburgig a Duna fenekéből kőpillérek emelkednek ki, amelyekbe még bele-beleütődnek a mélyebbjárású gabonaszállító hajók. Világos, hogy azok egy nagyszerű kőhíd romjai, kőhíde, amely az aquincumi várakat a sziget északi csúcsán álló burgummal kötötte össze.

Kézai nagy szemeket meresztett, Giovanni azonban zavartalanul folytatta okoskodását:

- Ennek a nyúlszigeti vártoronynak a helyén épült az érsek vára, régi latinok által faragott köveken és római légionáriusok sírjainak márványlapjain.

- Hogy tudod te ezt, Giovanni?

- Hát nem elég faragott kőlapot ástak ki a sziget klastromainak és templomainak építésére? Az oltárok márványasztalai is nagyrészt antik szarkofágok anyagából állanak, még a római felírásokat, a pogány istenek dicsőítését is lusták voltak levakarni azokról derék olasz kőfaragóink. Bizony, nagyszerű világ volt itt valaha, Simon. Ez a sziget valószínűleg szent ligete volt a császár helytartójának, aki apró templomokat, vagy szabadon álló, napnak és esőnek, szélnek és viharnek kitett oltárokat emelt Vénusz, Neptun, Latona, Pan, Silvanus, Silenus, Flora, vagy Pomona tiszteletére. Esküszöm neked, Simon testvérem, ha ott felásnánk a földet, tucatszám találnánk római isteneket és istenasszonyokat. Nézd az út mellett azokat a nagy, hosszúkás kockaköveket, azok kilencszáz esztendővel ezelőtt megholt hősök emlékoszlopai.

- Az utak mellett?

- Ott. A rómaiak az utak mellett szerették halottjaikat eltemetni. A római egész életében a fórumon élt, járt, kelt az egész világban, Londontól Egyiptomig otthon volt, semmi szükségét nem érezte annak, hogy megbújjék egyéni és családi életének zárt falai mögött. Halálában sem kíváncsozott eldugott ligetek szentelt berkeibe, hanem ki az országutak mellé, amelyek keresztül-kasul szeltek és egyszerre összekötötték a római birodalmat. Ki az utak mellé, hogy halhatatlan lelke tovább is gyönyörködjék a római légió, a latin kézművesek, a mérnökök, földmunkások és csatornaépítők átvonulásában...

- Nyugodjanak békével, - dörögte Simon, a krónikás - de Isten ments attól, hogy fölássuk őket sírjaikból.

Kézai hátán borzongás futott végig, Giovanni azonban szinte kárörvendve nevetett.

- Már pedig, ha vége lesz a háborúnak és László király győzelmesen visszatér, bizony ázni fogunk keményen. A bíróval már megbeszéltük.

- Wernherrel? - kérdezte rémulten Simon.

- Persze, hogy Wernherrel. A bíró az egész szigetet átkutatja.

- Hát ő is?

- Mit ő is! - nevetett az olasz. - Még csak ő kíváncsi igazán.

- Mondd csak komolyan, Giovanni. Igaz az, amit a bíróról beszélnek?

- Hogy eretnek?

Kézai szemérmesen és borzongva sütötte le a szemét. Csendesen bólogatott.

- Nem szép tőled, Simon, - pirongatta Giovanni - hogy elhiszed ezeket az ostobaságokat. Te hűtlen vagy a grófhhoz.

- Nem. Én az életemet adnám a bíróért, de tény, hogy Wernher sok titokzatossággal veszi magát körül.

- A bíró bizonyára nem eretnek, ha nem is hiszi el, hogy negyven napi búcsút szereznek azok a kis hártyarongyok, amiket zarándok szerzetesek százával adnak egy pár bocskorért a vásáron. És még az sem jelent eretnekséget, ha valaki szereti a szép szobrokat és kiássa a földből a római oltárok díszzeit. Hát a bíró szereti.

- Istenem, de borzasztó!

- Hogyne szeretné. Van egy gyönyörű kis ezüst Nikéje, a nándorhegyi paláciumban őrizgeti. De többet mondok, elárulom neked, a János-rendi klostromban, itt a sziget orrán, a donjon földszinti fülkéjében is találhatsz egy fehér márványszobrot, - nem tudom, Phryne, vagy Aspasia, vagy valami más athéni hetéra hasonmása-e - amint nyugágyán egészen mezítelenül fekszik, keblét kínálja és ágyékát kihívó kacérsággal eltakarja. Nagyszerűen odacsempesztük a toronyfal egy fülkéjébe. Szűz Margit szent ereklyéjére letett esküvel kell titoktartást fogadni annak, akinek megmutatjuk.

- Borzasztó.

- Akarod látni?

Kézai keresztet vetett magára és hirtelen másra terelte a beszédet.

- ...Etelburg tanuja volt Attila testvérgyilkosságának...

- Miről beszélsz?

- Attila itt dobatta a Dunába Budát, az öccsét, aki ura és bátyja távollétében a várost a maga nevééről nevezte el.

- No, ezt a mesét nem nagyon hiszem el. De nem baj, elég sok vad csorda járhatott erre, ha a római élet nyomait ilyen alaposan elsöpörték.

- Itt keltünk át mi magyarok is a Dunán, amikor bejöttünk mostani hazánkba, - folytatta büszkén Kézai.

Giovanni fölkapta a fejét és nevetős arccal kérdezte:

- Igaz, hogy a magyarok vaddisznóktól származnak?

- Hazugság, - csattant fel a krónikás. - Orosius azért írta ezt, hogy Ottó császár kedvében járjon.

- Orosius Szent Ágoston tanítványa volt.

- Akárkinek volt a tanítványa, ha élne és elem kerülne, úgy eldönteném, hogy világos nappal meglátná a csillagokat.

- Pedig Orosius erősen állítja, hogy Filimer gót király fia a táborában lévő asszonyokat, akik sok vitéz fejét elcsavarták, szélnek eresztvén, ezek a némberek pusztai kóborlásaik közben megszállottak a Meotis partján s ott lator ördögökkel ölelkeztek. Ebből az ölelkezésből származtak a magyarok.

- Hazugság és káromkodás az egész. Bizonyítja először a Szentírás, hogy a lelkeknek húruk és csontjuk nincsen és hogy ami testtől van, test az, ami pedig lélektől van, lélek az. De Orosius a természet törvényeivel is ellenkezésbe jött; mert kétségtelen, hogy a lelkeknek nemzőtehetség nem adatott.

- Hát a boszorkányok, akik ördögökkel ölelkeznek?

- Az sem igaz. Vagy ha ölelkeznek is, hol hallottad, hogy abból utódok jöttek volna létre?

- Igazságod van, Simon, - felelte az olasz engesztelőleg mosolyogva.

Kézai Simon tovább gondolkozott ezen a dolgon, amelyről távolról sem volt olyan biztos, mint ahogyan állította. Feltette magában, hogy erre vonatkozólag - mihelyst bejut a dominikánusok scriptoriumába - utána néz Albertus Magnus, Aquinói Tamás, Origenes, Szent Ágoston, Johannes Scotus és Roscellinus műveiben.

Majd megsarkantyúzta lovát és kenyerespajtásával együtt vágatva iramodott a hercegnő és Wernheirus bíró után. A Duna partján húzódó régi római útnak szikrázó fehér pora szinte égette a szemüket.

A királyné óbudai várának kapuja előtt állottak meg.

XIII.

A királyné várának nagytermében, a palácium márványpadozatán, három esztergomi kanonok állott, várva Erzsébet hercegnőt és a budai urakat. A kanonokok - tar koponyájukat előre-lógatva - olyanok voltak, mint három lekonyult fejű érett rozskalász, vagy mint Assisi Szent Ferenc, Szent Domonkos és Szent Norbert a nyúlszigeti templom oltárképén.

A terem közepén súlyos tölgyfaasztalt helyeztek el s arra írószerszámokat, feszületet, az esztergomi érsek levelét és sok, a nyúlszigeti zárdára, meg az esztergomi káptalanra vonatkozó okiratot tettek.

Az asztalfőn Erzsébet hercegasszony foglalt helyet, mellette Wernher bírós azután a hat budai tanácsos: Hentz, Bothuk, Weidner, Calgus, Tacerer és Perenhaiser urak. A hercegnővel szemben ült a három kanonok, közből Iván fia, Péter, a nagyprépost.

A nagyprépost előadta az érsek feltételeit.

- Kívánja az érsek, hogy az összes adók, vásárvámok, révpénzek úgy az apácáknak, mint az esztergomi és budai káptalanoknak megfizetessenek, - szólt a hosszú, kopasz prépost, akinek vízszínű szemei merően tapadtak a hercegnőre.

- Hozzájárulunk, - mondta ridegen a bírós.

- A felhévizek kötelezzék magukat, hogy a meleg patakokban épített malmokat lerombolják.

- Kieszközöljük.

- Kártérítést és vérdíjat fizet Buda a meggyilkolt kapellánusért és minden megbántott követnek úgy megfizet, mint a megcsonkításkor szokás.

- Megadjuk.

- Erzsébet nagyságos hercegnő rábírja a királyt, hogy szállásán a kalocsai és esztergomi érseket, valamint a veszprémi és győri püspököt királyi fénnel fogadja, velük az ország jólétéről és a békességről tanácskozni összeüljön s ezalatt kún környezetét magától eltávolítsa.

A hercegnő nem felelt. A prépost beleegyezésnek vette Erzsébet hallgatását.

- Ennek ellenében az érsek úr ökegyelmessége feloldozza a királyt és önagyságát, Erzsébet hercegnő ökegyelmét és Wernher gróf urat, valamint a budai esküdteket és polgárokat az egyházi átok alól és rajta lesz, hogy a felkelés és a király ellen hirdetett keresztes háború megszűnjék.

- Éljen a király!

Ez volt a bírós válasza.

Az esztergomi kanonokok összenéztek. Levették fejükről fekete kappájukat és keresztet vetettek magukra.

- És most - szólt a nagyprépost - hozzád kell szólnom, kegyelmes hercegasszony. Az esztergomi érsek boldogan hallotta, hogy Rasenberg Závissz úr várából eltávoztál és visszajöttél ide, mert visszahívott ifjúságod emléke, fogadalmad, Krisztussal történt eljegyzésed, a zárda, ahol nevelkedtél s ahol parancsoltál s az oltár, amelyhez tested-lelked hozzá van láncolva. Az esztergomi érsek úr ezt megbánásnak és vezeklésnek veszi és örül, hogy visszatértél az Úr asztalához, ahol téged a legédesebb táplálék vár: Krisztus teste és vére. Legyen áldott, aki az Úr nevében jó. Foglald el régi helyedet a Boldogasszony szigetének fejedelmnői székén, amelyen égi rózsakoszorú vár és édes malasztja a megbocsátó Krisztusnak.

Erzsébet asszony merően, mozdulatlanul és sápadtan nézett a kanonokra. Wernher bírós lélegzet nélkül, dobogó homlokán majdnem kibuggyanó ütőerét kezével leszorítva, lesütött szemmel, reszkető ajakkal várta a hercegnő szavát. A hercegnő biz nem így akart visszatérni egykori fejedelemsége színhelyére, de Wernher erősen bízott abban a nagy lelki megrendülésben, amellyel e válságos pillanatok elborították Erzsébetet. Az emberi lélekben a végletek hullámai ömlenek egymásba, mint a tenger magasba verődő és mélybe loccsanó habjai. Egy megrázó pillanat az elhatározásoknak éppen az ellenkezőjét sugallja s az emberi lélek

egyszerre önmagába roskad, ha bepillant a végzet szakadékaiba. Ez volt a sorsdöntő pillanat, amely a király és a nemzet jövője, a háború és béke, a lét vagy nemlét kérdése fölött határoz. Wernher bíró belseje reszketett, összeszorította állkapcsait, hogy fel ne jajduljon rettentő izgatottságában. Minden a hercegnő elhatározásától függött.

Erzsébet hosszú pillanatokig merően, mozdulatlanul és sápadtan nézett a kanonokra. Aztán lassan a feszület felé nyúlt, amely az asztal közepén állott, kétfelé terjesztvén sovány, megkopott ezüst karjait. Megragadta a feszületet és teljes erővel a nagyprépost felé hajította.

A feszület a prépost mellett suhant el és nagyot csörrent a márványpadozaton. A kanonokok felkiáltottak meglepetésükben és fájalmukban. Wernher megragadta a hercegnő karját, mert félt, hogy dühöngése még esztelenebb dolgokra ragadja. Hirtelen odaugrott Kézai Simon és Giovanni is. Kézai szeméből patakzott a könny és majdnem önkívületi állapotban susogta:

- Kegyelmes asszonyom... kegyelmes asszonyom...

A hercegnő nem mozdult. Szempilláit leeresztette és székébe roskadt. Azontúl hangtalan és engedelmes lett, mint egy ijedt kis galamb, akit a menyét megharapott.

Elsőnek a nagyprépost jutott szóhoz.

- Harmadszor sértitek meg az érsek követét. Ez még a szelíd és bűnbocsátó Krisztus Urunkat is kihozta volna béketúréséből. Mi elvégeztük küldetésünket.

Ezzel a prépost megfordult és kifelé igyekezett. Wernher iszonyattal látta minden tervét újra összeomlani. A prépost haragját jogosnak és igaznak érezte és az érsek követeit most fenséges magasságban látta önmaga és a hercegnő fölött. És ez teljesen tehetetlenné tette. Szinte rémülten nézett Erzsébetre, aki még mindig lecsukott szemmel, halálfehéren, majdnem élettelenül ült a székén.

A teremben Kézai fuldokló, férfias zokogása hallatszott...

Most már mindenki kiosont a paláciumból. Giovanni, akinek finom és lélekbe látó tapintata kitalálta, hogy itt most mindenki felesleges, magával vonszolta a krónikást is.

Erzsébet és Wernher magukra maradtak.

A bíró lerogyott a tölgyfaasztal mellé és tenyerébe hajtotta fejét. Rettentő világossággal látta azt a tatózó szakadékot, amely saját maga és minden terve, álma és reménye között támadt. Elvégeztetett. A katasztrófa elkerülhetetlen. Borzasztó irammal száguld a végzet... a háború Buda ellen... a halálos küzdelem az egész világgal.

Wernher összerezsent. Erzsébet hangját hallotta. A mély, szenvedélyes orgánus gyönyörű zenéje mintha valami fából való süket hangfogón szűrődne keresztül.

- Tudod-e, mit gondoltam, Wernher? Azt gondoltam, hogy tényleg elválok az uramtól, szegény, fogságban ülő Rasenbergtől.

Wernher bágyadt csodálkozással nézett a hercegnőre.

- ...És hozzád megyek feleségül.

Erzsébet keserűen és túlságosan hangosan kacagott.

A Budavár ellen vezetett keresztes háborút ettől a naptól fogva számította Kézai Simon mester, aki krónikát írt László király uralkodásáról.

MÁSODIK KÖNYV

I.

Kőpalotájának legfelső kis padlásszobájában Juda ben Adret türelmetlenül várta a csillagok felkeltét. Imától és gondoktól kifáradt és gyenge volt. Hosszú, sovány ujjai öntudatlanul simogatták a réz gyertyatartót és betűket irkáltak az éterfinom porba, amely az asztal tölgyfa-lapját belepte.

Judának nagy oka volt a szomorúságra. Leánya, Minna, sok gondot és fájdalmat okozott neki.

- Bizonyos, hogy az a szegény gyermek egy boldogtalan szerelem súlya alatt sínylődik - tépelődött Juda. - Nem akar férjhez menni, napról-napra sápadtabb és soványabb. Elgondolkozik s alig figyel az apja szavára. Hangja rekedt. Kínosan fészkelődik, ha valaki rajta felejt a tekintetét.

Az öreg zsidó összeborzongott. Mindig azzal vigasztalta magát, - ezt magyarázta Wernher bírónak is - hogy a zsidó ember minden földi szenvedéseiért családjában találja meg a kárpótlást. A zsidó sorsa, mint az üldözött vadé és a rohanó pataké. Lábát a kőbe üti, lelkét megsebzzi az ember gúnyja és megvetése. Mindezt el lehet viselni boldog és gyarapodó gyermekek, meg egészséges, vidám unokák fészkeiben. De ha az embert még saját gyermeke is szomorítja, akkor elviselhetetlen ez az élet.

Juda szomorúan nézett a gyertya lángjába. Sok lobogó, izzó reménye úgy égett el az élet csalódásaiban, mint a vékony kanóc a viaszos, sápadt gyertyában.

- Bizonyos, hogy Minna szerelmes a bíró fiába. A leány boldogtalan és beteg és nem bírja a lealázó áldozatot. Minna önfejű, makacs és érzékeny és nem tud lemondani, visszahúzódni és félreállni. Ő, ebben a gyermekben zsidó és mohamedán hercegek gőgös, haragvó és szenvedélyes vére kering.

Juda nagyon búsult a leányáért. Minna volt egyetlen szépsége, reménye és értelme az ő életének. Simon, szegény, nyavalyatorós. Ő nem ember. Derék, jóságos háziállat, vízhordó öszvér, beteg barom. Ki tudja, mi lesz a vége. Szörnyű kórságát ő is a nagy futásban kapta, valahol Svájcban, nevére sem emlékszik a falunak. Dehát azért csak éljen. Elélhet köztük holtáig békességben, gond nélkül. Kényeztetik, becézgetik, hizlalják és csinosítják, mert olyan, mint egy gyermek és gyermek lesz akkor is, amikor hófehér szakállá az övéig ér... adjon neki az Isten hosszú életet.

- De Minna! - sóhajtott az öreg. - Minna ragyogó, mint a hajnali csillag, okos, mint Paula, a próféta, tiszta és jó, ártatlan és kedves, mint az Isten báránya. Nagy kár Minnáért.

Az öreg zsidó arca megvonaglott és elhatározta, hogy újra kezébe veszi a vándorbotot. Elmegy Raguzába, vagy Spalatóba, ahol sok zsidó barátja él, gazdagságban és nyugalomban. Vagy még lejjebb, Bizáncba megy, beáll a génuaiak zsoldjába, kibérel néhány hajót és a tengeren kereskedik. Tenger! Hát lehet az embernek ötvenéves korában megbarátkozni a tengerrel, igájába fogni a szeleket és a hullámokat és új életet kezdeni? Mi az, hogy kezdeni? Az életben mindig mindent csak kezdünk és abbahagyunk. Amíg elménk ép és testünk erős, mindent mindig abbahagyhatunk és újra kezdetünk valamit. Ha Minna sorsa úgy kívánja, az ő jóvoltáért elmegy Pérába, damaskusi szövetekkel kereskedni. Csak Minna arcán nyíljanak ki újra a rózsák.

- Menni, menni... könnyű ezt mondani. De csak az Isten tudja, milyen nagy hiba volna elhamarkodni a dolgot.

- Hol vagy, Minna? - kiáltott harsányan és ingerülten, hogy számoljon a megbomlott teremtés fejével. Borzasztó volna egy leány ostoba szeszélye miatt itthagyni Budát, az ő áldott, derék,

okos, higgadt népét, amely nemcsak, túri, de valósággal szereti és becsüli Jákob fiait... Juda e pillanatban nagy, meleg szeretetet érzett előmleni a lelkén a derék budai magyarok és németek iránt, akikhez fogható bölcs és nyugodt náción a föld kerekességén sincsen.

- Minna, Minna! - süvített végig a házon Juda éles, vészjósló hangja s néhány pillanat múlva megjelent a küszöbön Minna sovány, sápadt, beteg alakja.

Az öreg magához vonta leányát és megcsókolta szép, magas, hideg homlokát.

- Minna leányom, - kezdte ravaszkodva - nagy örömet mondok neked.

A sápadt leány kerekre nyitotta szemét, amely sovány arcából lázas tűzzel világított ki.

- Nagy örömet mondok, gyermekem: elhagyjuk Budát.

Juda fürkésző tekintettel leste a leányát. Minna bágyadtan mosolygott.

- Késő.

Juda nem merte folytatni. Szerette volna a dolgot valahogyan kitörölni mind a kettőjük emlékezetéből. Most venné csak hasznát Salamon kabalisztikus tudományának! Most kellene egy darab cserépké, az Isten nevének betűivel, - egy keméah - hogy csodát tegyen és se ő, se Minna ne emlékezzék semmire. Mintha nem is történt volna semmi. Semmi...

Aztán meggondolta. Tulajdonképpen nincs is szüksége semmiféle csodára. A bölcs és tiszta ész, a higgadt megfontolás, a friss és nyugodalmas kedély a legnagyobb csodatévő. Felteszi magában, hogy semmin sem csodálkozik, nem haragszik meg és nem engedi magát kitűzött életútjából eltántorítani. Lássuk csak, miről van szó.

- Édes leányom, beszéljünk. Te beteg vagy. Néhány hete látom rajtad, de nem szóltam, mert tudom, hogy fiatal lelkeknek sokszor van olyan bajuk, amiről öregek előtt nem szívesen beszélnek. Én is voltam fiatal, én is voltam szerelmes. Nos, úgy-e, nem haragszol? Na, úgy-e, a gróf Wernher fiába vagy szerelmes? Nagyon jó. Más is volt szerelmes, más is szenvedett, más is lemondott, úgy-e? Kitűnő. Te is lemondasz Lászlóról.

- Nem - szólt közbe a leány.

Minna szeme oly büszkén villant meg, mint akinek Ábrahám ben Chijja, a spanyol miniszter, a zsidó herceg volt az ősapja.

Juda sírni szeretett volna, de mosolygott.

- Balga, aki mindenben hisz, olvastad, leányom a szentírásban. A szemek elől vannak és nem hátul. Hiú reményekkel kezdődik a pokol kínszenvedése. Leányom, a keresztény gróf nem lehet a tied. De nem baj. A fiatal szív begyógyul. Csak később, mikor a lélek rostjai megkeményednek, mikor az ember kedélyére az évek és szenvedések gyűrtűi rakódnak le, akkor nehéz meghajlítani szívünk merevségét.

- Apám, én szeretem azt az úrfit - szólt Minna és lehajtotta fejét és sírt.

- Tudom, leányom. Szép dolog, hogy szíved nem valamely ostoba harcos, vagy kancsi bócher felé hajlik és egészen hozzád méltó, hogy szép, okos és szeretni való, tudós, ifjú lovag felé vonzódol. Benned is nemes és nagy ősök vére kering. Kasztília egész története összeforr apáid okosságával és szorgalmával. Szentek vannak büszke családjukban, akiknek árnyai jomkipur előestéjén kiszállanak sírjukból és imaköpenyükből összegyűlnek a templomban. Ők elsősorban értünk imádkoznak. A te szerelmed méltó hozzád. De méltó hozzád a türes, szenvedés és önfeláldozás is, amellyel szerelmedről lemondasz.

Minna szinte testi gyönyörűséget érzett, amint apja lágyan, de férfiasan csengő, édes hangját hallotta.

- Milyen jó vagy te, apám. De én már vétkeztem.

Juda összeszorította fogait, hogy száján ki ne szalasszon egy jajkiáltást. Borzasztó volt ez a csapás. Hiszen talán csak pár napja, vagy pár hete múlt, hogy Minna rövid kis ingecskejében apja térdén ült s ott tanulta az esti imádságot. Egy csöppke kis gyermek, aki félénken bujt apja háta mögé, ha idegen ember - Domonkosrendi barát, vagy királyi apród szörnyeteg alakja - jelent meg a bolt ajtajában. Minna, a kis Minna, aki olyan szépen énekelgette Juda Halévy verseit az esti szürkület óráiban. Borzasztó csapás! Egy élet, amely ragyogónak és fenségesnek indult, az első csinos arcú suhanc kéjvágyának iszapjába fulladt. És ennek egy kissé ő maga is az oka. Sohasem féltette, sohasem óvta őt a magánosságtól, az éjszakától, a gonosz szellem kísértésétől. A maga gögös hitelenségében elmulasztotta leányát a rontás ellen megtartalmazni. A fülében halkán, de fenyegetően zúgott - mint bánatos, reménytelen jajveszélése bujdosó őseinek - Minna tompa hangja:

- Késő.

Juda feltette magában, hogy nem adja meg magát; megpróbál egyszerűen nem törődni a dologgal. Ha a dolgokon nem tudunk változtatni, a gondolkozásunkon és érzésünkön fordítsunk egyet.

- Nem baj, ha gyermeked lesz, elmegyünk innen Konstantinápolyba és özvegyasszonynak fogunk szólítani.

- Apám, nem megyek veled Konstantinápolyba, én Budán maradok a gyermekem apjánál.

Juda úgy gondolta, hogy leányának kissé meghiobbant az esze.

- Hogyan képzeled ezt?

- Úgy, hogy én a férjem mellett maradok. Apám, én úgy érzem, hogy felesége vagyok Lászlónak. László eljegyzett engem, a kezét adta és a kezemet vette, hogy egymásé vagyunk. Gyűrűt húzott az ujjamra. A balkezemnek erre az ujjára, a kisujjam mellett levőre. Ettől az ujjtól egy erecske vezet közvetlen a szívhez. Ő is gyűrűt vett az ujjára s ha balkezünk ujjait összekapcsoljuk, együtt kering a szívünk vére. Ez volt a mi titkos házasságunk. De az Isten előtt érvényes az, mert a templom ajtajában történt.

- Micsoda ajtóban? - riadt fel az öreg.

- A templomajtóban.

Juda érezte, hogy a vér az agyára tódul.

- Melyik templom ajtajában?

- A Boldogasszony templom...

- Átok! - ordított fel kínjában Juda - te keresztények babonáját csinálod!

Juda félt, hogy maga is megtébolyodik. Ránézett leányára, aki olyan egyszerűen, nyugodtan és bátran mondta ki a Boldogasszony nevét, mintha csak a szombat esti köszöntést rebegte volna. Úgy állt ott, mint egy mártír, aki tudja, hogy mi vár reá, vagy mint egy bolond, akinek fogalma sincs a saját szavai értelméről.

Juda reszkető nyugalommal szólt:

- Megkereszteltek?

- Egy Domonkos a Nyúlszigetről.

Juda vigasztalni próbálta magát.

- No az nem baj. Az nem érvényes.

- De érvényes. Háromnapig gondolkozási időt kaptam s csak aztán öntötték fejemre a vizet.

- Az sem baj. Igézet alatt állottál. Féltél a szégyentől. Színleg kikeresztelkedni, halálfélelemből: azt még jóvá lehet tenni. Maimuni mondja: vannak emberek, akik akarnának mártirokká lenni, de nem tudnak. Tudod, kicsoda volt Maimuni? Az ezredév legnagyobbja, a mesterek zászlaja, Izrael szemének megvigasztalója. Leányom, te nem vagy bálványimádó, csak az üres formáságnak tettél eleget.

- Nem, apám, hiába keresgélisz mentségeket. A talmudban van: a zsidónak három bűn ellen élete feláldozásával is védekeznie kell. Ez a három bűn: a bálványimádás, fajtalanság és vérontás. Az első kettőt már elkövettem. Ha nem hagysz engem a magam útján, elkövetem a harmadikat is. Önmagamon és születendő magzatomon.

Juda megtörölte izzadó homlokát, kezdett félni a leányától. Mintha a szobában rég megholt mohamedán és zsidó hercegnők imbolygó árnyai suhannának át és szenvedés és büszkeség koronáját tennék Minna fejére. Juda megrezdült a látománytól. Minnát kiküldte a szobából.

Szeretetteljes rábeszéléssel, könnyörgéseivel és zokogásával huszonegy napig gyötörte Juda a leányát. Huszonegy napig alkudozott vele, végül csupán annyit akart, hogy Minna tagadja meg a keresztséget és törje össze a feszületet, a Béthdin, a zsidó törvényszék előtt. Hiába.

A várban mind többen suttozták, hogy Minnát hol hajnali misén, hol a nyúlszigeti zárdában, hol a Domonkosok templomában lehet látni. A hír még csak suttozva terjedt a molnárok és csizmadiák között; de ki tudja, szentségtörés miatt mikor emel valaki vádat a zsidó leány ellen. Minnára a Zsidó utcában is alaposan gyanakodtak, a róla keringő mendemondákat, mint májusi záport a száraz ugar, úgy itta be a boltosok füle. Ezra, a szép óriás olasz, nyomozást indított a leány titkai után. A szerelem és bosszú vezette munkájában. Gyűlölte Judát és szerette Minnát, akinek testi leromlásából kiolvasott mindent. A helyzet mindenképpen fenyegető kezdett lenni Minna körül, aki már alig-alig tudta titkolni terhességét.

Judának határozni kellett. Huszonegy napig gyötörte Minnát, akinek szép barna bőrén nem tudtak begyógyulni a sebek, amiket apja korbácsa ejtett rajta. Ima, böjt és ostromzás hiábavaló volt s Juda már nem a leányát féltette, hanem önmagát. Végre elhatározta, hogy a Béthdin elé állítja a szerencsétlent. Két napig böjtölt és testéről az imaköpenyt nem vetette le. Jéghideg vízben fürdött és megkorbácsolta magát, mint az aacheni és wormsi aszkéták. Egész éjjeleken át szemlélődésekbe és kabalák titkaiba merült. Jeruzsálem elpusztulásának napján a tórával kezében, hangos szóval hívta segítségül az Istent. Aztán egész hosszában földre vágta magát és a rög porát szívta szájába.

Összehívta a törvényszéket.

A Béthdin Juda elnöklete alatt állott és Rothenburgi Salamon, a rajongó kabalista, valamint Kohen Avigdor, a cinikus filozófus ültek mellette. A vádat Ezra, a védelmet Áron Halévy vállalta. Ezra gúnyosan nézte Judát, akit egyszer már keresztényekkel való cimboráskodással vádolt. Bősz és gúnyos tekintete, mintha most is azt mondaná: hát most meglátjuk, hogy ki cimboráskodik a keresztényekkel! Juda utálta a szép zsidót.

Minna tisztán, szemérmesen és méltósággal felelt a kérdésekre. Megvallott mindent, bocsánatot kért apjától, a hitközségtől, a zsidó anyáktól, leánybarátnőitől és a porban játszó csecsemőktől. Semmit sem szépített és nem mentegette magát. Súlyos ítéletet kért, de könnyörgött, hogy hagyják meg az életét. Hogy megszülhessen a gyermekét és bebizonyíthassa igazságát.

- A férjem nyilvánosan is asszonyává tesz, meglássátok. A király lesz a mi pártfogónk.

Ez volt Minna vallomása.

- Bizonyos, hogy az ítélet enyhe lesz, - gondolta a védő, aki nagy beszédet mondott Izrael irgalmáról, felidézte Maimuni szabad és megbocsátó szellemét és a nagy Jehuda sir Leon magasabbrendű erkölcsstanát, aztán így folytatta:

- Ha asszony, vagy tanulatlan ember azt kérdezi tőled, hogyan imádkozzék, mondd meg neki, hogy imádkozzék azon a nyelven, amelyen ért. A közösségek ne mondjanak ki átkot olyanokra, akik félelemből keresztény hitre tértek. Az illetők új urat kaphatnak és visszatérhetnek a hithez, amelytől elszakadtak.

- De vajjon vissza akar-e térni a vádlott leányzó ősei hitéhez? - kérdezte Ezra, a vádló.

- Nem.

Ez volt Minna válasza s a bíróság tagjai szomorúan rázták a fejüket.

A védő Wernher bíró igazságosságát, bölcsességét és emberszeretetét emlegette. Állította, hogy ha a grófnak feltárják a dolgot, az szétválasztja a szerelmeseket és megsemmisíti a házasságot.

- Nincs joga - felelte Minna. - Csak az esztergomi érsek választhatna el.

- Ahhoz pedig nincsen útja a zsidónak - gúnyolódott Ezra.

- Mindenkihez van - kiáltotta Áron Halévy. - Az arany előtt mindenki megemeli kalapját és kinyitja az ajtaját. Az esztergomi érsek ajtaja is nyitva van a szép szó, asszonyi csók és az arany csengésének muzsikájára.

- Szeretném látni, hogy állasz te az érsek elé, arannyal tele zacskóddal?

- A legmagasabb toronyba is apró lépcsők vezetnek fel. Én ismerem a secretáriust, a secretárius a kapellánust, a kapellánus a kancellária nótáriusát, a nótárius az előljárót, az előljáró az alkancellárt, a kancellár a váci püspököt és a váci püspök otthon van az esztergomi érseknél.

- Felesleges beszédek - szólt Salamon. - A lényeg az, hogy Minna paráználkodott és elhagyta ősei hitét. Meg lehet-e ezt bocsátani?

Ezra borzasztó vádbeszédet mondott, a biblia legmegrázóbb helyeit citálta. Szörnyű átkokat idézett, melyek a hitehagyottat, az árulót és a becstelent sujtják. A bírák szíve megremegett és Juda szeméből patakzott a könny. Minna is sírt és átkozta magát. Kérte, hogy ölje meg, vagy átkozzák el a nagy átkokkal, de hagyják abba a tortúrát. A védő szinte sírva hangoztatta, hogy mindent jóvá lehet tenni, ha Minna megbánja bűnét és vezekel. Tiltakozott a halálbüntetés ellen. Fenséges helyeket olvasott a könyvekből, amelyek tiltják a vérontást még a bíróságnak is.

A bírák leszálltak emelvényükről, körülvették Minnát és kezüket tördelve, az Isten nevére kérték, hogy térjen vissza hitéhez és rejtse el szégyenét. Juda átkulcsolta leánya térdét és csecsemőkorából való nevével becézgette. Eszébe juttatta anyját, aki valahol egy kis svájci faluban pihen, amelynek már a nevét sem tudják. Hörögve kérte, átkozza el bűneit és térjen vissza apja kebelére.

Minna a hőségtől, a rábeszélő szavak özönétől, a maga állapotának gyengeségétől megtörve, lerogyott a kőkockára és elájult. Önkívületében a halál küszöbén érezte magát, apjának borzasztó szemeiből elviselhetetlen tortúrákat olvasott ki s kínjában, mint a wormsi mártírok, mint a szülő anyák, mint az aggastyánok a halál órájában: régi zsidó melódiára valamit énekelni kezdett.

- A Semaj hitvallása! - ordított fel magánkívül az örömtől Juda és odarohant leányához, hogy felvegye a földről.

Lehetséges, hogy a keresztre feszített lélek végső kínjában a zsidó hitvallás tolult Minna ajkára. Ki tudja? A szenvedés és aggodalom verejtékes pillanatában édesanyja után kiált az ember, mintha csak annak ölében érezné magát biztonságban. Akár így volt, akár nem, az öt kemény zsidó boldogan emelte fel Minnát a földről. Mint egy kis beteg madarat, lágyan tenyerükbe vették és reszkető gondossággal, becézgető lágy mozdulattal kivitték a szabadba, jószagú jázminággal meglocsolták és erős szeszt csöpögtettek a szájába.

Az öt kemény zsidó szeméből bőven szivárgott a könny, a megkönnyebbüléstől és a boldogságtól...

Minnát azonban nem lehetett megmenteni. Ahogy magához tért, kijelentette, hogy csak egy félelmet ismer: az ura haragjától való félelmet és hű marad jövődöbeli gyermekéhez és a szertartásokhoz, amelyekkel László gróf öt feleségül vette.

Ezra, a vádló, halálbüntetést kért Minna fejére.

A leány tiltakozott. Kijelentette, hogy keresztény nő felett zsidó törvényszéknek nincs joga ítélni. Fenyegetőzött, hogy a grófnak, a budai prépostnak, az esztergomi érseknek és a királynak haragját zúdítják a hitközség fejére. Aztán könyörgött, sírt és a földön vonaglott.

A zsidó bíróság egyik tagja halálra ítélte Minnát. Kohen felmentésre szavazott azzal, hogy Minna eszelős és beteg. Ekkor felállott Ezra, a vádló és kijelentette, hogy a bíróság felelős, ha a Messiás, akinek eljövételét várja a hitközség, Minna vétke miatt elhalasztja a megváltást.

Minna fájdalmasan és rettenetesen felsikoltott. Lerogyott a földre, dús fekete haját szétszórta és lágy szoprán hangján soha nem hallott dallammal az Énekek Énekét zokogta:

Én aludtam, de lelkemben

Vigyázok vala.

És íme, az én szerelmesemnek szava,

Aki zörget, mondván:

Nyisd meg nékem, én hugom,

Én mátkám,

Mert az én fejem megrakódott harmattal.

Felkelék én, hogy az én szerelmesemnek

Megnyissam

És az én kezemről

Myrrha csepeg vala.

Az ő balkeze az én fejem alatt

És jobbkezevel megölelt engem...

Minna hangja erősen és magasan szárnyalt, mint a pacsirtaé, aki szembe repül a napnak, felhők fodrában, a mezők fölött. A csordás ilyenkor otthagyja ökreit és lélekszakadva szalad a mennyei hang után, amely úgy szól, mint az angyalok fuvolája.

A bírák összeborzadtak, szerettek volna kifutni a teremből, de az ítélettel nem lehetett várni. Mindenki Judára nézett, az apára, akinek döntenie kell élet és halál felett. Juda úgy érezte, hogy leánya az ördög hatalmába került. Döntött. Haljon meg.

Minnát késszúrással végezte ki Salamon, a kabalista, a zsidók pedig azt híresztelték, hogy a leány megtébolyodott és öngyilkossá lett. Sírja helyét egy éjszaka ismeretlen emberek a földdel egyenlővé tették.

A Zsidó utca lakói este és éjjel nem merték kimondani Minna nevét. Többet egy kis leányt sem neveztek el Minnának.

Sokan apró lángokat láttak Juda ben Adret hajléka fölött imbolyogni.

- A lélek visszajár - mondták a keresztények, akik között mindenféle legenda szövődött Minnáról. A zsidók összeszorították a fogukat és magukban kabalisztikus igéket mormogtak.

II.

Erzsébet hercegnő Wernher gróf foglya volt a királyné óbudai várában, amelyet a budai bíró fegyveres hatalommal ostromállapot alá vetett és a válságos időkre való hivatkozással, ideiglenesen Buda várához csatolt. Erre az intézkedésre fölötté nagy szükség volt, mert Óbuda királyi udvarnokok és papok lakhelye lévén, valósággal forrongó magatartást tanúsított Erzsébettel szemben az érseki követek meggyalázása óta. Wernher gróf azonban jobban félt Erzsébettől, mint az óbudai udvarnéptől. Rettegett, hogy a hercegnő zabolátlan természete jóvátehetetlen veszedelmek forrása lesz s féltette attól a királyt, Buda várát, az egész országot. Jól emlékezett arra, ami két esztendővel ezelőtt történt a Boldogasszony szigetén, amikor László király az ő angyali nejét, Izabellát, a Domonkosok zárdájába csukatta. Erzsébet akkor a királyné kíséretét szégyenoszlopok mellett korbácsolgatta végig s a vértől elborított, roska-dozó leányokat részeg Johannita-vitézeknek dobatta oda martalékul. Mindez azért történt, mert a fehércú olasz asszony, Izabella királynő, még fogsága alatt is nagyobbnak tartotta magát Erzsébetnél.

Wernher gróf az óbudai királynői várba záratta a hercegnőt, aki csak legbensőbb cselédségét és Kézai Simont, a krónikást tarthatta udvarában. Wernher nem bánta, ha egy önfeláldozó, okos és hű ember virraszt a hercegnő lázas álmai felett.

Erzsébet a palácium mellett lévő ágyasházába rendelte a krónikást. A hercegnő beteg volt; tölgyfalócára terített állatprémeken feküdt és finom fehér gyapjú takarójánál fehérebb mezítelen karját bágyadtan lógatta le a medvebőről.

A krónikás alázatosan és halkán lépett a hercegnő szobájába, mintha a Corpus Christi kápolnájába lépne. Simon mester is beteg volt. Dereka erősen sajtott, a mellhártyagyulladás a szívét nyomta. Nehezen lélegzett és lázát az izgalom felcsigázta. Amikor a szobába lépett, először Assisi Szent Ferenchez folyamodott, hogy a hercegnő jelenléte, az imádott asszony pongyolasága, a szobában szállongó gyengéd, de mámoros illat el ne vegye az esztét. Aztán térdet hajtott a hercegnő előtt és szó nélkül az ablak mellé húzódott. Reverendája bő zsebéből lassan kiszedegette az íráshoz szükséges eszközöket, a pergamentlapokat, a minium festéket, a nádtollat, a simítópálcikát, vizes festéket, aranyport, olajat, gipszet s mindezeket egy kis lejtős asztalkára helyezte. Aztán leült az asztal elé és önfeledten keresztet vetett magára mint ahogy szokta, mikor krónikáját írja, vagy a szent könyveket másolja.

Erzsébet pihegő kebléből hol suttogva, hol rekedten jöttek a szavak. Egyszerre hirtelen megszólította a krónikást:

- Esküdj meg barát, igaz-e, hogy nagyon megöregedtem a férfiak szemében?

Simon szíve hallhatóan dobogott.

- Hercegnő, olyan fiatal vagy, mint a májusi barackvirág, mint a hajnali napsugár.

- Megcsunyultam, Kézai?

- Amerre a nap jár reggeltől estélig, te vagy a legszebb asszony, hercegnő. Lépted nyomán megfordul a fűszál és csodálkozva néz utánad. A Boldogasszony szigetén kivirágzik a száraz tüske és a szőlővesszőn júniusban megérik a bogyó, ha a te szépséged rásugárzik.

A hercegnő alig hallotta e magasztalásokat. Szíve majdnem kettéhasadt a dühtől és a fájdalomtól. Halántékán úgy dobogott az ér, mintha zuhogó vére ki akarna szökni belőle. Mint egykor Jézus a keresztfán az Atyához, úgy kiáltott a hercegnő az ijedt és vígasztalan csendbe:

- Wernher, Wernher, miért hagytál el engem?

A hercegnő belefúrta arcát a puha prémek közé és halkán zokogott. Istenem, mennyire szerettem Wernhert - tikkadt agya szüntelen ezt a gondolatot variálta. Beletemetkezett ebbe a fájdalmas önsanyargatásba s lehúnyt szemmel maga előtt látta Wernhert és szerette volna neki minden szégyen nélkül, alázatosan, rimánkodva és szemrehányólag mondani:

- Milyen izgatott, ingerlékeny, kegyetlen és türelmetlen voltam egész nap, amikor vártalak. Gyűlöltem az embereket és reszkettem, hogy valaki megakadályoz abban, hogy hozzád siessek. Semmire sem tudtam gondolni, meguntam a gyermekeimet, elfelejtettem az édesanyám nevét, belezavarodtam az imádságba és a zsoltárok dallama kiment az eszemből, mert szüntelen csak a te képed reszketett a szemem előtt. Szótlanul ültem a padon s belebámultam a levegőbe és nem láttam, hogy ki áll előttem. Nem hallottam sem emberek, sem madarak, sem a harangok hangját s mikor az Úr testét felmutatták, a szent ostyában a te arcod láttam. Magános sétáimban a rózsafüzér titkai közé a te nevedet kevertem és éjjel felkiáltottam: szeretlek, Wernher!

Erzsébet arca száraz és fehér volt és úgy érezte, mintha lángocskák villannának ki az ujjai hegyén.

- Wernher, Wernher, miért hagytál el engem!

Erzsébet lelkét a szégyen és düh marcangolta.

- A budai bíró azzal fizet, hogy mint áldozati báránnyt, eléget az esztergomi érsek oltárán.

A hercegnő lázas agyában halkán kopogott a vér. Arca előtt sebesen forgó fénykarikát látott. Mintha a nap belépne az ablakán és lángborítaná a szobáját. A füle zúgott és az irtózatossá sejtelen lepte el, hogy szobájának gerendázata lassan roskadozni kezd és a fejére zuhan. És tisztán hallotta, hogy valaki így szól hozzá:

- Hány szeretőd volt a bírón kívül?

- Senkit sem szerettem soha életemben.

- Hát első gyermeked, Néda hercegnő atyját?

- Erőszakos, durva, vad és ellenállhatatlan volt és én gyenge voltam. Gyermek voltam.

- Hány csók fertőzte meg az ajkadat?

- Nem szerettem soha senkit.

- Rasenberg Závist sem?

Így feleselt vele egy kis ördögarcú rém, egy kis vámpír, amely csillagokat szikrázott magából, hol elsötétítette, hol kivilágította a szobát, reszketett, vibrált, tüzelt a hercegnő szeme előtt, befurakodott az agyába, körülzúgta, mint mérges dongó, varázsló méh, fulánkos darázs, zúgva, kerengve, csúfolódva, vádaskodva.

- Persze, hogy most jó volna megkötözni, szemmel megverni, vagy iratással megbűvölni, örök életre magadhoz láncolni, füveket János napon megszólaltatni, tövises lapuból, üröm gyökeréből, kóró tövéből, tested verejtékéből bájitalt készíteni... hiába, hiába, a szívet többé vissza nem fordíthatod!

A hercegnő kétségbeesve védekezett.

- Rasenberg Závist sem szerettem. Egyetlenegyszer szerettem életemben.
- Annál rosszabb, hogy szerelem nélkül annyit szerelmeskedtél.
- Wernher megbocsátott!
- És megutált, - felelte a zümmögő rém, a világító szikra, a forró tüzeső, ami a halántékára hullott.

Aztán halk éneket hallott. Apácák énekeltek a kórusban.

Szent Erzsébet oltárát és előtte Boldog Margit márványkoporsóját látta, amely fölött a szerencsétlen Izabella királyné oly sokszor zokogva imádkozott. Felségesen bűgő hangok szálltak a levegőbe s a meghalt szűz leány, Margit, felkelt a sírjából, végigjárta a cellákat és kihallgatta az apácák álombeli beszédét. A szent királyleány, akinek rongyos, kopott kötéllel átkötött ruhájában vézna, sebes, fájós teste alázatosan meggörnyedt, eltakarta arcát szégyenében, amikor Erzsébet húga ágyát megpillantotta. Az ágy körül buja boszorkányok álltak testőrséget és kéjes táncmozdulatokban vonagló testükkel elriasztották a szemérmes szentet.

Erzsébet dideregni kezdett és minden erejét megfeszítve küzdött, hogy megszabaduljon látomásaitól. De az apró, gúnyos, kegyetlen rém nem eresztette. Végigvonszolta egész életén, a szerb udvar vérfertőzésein, a vadászatok, utazások és szerelmes kalandozások csillagos ég alatt töltött, sátoros éjszakáin, a király udvarának dalos, muzsikás, táncos parádéin, amelyeken ő - fehértunikás, szürkeátalvetős apácacsuháját ledobva - átlátszó, gyöngyös selyemben, meztelen bokáján drágaköves kígyókkal, fehér mellén reszkető aranyfonállal - együtt tivornyázott a kún leányokkal.

...És látta az éjszakákat, amelyeken egy szép szőke férfiú - erős, mint a tölgy és hajlékony, mint a granadai penge - csónakra ültette és magával vitte vízi nimfák közé, a sebes Duna sellőinek társaságába, ahol ingoványok, vándorláp és haltestű leányok ültek a hullámokon. Zöld vízi ember, csikóalakú rém, halfogó folyamóriás, nádtündérek és a vízi Boldogasszony köszöntötték őket és a szerelmeskedőket eltakarták a halászok kíváncsi tekintete előtt.

- Mindennek vége, - zokogott a hercegnő és szeretett volna felugrani, kirohanni, hogy levesse magát sellő és nimfa nővérei közé, a Duna hömpölygő hullámaiba.

A szobában halálosan nagy volt a csend; a hercegnő gyors, száraz lihegése még kísértetiesebbé tette a csendet. Kézai Simon mester elefántcsont késével a már előre megvonalozott lapokat simítgatta.

Erzsébet felérezett és halkán zokogott, mint egy kis gyermek, akit megszegyenítettek. Rákiáltott a krónikásra:

- Mit gondolsz, Simon, Wernher gróf miért egyezkedik Lodomér érsekkel az én rovásomra?

Simon zavarba jött és dadogott:

- Óh, hercegnő, te feleled, hogy a szerelem nem az egyetlen dolog, ami az embereket az élethez köti... az ország, a város, a budai polgárok, a király...

- A király, a nép, a város, - sikoltott Erzsébet, - egy dühöngő orgyilkos, tatárral cimboráló, részeg kölyök... így már értem, kiről beszélsz, Simon. A nép, a testvérgyilkos, tolvaj, esküszegő rablóbanda... ezt a népet mondod? A város? Zsidók, saracénusok és kofák otromba, dögszagú, rothadt, faházait gondold, úgy-e?... Ezekért akar engem eladni az érseknek és a nyúlszigeti Domonkos barátoknak, mint egy arab kancát, vagy vörössipkás hárfásleányt az Olasz-utcából?

Simonnak majdnem elállott a lélekzete.

- Írd! - kiáltott a hercegnő és a barát reszkető kézzel rajzolta a betűket.

A királynak szólott a levél. Kívánt neki kellemes karácsonyi ünnepeket és kérte, hogy gyorsan vessen véget a háborúnak. Aztán így folytatta:

- Megbántam, édes testvérem, hogy fogadalmamat megtörtem és férjhez mentem. El akarok válni Závisztól és visszamegyek a kolostorba.

A krónikás kezében megállott a nád.

- Mit bámulsz, Simon? Igenis, visszamegyek a kolostorba, - riadt rá a hercegnő. - Kibékülök az apácákkal, az érsekkel, a pápával és megbosszulom magamat, mert el akarom tiporni a budai bírót. Ezt ne írd, - tette hozzá hirtelen, - az érseknek külön fogsz levelet küldeni. Értesítsd őt föltett és megmásíthatatlan szándékomról, hogy vezekelni akarok, szőrcsuhában, vagy szalmaköpenyben járok, mint a szolgáló, aki teherbe esett a csatlóstól. Megírod neki, hogy böjtöt tartok és ciliciumot hordok a derekamon. Megostorozom magamat és szeget verek az ágyamba. Írd meg az érseknek, hogy megcsókolom a palástja szélét és könyörgöm, oldjon fel az egyházi átok alól. Írd meg a királynak is, az érseknek is, hogy Wernher gróf budai comes, a király képében való bíró, volt az oka mindennek.

- Hercegnő! - kiáltott csaknem sírva a krónikás.

- Írd barát, amit parancsolok.

- Nem tudom, hercegnő.

Erzsébet egy pillanatig vívódott magában.

- Simon, Simon, most kedvem volna, hogy megkorbácsoltassalak téged. Nem bántlak, csak azt kérdezem tőled, tudod-e mi az, amikor valakit meggyaláznak a szerelmében?

A krónikás zokogott.

- Írod? Ha igen, akkor írd meg, hogy a bíró ki akarja irtani Budáról és a Boldogasszony szigetéről az egyház minden intézményét. Én csak eszköz voltam a kezében. Általam akarta a királyi család ellen a pápa, az érsek és a lovagrendek haragját felkorbácsolni. Most ő az úr Budán. Az egyházi átok alatt a nép teljesen elfordult Istentől és Wernhert, mint földi bálványképet imádja. Ő a nép pápája, királya, Istene. Ő maga az Antikrisztus.

A hercegnő lázas ajka kicserepesedett.

- Hozz egy korty italt, fiam, - súgta a barátoknak.

Simon ezüst billikomban hozta a lehűtött felhévízi gyógyitalt.

A hercegnő felemelkedett, megrázta fejét, amelyről sátorosan hullott kétfelé a haja. Válláról lecsúszott az inge és Kézai Simon szemét elborította a vér. A két, testi-lelki izgalomtól majd elaléló, lázbeteg ember tekintete egy pillanatra összetalálkozott és egymásba mélyedt. Ebből a szemvillanásból egy régmúlt éjszakai kaland emléke olvadt ki. A Domonkos-apácák kolostorában szellemek jártak egykor s a fejedelemasszony kolostorában félt a kísértetektől. A részeges szakács, akit néha az ördög tartott megszállva, éjjelre nagy kísértetjárást jósolt. Az apácák a dormitoriumban virrasztottak. Erzsébet félt, hogy a szellem megszegyeníti őt az apácák előtt, ezért a saját cellájában várta a kísértetek óráját. Maga mellé rendelte Simont, a krónikást és az apostolok cselekedeteit olvastatta magának. Az éjjél elmúlt, kísértetek nem jelentkeztek, de a hercegnő vére az átélt izgalmak után úgy lobogott, mint a meggyújtott nehéz, sűrű olaj. Kézai Simon reggelig maradt a hercegnőnél s ez az éjszaka örökre boldogtalanná tette a barátot. Most, hogy eszébe jutott, szinte elveszítette az eszméletét. Letérdelt az ágy elé és keservesen könyörgött a hercegnőnek:

- Wernher gróf olyan, mintha valamennyiünk drága, édes jó apja volna. Igazságos, bölcs és rettenthetetlen hős. Ő az utolsó tiszta ember ezekben a förtelmes időkben. Ne bántsod őt, hercegnő!

Erzsébet felemelte az ujját.

- Írd tovább. Írd meg a királynak, hogy adjon a nyúlszigeti apácáknak új donációkat. Adjon vámokat, tizedeket, dézsmákat. Övék legyen a révdíj és minden, amit eddig a budaiak bitoroltak. Írd meg, hogy tegye le Wernhert a bíróságról és vesse börtönbe, mert a budai gróf az ő legnagyobb ellensége.

- Hercegnő! - kiáltott a krónikás, - hát nem szereted a grófot?

A hercegnő melléből végre kiszabadult a rettenetesen visszatartott görcsös zokogás.

- Éppen azért ölöm meg, mert szeretem.

A selyemfüggönyök, fehér gyapjútakarók és állatprémek homályos zugából, a jószagú királynői fekvőhely mélyéből oly panaszosan és gyámoltalanul hangzott ki a hatalmas és rettegett Erzsébet fejedelemasszony kiáltása, mintha csak egy szegény özvegyasszony panaszkodása volna odaveszett boldogsága fölött...

...Kézai Simon tollkésével mindent összevagdalt, amit írt. Aztán felnyalábolta a pergamentlapokat, a kandallóhoz vitte és annak öblös szájába lökte. A lángok kék és sárga nyelve körüllobogta az eszeveszett írást. Ropogott a kemény, szívós pergament, ahogy égett. Néhány perc múlva nem volt belőle semmi.

A krónikás odaborult a hercegnő elé.

- Zárass börtönbe, dobass a Dunába, vagdaltass darabokra, de nem tudom megírni azokat a leveleket.

Erzsébet megsajnálta a barátot.

- Eredj, fiam, - szólt elérzékenyedve - úgy látszik, nem én vagyok, hanem Wernher a te gazdád. Rongy ember vagy, de jó kutya. Eredj a gazdádhoz. Mondd meg, hogy megizenem neki a háborút. A saját fegyverével verem meg; visszamegyek a zárdába. Érted? Visszamegyek a zárdába.

Kézai Simon mester kitámolygott a szobából és az udvaron a félköríves korridor alatt egy kövér román oszlophoz támaszkodva, szomorúan nézte a leáldozó napot.

- Visszamegyek a zárdába! - hallatszott belülről harmadszor a hercegnő fájdalmas kiáltása.

A hercegnő minden fenyegetését beváltotta. Wernhert a legrettenetesebb vádakkal halmozta el a király és az érsek előtt. Sebesen mentek a levelek Óbudáról Esztergomba és a király hadiszállására. Erzsébet minden asszonyi hatalmát és befolyását felsorakoztatta, hogy Wernherius ellen a királyt és az érseket felbőszítse. E két szörnyű malomkő közé akarta ékelni a budai bírót, hogy vagy összemorzsolódjék, vagy megadja magát.

Erzsébet nem mozdult ugyan a királyné várából, de szabadon írhatott és rendelkezhetett. Minden birtokát és összes kiváltságait felajánlotta a nyúlszigeti Domonkos-apácák szerzetének és visszakérezkedett az egyház kebelébe.

- Szeretném az egész világot a keblemre ölelni annyira gyűlölöm a bírót.

Gyakran mély áhítatba merült s szörnyű penitenciákat rótt magára. Böjtölt és imádkozott és a királyné várában maga takarította a szobáját, maga mosta ruháit, nagy durva tölgyfafeszületet állított föl az ágya mellett és órákig előtte térdelt és zokogott. Azután hirtelen felegyenesedett, szörnyű kiabálásba tört ki s megátkozta az Istent, a bírót és saját magát.

Máskor meg díszbe öltözött, arannyal, gyönggyel, bársonnyal és prémekkel borította el magát és egész udvarát maga elé rendelte. A királyné udvartartása ezidőszerint Esztergomban volt ugyan, de az asztalnokokból, lovászokból, szekerekből, vadászokból, solymárokból és kardhordókból még mindig maradt itthon is egy falura való. Ők a királyné udvarnokai címet viselték és békén művelgették földjeiket, de a hercegnő megjelenésére előzönlöttek a királyné várát. Erzsébet előhívatta a regősöket, akik a király és királyné kegyelméből a pestvármegyei Regtelők határában laktak. Fejük ezidőszerint a mézédesszavú Hárfás István regős, királyi kombinátor volt.

A hercegnő maga elé hozatta az öreg regóst és Anselmust, a kicsapott barátot, aki a felhévizi csárdában a vásár alatt Wernheriusról énekelt. Ez volt az ő dalnokversenye s a szegény Anselmust halálos fenyegetésekkel kényszerítette, hogy énekelje el a budai bíróról szóló dalokat.

A barát halálos félelmek között énekelt.

- ...Egyedül jön, mint az ördögök fehér fejedelme. Szép szőke selyemszakállt és fehér rózsás arcot öltve...

Mikor a regős ahhoz a strófához ért, hogy Wernher feleségének szelleme Erzsébet hercegnőbe költözött, térdre vetette magát és kegyelemért könyörgött a boldogtalan.

Erzsébet arannyal telt erszényt dobott a félholtra vált barát arcába.

Ilyenkor maga is ivott az édes borokból és a mámoros éjszakák után egész nap aludt. Óbudán az emberek azt beszélték, hogy a hercegnőnek meghibbant az esze.

Erzsébet eközben egyre-másra küldte leveleit a királynak, aki még mindig táborban élt, elkerítve magát hevenyészett földsáncokkal és kún, neugár, meg tatár testőrségének eleven sővényével. Csak a levelek jöttek-mentek, december 7-én Csanádról, néhány nappal később Kőrösszegről, ahol Wernher bíró zsidainak pénzén elég tekintélyes hadat szerelt fel magának a király. László mindenben vakon követte nénje kívánságait. Különösen, amikor a hercegnő megígérte neki, hogy a táborban meglátogatja őt, a fél országot neki ajándékozta volna. A Domonkos-rendi apácákat elhalmozta adományokkal; a budaiaktól visszavett vámmmentességet, malomengedélyeket, vásárjogot, mindent. Erzsébet azt remélte, hogy a király a szentszékkal és Lodomér érsekkel is kibékül és Wernher egészen elveszíti lába alól a talajt. Az érsek azonban sokkal jobban gyűlölte Lászlót, semhogy Erzsébet szeszélye kedvéért és néhány vásárvám ellenében felborítsa Rómából és Velencéből sugalmazott terveit. Lászlónak ekkor már alig volt magyar katonája. Öböl unokái, Mihály fiai, István és Pál mesterek, Tamás, Simon fia, Sóvári György testvére, a vad Mizse nádor, ez volt az ő magyar vezérkara, de a hadak zöme Árbocz kún vezér parancsát hallgatta. Lodomér érsek jól ismerte a király erejét s úgy remélte, hogy ezúttal eléri célját. Elhatározta, hogy kora tavasszal megvívja Budát és nagy sereget ad a Németújváriak alá, hogy ledöntsék Lászlót az ország trónjáról.

Karácsony előtt két nappal Erzsébet hercegnő megkapta Lodomér érsektől az abszolúciót. A király alkancellárja, Tivadar fejevári prépost hozta el a bűnbánó Erzsébetnek az esztergomi érsek levelét. Erzsébet minden bűne alól feloldozást kapott. Rasenberggel való házasságát semmisnek nyilvánították. Az érseki követ bántalmazását két egymás után való vasárnapon át tartandó enyhe penitenciával elintézték. Visszahelyezték a Domonkos-rendi apácák fejedelmi

székébe. A király neki ajándékozta a budai vásárjogot s a jenői és felhévizi révek minden vámját.

Wernher bíró rendre meghallotta, mint szövődnek az események Erzsébet ördögi rokkáján. A bíró mosolygott.

- Hiába, a király nem tudja velem meggyűlöltetni magát.

Amikor hírül vitték neki, hogy az esztergomi érsek és a király túllicitálják egymást az Erzsébet előtt való tömjénezésben, szinte vidáman jegyezte meg:

- A tigris összeölelkezik a kecskegödölyével és kettesben vidám táncot járnak, ahogyan az asszony fütyül.

Boldogasszony szigetének minden szerzetese, apácája és János-rendi lovagja a felhévizi révbe hajózott, hogy ünnepélyes körmenetben, mint egy főpapnót, Erzsébetet átvigyék régi rezidenciájába, ahol négyesztendős kora óta nevelkedett.

Szép, fehér decemberi nap volt. Az óbudai hegyeken tejfelesen csillogott a hó. A királyné városában kőkeményre fagyott a föld és nagyszerűen repült a kocsí, szánkó és kétkerekű talyiga a római fundamentumra épített országúton. Az óbudai urak vadászatokat rendeztek a háború téli szünetelése alatt és a hegyekben messze bűgött a kürt és a tulok hangja. Szép, fiatal nők álltól-talpig prémbe burkolva vágattak föl és alá és üzték a vadat a szentléleki bozótokban. Árkon-bokron át rohant, repült a farka, a rézkürtök harsányan zengtek a ritka levegőben s öreg sasok keringtek a vár felett, megrémülve az istentelen ujjongástól.

Erzsébet hercegnő a vár ablakából nézte az élet tombolását. Valaha, apácafejedelmő korában, vígan száguldott ő is nyúl és szarvas nyomában. Most csak keserűséggel és unalommal töltötték el szívét a téli élet egymásra rohanó jelenetei.

Királyi öccsének, Óbuda városának, a Boldogasszony szigetének s az egyháznak népes küldöttsége hódolattal és ünnepi díszben járult eléje. Mintha sohasem nevezték volna antimoniálisnak, viperának, démonnak, fenevadnak, mintha Lodomér érsek sohasem írt volna róla panaszos felháborodással pápának, római császárnak, francia királynak, mindenkinek, akitől vele szemben segítséget, vagy jótanácsot várhatott, mintha mindig ő lett volna a királyi ház legtiszteltebb, legszentebb, legragyogóbb aranyágacska, úgy vonult fel most ő előtte mindenki: egyház, kolostor, iskola, lovagrend, tudomány és művészet, papok, vitézek, polgárok és nemesek. Lodomér érsek egy nagy és bonyolult gépezet kormányosa volt s most ezt a hatalmas gépet Erzsébet szolgálatára és magasztalására állította be.

- Íme, így változnak a világ dolgai - sóhajtott betegen fetrengve Simon mester, a krónikás. - Wernher gróf akarta az egyházzal a békét, a hercegnő pedig feszületet dobott az érseki követ fejéhez. Erzsébet hercegnő ezért tömjént és örök időkre szóló teljes búcsút kap, Wernher gróf ellen pedig kihirdetik a keresztes háborút.

Kézai Simon mester Ferenc-rendi szerzetes, a királyné kancellistája és miniátora, buzgón fohászokodott négy mennyei barátja: Szent Ágoston, Hieronymus, Tamás és Assisi Ferenc bölcsességéhez:

- Ó, ti tudós doktorok, hitvallók és teológusok, a Szentlélek titkainak edényei és a józan ész hatalmas tornyai, adjátok, ha lehetséges, hogy ezeket a dolgokat véges földi eszemmel valahogy megérthessem.

Erzsébet hercegnő kibámult a királyné várának ablakából. Alant zabtól megrészegedett méneken ifjú apródok száguldoztak a fehér mezőkön. A vár alatt papok, vitézek és ispotályos lovagok sűrögtek-forogtak nagy tarkaságban. A hercegnő mellett Tivadar fejevári prépost állott és diadalmasan mutatott a Dunaparton ünneplő tömegre.

- Ez mind érted rajong, hercegnő, - szólt a prépost és szemében egzaltált láng lobogott.

- Micsoda gyülevész népség, - mondta csendesen a hercegnő és lassan, komoran és szomorúan ráemelte tekintetét a prépostra. - Hagyjátok abba a mulatságot. Hagyjátok magamra.

- Hercegnő!

- Egyelőre nem megyek át a szigetre.

- És az érsek? - dadogta a prépost halálos halványan, szinte eszelős ijedtséggel.

- Mondd meg az érseknek, hogy rossz kedvem van. Sajnálom, hogy a budai bírót megbántottam.

Erzsébet egy pár másodpercig hallgatott, azután hirtelen a prépost vállára tette a kezét.

- Tivadar prépost, nem tudnád megmondani, mit vétett nekem a budai bíró?

A prépost lehajtotta a fejét és kitámolygott a paláciumból.

Erzsébet lefeküdt a kandalló elé terített medvebőrre. A gerendázat cifra faragásait és aranyozottfejú rézgombjait nézegette...

III.

A karácsonyi ünnepek nagy megpróbáltatásokat hoztak Budavár népére. Az emberek irigykedve látták, hogy a szomszédos községek milyen boldog odaadással készülnek az Úr Jézus születésnapjára. A pesti partról áthallatszott a hajnali misékre hívó harangszó, este fáklyafény mellett imára siettek a derék molnárok s hajósok, akik disznót öltek és jó hegyiborokat csapoltak víg lakomákra és esküvőkre.

A budaiak szomorúan, irigyen, bosszankodva sétáltak a várfalakon és nem tudtak örülni, hogy a Duna hirtelen befagyott és száraz lábbal át lehetett menni a pesti oldalra, Újbécsbe és Szentfalvára.

A harctérről is mind rosszabb híreket hoztak a sebesültek. A király - beszélték - a Duna-Tisza közéről Dunántúlra tette át főhadiszállását. Kúnok és tatárok népesítik be udvarát, a magyar és német vitézek előcsatározásokban és portyázó kalandokban véreznek el. A kún urak inkább feleségükkel, nővérükkel és leányaikkal szolgálják a királyt, a magyarok pedig vérük ontásával. A jól befagyott utakon egyre-másra jöttek az ökrös fogatok súlyos sebesültekkel, vagy haldoklókkal. Sokan meg is haltak útközben, vagy rablók fosztották ki a szomorú karavánokat.

Buda városa már négyszer tíz vitézt küldött a király segítségére egész hadra való apróddal, csatlóssal, fegyvernökkel, cselédekkel. Ezek lassan szivárogtak vissza; rossz hírekkel, haldoklók izenetével, elesett hősök dicsőségének emlékével. Sírás, panasz és átkozódás követte az ilyen híreket s az embereknek összeszorult a szívük, hogy még illendő requiemet sem mondhatnak hőseik lelkiüdvösségeért.

A budaiak kezdtek unni a folytonos harcot papokkal, apácákkal, Istennel. A templomok kongtak az ürességtől, a papok mind elmenekültek a plébániákról, az óbudai káptalan egyetlen tagja sem tette Budára a lábát, csak Lajos fráter ijesztgette az embereket a végítélet napjával. A jámbor német és olasz polgárok lassankint belefáradtak Lajos fráter iszonyú jövendöléseibe. Lelkük egy kis üdítő harmat, kellemes harangzúgás, vidám körmenetek, csengőbongó zenés búcsúk, lélekkönnyítő gyónás, bűnbocsánat és áldozás - alleluja, alleluja -

orgonaszó és Istent dicsérő ének után áhítozott s szerették volna lelküket a vallás jó meleg hullámaiban megfürdetni és igazi vidám lakzit tartani az Úrral való kibékülés ünnepére.

Akadtak próféták, akik ugyancsak szembeszállottak Lajos pap rémlátásaival.

- Nem az Isten, hanem az ördög beszél a részeges barátból - mondogatták a felhévizi kocsmában, vagy a vizikapu mellett. - Hogy lehet az, hogy az egész világ szépen, harangszóval temeti a halottakat, nagymiséken kiénekli magát, Úrnapján körmenetet tart és azon rézfúvókkal és dobokkal zenél... csak éppen a budai ember legyen, mint a medve a barlangjában!

És kívánatos szépségben festegették le az Úrral való béke csöndes örömét.

Az meg éppen borzasztó ijedelmet keltett, amikor a király visszavonta a Kisasszony-napi vásártartás jogát. A polgárok egy része Uhlwing vezetése alatt felkereste a bírót és kérdőre vonta: ki az oka a szörnyű katasztrófának?

Wernher bíró szíve tele volt bosszúsággal és csalódással. Szerette volna földhöz vágni a város minden kiváltságlevelét és lábbal tiporni a király újabb diplomáit. De tudta, hogy mindez csak pillanatnyi szeszély, a mesterségesen felkorbácsolt hirtelen harag kifolyása és erőt vett lelke indulatán.

- Nem baj, testvéreim, a király nagylelkű és szereti az ő budai népét, habár most valaki el is fordította tőlünk a szívét. A királlyal perbeszálni nem lehet, de a szent keresztre esküszöm nektek, a király szíve és keze újra felénk hajlik, ha megismeri a valóságos helyzetet.

- Hát miért nem ismerteted meg vele az igazságot? - kérdezte Uhlwing keserűen.

- Nem kell kétségbeesni, nem veszett el semmi, a királynak be kell látnia, hogy ellenségeivel szemben egyedül reánk számíthat. Ne féljete, a jövő Kisasszony nap még messze van. Más a mi bajunk, testvéreim.

- Az a baj, hogy az urak ellenségeink - ordította egy szegény francia vasöntő, akinek szerszámait, fegyvereit és páncéljait már harmadszor vették el erőszakkal a pestmegyei rablónemesek.

- Meg a papok! - süvített a kún kocsmáros hangja, akit dézsmáért és révdíjért az óbudai káptalan bebörtönöztetett s egyik lába lefagyott a víz alatt álló tömlőben.

- Meg a zsidók! - hörgött egy mellbajos ötvös, aki elzalogosította a munkájához való aranyport, de nem tudta kiváltani.

- És a bitang nemesek, akik a döghúst is sajnálják a szegény jobbágy szájától, - szavalt egy ködmönös, gatyás atyafi, aki csak úgy bevetődött Szentlélekről.

- Mindegyik a magát beszéli, - szólt közbe csendesítőleg a bíró. - Mindegyiknek igaza van, mert mindegyik a maga sebért érzi sajogni. Csakhogy most nem arról van szó, hogy kinek fáj a kisujja, vagy zápfoga, most az egész testet döghalál fenyegeti: az egész várost vad csordák veszélyeztetik. A Németújváriak, Brebiriek, Pectáriak zsoldosai feldúlni, szétrombolni, porráégetni készülnek mindent, amit mi alkottunk. Nemcsak életünket fenyegeti veszély, de házainkat, gyermekeinket, nőinket: magát a várost, a gazdaságunkat, hajóinkat, boltjainkat, az egész jövőnket akarják durva kopjával, nyíllal és gyújtócsóvával megsemmisíteni. Többé nem lesznek vásáraink, idegen kereskedők többé nem teszik lábukat utcáink porába, lerombolják várfalainkat, magtárainkat, felgyújtják hajóinkat, kazlainkat és présházainkat. A földdel egyenlővé teszik a várost és nem engedik, hogy újra felépüljön. Azt akarják, hogy sátrakban és nemezölakban lakjunk, mint a tatárok és nyögérek.

Az emberek morogni kezdtek és néhány vasas vitéz erősen zörgette fegyverét.

- Jól beszél, - súgta szomszédjának Giuseppe, a téglavető. - A pogányok szokásaira akarnak bennünket lesüllyeszteni.

- De hiszen ide be nem teszik a lábukat, - sziszegett mérgesen a kis német kelmefestő, Heintze, és bizalmasan simogatta vékony, festékes ujjával a mellette álló vitéz ragyogóra csiszolt csákányát.

- Megvédjük a várost a magyaroktól! - kiáltott egy öreg német polgár, aki minden földi baj végső okának a duhaj, verekedő és érthetetlen nyelvű magyarokat tartotta.

- Nem a magyarok ellen kell védekeznünk, - szólt érces hangon a bíró - hanem a kalandorok, a rablók, a zsoldosok ellen. Az érsek táborában minden második ember sem tud magyarul és a király hadseregében tizennégy nyelven beszélnek a harcosok. Csehek, németek, osztrákok, szerbek, olaszok, dalmátok, lengyelek vannak a papok zsoldjában s a király ellenségeinek zöme - elég szegény - nagyrészt német hospesekből és várurakból telik ki. Királyunk őseitől kaptak mindent, jogot, rangot, birtokot, gazdaságot - és most szemben állanak az Árpádok utódjával és a gaz Németújváriakkal szövetkezve rabolják szép kis városainkat és virágzó földjeinket s elpusztítják a dolgos emberi kéz minden gyümölcsét.

- Szegény a fajtánkra! - zúgták a német harcosok, kik alig várták, hogy súlyos szálfakopjájikkal egy-két ilyen ausztriai gonosztevőnek betörjék az oldalát.

- A magyarok pedig - nézzetek át Pestre! - mint a szorgalmas méhek, verejtékkel és okossággal, erős karokkal és tiszta ésszel milyen szépen felépítették azt a várost, amelynek minden lakója szabad, pénzes és vidám legény és nem cserél semmiféle udvari, vagy püspöki cselédséggel. Vagy talán látott valaki pesti koldust, éhező, árva, szenvedő pesti asszonyt, vagy elhagyott pesti gyereket?

- Derék nép, az kétségtelen, de büszke is nagyon, - dörmögte Weber, a sánta gabonakereskedő, akinek némi differenciái voltak a pesti molnárok céhével.

- Minden nép büszke, amelyik a maga lábán jár és én mondom nektek, hogy a pesti molnárok céhének az öreg Úristenen kívül senki sem parancsol. Szeressétek és becsüljétek a magyarokat, akik erősek, mint a hajófa és bölcseséggel és türelemmel kormányozhatók, mint ama nagy csónakok és dereglyék, amelyek hajófából ácsoltatnak össze. Rendíthetetlenek az akaratban, az erőben és a bátorságban, de puhák és formálhatók a szeretetben, jószágban és könnyörületben. Jó pajtások a bajban, víg legények a pohár mellett, a kedvük mindig rózsás és bizakodó, a szívük tiszta és nyílt és ha kezüket adják valami ígéretre, előbb vesztik el a kezüket, mint a szavukat.

- No, no, a magunk népe se alábbvaló, - figyelmeztette a bírót Uhlwing, a németek nevében.

- Mindenkinek adassék a magáé és dicsőség azoknak, akik tűréssel és becsüléssel vannak mindenkinek nyelve, hite, Istene, szokása és ruhája iránt. Mikor láttatok még népet és helyet, ahol olyan szelíd békeességben él tíz-húszféle nemzet, mint a magyarok városaiban? A bárány és a farkas itt egy akolból eszik, a saskeselyű anyai gyengédséggel táplálja a galambot, a róka a libát és a menyét a házinyulat. Ki hallotta valaha, hogy itt zsidót öltek, inkvizíciót tartottak, boszorkányt égettek, ha csak nem méltó büntetésül? Emberek, ezt a várost és ezt a népet nem adjuk oda martalócok és zsoldosok barbár kényének; itt nem hányja halomra szent törvényeink, statutumaink és jogaink könyveit buta paraszt íjász és leányaink szűz testét nem gyalázza meg részeg sváb bérenc. Házunkat, tűzhelyünk melegét, asszonyaink becsületét és szent hagyományainkat megvédjük, emberek, akárki meri azt megtámadni.

A tömeg viharosan zúgott és a németek lekapván fejükről a sapkát, magasra dobták a levegőbe.

- Nem hagyjuk a várost, - zúgták a fegyveresek, akik dühösen néztek körül és sokért nem adták volna, ha valahol egy pápai zsoldost fedeznek fel. Irtózatossá vált végük annak.

Heintze, a kelmefestő, biztatónak veregette a kopjáslovag ércből való vállát. Erősen kurjantott és belekapott egy harci dalba, amelyet még Nürnbergből hozott magával.

Uhlwing oldalba lökte a takácsot és csillogó szemmel kérdezte a bírót:

- Hát mit tegyünk, hogy kiláboljunk a bajunkból?

- Építsük tovább a falakat, erősítsük meg tornyaikat, javítsuk ki a fegyvereinket és készüljünk a harcra.

Az emberek ujjongtak. Csak egy kis csoport húzódott félre mogorva és tanakodó arccal. Olaszok voltak ezek s egy Giorgione nevű kőműves, alattomos és rosszakaratú legény, megkérdezte a bírót:

- Készüljünk a harcra? Ki ellen? A király ellen?

Wernher bíró ismerte embereit. Nyugodt, de félelmetesen dörgő hangon válaszolt:

- Giorgione kőműves nyelvére pedig bélyeget süttetek, mert meggyanusította a város polgárságát.

A tömeg viharosan helyeselt és Wernher bíró folytatta:

- Keresztes háborút hirdettek a király ellen és haddal támadják meg Buda városát. Ha a város elesik, elesik a király is.

- Megvédjük a várat! - kiáltották a vitézek, akik állig felfegyverkezve, bőrben és bronzban útrakészen állottak, hogy csatlósikkal felkeressék a király táborát. Éppen ötödször adta ki ezzel Budavára a köteles tíz lovasvitét.

- Megvédjük a királyt! - dörögte az ifjú Bechey, aki sötét berber ménjén úgy állott Wernher mellett, mint egy vasból való lovasszobor.

A lovagok, akik Uhlwingot és a polgárságot lassanként körülözönlötték, diadalmas kiáltásokban törtek ki. Ezek régi, vitéz, katonáskodó családok ivadékai voltak - gyerekek és aggastyánok - akik a trón árnyékában nőttek föl s minden pillanatban készek voltak meghalni a királyért.

A nép zajongva oszlott szét és Wernher magára maradt Giovannival, az invalidus könyvmásolóval. Egyideig nem jött szó az ajkára. Az arcán látszott, hogy kínlódik, nem tud lélekből örülni a tömeg felett aratott diadalának. Azután odaszólt a sánta lovagnak:

- Giovanni, Giovanni, a fiam László király oldalán harcol, én feláldoztam ezekért az emberekért életemnek minden örömét, boldogságát és büszkeségét. Még a mennybéli örök üdvösségem is az esztergomi érsek jókedvétől függ, - mit gondolsz, Giovanni, mikor dobnak le ezek engem a várhegy tetejéről?

- Miket beszélsz, uram?!

- Csak azt mondom neked, Giovanni, hogy egyszer majd minden szépen elrendeződik, csak az én fejem hullik a porba. Nem látod-e fiam, a végzetet, amely mint egy fekete felhő, sötétben és bánatosan úszik a fejünk fölé? Ennek az esztelen harcnak már senki sem tudja sem okát, sem célját. A felhő azonban közeleg, fejünk felett megáll, megmorajlik, villámokat szór magából, jégesővel és özönvízzel borítja el földünket. Az emberek egymásnak esnek, vérrel dagasztják meg a patakok vizét, lánggal kormozzák be az eget és sírással és jajgatással töltik meg a levegőt. Ám a dühöngés elfárad, a szenvedélyek fenevadjai jóllaknak, megcsömörlenek a vértől és megundorodnak a hullák rothadó szagától. Azután, akik életben maradnak, feltápsz-

kodnak és megrökönyödve saját bűneik láttára, gondolkodóba esnek, széjjelnéznek és keresik, akit a borzalmak és rettenetességek miatt felelőssé tegyenek. És akkor reám esik a tekintetük és egyszerre kiderül, hogy mindennek én voltam az oka. Az ellenfelek ellágyulnak és kezet nyújtanak egymásnak és sírnak a történetek felett, de engem nem lesz senki, aki megsirasson és megátkozzatok a nevemet, mert az embereknek kell, hogy valakire áthárítsák a maguk gyalázatosságát és valakit keresztre kell feszíteniök.

Giovanni majdnem sírva fakadt, de szélesre húzta a száját és nevetős arcot erőltetett magára.

- Nem értek én ehhez, uram; én Aristoteles és Szent Tamás filozófiájához, kódexek másolásához és a provençal lovagregényekhez értek. Azonkívül szeretek hanyattfeküdni és a hasamat süttetni a nappal. Ha hallom, uram, a madarak dalolását, ha a Duna hullámain táncoló fénytócsákba bámulok, ha nézem a felhőket, ahogy lassan ballagnak keletről nyugatra... akkor nem értem, hogy miért kell némelyeknek egy életet elpocsékolni az emberekért való haszontalan erőlködésben. Hagyd, uram, a népet; boldoguljon, ahogy tud, te jó vagy és finom, mint egy görög bölcs Perikles korában. Az emberek közönséges disznók. Gyere, uram, horgásszunk egyet az Erzsébet-kórház tájékán. Az idő hűvösödik, ilyenkor a halak egy gilisztáért odaadják a lelkük üdvösségét.

Wernhernek azonban nem volt kedve a madarak dalolását hallgatni és a lassan ballagó felhőket nézegetni.

IV.

A Duna jobb- és balpartjáról egyformán rossz hírek jöttek. Egyfelől a király hadának rongyai, kúnok, tatárok, bolgárok, cigányok pusztítottak, másfelől Iván gróf és a papok seregei dúlták a vidéket. Tél volt. Nagy harcokról szó sem lehetett. De a seregeknek élniök kellett, a katonák nem dolgoztak, csak fogyasztottak. Nem vetettek, de bőségesen akartak aratni. Evégből a városokat, kolostorokat, zárdákat, ispánságokat és majorokat fosztogatták. A kúnok is, a magyarok is, a németek is. Az általános pusztulás, rablás, fosztogatás, a népek szenvedélyeinek viharos felhői, a Dunát jobbról-balról mindjobban megközelítették. Ezek a felhők - Wernher felhői - hosszú, hideg, félelmetes árnyékot borítottak a földre, a nap aranyos meleg sugarait, - mint marcona, szívtelen fekete sereg - elállották és minden pillanatban félni lehetett, hogy az ég megdördül és megindul a nagy égiháború.

Ebben az általános elborulásban a Duna ezüstös szalagjának ékes smaragdköve, a Boldogasszony szigete, volt az egyetlen vidám és vigasztaló pont. Vén fagyalfák, hársak és jegenyék, szilfák és kőrislombok árnyékában egy önfeledt boldog kis világ nyüzsgött: barátok, apácák és keresztes vitézek békés országa, mely e hideg februári hajnalon csak lassan és álmosan vetette le magáról a hosszú, bánatos éjszaka lepleit. A szigeti vártornyok hótól fehér vállai szinte fájdalmasan és vonakodva bontakoztak ki az éj fekete csuhájából, amely ködbe, szürkületbe olvadva, lassan hullott lefelé a templomok tornyáról és a házak faláról, mint álmosan vetkőző özvegyasszonyokról a lepel.

A Boldogasszony szigetének északi csúcsán, az esztergomi érsek várának tornyában, megkondult a hajnali harangszó. Ez, mint égből hangzó bűvös jeladás, a pihenő szigetet egyszerre felébresztette. Mintha a rigók és a pinyek is erre a harangszóra repültek volna ki bokraik és lombos ágaik rejtekéből és bizonyára erre a mennyei kondításra szólalt meg a kakas Jenőn, Újbécse és Óbudán. Ha pedig valaki azt állítaná, hogy ez volt a jel, amelyre a nap kibontja sugarait, az éjszaka leányai eliramlanak és kacagni kezd a hajnali csillag vöröshajú és fehér lábú tündére, - ezt is szentül elhitte volna mindenki. Bizonyos, hogy erre a harangszóra

megmozdult az élet a szigeten, az istállóban szénát löktek a marháknak s a fejős-asszonyok nekiestek a tehenek duzzadt tőgyének.

A Domonkos-zárdában, ahol a fogadalmásokon, ápoló néniken és tanítással foglalkozó idegen nevelőnőkön kívül egész kis sereg apró leányka - még jóformán bölcsőbeli gyermek - aludt, megszólalt a dajka szava:

*Hajnal ébred, a nap fehérlik,
Keljen nagy és kicsiny,
Elég soká aludtunk már...*

És a kis grófkisasszonyok, várurak, ispánok, magisterek és lovagok apró leánykái, hiába törtek ki álmos pityergésben, a zárdai rend őket is felkeltette.

Erősen rázta a harangot az öreg Jacopo, az olasz sekrestyés, az érsek kápolnájának őre, aki dolga végeztével kicsoszogott a torony erkélyére és körülnézett a szürke téli tájon.

A torony zömök, barna teste a Duna hullámaiba eresztette vaskos lábait. Régi római burgum kövein épült ez és oly szilárdan állott rajta, mintha a Duna fenekéből nőtt volna ki. Három emeletnyi, félköríves ikerpár ablaksora, csipkézett erkélye és lövőrései büszkén és fenyegetőleg néztek szét a világba: észak, kelet és nyugat felé.

Fra Jacopo szeme fölé ernyőzte tenyerét s - mint mindennap - most is figyelmesen körülnézett, nem mutatkozik-e valamerről ellenség.

- Nem attól félek én, - magyarázgatta Fra Jacopo mérgesen - hogy kún csordák, vagy tatár-seregek jelennek meg a láthatáron. De nekem tudnom kell, merről lehet vihart várni, honnan jönnek sebes szárnyalással a csókák, hogyan állanak a csillagok és milyen viszonylatban van a hold a plánétákkal. Madarak repülése, a szelek járása csak ostoba parasztemberek előtt közömbös. Én tudok, amit tudok és ha valami baj van az ólban a csirkék között, ha nem jól ellik a tehén, ha lidércnyomása van a priornak, - akkor úgy-e, Jacopo mesternek lehet némi hasznát venni? Vagy májusban, úgy-e, a vén Jacopo vette észre, hogy fényes nappal, a hold szarva megjelent a szürke égen s a szarv közepéből kiragyogott a hajnali csillag. És vajjon nem akkor történt-e, hogy Erzsébet hercegnő itthagya a zárdát és férjhezment a cseh kormányzóhoz? Mennyi baj és bánat fakadt abból, hogy fényes nappal a félhold mellett megjelent a csillag?

Így beszélt a maga mesterségéről Fra Jacopo, ha fiatal barátok incselkedtek vele hajnali vizsgálódásai miatt.

...A vén toronyőr ma is gondosan figyelte, hogy a nap milyen lassan vánszorog fel az égre, alig tudva elszakadni a bíborba fűrösztött, vizes, párás horizonttól. A Duna vize köröskörül keményre fagyva, mint a síma tükör, úgy ragasztotta össze a pesti, szigeti és budai partokat.

Hideg volt, de a tiszta, kellemes, száraz levegőben kipirosodott az emberek arca és jókedvre edződött a lélek. A szigeten rövidesen felhangzott az apácák éneke, amely a kolostor ablakán angyali harmóniában szűrődött át.

Az apácák kolostora a szigetnek éppen a közepén állott. Északi oldalához a királyi lakosztály toldaléképülete csatlakozott, valamivel feljebb a premontreiek háza feküdt, körülbelül egyenlő távolságban a klastromtól és az érsek várától. A kolostor alatt a Szent Mihály prépostság, a Ferenc-rendiek háza, a temető s az apácák udvarnokainak épületei sorakoztak délfelé, egész a Johannita-várig, amely tornyos erődítéseivel hatalmas pendantja volt a sziget másik csúcán álló érseki várkastélynak.

A János vitézek vára egészen a víz szélén feküdt, a Dunába ereszkedő donjonnal, amelynek legfelső emeletén, ég és föld között lebegve, egykor Giovanni lovag szomorkodott éhes

patkányok és szorgalmasan fonogató pókok társaságában. A két vár között apró házak, zsellérlakások - udvarnokok, kertészek, béresek, kocsisok, mesteremberek vityillói - lapultak meg a három nagy szerzet és a lovagrend árnyékában. Ezekben fonogattak, szóttek, csomóztak szorgalmasan a kelmekészítők, itt dolgozták ki símára, puhára, tartósra a bőrt a tímárok, szíjgyártók, nyergesek, itt kavarták, vegyítették, olvasztották zománcaikat az ötvösök, itt csiszolták szarkofágjaikat a kőfaragók, szobrászok, itt aranyozták, cifrázták, festegették kálváriájukat a piktorok, - olasz, német, francia barátok - akik a fogadalmak mellett háztartást, földművelést, állattenyésztést, ipart, egyházi és világi művészeteket kultiváltak. Szabók, szücsök, saru- és bocskorkészítők, kelmefestők, fazekasok, fegyverkovácsok, ezüstművesek kerültek ki a jámbor és szorgalmas fráterokból, akik ilyenkor, hajnali imádságon, rorátén, vagy zsolozsmázáson együtt énekeltek premontrei Szent Norbert, vagy Assisi Szent Ferenc kórusán az áldozópapokkal.

...A Domonkos apácák hatalmas zárdájából a hajnali ének melódiái hangzottak ki s az éneket a király legutóbbi ajándékán, bűgőszavú orgonán kísérte Fra Giuseppe, a kórus második énekmestere.

- Hej, ha Giovanni nem szegődött volna a budai bíró mellé! - rázta a fejét búsan Jacopo, a toronyőr. - Senki sem tud úgy bánni az orgonával széles e világon. Kár, hogy olyan csavargó volt egész életében.

Az egész sziget fölött, mint magasan trónoló királynő, az apácaklastrom uralkodott. Ide hozták Nédát is, aki csak kétesztendő volt mindössze, amikor a Nyúlszigetre került. Születése körül izgatón titokzatos legendák szövődtek s magán a kis hercegnőn kívül mindenki sejtette, hogy a jövevény a fejedelemasszonynak, Erzsébetnek, Milutin szerb hercegtől való gyermeke. Ezelőtt tizenégy éve hozták ide s azóta itt él a kis Néda, de senki sem emlékezik, hogy valaha valaki, apja, vagy anyja, szerető nénje meglátogatta volna. Ez az árvaság sok forró könnyet sajtolt ki a kis hercegnő szeméből, ha a gyermekdormitóriumában társnői - Berki Ágnes, Kunz Margitka, Peterman Zsuzsika, Moyzes nádor unokája, a felhévizi Donát úr Szabinkája - arról beszélgettek, hogy ki mikorra várja az édesanyját.

A kis Néda most lesz tizenhatéves s a legszebb lányka a Boldogasszony szigetén. A leányokat a tüzesen sütő magyar nap, a jó budai levegő és a környezet forró és érzéki hangulata - papok és lovagok veszedelmes közelsége - hamar megérlelte; a gyermekekből máról-holnapra pompás és öntudatos nők lettek. A fejedelemasszony, aki szerette a selymet és brokátot, a környezetében nevelkedő főrangú leányokat drágaszövetű és aranyhímzésű tunikákban járatta, mint délceg és hiú kócsagokat. Néda még a többinél is rohamosabban fejlődött és magasan domborodó kemény kis keblén majd megrepedt az ujjatlan selyeming, amely fölé rózsaszínű tunika borult. Ez a felső tunika csak a combjáig ért s alatta áttetszően lebegett a szoros és minduntalan felcsuszamló ing. A legfelső ruhadarabot, a palástot, csak templomban, vagy hűvös esti levegőben terítette magára a kacér és sóvár tekintetű kis szerb leány, aki ugyan még nem vette észre, ha férfiszemek szemérmetlenül kutattak szattyánbőrbe bujtatott kis lába és aranyabroncsokkal összeszorított bokája felett, de fehér homlokán már ott borongott a nagy titkok keresése és el-elpirult, amikor magáról elfeledkezett, ismeretlen messzeségek felé gondolt.

A kis Néda volt a legszebb leányka a Boldogasszony szigetén. Ezt már két évvel ezelőtt észrevette egy lovagi torna alkalmával Wernher bíró fia, a szép szőke László magiszter is, aki a bolognai egyetemről visszatérve, a királynő udvarában inaskodott. László úrfi akkor a király, az érsek és a váci püspök jelenlétében a királyné ruháját tartotta. Izabella, a szép és bágyadt olasz asszony két hétre kibékült az urával, a kegyelmes királlyal s a nyúlszigeti zárda börtönéből egyenesen a lovagi tornaünnep udvari páholyába lépett. Wernher László szeme ott akadt meg a karcsú szerb hercegnő alakján, amely rugalmas, izmos és hajlékony volt, mint a fiatal

vadmacska teste. László úrfi felnézett a kis Nédára, aki mélyen elpirult, de bátran és jelentőségteljesen viszonzta az apród szerelmes tekintetét. Azután jött a fejedelelnő házassága, az egyházi átok s László úrfi még csak egyetlen egyszer látta Nédát, másfél évvel később, amikor a király táborába utaztában, csónakjával a sziget csúcsánál megállapodott. Néda társnőivel együtt a Johannita-vár körül sétált és a két gyermek szeme újra egymásra talált. László gróf akkoriban vesztette el a szép zsidóleányt, Minnát. Az ifjú vitéz szíve még sebes volt a szerelemtől, a bánattól és a félelemtől. Éjjelente sokszor látta álmában a sovány, magas, nagymellű spanyol-arab leányt s ha kissé többet ivott a királyné pincéjének boraiból, éjfélkor, mikor a kakas elsőt szól, felriadt és tisztán hallotta, amint a föld alól egy szomorú, erős hang megszólította:

- László!

Ilyenkor a fiatal gróf szíve kínosan feldobbant és másnap nem tudta, hová legyen, nem ízlett a vadászat, a fegyverforgatás, az étel, az álom és fülében egyre a szép zsidóleány éneke zúgott:

*Hervasszad el arcomról a virágot,
Ha hozzád egyszer hűtelen leszek.*

Ilyenkor László gróf szeretett volna utána menni szegény meghalt szeretőjének. De másnapra az erős levegő, a tornák, a nyilazások, a nehéz kopja emelgetése s a szálfaklelések mintha új vért eresztettek volna fiatal, egészséges testének csatornáiba.

- Nem vagyok hozzád méltó, - sóhajtozott a fiatal lovag, a hét világi művészet mestere a meghalt leány szelleméhez. - Könnyelmű és feledékeny vagyok, léha, csapongó, bűnös ember, bocsáss meg nekem, ó Madonna, hogy nem tudok úgy bánkódni, sírni és meghalni, mint ahogy egy jeles és hibátlan lovaghoz illenék.

László úrfi ilyenkor őszintén gyűlölte magát, de nem tehetett róla, hogy huszonkétéves volt mindössze és túlságosan erős, egészséges ahhoz, hogy gyászolni tudjon.

Akkor is ezt érezte az apród, amikor Néda finom és csábító alakját a parton megpillantotta. Először Minnát juttatta eszébe a szerb hercegkisasszony sötét szeme, erős szemöldöke és piros szája. Később rájött, hogy Néda nem hasonlít a zsidó leányhoz semmit. Amannak hosszú, keskeny és sápadt volt az arca, Nédáé, mint egy mosolygós, hamvas, rózsaszínű alma. Annak kissé széles és lágyan ívelt szája volt, ezé, mint az érett szamóca. Minna hosszú, sovány testén puha, érzéki melle szinte forralta a vérét, emennek gyenge, kerek kis keblei az okos szüzek komoly tisztaságát juttatták eszébe.

Néda, akinek férfiember láttára most először dobbant meg komolyan a szíve, elhatározta, hogy az apródnak megtudja a nevét és felesége lesz neki. A nevére azért volt szükség, hogy megmondhassa Katharinának, a bolognai dajkának, aki Néda minden álmát megfejtette és minden titkát megőrizte. És mikor megtudta, föltette magában, hogy ezentúl reggeli és esti imája egy bizonyos László lovagról is megemlékezik és kéri Istent, hogy őt tüztől, víztől, háborútól, rosszaszony szándékától és hirtelen haláltól óvja meg épúgy, mint szegény boldogtalan és szerelmes leányát, magát.

Most azonban, mikor az érseki torony harangszava megszólalt, a kis Néda is fürgén ugrott ki ágyából, amely Petermann Zsuzsannáé és Berki Ágnesé között sorakozott a dormitóriumban.

Tíz fiatal, előkelő magyar és német leányka nevelkedett a Domonkos-apácánál s a leányok között Néda volt a legidősebb. Hirtelen felöltözködtek és kiszaladtak a vastagfalú, de jól megvilágított, bolthajtásos folyosóra, amelynek végén a templom kórusába vezető, nyitott ajtó ásított. Az álmából fölriasztott kis sereg itt találkozott a fogadalmas apácák fehérruhás, szőr-csuklyás, hallgatag, komor csapatával.

A menet éléről hiányzott a hatalmas hercegnő, Erzsébet fejedelemasszony.

A kis Néda szívében mindig összesűrűsödött a harag, ha a fejedelemasszonyra gondolt. Milyen fájdalom lehet az Szent Clarissának és Szent Benignának, hogy egy fölszentelt apáca... Néda nem merete tovább fűzni gondolatait, mert félt, hogy László, az ifjú Wernher lovag találna eszébe jutni.

Kis idő telt el, míg a hetven apáca s a serdült növendékek - Néda tíz társa - bejutott a keskeny vasajtón a templom szentélyébe.

A templom rendkívül hosszú, szinte folyosószerű hajóját a magas, festett üveggel borított ablakon átvergődő hajnali szürkület egészen homályban hagyta. A kórus és a zárdafolyosó között egy kis benyíló, a boldogult Margit hercegnő Capitulum-háza sötétlett, amelynek egyik falát tölgyfafeszület és alatta ezüst oltár borította Szent István, Szent Lőrinc, Keresztelő Szent János és az első vértanu egy-egy hüvelykujnyi ezüst szobrával. A kórusról rá lehetett látni a Boldogasszonynak szentelt főoltárra. Itt volt a Madonna képe s az oltár előtt egy régi római szarkofágban Szent Clarissa ereklyéje. A templomban még két oltár állott: az egyik Szent Erzsébet, a másik a Szent Kereszt tiszteletére, az első a thüringiai királyleány, a másik a megfeszített Úr Jézus oltárképével. A templom szép volt és gazdag. Aranyozott oszlopfők, dúsan festett pillérek, márvány és bronz, ezüst és arany, drágakő, selyem és keleti szőnyegek díszítették a Boldogasszony hajlékát. A szentélyben a Kereszt oltárával egyvonalban, vörösmárványkoporsóban Szűz Margit királyleány holtteste pihent; a koporsót, amely faragványos, magas fehér talpuzaton állott, Albert és Péter lombardiai szobrászok faragták, akik a fehér szarkofág oldalára rámintázták azt a jelenetet, amikor a felhévizi gyermeket Margit ereklyéje föltámasztja. A két öreg szobrász most a Ferenc-rendiek templomában dolgozgat, egyikük Assisi Ferenc szobrát, a másik az elhunyt prior síremlékét faragja.

Néda öntudatlan áhítattal borult le rendes helyén a kórus márványpadozatára és gyermekes hangjával erősen és lelkesen énekelt a zsoltárt.

Az ének, amely nyolcvan női torok ezüstsávjából fakadt, messzehangzóan zengett végig a templom hosszú hajóján, onnan kicsapott a zuzmarás fák közé, amelyek a klostrom udvarát szegték és didergő fehér ágaikkal majdnem benyúltak az apácák refektóriumába. A zsoltár magasan és hajlékonyan verte az ablakokat és keresztülhatolt az íves boltozatokon, a csúcs-íves ajtókon kirepült a szigetre, az apácák kertjébe, a prédikáló helyre, ahol búcsúkkal alkalmával sátrakat állítanak föl a szilfák közé és a barátklostrom magas kőfalához csapódva, erősen visszhangozta az Úr dicséretét.

Néda szívéből zengett a dal és szemét a szűz királyleány koporsójára függesztette. A vörösmárványszarkofág domborodásán meg-megcsillant a gyertyák és a keresztre feszített Úr Jézus oltára előtt lobogó olajmécses bágyadt világossága. A koporsó jobb- és baloldalán két márványangyal imádkozott. Néda buzgón énekelt a psalmust és szemei merően nézték a két angyalt.

Egyszerre eszébe jutott, hogy a síremlék kicsiny márványüregében egy királyleány holtteste van elrejtve. Miért is tették oda a szűz holttestét mindenkinek útjába, hiszen maga a királyleány is úgy kérte, hogy az ő kis Capitulum-házában temessék el, nehogy az apácák borzadjanak a halál jelenlététől! Rettenetes, hogy egy holttest van a templom közepén, egy holttest, amely bizonyára már rothadni kezd... ő soha életében nem merne megnézni holttestet, még a királyét sem, még a szentekét sem, ő az ereklyétől is borzad és majdnem elájul, mikor azokat meg kell csókolnia. Aztán arra gondolt, hogy milyen szomorú volt a szegény Margit királyleány élete. Igaz, hogy most a mennyekben van, de itt, ezen a földön, szegényke mindig piszkos ruhában járt s noha tetvek és férgék borították el a ruháit, sohasem mosta meg testét, hogy a langyos víz csiklandozásától rossz gondolata ne támadjon. A disznók vályúját takarí-

totta és az apácák éjjeliedényét hordta, ámbár ezért társnői elfutottak előle. Minden ékszere az a sün tüskéjéből készült két kínzóöv volt, amelyet mezítelen dereka fölött viselt. Még harisnyájába is szögeket hintett, hogy többet szenvedjen. És amikor szülei férjhez akarták adni a cseh Ottokárhoz, azt mondta a szűz, hogy inkább elmetszi az orrát, inkább fölmetélteti a testét, mintsem hűtlen legyen szentséges jegyeséhez, az Úr Jézushoz.

- Erzsébet hercegnő pedig milyen könnyen megszegte fogadalmát és férjhez ment a cseh lovaghoz.

A kis Néda összerázkódott és úgy érezte, hogy imádkozni sem tud már a fejedelemasszonyért, annyira gyűlöli és utálja őt. És gondolatai visszaszálltak a szűz királyleány felé, aki arccal a földre feküdt, hogy önmagát megalázza és orrával túrta a földet, mint a disznó.

- Vajjon tudnék-e én ennyire alázatos és áhítatos lenni?

Eszébe jutott, hogy Margit csak a szegényeket és a mártírokat szerette, akiknek csodálatos történeteit olvasta szüntelen. Legtöbbször és legnagyobb rajongással Szent Jakabét, akit a pogányok izenként elvagdaltak és azt kívánta, vajha ő is így kínlódhatnék Jézusért.

- És én tegnap, titokban, a dajka köténye alatt csempészett könyvekből vajjon nem Román de Rose lovagregényeit olvastam-e délután? - kérdezte önmagától Néda, aki boldogtalanul és megdöbbenve állapította meg, hogy egy idő óta nem bír magával és az ördög játékaival.

Egy idő óta...

Azóta, amióta az apród szép szemébe belenézett. Az apród is olyan szép, mint de Rose hőse, a provençal költő, akinek vállára szintolyan selyemszőke haj borult, mint László úrfinak... és a provençal költő, akinek szerelméért hercegnők és királyleányok esengtek, egy árva gyermekbe szeretett bele, akinek apja, anyja valahol messze délen, talán Dalmáciában, vagy Bizáncban, vagy Karthagóban - mit tudja ő, hol? - régen meg is halt, el is porladott.

Néda szemei megteltek könnyel, mint mindig, mikor agyában a gondolatok egymásba olvadtak és összekeveredtek az ő soha nem látott anyja, az ifjú lovag és a szűz királyleány körül, akinek szétporladt, megrothadt teste itt van előtte a vörösmárványkoporsóban...

Néda fázni kezdett a hideg reggeli levegőben, de úgy érezte, hogy meleg verejték gyöngyözik a homlokán.

Lászlóra gondolt, akiről Petermann Zsuzsánna mesélte, hogy a király oldalán harcol a Németújváriak ellen. Istenem, hogy az emberek mindig harcolnak és legyilkolják a szép fiatal vitézeket! Ha rajta állana, a lovagságnak megtiltaná, hogy résztvegyen a háborúban és csak tornajátékokat engedne meg nekik. Háborúba csak tolvajokat, rablókat és útonállókat küldene. Azok odavalók és végtére el lehetne dönteni a csaták sorsát a gazemberek egymásra-uzításával is.

Most nap-nap után hordják át a sebesülteket a Dunán. Pest felől hozzák, mert nem férnek már az ottani ispotályban. Most a Szent Erzsébet-kórházba, az alsó hévizekhez viszik a nyomorultakat, akiknek elfagyott a lábuk, rongyos cafatokban csüng a karjuk, kilóg a belük, tajtézik a szájuk, szidják, átkozzák, káromolják a királyt, a pápát, az Istent, - mily borzasztó - minden nap reszket, vajjon László vitéz nincs-e közte a boldogtalanoknak. A sebesültek mellett halottak fekszenek, - szentséges Isten - kékre dermedt kezük belekapaszkodik a szomszédjuk hajába és ellenállhatatlanul szorítja úgy, hogy késsel kell levágni ujjai közül a hajfürtöket.

Néda csak ezt látta a háborúból és utálta a háborút. Mindig azokra a szerencsétlenekre gondolt, akik reggel szoktak jönni, vagy késő este, két napig ülve, fekvé székéren, vagy lónak a hátára kötözve. Minden szekér, minden lovaskaraván elé kimennek az apácák és a Franciskánusok és ellátják a betegeket vigasztaló szóval, gyógyító füvekkel, imádsággal, vagy a hal-

doklók szentségével. Lassan, de sűrűn szállingóznak: a nagyurak egész kísérettel, a közönséges katonák és csatlósok gyalog vánszorogva, félholtan, hörögve, egymást támogatva, vagy vonszolva. Istenem, ha László úrfi is így érkezik egy napon. Szép fehér arcán vér és sár... a fején nagy lékelt seb, lába lefagyva, lázban félrebeszél, dagadt ajakkal szidja az Istent. Ó, ...Néda szeméből záporosan hullanak a könnyek.

Az apácák gépiesen morzsolják kezükben a nehéz szörkötelet, amely derekukat átfonta. A kis leányok összehúzták keskeny, hegyes vállukon a fehér gyapjúkendőt és összesúrolták apró lábukat, amely megfázott a hideg kövön.

Néda lázas ajakkal rebegte a zsolozsmát, amelynek monoton hanghullámaiba szenvedélyesen harsant Fra Giuseppe orgonája. A kis hercegnő összeresztette az égi hangok hallatára és testét kínos és kéjes melegség járta át. A zene új volt és csodás, teljes, tömör és eleven, mintha egy férfi énekelne. Egészen más volt, mint a citera, vagy cimbalom enyhe és üres pengése. A hárfa, a koboz, a lant, vagy a hegedű zizzenő zokogásához, de a kürtök bűgéséhez sem hasonlított; ez teljes, egész, tömör, szinte emberi tüdőből fakadó fájdalmas sírás és diadalmas ujjongás volt... Néda úgy gondolta, hogy annak a szőke apródnak bizonyára ilyen a hangja, amikor szerelmes dalokat énekel...

Egyszerre eszébe jutott, hogy az éjjel álmában látta az apródot, amint egy nagy, vasba öltözött, német vitéz feléje rontott... de ő betakarta a szemét és eszeveszettül sikoltozott:

- Ő az én férjem... ne bántsátok az én uramat!

Micsoda álmom volt! Ha a szűz királyleány - akinek megdermedt teste ott fekszik a márványkoporsóban - mennyei szemével kileste volna ezt az álmod!

Néda összerántotta a szemöldökét és ijedten nézett a koporsóra. Elméjét el akarta terelni az ifjú grófról és erőszakkal arra gondolt, hogy egyszer ő is megostorozza a maga testét és szegeket ver az ágyába. Hiába erőlködött. Ugy érezte, mintha durva fehér kendője alatt, a melle körül, a derekán egy erős, de síma és gyengéd kéz simogatná. Mintha valaki csókolná a nyakát...

Fra Giuseppe orgonája gyors és hatalmas fugát harsogott. A kis hercegnő szeretett volna leugrani a kórusról és fejét belefúrni a szűz királyleány szarkofágjába.

A fuga után elhallgatott a zene s a hirtelen támadt csendben tisztán lehetett hallani a Johanniták vészharangját. A kongatás azt jelentette, hogy a pesti oldalról új sebesülteket akarnak átszállítani.

A Boldogasszony templomában a tömjénfüstös, gyertyaszagú, sűrű levegőt végighasította Néda hercegnő kétségbeesett sikoltása.

- László!

Az apácák meredt szemmel riadtak a hercegnőre és keresztet vetettek magukra. A hajnali zsolozsmának vége volt és valamennyien a sziget déli csúcsához siettek a sebesültek fogadására.

Néda fehéren, de nyugodtan csatlakozott társnőihez s ő volt az egyetlen, aki nem hallotta a sikoltást.

Odakünn ezalatt fiatal fák sudarából csináltak az ifjú lovagnak erős, rugalmas, hordozható ágyat. A két rúdru venyigét, majd szalmát, legfelül pedig medvebőrt terítettek. Így hozta a véresfejű László grófot két-két csatlós felváltva.

A fiatal vitéz Cegléden, ahonnan a király táborából portyázó útra kerekedett, borzasztó sebet kapott a fején. Ceglédtől idáig nem volt egy barátságos udvarház, valamirevaló vár, vagy

ispotályos épület, ahol gyógyítás alá vehették volna. Sehol egy orvos, még fürdős embernek, balneátornak, ráolvasó javasasszonynak, vagy borbélynak sem volt híre-hamva. Gellért mester és a minorita Theodosius orvosok a király környezetében voltak, de László tábora körülkerítve, oda a vitéz már vissza nem térhetett. Guarcin mester, valamint Joakim bán János nevű orvosa az ellenséges táborban dolgoztak s a János-rendi lovagok között egyetlen orvos akadt, Péter mester, de az most az érsek udvarában foglalatoskodott.

Az ifjú Wernher vérbefagyva, haldokolva, a sziget csúcsán várta a végzetet. Nyakán ott csillogott a pénzalakra kivert amulett, egyik felén Sebestyén, másik lapján György lovag alakjával. Úgylátszik, az sem segített, pedig apja egy aacheni zarándokútról hozta azt, ahol fegyvernyilak, kalapács, buzogány, szálfá, kopja, bizánci és német kard, francia és olasz tör ellen ajánlották. Egy másik amulett pestis, himlő, nyavalyatörés és fogfájás ellen védte az ifjút: úgylátszik, ez igazi és jótét amulett volt, hatásos és erős. Hiába, most már csak az segítene, ha még élve át tudnák vinni a Gellérthegy alá, arra a helyre, ahol a vértanu teste összetörött és a vére kifolyt. Ezen a helyen a sebek begyógyultak, a törött csontok rendes helyükre illeszkedtek, ha felettük az Ave Máriát és a Hiszekegyet mondta a sebesült anyja, vagy nővére, vagy jegyese.

A szerzeteseknek tilos volt, hogy véres testhez hozzányúljanak. A zsidó orvosoktól irtóztak a keresztények s a német, olasz, vagy cseh ember inkább meghalt, semhogy zsidó orvosnak elfogadta volna gyógyítását. Csak a magyarok éltek a zsidó orvosok tanácsaival, de a magyarokat, ezért mindenütt kárhoztatták.

Az ifjú vitéz ott feküdt a két erős faágon, a hideg, zuzmarás, hajnali levegőben, a Duna jegén. A vészharang kongására lassan benépesedett a rév környéke. Akik nem ismerték a sebesült katonát, szépségét és fiatalságát emlegették és azt kívánták, hogy ne szállítsák el a Gellérthegy alá, inkább vigyék be valamelyik klastromba, mert kimegy belőle útközben a lélek.

Csakhamar odaérkezett Adalbert prépost, a Domonkos-apácák lelkiatyja, a legnagyobb hatalom a szigeten. Az utolsó kenetet és az Úr Jézus testét hozta magával, készentartva az útavalót a nagy vándorlásra. Vele jöttek az apácák lassú, zümmögő, siránkozó imaszóval.

Néda fúrge kis lábaival előrefurakodott és ő volt az első, aki rápillantott a sebesültre. Hirtelen megtorpant.

- László gróf! - sikoltott majdnem őrjöngve s egész testében megremegett.

Eletében kétszer látta az ifjú vitézt. Azóta minden nap százszor és százszor gondolt a fiatal szöke lovagra, de arcának vonásait minden erőlködése mellett sem tudta felidézni. Talán nem is volt ember az, akit szeretett, csak egy fogalom, amely köré az asszonyivá bontakozó gyermeklélek szerelmi ábrándozása összesűrűsödött. Álmaiban sokszor megjelent neki a hős, akinek alakja sugárzott, az arca ragyogott, mint a nap, daliás alakja eszményi volt és egész-benvéve Szent Györgyhoz, vagy Mihály arkangyalhoz hasonlított. Arcát akkor sem látta a saját rajongó szerelme fényességétől. Most azonban rögtön megismerte ezt az arcot, mintha minden nap látta, simogatta, csókolta és amikor fáradt volt, kisleányos keblén elaltatta volna. Néda összerogyik, ha közben körül nem özönlik a János-rendiek és az apácák. Petermann Zsuzsánna karját fűzte az elaléló leányka hóna alá és fátylával törülgette Néda verejtékező homlokát.

- László gróf, a Wernher fia - suttogták most szájról-szájra a tömegben.

- Megálljatok, - harsant fel a prépost szava - ez az ifjú átok alatt van, jaj annak, aki megérinti.

- Átok alatt van - susogta a tömeg. Az apácák elsápadtak, a lovagok komoran lehajtották fejüket.

- Csakugyan, a bíró Erzsébet cinkosa volt és egész vérrokonsága átok alatt van - dörmögte egy minorita.

- Akkor sem a szigetre, sem a Gellérthegyre nem szabad szállítani - magyarázták a papok.

- Mindennek az az átkozott bestia az oka - dühöngött egy zsírosarcú, izzadó homlokú, kövér kertész, Fra Rolando és jelentőségteljesen Néda hercegnőre pislantott.

- A budai bíró fia - sopánkodtak a révészek, akik idáig hozták a sebesültet.

A markos pesti legények dühösen méregették a papok és János-rendi lovagok tömegét.

- Ember ez is, - szólt egyikük - csak nem akarjátok, hogy itt szálljon ki belőle a lélek?

A négy csatlós, László gróf hűséges cselédsége, sírva fakadt, amikor a keserves helyzetet megértette. Egyikük könyörgött, engedjék a haldoklót tovább, nem kell a segítségük.

Mindhiába.

- Az egyház törvényei értelmében nem szabad a kiátkozott gróftat átszállítani - szólt keserves lemondással a prépost és sírva tanácsolta a csatlósoknak, hogy vigyék a lovagot a pesti kórházba.

Néda feje Petermann Zsuzsánna vállán pihent s a kis hercegnőnek úgy vert a szíve, hogy Zsuzsánna is megrémült.

- Mi lesz a gróffal? - kérdezte hang nélkül, csak a szája mozgásával és szeme esengő tekintetével.

- Visszaviszik Pestre.

Egy jólelkű barát felkiáltott.

- Siessetek vitézek, ha meg akarjátok menteni gazdátokat.

A kövér Rolando azt rikoltozta:

- Siessetek, mert itt hal meg a gróf és megszenteltelenti a szigetet.

Az apácák sírtak, öreg főnöknőjük szájaszéle remegett és imádkozni akart, de még a Miatyánk sem jutott az eszébe. Ehelyett valahogy kicsúszott a száján:

- Ó, Erzsébet hercegnő, miért tetted ezt velünk? Néda mindebből csak annyit hallott, hogy László gróf a halálán van. Újra felsikoltott és őrvongó jajgatásban tört ki. Az apácák azt hitték, hogy szívgörcsöt kapott, vagy megszállotta az ördög.

- Szentelt vizet, szentelt vizet! - kiáltotta Brigitta soror, a növendékek felügyelője.

Szinte mindenki megfélemedezett a sebesült vitézről.

Az apácafőnöknő vasmarokkal fogta le a vonagló leányt. Odakiáltott a prépostnak, hogy mutassa feléje a szent ostyát és olajjal kenje meg a leány homlokát.

Néda maga is megrémült önmagától. Amint észrevette, hogy mindenki vele foglalkozik, hirtelen szemérmesen betakarta az arcát. Most minden fájdalom, szenvedése és szégyenérzete gyűlöletté változott és egyetlen felbőszítő gondolat köré tapadt: hogy az ifjú Wernher László is a volt fejedelemasszony, Erzsébet hercegnő áldozata. A hercegnő az oka, hogy most testi és lelki segítség nélkül kell itt elpusztulnia annak, akit ő - e pillanatban tisztán, világosan és kimondhatatlan elszántsággal vallotta meg magának, - mindenkinek felett és mindenkinek között a legjobban szeret.

Hirtelen kinyúlt, felmagasodott, szinte egy arasszal megnőtt, mintha a tizenötéves, szemérmes kisleányból égő lelkű, bosszúálló fúria nőtt volna ki és karját, amelyről visszahullott a kemény, durva, fehér köpeny, az ég felé tárta:

- Isten, Isten, ha van hatalmad az emberek fölött, verd meg és tipord el Erzsébetet, azt a gyalázatos bestiát, a viperát, azt a pogány szajhát, aki átkot és halált hozott az én jegyesemre.

Senki sem mert hozzányúlni a dühöngőhöz.

- Ő az én férjem... Erzsébet megölte az én uramat! Verje meg az Isten!... Erzsébet, Erzsébet...

A csatlósok csendesen, szomorúan és haragos szívvel indultak vissza a jenői rév felé, ahonnan jöttek.

Néda magasranyúlt karokkal, égfelé meredt szemmel, fehér arccal, mozdulatlanul állt, mint egy bálvány.

Egy fürgelábú fiatal révész a Duna befagyott, síma hátán futásnak eredt, hogy a dolgot hírül vigye a budai bírónak.

V.

- László úrfi meggyógyul, - jelentette ki ünnepélyesen Hieronymus mester, a pesti Johanniták kórházának tudós doktora. - Csalhatatlan jelek mutatják, hogy az ifjú grófnak mennybéli pártfogói hatalmasan közben jártak s a nehéz forróságokat a Dunába úzték, mikor a sebesültet a jenői révtől a Nyulak szigetéig és onnan vissza, átszállították.

- Vagy a Dunába úzték, - szólt közbe egy öreg ápoló lovag, aki hosszas kórházi szolgálata alatt némileg kitanulta a tudós orvosok mesterségét, - vagy pedig a budai hegyekbe kergették a lázakat kegyetlen óriások közé, hogy azoknak szaggassák szálas húsát, azoknak vegyék piros vérét.

- Lehet, - szólt elnézően a magister, - de az bizonyos, hogy amint László gróftot visszahozták a Nyulak szigetéről, a Duna vize rögtön fölengedett, megindult a jég és azóta emberfia nem tud átjönni a folyón.

- A kötés sem volt haszontalan, - bólingatta fejét az öreg magyar. - Magam csináltam borsó, bab, nyárfalevél, marhaszőre, rontófü és fügefalevél keverékéből.

- Amit másnap tömjénből és ó-hájból, fecskefészekből, füstös nádfarkából és hagymából kipárolt borogatással váltogattunk. Ez a magyar orvosság pogány egy dolog, de meg kell adni, hogy jó, - jegyezte meg az orvos, aki eközben a szent kereszt szögéből lehullott szemernyi darabbal, - amelyet arany ereklyetartóban őriztek - kétszer végigsimította a beteg halántékát.

Hieronymus mester a római egyetemen tanulta az orvosi mesterséget és tudománya éppen olyan nagy volt, mint jámborsága és türelmessége. Ő volt az egyetlen magister, aki a ráimádkozások, csillagászati kabalák, szentelések és tömjénfüstölések mellett a magyar orvosságokat is használta, hangoztatván, hogy végső veszedelemben nem árt, ha az ember mindent megpróbál, még az ördög praktikáit is.

A fiatal gróf már két hete feküdt a pesti Wernher-palotában, s apja ezalatt mindennap kétszer leereszkedett budai házából a gellérthegy-i révhez. Két hétig zajlott a jég s ekkor néhány elszánt kún legény jelentkezett, hogy átviszik a gróft a megáradt folyón. A csónak a Gellérthegy alján, boltok, lerakóhelyek és kocsmák övezte kikötőből nekivágott a folyónak, egyenesen fölfelé az ár ellenében. Jó darabot ment így a kavicsos, szakadékos, apró meleg erekteől

meg-megtépett vizivárosi partok mellett, egy pár rőfnyire haladva a folyó ágyában, a mészárosok és hentesek utcájáig. A legények itt ellökték magukat a parttól, Pest felé fordultak és kemény evezőcsapásokkal, mindig a jenői rév irányát tartva szem előtt, a csónak orrát a pesti partok felé irányították. Mire átértek a nagy vizen, amely ilyenkor, tavaszi áradáskor, mint a tenger, borította el az újbécsi földeket, a csónakot a víz árja sodorta a pesti Szűz Mária templomáig. Így kellett kifogni a hatalmas folyam sebes áradásán, egy óriási Z betűt írva le a piszkos, szürke, tajtékos vizen, amely fatörzseket, elszaggatott malmokat, hajók roncsait, vízbefúlt emberek hulláit sodorta ellenállhatatlan rohanásával lefelé. Nem csoda, hogy a kún legények gyakran szólogatták István vértanút, Szent Pétert és egyéb mennyei hatalmasságokat.

A pesti révnél Hentz gróf, a villicus fogadta a budai bírót, két esküdt, - Hyemo céhmester és Révész György, - társaságában, levett süveggel, a város nevében sót és kenyeret, egy köteg fáklyát, és néhány marék szárított magot nyujtva át Wernhernek a vendéglátás jelképekéül. A rév a Szűz Mária-templom előtt volt, amelyet, sírok, fakeresztek és kőoszlopok vettek körül. A templom párkányzatán fekete csókák gubbasztottak.

- Fekete követei a halálnak, - jegyezte meg Hentz gróf, a csókákra mutatva.

- Emberhúson laktak jól ezek, - felelt szomorúan a bíró. - Talán ezek is Ceglédről jönnek, mint a fiam.

- Ceglédről néhány nap múlva ideérhetnek a hadak is.

- Félek...

Ezalatt a templom háta mögé kerültek. Ez volt a búzapiac, a Szent György-napi vásárok színhelye, egy pocsolyás, göröngyös, homokos, szabálytalan tér, amelyet jobbról a váci püspök emeletes palotája, ezzel szemben a hosszú, alacsony, égettfalú városháza, keleten pedig a molnárok és hajósok céhének apróablakos, emeletes magtárai szegtek be. Itt nagy sürgés-forgás, lázas készülődéssel teli élet pezsgett. Kardokat és csákányokat élesítettek, íjjakat hegyeztek, megrozsdásodott páncélokot reszeltek, csöbröket, kannákat foldoztak, amikben majd szurkot, forró vizet, égő olajat visznek a falakra. Az egész város ott volt: a hajósok, molnárok, fuvarosok, fegyverkészítők, csizmadiák és szabók céhe, valamint a harangöntők, Olbrenth Henrik céhmestersége alatt. A nyilakat Kárász, a várnagy hordatta óriási halomba, a kardokat Pókai János osztott ki a timárok, vargák és szűcsök között. Longus Péter, a szálfanagyságú éjjeliőr bömbölt, hogy adjanak neki valami rengeteg dorongot, vagy hajóárbócot, hogy a steinbruchi kapu erkélyére álljon.

A városban elszánt arcú, káromkodó, vagy szótlantul és sötéten maguk elé néző embereket lehetett látni. Büszke és kemény magyarok, ravaszarcú és okoszemű németek, hosszúköpönyeges kúnok, akik csak most jöttek be a város körül elszórt, szellős sátorházaikból, - mind a háborúról beszélgettek, amely egyre közeledik és most már alig egynapi járásra lehet a várostól.

- No hiszen, addig még elbánhat velük a király, - vigasztalta magát néhány jóhiszemű magyar.

- Szó sincs arról, komám, - szólt Pousa, a sátorkészítő. - A királynak alig van már vitéze; ami volt, az lassankint vagy fogságba, vagy ispotályba, vagy a föld alá került. Nem láttátok a minap a budai bíró fiát? Ha már arra került a sor!...

A sötétsejtelmű német most megpillantotta a budai bírót, aki a bástyán kívülfekvő Wernherpalota felé sietett.

A pestiek hosszan utánanéztek a grófnak, akit itt is szerettek és megbecsültek. Pesten keveset hederítettek az egyházi átokra, amely nem nagyon fogott a bolgár, mohamedán és magyar

véркеveredésből származott, gazdag hajósokon. Nem hiába panaszkodott rájuk Lodomér érsek, hogy a jólét és gazdagság megzavarta lelküket és híján vannak a keresztényhez illő alázatosságnak. A pesti polgárok büszkén ütöttek Béla, István és László királyok kiváltságos leveleire és bőrzacskóikra, amikben arany- és ezüstforintok, frizachi márkák, bugyogós tallérok, görög és velencei pénzek bőven és gőgösen csörömpöltek.

Tíz katonát adtak a királynak a pesti teutonok és a kispesti szászok is, akik a Duna budai partján a Gellérthegy és a Várhegy között lévő tenyérnyi síkságon laktak, de a balparti villicus alá tartoztak. A teutonok egy része elmagyarosodott, valamint elmagyarosodtak a szaracénok is, csak a szászok és a sziléziai németek maradtak ősi nyelvüknél, aminek nagy hasznát vették búcsúk, vásárok és fuvarozások alkalmával.

A pesti kikötőben, amely a régi kasztrum helyén, a Porta Danubii alatt állott és amely nagyobb és szebb is volt a budainál, sőt a jeneinél is, mindig vesztegelt egy csomó hajó búzával, borral, sóval, gyapjúval és bőrrel.

Kicsinyke város volt a tulajdonképpeni Pest és főútja a búzapiactól a keleti kőéri kapuig vezető Szent Péter utca volt, amelyben Jakab kereskedő, Csóka szabómester és Puttonyos gazda házai domináltak a zselléreknyhók fölött, amelyekben szegény szeldenáriusok laktak. Az egyik házat a budai káptalan építtette; bére fejében évenként négy márkát fizet Carnifex János, akinek hússzéke a bolthajtásos kapu alatt van. Minthogy mindennap volt valamiféle piac és a révben szórványosan ugyan, de szakadatlanul jelentek meg új és új idegen hajók, a búzapiacon és a Szent Péter utcában néhány lacikonyhában és pincében állandóan víg élet járta. A város déli végpontján, a szentfalvai kapunál, a Domonkos-barátok klastroma körül néhány magas keskeny kőház, baljóslatúan sötét kapukkal, kurta kéményekkel és inkább egymás fölött, mint hosszában páros apró ablakával az izmaeliták régi gazdagságára emlékeztetett.

Ezek a szomorú, keménynézésű, barnabőrű legények csak mostanában keresztelkedtek ki. Apáik még mohamedánok voltak és Aleppóban, meg Jeruzsálemben jártak iskolába. Konstantinápolyban házuk volt, a levantei kereskedelmet jóideig ők közvetítették Magyarországon s csak a legutóbbi időben szorította le őket az olaszok, németek és zsidók versenye. Eleget panaszkodtak is emiatt és bírójuk sóhajtozva emlegette azokat a jó időket, amikor az izmaeliták voltak Pest bírái, céhmesterei, pénzverői, sőt ispánjai és kamaragrófjai.

- Hálásak voltunk ezért, uram, - szólt önérzetesen Sainbuk, a villicus, - bár mozlímok voltunk, de mindig a magyarok nyelvét beszéltük, úgy öltözködtünk mint ők, hadseregükben szolgáltunk és velük együtt hadakoztunk minden ellenségük ellen. Azok, akik közülünk fegyvert viseltek, leborotválták szakállukat, míg a többiek szép hosszú szakállt hordtak a próféta tiszteletére. Amióta kikeresztelkedtünk, - tette hozzá bánatos lemondással - az ördög sem vesz észre bennünket. Velencei, génuai és pizai kereskedők olcsóbban adják a keleti árukat, mint amennyibe nekünk kerül a pérai kikötőkben. Én nem tudom, hogyan van ez, lehet, hogy ez a próféta átka.

Éppen ilyen elégedetlenek voltak a Domonkos-rendi barátok is, akik nehezen szokták meg a pesti élet falusias egyszerűségét.

- Hej, Párizs, Lyon, Marseille, Antwerpen! - sóhajtoztak nem titkolt vágyakozással és sokat emlegették a szűk, köves, magas házaktól árnyékolt utcákat, a nyüzsgő piacokat, a hatalmas csarnoktemplomokat, amelyekben rejtelmes fényben ragyogott a szerzetesi élet szépsége. A pesti csend, a magyarok józan, rátartós, tempós közönyössége, a türelmes és egyhangú élet, a kedélyek merevsége, a barátok lekicsinylése, a világi papok önzése és gőgje nem volt az ő szívük szerint való.

Két temploma volt Pestnek és ezek környéke, - vasárnap lévén - tele volt emberekkel. A templomhoz ragasztott fabódében a pesti polgárok nagy bevásárlásokat tettek. Csóka szabómester páncélt vett tíz márkáért. Puttonyos gazda három nehezekért csizmát szerzett magának. A boltok előtt lovakat csereberéltek öt márkáért és erős és fiatal rabszolgákat kínáltak három márkáért. Ott ácsorogtak a hajósok, akiknek télen semmi dolguk. A molnárok, akik már eladták búzájukat, borukat, a leányok, akik párjukat keresik s a legények, akik a közelgő háborúról is megfélemlenek, ha az esti fonókákra és az éjszakai látogatásokra gondolnak. Mert éjszaka mindegyik fölűszik majd valamelyik leányos ház padlására, ahol valaki szívdobogva és szégyenkezve várja az udvarlást...

A templom előtt öreg csavargó áll pellengéren és kövel veri a mellét:

- Amit mondtam, azt hazudtam, gazember voltam.

És szájára üt a másik kezével. Az öreget rágalmazáson kapták és most állja ki a büntetést.

Wernher bíró észre sem veszi a sokadalmat és sebes lépésekkel halad a bécsi kapu felé, ahol a nagy bástya északi rondellája meredezik. Ott van az ő pesti palotája túl a bástyán, amely a bécsi kaputól kezdődőleg erős félkörben szegi be a várost és a Boldogasszony templomától egy kőhajtásnyira délre kanyarodik újra a Dunához. A Wernher-palota vonja meg a határt Ujbécs és Pest között és körülbelül közepén állott annak a fővenyes, mocsaras, iszapos területnek, amely a bástyafal és az ugyancsak félkör alakú második, külső nagy árok, a mesterségesen ásott Duna-csatorna között terült el. A palotát, amely egyemeletes tornyával kis várnak is beillett, sűrű bozót, árnyékos szilfák és magas palánk védte a legelésző barmok ellen, amelyeket a zombékos füre vertek ki a révészek.

Palotájába érve, Wernher egyenesen a betegszobába ment.

- László úrfi meggyógyul, - ismételte ünnepélyesen Hieronymus mester a budai bíró előtt, aki térdenállva simogatta a bekötött fejű fiút. A gróf szíve fölengedett és a szemén, amely jóságosan, majdnem mosolyogva nézte a beteget, két nagy, férfias könnycsepp jelent meg. Elgondolta, hogy ez a fiú a maga fiatal, drága életét odadobta egy durva német zsoldos kopjája elé... miért? Hogy apját a király letegye a bíróságról, hogy városát haddal támadja meg az érsek, hogy őt magát kiátkozzák az egyházból, hogy megtagadják tőle az isteni és emberi segítség balzsamát, hogy meggyanusítsák becsületében, jószándékaiban és józan eszében, hogy ezen az egész megbolondult világon csak abban az egyetlen egy dologban értsék meg egymást várurak, zsoldosok, egymásnak legdühösebb ellenfelei, király és pápa, hogy Wernhert, Budát és Pestet el kell pusztítani... miért?

Aztán Erzsébet jutott eszébe, aki mindent összedöntött, amit ő épített s most önmagába roskadva szerelmi gyűlölettől őrjöng... miért?

Az ellenség néhány nap alatt itt van, a fiút aligha lehet átszállítani Budára, ha még ezt is elveszti, akkor vége mindennek.

De azért alighogy távozott a betegszobából, azonnal lóra ült és alaposan szemügyre vette Hentz gróffal, a céhmesterekkel, a bástya kapitányával és a kapuk őrével együtt a város erősítéseit. Bejárta a város határát, az egész szigetet, amelyet balról a nagy Duna hullámai mosogattak, jobbról pedig a most még száraz csatorna kerített be. Ebben a félkaréjban, mint jó vastagbelű barackban a mag, úgy ült közepén a csöppnyi Pest, zömök vártornyaival és alacsony bástyájával.

Közben megegyeztek abban, hogy a várost védelmi állapotba helyezik s a környéken lakó magyarokat és kúnokat berendelték a falak mögé. A mogorva halászok, pákászok és vadászok magukkal hozták sátraikat és nemezházaikat s asszonyostul, gyerekestől, barmostól bevonultak a kapukon.

Az ő tisztük lett a falak őrzése. A legutóbb dúló tatárjárás még mindenikük élénk emlékezetében volt s az új veszedelemtől egy cseppet sem féltek. Ez a népség derekasan tudott verekedni, de jeles volt a lopásban, hazugságban és kicsapongásban is. A derék pesti polgárok gondosan eldugták leányaikat a pusztai legények előtt és az anyák azokkal ijesztgették kisdedeiket, ha nem akartak elaludni. A pesti legények ellenben örültek, mert a kún leányok szépek voltak és szemérmetlenek és erkölcsüket egy marék főtt kásaért, vagy egy kupa sörért vesztegették.

A bécsi kapu mellett jobbra-balra, ahol négy-öt sárból dagasztott házacská úgy tapadt a bástyához, mint madárfészek a templom párkánya alá, az ötvösök házai állottak. Közülök a legnagyobb Aurifaber György céhmester műhelye volt, amelynek szomszédságában az ezermester, lakatos, kovács, borbély és aranyműves, Foghtörő János szalmafedeles kunyhója düledezett. János kóbor, semmirekellő és iszákos garabonciás volt; keveset dolgozott, sokat beszélt, s a vásárokon énekelt. A céhből régen kivetették, de megtűrték a városban, sőt György mester a maga műhelyében is, mert tudós ember volt, a fájós fogakat füvekkel meggyógyította, vagy apró, magakészítette vésővel kifeszítette. Ilyenformán nagyon sok emberrel tett jót és a vénasszonyok titkos szövetsége örködött fölötte, hogy a hajaszála se görbüljön. Zarándoklásokon ő vitte a keresztet, ő intonálta a zsoltárokat, ő imádkozott a betegek, csecsemők, némák és otthonmaradottak nevében és ezért nem bánták, hogy éjjel, búcsúkon, a templomtéren háló zarándok asszonyokat megcsípkedte, a szerelmeseket lefülelte és megszarolta, a férfiakat meglopta és a szent amuletteket budai zsidóknál elzalogosította.

Aurifaber György céhmester ellenben hatalmas polgár volt és nagy művész a mesterségében. Ami keveset beszélt, azt lassan és méltóságteljesen mondta. Csontos, vörös arca csupa szőr volt, koponyája azonban síma, mint egy sárgás, eres elefántgolyó. Ma egy darabig a bástyán álldogált és nézte a hadi előkészületeket. Azután - megutálva a városba menekülő mezei parasztnépet - behúzódott műhelyébe és felháborodva dühöngött:

- Megint háború! Öt évvel ezelőtt minden aranyomat és drágaköveimet szétlopkodták ezek a gazemberek. Jobb volna felkötni magamat a gerendára.

És ügyet sem vetvén a sarokban gubbasztó Foghtörőre, szomorúan nézegette műhelyének apró-cseprő készségeit. Egymásután kezébe vette a már kész tárgyakat: kelyheket, címeres pecséteket, gyűrűket, nőknek való koronákat és abroncsokat, amiken liliumok, számacalevek és zománcos intarziák csillogtak. Azután az arany-, ezüst- és rézpléheket szedte rendbe, majd a nyersanyagokat, amelyek apró skatulyákban várták művészi rendeltetésüket. Nagy mennyiségben voltak ott kövek, aranyfestékek, gálickő, lenmagolaj, mastik, peceolaj, szén, rézsárga, kristály csontpor, cukorüveg, borkő. Szemeivel végigsimogatta szerszámaikat is: a rézedények, medencék, szomorlóvas, zománczó kemence, tégelyek, velencei üvegek, cserepek garmadáját, amikben nyírfa, szőlővessző és rozsszem égetett hamujával, érces és szederjes festékekkel színesíti, forrasztja, eteti, elvegyíti, övezi, edzi, gyúrja, hűti, temperálja a félig kész munkát. Még a mértékeket: a féllatot, fillérhelyet, egyforint súlyú sőt is végigmustrálta és keserveset káromkodott, mert arra gondolt, hogy milyen nehéz volt mindezt olasz, francia, arab, német kereskedőktől összevásárolni, erdőkből, mocsarokból kibányászni, szomszédoktól kiverekedni és milyen könnyű lesz mindezt felgyujtani az istentelen barbár hordának.

Foghtörő János ezalatt nagyokat krárogott összeaszalt, sorvadó melléből és szaporán pislogva sandított a haragoskedvű mesterre. Nem sok jót jövendölt magának az Aurifaber György boltozatos, csillogó homlokán gyülemelő viharfelhőkből.

E pillanatban István esküdt lépett a műhelybe és a bíró parancsát hozta.

- Fegyvereket kitisztogatni, kardokat élesíteni, csöbröket, kannákat előkészíteni, mindent a piacra hozni!

György ötvös éktelen dühre gerjedt.

- Mi vagyok én, hé? - ordított az esküdtre, aki hajóseMBER lévén, nem nagy becsülésben állott az aranyműves előtt.

- Mik vagyunk mi, István? - legénykedett a hatalmas céhmester mellett Foghtörő. - Kovácsok vagyunk mi, vagy csiszárok, vagy nyergesek, vagy szénégetők? Miért nem mondd mindjárt, hogy a lovakat is mi patkoljuk meg, te paraszt.

Foghtörő hihetetlen göggel nézett a hajósra, aki gazdag ember volt, esküdt volt, de mi volt Aurifaber György mesterhez képest!

- Mit gondolsz, te ostoba tinó, te hajóvontató barom, - folytatta - mit gondolsz, mire való Aurifaber György tudománya? Hogy lyukas csöbröket foldozzon és várfalakat rakjon, mint a rabszolgák?

István, mintha nem is hallotta volna a csavargó ezermester gorombaságait, nyugodtan és komolyan a céhmester szemébe nézett és csendesen figyelmeztette őt:

- Te az aranyművesek mestere vagy és kötelességed a város védelméről gondoskodni. Hívd össze a fiatal ötvösöket és ki a falakra!

- Ki bántja a várost? - kérdezte nagyot fújva az öreg, mint aki végre megtalálja a bűvös szót, amely lefegyverzi ellenfelét.

- Az ellenség - dörmögte az esküdt.

- A német?

- Nem.

- A cseh?

- Nem.

- A tatár? A lengyel, a litván, a szerb?

- Nem, nem, nem.

- Hát kicsoda, a keserves istenit?

- Tudom is én, - fakadt ki a hajós és maga is förtelmesen káromkodott. - Valaki bántja a várost, hát nekünk védeni kell! Mit tudok én egyebet?

Az ötvösnek tetszett, hogy a másik is haragszik. Az ő haragja kezdett alábbszállni, s ezt Foghtörő nyomban észrevette. A mester helyett ő válaszolt az esküdtnek.

- Hát bántják a várost. Az más. Csakhogy másképp kell ám beszélni, öcsém. Mert az ötvös nem molnár, sem nem hajós. Tudod-e, mit mondasz, amikor kimondod ezt a szót: ötvös?

- Bánom is én, - sóhajtott István, aki maga is tele volt méreggel és keserűséggel.

- Nahát tudd meg. Felsőleges császárok, királyok ötvös nélkül nincsenek, amaz nagy pecsétek, kik zsinóron függnék, ötvös által készíttetnek, kikkel donációk és armalisok igen erősíttetnek. Arany bárányokat és azokra láncokat csinálnak, amelyekkel a főurak ékesek; ezek mind csak az ötvösök műhelyében készülnek. Csak egy embert mutass, aki megházasodott, aki mátkájának, jövőendő társának, jegyben gyűrűt nem adott. Egyet sem mutathatsz, mert nem is találhatsz, bár bejárd az országot. Nők selyemhajára aranyabroncsokat, fehér mellére násfát, fülébe függőket, hószín nyakára ékeket, ujjaira gyűrűt vajjon ki készít, monstanciát ki épít az Úr Jézus testének, ha nem az Aurifaberek nemes és tudós céhe, ötvösök mestere? Értetted? Nahát! Ilyen ember az ötvös, aki ha akar, megy a háborúba, ha nem akar, füttyül az ispánokra,

comesekre, kapitányokra és rektorokra, mert, öcsém, az ötvös, az művész és a művészek semmi köze sincs a verekedéshez.

Így szitkozódott, dicsekedett és gúnyolódott a kicsapott mester és nevetve hallgatta őt az öreg Aurifaber, miközben egymásután előszedte kardjait, páncélját, buzogányát, csiszoló, élesítő, reszelő szerszámait s azokat egy talyigába dobálva, ráparancsolt Foghtörőre:

- Told ezt, fiam, a búzapiacra.

Aztán fejére tette bőrrel bevont fazéksisakját - jelül a hadi felkészültségnek - majd szép bronzbetétes, ezüstpitykéssel kihányt céhmesterpálcát véve jobbkezebe, nekiindult, hogy résztvegyen a haditanácsban.

- Mit dörmögsz, öcsém? - rivalt rá száraz, durva hangon István esküdtre, aki még mindig azon tűnődött, vajjon ki ellen kell védeni a várost!

- Hová mégy, mester? - kérdezte tágranyilt szemekkel Foghtörő.

Aurifaber György hátra sem nézett, csak mintha magának beszélne.

- Ha háború, akkor háború. Az ellenséget elkergetjük, jó zsákmányt ejtünk és folytatjuk dolgunkat ott, ahol elhagytuk. Hadd lássam csak, kit üssek le evvel a pálcikával?

És szeges acélbuzogányát, amelyet balkezeiben tartott - jó félmázsás szörnyeteget - az ujjai között gyorsan megpörgette.

Közben Pest összes harangjai haragosan kongtak-bongtak a tornyokban. Wernher parancsára most nyitották meg a jenői zsilipeket, hogy a város körül futó nagy árkot megduzzasszák. Uhlwing mérnök vezérlete alatt átszakították a gátat s az amúgy is megáradt Duna víztömegei bömbölve, zuhogva rohantak a csatornába. Pest városát minden oldalról tengernyi széles és mély víz vette körül.

VI.

A nyúlszigeti Franciskánus-zárda az apácák rendháza szomszédságában, a budai part mentén feküdt s a premontreiektől és a Domonkos-apácáktól erős kőfal és vagy harminc kannányi - háromszáz lábnyi - semleges zóna választotta el. Árnyas, fekete körtefák, barack- és szilva-gyümölcsös szegték be a Franciskánusok terjedelmes kertjét s ez a kert mindig tele volt áhítatos könyörgőkkel, vezeklőkkel és gyónókkal. A zárdában Miklós gvardián kormányozta a szerzetet, amely tizenkét felszentelt atyából állott s ezért a sziget népe tizenkét apostolnak hívta őket. Nem egy közülök előkelő tisztségre vitte, mint Simon testvér, a kánonjogi doktor, a királynő kancellárja.

Kézai Simon a végét járta. Tüdeje már egészen felmondta a szolgálatot. Mindig láza volt és sokat köhögött. Sem orvosság, sem ima, sem Szűz Margit kappája, - amelyet hosszú vezeklés után fájós melléhez érintettek - nem tudott rajta segíteni. Lelkileg is beteg volt szegény. Áhítatos szíve az egyházhoz húzta, hűséges magyar lelke a királyhoz. Szerelmes volt Erzsébet hercegnőbe, de irtózott annak vad és szenvedélyes életmódjától és rajongott jó uráért, a budai bíróért. Mint a szél a fáról lesodort száradó levelet, úgy sodorta, röpítette, rázta lelkét az érzések egymásra toluló áradata. Árva beteg teste, lelke elfáradt a mások szenvedélyeinek viharában és kedvét már hűséges cimborája, Giovanni lovag sem tudta felvidítani.

Simon mester elkérezkedett a hercegnőtől és visszavonult a Ferenciek nyúlszigeti zárdájába. Miklós gvardián visszaadta neki könyvmásolásra és krónikaírásra alkalmas, régi, világos toronyszobácskáját, ahol tovább írogatta rég megkezdett krónikáját.

A hódtavi csatáig készen volt az írásaival. Most új fejezetet kezdett, amelyben saját koráról akarta leírni naplóját, a szépen megvonalozott hártyalapokra. Kora reggeltől mindaddig írt, míg az esti szürkület le nem ereszkedett. Az iniciálékat piros festékkel és aranyfüsttel cifrázta, acélos és szederjes kék füzérekkel és halvány gyöngysorokkal szegte be a címlapokat.

Betegsége napról-napra nyomasztóbbá vált. Éjjel nem tudott a szíve oldalára feküdni, mert akkor nem volt lélegzete. Ha elaludt, kiverte az izzadság, ha ébren volt, majd megfojtotta a köhögés. Lázában sokszor eszméletlenül hevert a medvebőrön, amely a köpadlóra volt terítve pihenőhelyül. Éjjelente az ólomkarikás ablakon benézegetett a hold és a lázban fetrengő embert megszólította.

- Simon, Simon, mielőtt hozzám jössz a szép, fényes, tejszínű holdéletbe, írd meg naplódát úgy, mintha gyóntatóatyádnak tennél vallomást. Ne hallgass el semmit; sem jót, sem rosszat; sem valószínűt, sem hihetlent s ez a krónika legyen a te végrendeleted.

Simon mester eleinte félt a holdvilágtól s a kutyák vonítása borzasztó fájdalmat okozott a fülének. Szeretett volna aludni, de a hold kíváncsi, mosolygós, rábeszélő, kedélyes ábrázata - olyan volt, mint Miklós gvardián arca, dús lakoma után - folyton bekukucskált az ólomkarikákra és ingerelte, bátorította, rábeszélte és csalogatta a mestert. A nagy csendben sokszor egész tisztán hallotta:

- Simon, ülj le és írd.

Ilyenkor Simon, ellenállhatatlan kényszer karmai között, nagy kínnal és gyönyörűséggel feltápáskodott fekvőhelyéről és folytatta krónikáját. Leírta, hogy volt abban az időben egy bölcs és jó bírása Buda városának. Comes Wernherius... Leírta Erzsébet hercegnő szerelmét és gyűlöletét, nem tudván szegény krónikás, hogy a szerelem, vagy a gyűlölet okozott-e nagyobb fájdalmat az ő kétfeléhajló, összekuszált, megvérzett szívének.

Napok teltek el és Simon írt... írta Wernher és Erzsébet tragédiáját lázas sietséggel, mint aki fél, hogy nem tudja befejezni.

...Erzsébet hercegnő Wernher gróf foglya volt - írta - mialatt levelekben és követek által vívta háborúját Buda az érsekkel és a félrevezetett király tévedéseivel. De micsoda fogság volt az! A hercegnő soha szabadabban és vakmerőbben nem élt, mint óbudai börtönében. Soha annyit nem vétkezett Wernher szerelme és a maga asszonyi méltósága ellen. Lubickolt a kéjben, mint a kacska a Dunaág szennyes áradásaiban. Papok és főurak, aggastyánok és ifjú apródok járták a palácium homályos mélyét és a hercegnő nem tudott jóllakni eszeveszett mulatozásaival.

Wernher szomorúan hallotta a hercegnő gyalázatát. És sokszor lehetett látni a bírót éjjel, csillagtalan, komor sötétben, amint hosszú lépésekkel méregeti a bástyát és Óbuda felé néz, ahol most aranykalitkában egy cifra madár csattogtatja szárnyait. Addig tartott a fogság, amíg az érsek meg nem indította Buda ellen a háborút. Most már nem veszedelmes a hercegnő - jelentette ki a bíró és Erzsébetet szabadjára eresztette. Ó, miért nem tette előbb! A hercegnő ebben a pillanatban eldobta cifra ruháit, elüzte szeretőit, földhöz vágta szépítőszereit és levetette duhaj, csókolódzó kedvét. A hercegnőre többé nem lehetett ráismerni. Komoly lett és durva fehér gyapjúruhát öltött, mint a gyászoló özvegyasszonyok. Ritkán szólt és sírástól megcsúfított szeméit gondolkodva és alázatosan a földre szegezte. - Most már nem veszedelmes a bíró - sutogta megszegyenülve és sokszor kérdezte tőlem, van-e bocsánat az égből és földön az ő bűneire...

Simon mester szépen kifestette az Erzsébet nevet, valahányszor leírta. Szerette ezt az asszonyt és hosszú védőbeszédeket írt, - mint Herodotos vagy Titus Livius - a krónika nagy vádlottja számára.

...Erzsébet hercegnő a világ legjobb asszonya lett volna, ha más időkbe, vagy más helyre jut. Eszes, szép, nagylelkű és emelkedett szellemű emberek között, - Wernher oldalán, mint egyszerű feleség - ő, Erzsébet a római matrónák egyenes utódja lett volna. De jaj, az ő élete zabolátlan szabadság, korlátlan uralkodás, őrjítő mámor, a királyi udvar mérgező és érzékiségben fuldokló légköre, a vad ellentmondások és a feléje irányuló dühödt férfivágyak központjában úgy lobogott, mint egy viaszfáklya, amely végül elemészti magát és kormot és füstöt és gyilkoló kénes szagot hagy maga után. Tulajdonképpen nem is volt bűnös, mert senki sem bűnös, aki őszintén és meggyőződéssel vétkezik - ezt Szent Ágoston és Aquinói Tamás is így vallja - és Wernher talán csakugyan elhibázta, amikor a hercegnőre rá akarta kényszeríteni a maga szürke, rideg, márványkemény terveit. Ha ő megmaradhat Wernher oldalán, egy nagy és kizárólagos szent szerelem bástyája mögött... de Istenem, mit is tett ez az asszony, hogy ilyen keservesen kellett bűnhődnie?

Így védte Simon mester a hercegnőt és hosszasan, szinte fűrődve a részletek tragikus érzelmességében, leírta azt a jelenetet, amelyben a hercegnő és a bíró újból találkoztak.

...A hercegnő ama naptól kezdve fehér volt, mint vastag szőrcsuhája, amely természetét eltakarta. Lassan, imbolyogva járt és dehogy mondta volna valaki, hogy egykor - rugalmas és buja délcegségével - már a járása is elszédítette a férfiakat, még mielőtt arcát látták, vagy szavát hallották volna. Vonszolta magát, mint egy beteg, fehér kócsag és elballagott a bíró budai házába. Megállt a gróf előtt és nézte, nézte és olyan volt, mint egy nyitottszemű, vak és élettelen szobor. A bíró eléje ment. Nézték egymást és hallgattak. Wernher fehér szájaszéle reszketett s a tekintete Erzsébetéről lassan lecsúszott... maga elé... a padló márványkockáira. Így álltak egymással szemben sokáig. A terem nyitott ablakán behallatszott a polgárok sürgése-forgása, a hadikészülődés embertelen, durva zaja.

Kézai Simon fáradtan ejtette ki kezéből a nádat. Visszafeküdt a medvebőrre és lehúnyta szemét, hogy vissza tudja álmodni a jelenetet... Wernher megfogta a hercegnő kezét és maga mellé ültette a kandalló elé. Simogatta az arcát, a vállát, a kezét és átkarolta az asszony durva csuhába rejtőzködött testét. Mint beteg gyermeket, úgy dédelgette, de egyetlen szó sem jött ki az ajkán. Mit is beszélhetek volna?... Én álltam, álltam, álltam a palácium ajtajában és le-szorítottam a szívemet. Félttem, hogy elájulok. A hercegnő fölkel, lassan kiment a teremből, lebotorkált a lépcsőn és visszament a királyi várba, ahol a közelgő ostrom elől meghúzódott.

Így végződött Kézai Simon krónikája.

A János-lovagok négytornyú várában, a donjon földszinti fülkéjében, - mint Giovanni mesélte egyszer - a barátok fehér márványszobrot rejtegettek: Phryné vagy Aspazia hasonmását. A földből kiásott bálvány, bujaszépségű ifjú nő, egyik kezével keblét kínálta, a másikkal ágyékát takarta el. Boros lakomák után ide lopóztak a Johanniták, akik később a szigeten nevelkedő gyermekeányoknak is megmutatták a bálványt és cukrozott bortól részegen rávették a fiatal szüzeket, hogy hasonlítsák össze meztelen testüket az utcai Vénusz kőtagjaival. Nédát nem merték beleavatni a Vénusz-éjszakák titkaiba és ő tiszta és szeplőtelen maradt, mint a lilium, amelyet szent áldozáskor a kezében tartott.

A boldogtalan kis hercegnő azonban, mióta László grófot vérbenfagyva látta, borzasztó betegségben szenvedett. Éjjelenként kiszökött a dormitóriumból s a márciusi nedves hidegben kibontott hajjal, meztelen kebelével föl és alá szaladgált a parton a János-vitézek vára körül és tágranyílt szemmel bámult át az újbécsi határban lévő Wernher-palota felé. Lászlóról semmit

sem hallott és tébolyult fantáziája irtózatossá képeket rajzolt meg a fiatal vitéz szenvedéseit és halálát. Szent Lőrinc és Szent Margit neveit kiáltotta és megfenyegette őket, hogy az ördögöt hívja segítségül, ha nem segítenek az ő szerelmes lovagján.

A szigeten többen látták öt éjjeli csavargásai alatt. A Domonkos-barátok titokban megfüstölték és keresztet vetettek feléje. Szent Klára és Szent Benigna tiszteletére sok gyertyát elégettek és egy reggel, mikor nehéz álomban feküdt, Szűz Margit királyleány skapuláréjával megáldották a leánykát. A folyosón keresztbe tett gyertyát helyeztek el éjjel, hogy Néda abban megbotolva, visszatérjen ágyacskájába. Étélébe szentelt vizet keverték, hogy az áldás belülről árássa el ördögötől megszállott kis testét. Hiába. Néda mindig betegesebb és féltékenyebb lett. Sokszor sírt és üvöltött, aztán hirtelen térdrogyott és kérte az Istent, hogy vegye el az ő egészségét és adja azt a szőke lovagnak.

- Atyám, ha igazán mindenható vagy, végy ki engem az élők sorából, vedd ki testemből a lelket és tedd a szőke lovag bordái közé.

Így imádkozott Néda az Istenhez, mígnem egyszer meghallotta valakitől, hogy a lovagok néha a Johannita-vár egy fülkéjébe lopóznak mezítelen bálványasszony bámulására. Ettől fogva a szerelem pogány istennőjéhez imádkozott. Vénuszt hívta segítségül olyan keserves zokogással, hogy a nénék és szerzetesatyák szíve megindult. Mindenki sírt, amikor a kis Nédát meg rázta a sátán és gyötörni kezdte. De nem mertek hozzányúlni és hagyták a maga útján, mert attól tartottak, hogyha valaki megfogja, menten összeesik és meghal.

Egy éjszaka, amikor, mint valami nádi nimfa, Néda hercegnő a sziget partján, a zombékok közt meglapulva várta az éji felhők szétesését és a hold kiragyogását, részeg János-vitézek bevonszolták őt a mezítelen bálvány fülkéjébe.

Másnap egy öreg terciárius barát - söprögetés közben - a nyitvafelejtett fülkében, a kőbálvány fehér lábai előtt rátalált a kis hercegnő megcsónkított, vérrel borított holttestére.

A márciusi esős, ködös, szeles idő végzetes hatalommal feküdt Kézai Simon beteg mellére. A krónikás arca beesett, szép barna szakállja megnőtt, összekúszalódott, kék szemének fénye megtört, a szája hol fehér, hol meg lilaszínű volt.

- Sorvadás ez, fiam, lassú sorvadás, - jelentette ki neki Miklós gvardián, aki jólelkű kövér ember volt, de nem értett a betegek vigasztalásához.

Simon mester görcsösen zokogott. Nagyon sajnálta itthagyni ezt a szép szigetet, amelynek hepe-hupás partjain, hasonfekve annyit hallgatta a locsogó hullámokat. Érezte, hogy ez a nagy ragaszkodás a siralomvölgyéhez nem keresztény és nem szerzetesi erény, de nem tehetett róla. Szerette volna látni pajtásának, Giovanni lovagnak őszülő koponyáját és az ő hamis mosolygású szemébe szeretett volna tekinteni barátilag. És jó lett volna hallani Wernher bíró érces, de jóságos hangját és Istenem, tíz évnél tovább égne a purgatórium tüzében, ha megcsókolhatná a hercegnő kezét...

- Hiszen csak most kezdenék élni - sóvárgott a krónikás. - Most tudnám megbecsülni a tavaszi füvek illatát, a nap aranyos, meleg sugarait és a vizek hűsítő záporát. Ó Istenem, ha én még egyszer a vártorony alján, kökénybokrok tövébe heveredve leshetném, hogyan jönnek hazafelé a fecskemadarak!

Később türelmetlenné és haragossá lett. Nem írt, nem sétált, alig evett valamit, sokat imádkozott és sokat káromkodott. Társai megunták és magára hagyták.

Éjjelente tölgyfapadon laikus fráter feküdt vele a cellájában. Miklós gvardián rendelte így, hogy az utolsó órákon legyen, aki összehívja a rendtagokat és lefogja a haldokló szemeit. Ezt a szegény frátert folyton gyötörte a beteg.

- Mit tudsz Néda hercegnőről, öreg? - kiáltott többször a terciáriusra, aki egyszerű gyapjúszövő léteire hűségesen elmondta a boldogtalan leányka tragédiáját. Máskor azt követelte az öregtől, hogy vezesse a Johanniták tornyába, Vénusz szobra elé. Az öreg takács majdnem sírva fakadt.

- Már nagyon odáig van a szegény - gondolta - és halkán imádkozott.

Harmadnap Simon magához kérte a gvardiánt s a tizenkét apostolt.

- Felolvasom a végrendeletemet - mondta nekik szomorú ünnepélyességgel.

De nem tudta felolvasni. Csak átnyujtotta a hártyalapokat, amikre Erzsébet történetét rajzolgatta le.

A gvardián meggyóntatta szerzetestársait, akik az írást elolvasták és a lapokat a refektórium kőpadozatán kis máglyán elégette.

Simon egy hétig élte a krízis szenvedéseit. Állapota azután egyszerre hirtelen megjavult. Mintha erőre kapott volna, botra támaszkodva sétált a bolthajtásos folyosón és kidugva fejét az ablakon, hosszan és gyönyörűséggel nézte Buda várfalainak csipkés oromzatát. Az égen nyájias báránypellegek bandukoltak nyugat felé. Gyenge keleti szél fúj, alföldről áramló meleg levegő olvasztotta a budai hegyekben összetorlódott hófúvásokat.

Azután Pestre nézett és csodálkozva látta, hogy a kőfalakat, - amelyeken belül templomok, őrtornyok, magastetejű keskeny házak emelkedtek ki, mint csendesen legelésző nyájból szürkeködmönös bojtárok - tengernyi víz öleli körül.

- Ellenséget várnak Pesten - magyarázta alázatosan ápolója, a takács. - Azért árasztották el a nagy árkot.

A kertből német munkások dala hangzott fel.

*Üdvözlégymájusi regg,
Ujjongva köszöntelek,
Pazarul ontsd kincseid,
Zúzd szét a tél bilincseit.*

*Soká volt itt télapó,
Erdőn, mezőn ült a hó,
Áldást csak akkor hozott,
Mikor innen távozott.*

*Vígan pengjen a kasza,
Zengjen a madár dala,
Én - míg kipereg a szem, -
Édes szavuk ellesem.*

Simon mester szeme elborult, háta megborzongott, visszacsoszogott a szobájába és lefeküdt. Semmi fájdalmat nem érzett, de nem bírta a testét.

Összehívták a testvéreket. A gvardián meggyóntatta a haldoklót, nyelvére tette az Úr testét és homlokát megkenté illatos szentelt olajjal.

Kézai mosolygott és megáldotta testvéreit. Sokan zokogtak, mások a haldoklók imádságát mormolták. Azután gyertyát gyújtottak és körülállották a krónikás ágyát.

Simon úgy érezte, hogy a tüdeje megnőtt, kitágult és dúsan, könnyen, tisztán ömlik bele a levegő. Egyszerre egész világosan látta, hogy cellája fala, szemközt az ágyával, mint egy átlátszó selyemfüggöny, széttolódik és köddé foszlik. És azon túl messze barlangot látott, amelynek mélyén fehér márványasszony állt, aki egészen mezítelen volt és egyik kezét az ágyéka elé tartotta, a másikkal mellét fogta, mintha kínálná. A fehér bálvány arca olyan volt, mint Erzsébet hercegnőé.

A szerzetesek mély, zokogó hangon halotti zsoltárt énekeltek.

*Te visszatéríted a halandót a porba
És azt mondod:
Térjetek vissza embernek fiai!
Mert ezer esztendő annyi előtted,
Mint a tegnapi nap, amely elmúlt
És mint egy őrzárasi idő éjjel.
Reggel virágzik és sarjad
És estvére elhallgat és megszárad.
Bizony megemésztetiünk
A te haragod által.
És a te búsulásod miatt
Megőröltetünk.
Térj vissza, uram!
Meddig késel?...
És könyörülj a te szolgádon.*

A kis cellában erősen és magasztosan bűgött az ének, a gyertyák meglobogtak a térdeplő barátok kezében. Simon mester pedig, mellén a feszület, ujjai között égő gyertya, merően bámult a szoba falára és tekintetével csendesesen simogatta Erzsébet hercegnő fehér márványalakját. De Erzsébet meztelenségében már nem volt semmi bűnös s mosolygása olyan volt, mint a Madonnáé. Simon az égi birodalom tornácában érezte magát.

VII.

Április végén az érsek pápai áldással, teljes búcsúval, keresztes zászlókkal Budavára ellen küldötte sváb zsoldosait.

Jó, hogy a pestiek már előbb védelmi állapotba helyezték városukat. A Cegléd felől fenyegető támadás ugyan elmaradt, de most jó hasznát látták felkészültségüknek s minden erejüket a budaiak megsegítésére fordíthatták. A Dunán jöttek-mentek a csónakok, amelyek fegyvereket, lisztet és húst szállítottak.

Uhlwing építőmester nagyszerű terveket eszelt ki a védelemre. A várfal mentében köröskörül négy rőf távolságban kívülről ponyvából, ökörbőrből, zsákokból és sárból hamis falat vont, hogy az ellenség faltörő kosai, gépei, pattantyúi ezeket pusztítsák a valódiak helyett. A királyi palotát, a templomok tetőit, Wernher gróf házát s a nagyobb épületeket vizes ökörbőrrel terítették le, hogy a tűz ne fogja. Íjjat, követ és tüzet dobáló gépeket sokat helyeztek el a vár nyugati részén, ahol az általános támadást várták. Nagy rőzsekévéket kötöztek össze, hogy azokat majd meggyújtva, kötélén az ellenségre bocsássák. A nyugati lejtőn minden fát, bokrot kivágtak s a hegyoldalt síkossá tették, hogy támaszpontja ne legyen az ellenségnek.

A várból csak egyetlen úton, a vízi kapun keresztül volt szabad a Dunával közlekedni. Ott hordták fel a vizet, amelyet fenn a hegyen mély ciszternákban gyűjtöttek össze.

Pest városa hűségese és odaadóan segítette Budát a nehéz napokban. Az eledelet és hadiszert bőségesen ontotta a gazdag balparti szomszéd s a pesti ötvösök, fegyvergyártók, nyilvas-készítők, íjjások, szíjgyártók éjjel-nappal dolgoztak, hogy a budaiak ki ne fogyjanak a hadiszertből. Az érsek és a váci püspök emiatt kiközösítéssel fenyegették a pestieket, de azok rájuk sem hederítettek.

- Az Isten nagyobb úr, mint az érsek - mondták - s mi az Isten nevére fogadtuk meg, hogy nem hagyjuk el szövetségünket.

- Mi kezét adtuk a szövetségre - felelték a pesti magyarok, - s amire magyar emberek a kezüket adták, az szent.

A budai vízi kapunál többszörös őrzőjárat vigyázott és pőrére vetkőztetett mindenkit, akire kémkedés gyanúja eshetett. Idegennek sehogysem lehetett bejutni, várbeli, pesti, kreenfeldi, vagy vízivárosi ember is nagy testi-lelki tortúrán ment keresztül, míg beengedték a falak közé.

Egy reggel, amikor éppen pesti ökröket hajtottak fel a meredek vízivárosi úton, az egyik ökörhajcsár bicegő alakján megakadt az öreg Kopasz toronyőr szeme.

- Hé, atyafi! - kiáltott - nekem nagyon gyanus a te pofád. Ökörhajcsár nem szokta ilyen finoman kihegyezni a szakállát.

A vén harcos jól sejtett. Giovanni Benvenuto lovas volt a sánta hajcsár, Wernher bíró kémje, aki László király udvarából jött s közben kissé informálódott az ostromló sereg állásáról.

Giovanni a bíró előtt így adta elő a helyzetet.

- Június 18-án Csanádon hagytam a királyt. Az ügyek rosszul állanak. Igaz, hogy Pest egyelőre megszabadult a nyomás alól, de ki tudja, mikor vívják a döntő ütközetet s ha az érseki horda előzőnli a Duna mentét, akkor jaj mind a két város lakóinak. A király most Békés felé húzódik. Úgy tudom, hogy a Kőrös mellett Szarvashalomnál lesz az új főhadiszállás.

- Milyen a király kedve?

- Nagyszerűen bizakodó. Szentül hisz a győzelemben. Folyton iszik.

- És te mit gondolsz?

- Én nem gondolok semmit, de a király azt izeni, hogy küldj pénzt. Most kötött szerződést Henrik boroszlói herceggel. Ki akarja Szabadítani sógorát, Zaviszt, a cseh király fogságából, hogy Erzsébetnek kedveskedjék.

- Szegény király.

- Szegény ország - válaszolta Giovanni. - Ami pedig minket illet, hát a vár körülvétele teljes. A svábok szekérvára rongyos és ostobán hevenyészett dolog, de a gépeik pompásak. Az osztrák gépmesterek ördögös fickók s ha egyszer nekivetik masináikat Budának, akkor, gróf úr, ugyancsak kemény dolgunk lesz.

- Majd meglátjuk - felelt csendesen a bíró.

- No persze, félelemre semmi ok. A gépek ellen gépeket állítunk s tűzzel, szurokkal, lángoló olajjal bánni mi is tudunk egy kicsit. Csak mondom.

- Az ellenség?

- Töméntelen. Nehéz lovasok, kopjások, páncélosok, mintegy háromezren. De a többi, az szedett-vedett szemét. Rakásra öljük őket, mint a férgemet. Csak egytől félek.

- A kiéheztetéstől?

- Attól is, meg hogy a környéket fogják dúlni. Azt hallottam, hogy a budai hegyekben szőlőt, gyümölcsöt az idén ők akarnak szüretelni.

Wernher bíró elgondolkozott. Vajjon mi lesz a Kisasszony-napi vásárral? Félt, hogy a város gazdagságának, a polgárság jókedvének, öntudatának, büszkeségének és európai hírnevének ez a legfőbb forrása veszélyben forog.

...A kínos várakozás, a kölcsönös figyelés s a kifárasztás taktikájának ernyesztő hetei következtek. A lovas harcosok, akik pesti, óbudai, felhévízi, jenei, újbécsi, szentfalvai, sassadi, nyéki lovagokkal egész hadsereggé szaporodtak, keservesen állták a tétlenséget.

- Szégyen és gyávaság vastag várfalak mögé bújni páncélos lovagoknak - mondogatták hencegve s majdnem zendülés tört ki a bíró taktikája miatt.

Wernher gróf rendületlen maradt.

A várban ember ember hátán szorongott. A rendes polgári élet megszakadt, az emberek folyton az ellenséget lesték, amelynek hosszan elnyúló szekértábora, az éjjeli tüzek, a jelzőkürtök fel-felharsanó hangja állandóan izgatták a várbelieket.

A zsidók félénken húzódtak meg az utcájukban, titkos gyűléseket tartottak s alig mertek mutatkozni, mert féltek, hogy árulással gyanúsítják őket. A vár védelmében - lovagokkal és polgárokkal együtt - részt nem vehettek, de a védelem anyagi szervezésében kénytelen-kelletlen ők vették ki az oroszlánrészt. Juda ben Adret titkon járt Wernher bíróhoz, aki most is szeretettel és becsüléssel kezelte a zsidóságot. Intette őket, hogy igyekezzenek senkinek sem útjában állni, mert amikor a kedélyek izgatottak, a hetyke gyávaság az ellenség helyett, a védtelen, de neki ellenszenves elemeken tölti ki bosszúját. A Zsidó-utca apró faházai ennél-fogva zárva maradtak és a sötét kis kapuk reggelente nem öntötték a gyerekrajt az utcára.

- Isten a tudója, hogy milyen kicsinyre tud a zsidó összezsugorodni, ha fél valamitől - mondotta bosszúsan Giovanni, aki fel és alá ténfergett a Zsidó-utcában és nem találta régi barátait.

Rothenburgi Salamon, aki a háború kitörése óta embergyűlölő és reszketős lett és folyton az eljövendő Messiást emlegette, egy nap azt ujságolta, hogy neki látomása volt. Álmában megjelent a próféta s ujját a szájára téve, hosszan bólogatott a fejével.

- Tartsd titokban, de vedd tudomásul. Az idők teljessége elérkezett.

A jövendölés nagyon érzékeny oldalán találta a zsidóságot. A háborús izgalom úgy is fölötte felcsigázta bennük a Messiás után való vágyat. Ezt ugyan erősen titkolták, egyrészt vallásos áhítatból, a talmud és a titkos kabalák iránt való tiszteletből, de másrészt abból a félelemből, hogy felingerlik maguk ellen a polgárságot és a várvédő katonaságot. Az öregek emlékeztek még apáik elbeszéléseire, hogy 1216-ban is rettenetes volt emiatt Izrael fiainak megalázása. Akkor a híres és mindenekfelett okos Majmuni jósolta meg az exilium végét. Akkor sem tudták titokban tartani az édes sejtelmet, a rózsás reménykedést, a titkos próféciát. Az ezerfejű és ezerszájú, élénk és közlékeny nép sohasem tudta titokban tartani azt, amire a napnak minden órájában az extázis szent hevületével gondolt s a messiásvárást az egész világ előtt kudarc, majd borzasztó zsidóüldözés követte.

Nem csoda, hogy most sokszorosan reszkettek az 1216-iki események megismétlődésétől s bár reményük és vágyódásuk éjjel-nappal a nagy megváltás felé irányult, iszonyú erőlködéssel titkolták a Messiás eljövételét.

Volt bajuk amúgyis elég. Mindjobban elterjedt köztük az a hír, hogy először a zsidókat fogják éheztetni, ha az ostrom sokáig tartana. Ettől való félelmükben minden élelmiszert összehordtak és elástak. A padló alatt vermeteket vájtak, azt kibélelték és odarejtették búzájukat, lisztjüket, magvaikat.

- Bolondok vagytok - szólt Hekkul zsidó, akinek semmije sem lévén, adta a bizakodót és önzetlent. - Ha a keresztények éheznek, a szájakokból veszik ki a mindennapi kenyeret. Mi hasznok van akkor abból, ha lábotok alatt liszt rothad és kenyér penészedik?

A lehangoltság és izgalom nőttön nőtt a zsidók fertályában.

Giovanni a szombati kapu előtt egy nagy kőköckán üldögélt és a budai hegyeket bámulta.

- Milyen szépek a hegyek a hátukra épített kis majorházakkal. A cseresznyefa még virágzik, de lassan leperegnek már a virágok apró rózsaszínű szirmai, amelyek különválasztva olyanok, mint fehér női ujjakon a körmöcskék. Szép ez az élet.

Giovanni Bolognára, Firenzére, Pizára és Velencére gondolt. Mindazok a városok eszébe jutottak, amelyekben valaha megfordult, mint diák, mint harcos, mint jegyző, vagy követ. Megállapította, hogy mindenütt boldog volt s ha újra kellene kezdeni az életét, egy betűnyit sem változtatna rajta. A könyv szóról-szóra úgy maradna, még a keretet is éppen úgy cifrázná.

Persze, a nagyvárosi élet, az más! A nagy, öblös, vasrácsos ablakok alatt álldogálni s várni az adott jelre, amikor be lehet surranni a kapun, - ez persze csak nagy, népes, zsibongó életű városban lehetséges. Ott van csak aratása éjjel a szerelemnek. De a bástyák mellett tengerészek és katonák vitatkozásait, messziről jött kereskedők élményeit, kósza muzsikások dalát hallgatni, - ez sem utolsó dolog a világon. Utazgatni lovon, szekéren, gyalog, országúti kocsmákban, vagy apácakolostorokban megszállani, jó rajnai, vagy bordói boroskát szürcsölgetni, vendéglátó szent nővérekkel éjjel titkos találkozóra surranni, egy éjszakán egy apácaregényt lejátszani, aztán odébbállni, füves, ruganyos mezei úton, szelíd lovon poroszkálni, - hej, de szép az élet, míg derekunk fiatal és erőnk versenyt tud futni képzeletünkkel.

Giovanni szája félrehúzódott és mosolygott az emlékek gyönyörűségétől.

De faluhelyen, szőlőhegyeken, olajligetekben sem rossz a pacsirta énekét hallgatni, pásztorok meséire figyelni és vízhordó leányokkal enyelegni! Az bizonyos, hogy hideg forrásból meríteni, sekély és melegvízű pataokban megfürdeni, friss sarjában elszundikálni: isteni gyönyörűség s ezért nagyon irigyelte az antik élet szatírjait és kóbor isteneit. Valamint hogy irigyelte az olasz és francia parasztot is, aki a tenger mellett kereskedik s ha gondol egyet, csinos és erős hajót épít, kölcsönt vesz gazdag szomszédjától, sorra járja a Földközi-tenger kikötőit, eladja olaját, datolyáját, narancsát és borát, szép haszonra tesz szert, kifizeti adósságát és házat épít a sziklás tengerparton.

Giovanni észrevette, hogy a meredek hegyoldalon, ahol jámbor tehének nézegettek nagy csodálkozó gyermekszemükkel szerteszét, fiatal szerelmes pár ölelkezik. Agyába tolult a vér, szíve élénkebben vert és lélegzetvisszafojtva nézte a szerelem játékait.

- Vén számár vagyok, - gondolta - de mindig felizgat, ha lányra és csókra gondolok. Hiába, ez a legszebb dolog és ez az egy van a világon, amit az Isten jól kigondolt és okosan végrehajtott. Különösen az asszonyokat irigylem, akik sohasem laknak jól a szerelemmel s bizony Isten, szeretnék egy-két napra asszonnyá lenni és boldoggá tenni annyi férfit, amennyit csak lehet.

A sánta lovag őszinte áhítattal fordította szemét az ég felé.

- Hálát adok neked Istenem, hogy annyi alkalmat adott a szeretkezésre. Hálát adok neked és kérlek, áldd meg azokat a nőket, akik engem valaha boldogítottak. Voltak ezek közt ügyetlen kis gyermekek, számító vén banyák, erkölcstelen szemétnépség volt a legtöbb, de azért valamennyinek meg tudnám csókolni a kezét és szeretném őket olvasztott gyöngybe, rózsavízbe és harmatcseppbe fürösztetni. Ó, Istenem, milyen szép volt, amikor egy-egy fiatal leányka megmutatta fehér mellét, amelynek közepén úgy virul egy rózsás eperszemecske, mint kis csókra csucsorított száj.

E pillanatban Judit, a kún ápolóleány jutott eszébe. Hirtelen elkomolyodott.

- Csak ostoba, féltékeny és követelőző nők ne volnának a világon.

...A sánta lovag a király sátorából jött, néhányszor nagyokat futott üldöző kémek elől, egy-egy alvó előrsnek el is metszette a nyakát, farkaskutya támadására fára mászott, lidércfények között vacogott a foga és szaporán emlegette védőszentjeit, ha korgott a hasa és nem talált emberlakta sátorra; ezer baj, fáradság és veszedelem között lopózkodt vissza a várba, ostromhoz készülődő, gyűrűbe sorakozó ellenségen keresztül... mégis, ha jól meggondolta, ez az egész ügy inkább untatta, mint érdekelte. Most, hogy egy kicsit megpihent, nem a háborún, hanem a lányokon járatta az esztét.

Valaki megütötte az álmodozó lovag vállát. Wernher volt, a bíró.

- Jó, hogy jössz, nagyuram, - nevetett a lovag - éppen azon gondolkodom: milyen derék dolog, hogy élve kerültem haza s nem bánám, ha így átsütkérezhetném tovább is a háborút. Ámbár nem tudom bizonyosan, hogy miért is haragszunk annyira az ellenségre.

A bíró szomorúan felelt:

- Giovanni fiam, a haza a mi anyánk, s ha a te anyádat bántják, nemde kardot rántasz érte?

- Hát az érseknek nem anyja a haza? Hát Németújvári Ivánnak nem anyja?

- Egyik fiú néha a másik fiú ellen védi meg az anyját.

- Hát a királynak nem anyja? - kérdezte csillogó szemekkel az invalidus, aki arra gondolt, hogy László tatárokat, kúnokat hívott hazája ellen és pogányokkal irtatta ki a magyar ispánságokat.

Wernher nem szólt, messze nézett, tekintete az ostromló sereg mozdulatlan gyűrűjén kalandozott. Giovanni nagyot ütött a homlokára.

- Tudom, hogy egyszer megjön az emberek esze és eldobálják fegyvereiket s szerszámokat, meg lantot vesznek a kezükbe.

- Isten ments, - szólt bosszúsan a bíró - hogy az egész emberiségből joglár és énekes rima válják. A harcok tüzeiben nemesedik az emberiség.

- Csakugyan nemes dolog egymás belét kidönteni és éji kutyákkal nyilatni fel a bölcs ember agyvelejét.

- Hallgass lovag, te is katona vagy és ahogy tudod, úgy pusztítod az ellenséget.

- Persze, hogy pusztítom, ha parancsolják, de azt kérdezem én: nincs-e valami isteni hatalom, vagy emberi bölcsesség, amely megakadályozta, ha egyik ember, egyik király, egyik város, vagy egyik nép rá akar törni a másikkra?

- Bolond beszéd ez fiam, az Isten maga is ura a seregeknek, ő is harcolt a sáttánnal és a bukott angyalokkal, ő vezette Izrael vezéreit a harcra, ő avatkozott bele minden kilőtt nyíl útjába, egy csepp vér ki nem ömlik az ő haragvó bölcsesége nélkül.

- Ne feledd uram, hogy mit írt Máté az ő evangéliumának 51. versében... És íme, egy azok közül, akik Jézussal valának, kinyujtván kezét, szablyáját kirántá és a főpap szolgáját megcsapván, levágá annak egyik fülét. Akkor mondá neki Jézus: Tedd helyére szablyádat, mert akik fegyvert fognak, fegyverrel kell elveszniök.

Wernher bíró hirtelen visszavágott:

- János jelenései 12. részének hetedik verse azonban így szól: ...És lőn az égben viaskodás. Mihály és az ő angyalai viaskodnak vala a sárkánnyal. És a sárkány is viaskodik vala és az ő angyalai. De nem vehetének diadalmat.

Giovanni nem adta be a derekát.

- Engedelmeddel mondva, Wernher úr, az Anyaszentegyház tanítása szerint arról ismerik meg a keresztény embert, hogy nemcsak felebarátait szereti, de az ellenségeit is.

- Nem csodálnám Giovanni, ha te még a keresztes háborúkat is istentelen és hiábavaló dolgoknak tartanád.

- Ó, uram, ne feledd, hogy most ellened is keresztesháború folyik.

- De azt bizonyára nem Krisztus, hanem a földi Antikrisztusok érdekében vívják.

- Gróf úr, gróf úr, mikor bolyongásaim közepette ökörhajcsár képében az érsek sátrán keresztül surrantam, ott azt hallottam, hogy te vagy az Antikrisztus és hogy Istennek ezidőszerint semmi sem hiányzik az ő dicsőségéhez és jókedvéhez, mint hogy téged elfogjanak és kerékbe törjenek.

Wernher gróf elgondolkozva nézett maga elé és túrta, hogy a sánta lovag tovább gúnyolódjék.

- A háború a királyok és vezérek játéka, a népek sohasem tudják, miért kell egymás koponyáját beverniök. Kérdezd csak meg gróf úr Sütőt, a csatlóst, vagy a harcok öreg szakértőjét, Kopaszt, miért kellett a katalauni síkon százezer embernek elpusztulnia.

Giovanni egy kis szünetet tartott, aztán odalépett Wernher bíró elé:

- Gróf úr, te jól ismered ellenségeidet, jól ismered a király táborát és jól ismered a magad embereit is. Tudod, hogy egyik kutya, a másik eb. Egyformán durva, erőszakos, vérengző, vad népség valamennyi. Egy-egy dicső vezérünk ma ebben a táborban, holnap a másikban parancsol és garázdálkodik. Mit szólnál, gróf úr, ha azt mondanám neked: a király napjai úgyis meg vannak számlálva; állj ki a bástyára, tűzd ki a fehér zászlót, kíméld meg a népet a vérontástól, köss tiszteletes egyezséget... mit szólnál ehhez Comes Wernherius, ha ezt merészelné mondani neked a te alázatos írődeákod és szolgád, Giovanni Benvenuto da Saliceto?

- Nem szólnék hozzá semmit, csak felkötteném Giovanni arra a sötétágú, bütykös topolyafára.

Giovanni furcsán mosolyogva, de majdnem eltorzult arccal pislogott a bíróra. Wernher megsajnálta.

- Csak tréfáltam, Giovanni. Aminthogy te is csak tréfáltál velem.

- Nem tréfáltam én uram, de veletek, akiket megmérgezett a magyar levegő, nem lehet beszélni okosan.

- Nos, hát, mit beszéltél volna? - kérdezte Wernher jólelkűen.

- Elmondtam volna, gróf úr, hogy bátyám Marco da Saliceto - tudod - Endre hercegnek, Tomasina Morosini fiának nevelője és jegyzője, az ellenség táborában van és szép lassan szövögeti a hálót László király feje körül. Hiába, Marco da Saliceto, nagybátyám, Morosini Tomasina ágense s a te királyod ellensége - szegény, ebből él, ne vedd rossznéven tőle.

- Szemétnép vagytok ti olaszok - legyintett a kezével Wernher.
- Szolgálatodra nemes gróf. Szemét nép, de hasznos és ügyes férfiak vannak közöttünk. Ha esetleg azt gondolnád, hogy László király napjai megszámláltattak és Morosini unokaöccse, Endre úr napja felkelőben van...
- Ameddig László úr a király, addig Endréről nem beszélünk, fiam.
- Sasok szárnyán rohan a sors s ti tűzokok otromba lassúságával gondolkoztok. Pedig szeretitek az olaszokat s ha Endre nem kell, én egy másik olaszt is tudnék ajánlani.

Wernher jóízűen nevetett.

- Te nagyon mulatságos fickó vagy, Giovanni és fekete kabátod széles ujjából ugyancsak bőven rázod a trónkövetelőket.
- Ahogy parancsolod, uram. De az bizonyos, hogy a szicíliai és nápolyi király szívesen ültetné feleségét, Máriát, a mi Erzsébet hercegnőnk hugát, a magyarok trónjára. Lászlót előbb-utóbb úgylis leteszi a pápa.
- Hallgass! - kiáltott fel Wernher és villámló szemével majdnem keresztülszúrta a lovagot. - Lászlót leteszi a pápa? Milyen joron teszi őt le a pápa! Kicsoda az a pápa?

Wernher bíró reszketett dühében és az olasz megbánta, hogy merész célzásaival felingerelte jószágos és szeretetreméltó urát.

A bíró indulata azonban csak pillanatokig tartott. Agyáról lehúzódott a vér és lelkét újra elöntötte a nyugodt és fölényes bölcsesség.

- Nem hiába, hogy nem vagy a mi vérünkből való. Mit neked Buda vára? Te Bolognára és a napsütéses Lombardiára gondolsz és értelmetlennek talárod a mi erőlködésünket. Mit neked Hekuba? Mit tudod te, miért védjük a mi Trójánkat az utolsó csepp vérig!
- Helénáért, Menelaus szép feleségeért - felelt csípősen a lovag, s bütykös ujjával dél felé mutatott. Ott állott a bástyán Erzsébet hercegnő s bár a nap melegen süttött s a kőfalak szinte izzottak a hőségben, a hercegnő mégis összefogta mellén a bundáját.

VIII.

Az ellenség június elején kezdte meg az ostromot. A falhoz közelebb toltta a hadigépeket és nagy kődarabokat, gyújtónyilakat, égő rozsét lőtt a várra. Uhlwing mester ötletes csele, a rőzséből és sárból tapasztott hamis várfal, egyideig zavarba hozta az ostromlókat. A védők derekasan dolgoztak, még a nők is résztvettek a munkában és tűzokádó sárkányokat, égő szurokgolyókat, kénköves rőzsényalábokat és tele méhkasokat zúdítottak az ellenségre, amely a farkasvermek, elrejtett török, fa- és tuskasövény miatt csak roppant veszteséggel tudott előrehaladni.

Még így sem lehetett megakadályozni, hogy az ellenség meg ne közelítse a szombati-kaput, amelynek lejtős útja és exponált fekvése Achilles-sarka volt a budai várnak. Wernher gróf védőserege azonban számított erre és hagyta, hogy a német zsoldosok létrát támasszanak a toronynak és kosokkal döngessék a falat. Az osztrák gépmester hosszú póznákra erősített óriási sarlóval iparkodott leszedni a védőket a csipkés oromzatról. A hágcsókon már öl-magasságra kapaszkodtak fel a svábok, a föld reszketett a borzasztó döngetéstől, e pillanatban a budaiak hirtelen kinyitották a kaput, amelyen át, mint ömlő láva, patakokban zúdult az égő szurok az ostromlókra. Wernher elrendelte a kirohanást. Hullott a nyíl, a kő, a vas, mint a

zápor. A vár körül hirtelen megnyílt a föld és az ostromlók valami pokoli ravaszsággal ki-gondolt süllyesztőben veszték el. Általános ordítózás, káromkodás támadt s az árokban vergődő ellenségre a budaiak égő ökörbőröket dobáltak.

Egy pillanatig úgy látszott, hogy az ellenségből egyetlen lélek sem marad életben. A támadást fényesen visszaverték, de a svábok egy része visszaszökött a főserghez, amely oly nagy és tömör volt, mintha egyetlen embert sem vesztettek volna. Most derült ki, hogy az ellenség gyűrűje, amely a Gellérthegy vonalától a nyéki szőlőkön át, majdnem Óbudáig uralkodott a terepen, hatalmas tartalékokkal gyarapodott meg és még most is ép és rendületlen.

Egyelőre nyugalom állott be és a budaiak összeszámlálták sebesültjeiket és eltemették halottaikat. Aztán nehéz éjszakákon keresztül siratták az elesett hősöket.

*

Az Olasz utca végén kis púposhátú kőépületben lakott Giorgione kőműves, akinek Wernher gróf bélyeget süttetett a nyelvére. A feketearcú, mozgékony és alattomos kis olasz, akinek multja oly sötét és titokteljes volt, mint a boszorkányok éjszakája, azóta halálosan gyűlölte a grófot, a magyarokat, a németeket, mindenkit és mindent, még a saját vérét is, amely vona-kodott megbosszulni az ő keserves, kínos gyalázatát. Nem is szerette senki Giorgionet, ki azt hirdette, hogy az olasz közvélemény mártírja, de a háborús készülődések alatt mindjobban ráterelődött a figyelem s egyre nőtt a titokzatos ember jelentősége. Azt beszélte, hogy neki nagyszerű összeköttetései vannak a nápolyi udvarral és a velencei kormánnyal. Ő tudja, hogy a magyarok nemzeti királysága mihamar véget ér s a pápa nem tűri sokáig e vad nép hetven-kedését.

E ponton természetesen az összes olaszok rokonszenvével találkozott Giorgione beszéde, amely annál hihetőbbnek tetszett, mert sokban egyezett a művelt és gazdag olasz Johanniták ábrándjaival. Giorgione vad szenvedéllyel szította az elégedetlenséget és forrongást Wernher gróf ellen.

- Véres veszteségekkel nagy nehezen visszavertük az első támadást és íme, az érsek serege megnőtt, nemhogy megfogyatkozott volna.

Így beszélt Giorgione és a háborúskodás, az egyházi átok terhe, amelyet a vakbuzgó Olasz utcában különösképp nagy kinnal és kétségbeeséssel túrtak, mind több és több követőt terelt Giorgione táborába s lassanként valóságos összeesküvés szövődött a budai bíró ellen. Ez a sötét és vészthozó mesterkedés Giovanni lovag figyelmét sem kerülte ki.

Giorgione hívei a kakas első szavára gyülekeztek a kőműves házának mély, sötét, tágas pincé-jében. Megjelent közöttük Giovanni lovag is és egyideig szótlánul hallgatta tanácskozásait.

Majdnem az egész olasz kolónia ott volt. Hánykolódó, nyugtalan és bőbeszédű emberek, akik nem régen jöttek át velencei, génuai, páduai hajókkal Magyarországra és ide az olasz városok forrongó közéleti hangulatát hozták magukkal. Kőművesek, szobrászok, szőlőmunkások, kereskedők és világlátott, hányt-vetett életű tengeri kalózok, bujdosó összeesküvők, szökött fegyencek, hadifoglyok és kalandorok, kicsapott barátok, szédelő kuruzslók, fürdősök és énekesek. Tarka-barka banda volt ez, akik ha összeállottak, szép egyházi énekeket és csiklan-dósan érzéki gúnyverseket tudtak dalolni, de utonálló, fosztogató hordákat is páratlan hozzá-értéssel tudtak alakítani.

Az olaszok most ragyogó szemmel nézték a szónokló Giorgionét, akinek sebes nyelvről dadogva bugyborékolta a beszéd, mint a rosszul megcsapolt hordóból a bor.

- Emberek, mindennek Wernher gróf az oka! A budai bíró istentelen és eretnek, aki varázsló tudományával elcsábította a király nővérét és kényszerítette, hogy hátat fordítson az oltárnak és a cseh kormányzó felesége legyen, a bíró aljas politikai cselszövényeinek szolgálatában.

- Pfuj, ördögi fajzat! - morogtak az emberek, akik gyűlöltek és alacsonyrendű vadaknak tartották a cseheket.

- Úgy van, ördögi fajzat, amely le akarja dönteni trónjáról az Istent és el akarja foglalni az Úr birodalmát, a lombardiai síkságtól Szicília zöld partjáig.

- Majd meglátjuk! - fenyegetődzött egy szálas olasz, aki kezében tört szorongatott és annak élet bütykös ujjjaival simítgatta.

- Egyházi átok, éhínség, dögvész és halál árnyéka feküdt a városra - dadogta Giorgione. - Meg akartok-e halni egy gyáva német kutyáért, emberek?

A tömegben halk, dühös morajlás futott végig.

- Haljon meg Wernher! - kiáltott a vörös olasz és szörnyűt káromkodott utána.

Giorgione örült, hogy valaki kimondta a nagy szót. Sötét és ünnepélyes arcot vágott.

- A bírónak pusztulnia kell, ha ti is úgy akarjátok. Ha ez a hihetetlen fenevad eltakarodik az útból, a budaiak nyomban felszabadulnak ördögi hatalma alól és jön Endre urunk, a mi vérünk, Tommasina fia és mi urrá leszünk e vad csöcseléken. Úgy-e úgy van, Giovanni?

Az olaszok előre megbeszélték, hogy ma színvallásra kényszerítik a sánta lovagot, akire erősen gyanakodtak, hogy titokban a bíróval érez.

Giovanni egy pillanatig elgondolkozva hallgatott. Érezte, hogy most dől el a sorsa.

- Úgy van - szólt komoran.

- Éljen Giovanni! - ujjongott egy hiszékeny fiatal suhanc, de a többiek gyanakodva néztek Giovannira.

A lovag folytatta:

- A bírónak pusztulnia kell. De az időt rosszul választottátok meg, atyámfiai. A budaiak most tele vannak győzelmi mámorral. Most Istennek tartják a bírót s ha valami baja esik a bálványának, akkor jaj lesz nektek, édes testvéreim.

- Hazudik! - ordította a vörös olasz, Balnátor Mihály, aki a felső hévizekben szolgálta a fürdőket. - Meg akarja menteni a bírót.

- Ostoba barom vagy te ahhoz, - csattant fel Giovanni - hogy szavadat hallasd akkor, amikor az ország dolgáról van szó. A fürdős maradjon az ő bordélyházában.

Némelyek nevettek, de Giorgione komolyan és rekedten kimondta véleményét.

- Mihálynak van igaza. Giovanni a bíró embere.

A lovag hirtelen megfékezte indulatait.

- Úgy van, a bíró embere vagyok, mert Wernher gróf okos és jó ember. Éppen most tárgyaltam vele Endre és Mária érdekében.

- Nos? - kiabáltak az emberek. - Megköti a békét?

- Még nem fejeztük be a tárgyalásokat.

Giorgione gúnyosan kacagott, az emberek újra feldühödtek, szörnyű káromkodással Giovanni körül tolongtak és kiköptek előtte.

- Kém! A bíró kémje! Áruló!

Az alacsony és sötét pincében tűrhetetlenül nedves és fojtó volt a levegő. Az emberek fulladoztak s ingük ujjával törülgették arcukat, amelyet a gyertyák füstös lángja egészen bekormozott. Giovanni úgy érezte, mintha felbőszült fekete ördögök vették volna körül.

Giorgione csendre intette barátait és a lovag felé fordult.

- Tudjuk, hogy te elárulsz bennünket, mihelyt innen kiszabadulsz. Elhatároztuk tehát, hogy ama nagy szőlősajtolópréshez kötözve rád zárjuk az ajtót, míg mi elvégezzük Istentől reánk bízott munkánkat.

Giovanni szeme elé az élve eltemettetés borzasztó rémképe rajzolódott. Ismerte embereit, akik otthon, az olasz városokban, csekélyebb dolgokért is elkövettek már hasonló borzalmakat. Lehajtotta fejét és csendesen az Úr irgalmába ajánlotta lelkét.

- Menjünk hát Simon mester után - sóhajtott fel halálos izgalmában.

Néhány ember kötelet és láncokat csavart a tölgyfából faragott prés csavaros oszlopa köré.

Giovanni meredt szemmel nézte a készülődést s majdnem magánkívül fennszóval hívta az Eget.

- Isten, Isten, most mutasd meg, hogy megúntad és megúáltad ezt a népet! Isten, Isten, tégy csodát az igazság mellett! Isten, Isten, segíts rajtam a te hatalmas kezeddél!

Giovanni hangja oly titokzatosan, vésztijszóan és fenségesen dörgött, hogy az olaszok megrettentek és elcsendesültek. Ijedten néztek a lovagra, aki a hirtelen támadt csendben hosszan, elnyujtva, mint magányos pusztán, éjjel, az eltévedt vándor, egyre az Isten nevét kiáltotta.

E pillanatban az olaszok fülét rég nem hallott csodálatos hangok ütötték meg. Megszólalt a német templom kis lélekharangja. Csengett-bongott, könyörgött, siránkozott, ujjongott a kis harang, mintha a megdicsőülés előtt álló lovag lelkét akarná a másvilágra elkísérni.

Az olaszok elsápadtak és meredten figyeltek. Két esztendő óta nem kondult meg Budán egyetlen harang...

Aztán a kis lélekharangnak társa akadt... Előbb a Magdolna-templom, majd a Ferenciek, végül a Domonkosok tornyából hangzott fel erős, harsonás harangzengés.

A babonás olaszok egyszerre őrvongva tódultak az ajtóhoz. Egymás hátán rohantak ki a szabadba, hallgatni és testükkel, lelkükkel élvezni a csodát.

- Ez Giovanniért van! - ordította Giorgione eszelősen és elmenekült.

A sánta lovag érintetlenül, szent félelemmel és halk ujjongással a szívében, kilépett a Giorgione házából.

Az első összecsapás után az ostromlók belátták, hogy a bekerített város, mint valami erős páncélú acélszörnyeteg, rohammal megsebezhetetlen. De azt is észrevették, hogy a páncélból kiálló végtagjaira, a külvárosokra, szántóföldekre, szőlőkre érzékeny csapást lehetne mérni. Barbarossa Frigyes taktikájából tudták, hogy a városi népet nem a falak mögött, hanem a vár előtt, a mezőkön kell megverni. Nekiestek tehát a budai hegyek védtelen falvainak és tűzzel, vassal pusztítani kezdték a majorokat, szőlős és gyümölcsös kerteket és halomra gyilkolták a fegyvertelen jobbágyokat, asszonyokat és gyermekeket. A budai urak a vár bástyájáról nézték, hogy semmisül meg évtizedek nehéz és drága munkája, a Petermannok, Uhlwingok, Kunczok palotái hogy roskadnak össze égre csavarodó lángok martaléka gyanánt. A budai hegyeken

végignyargalt a láng, mint a szélvész; a rengeteg erdők és ligetek kigyulladtak s a vadak rémült iramban nyargaltak köröskörül.

Wernher bíró sápadt, de merev arccal nézte a szörnyű pusztítást. Szép falusi háza szemeláttára omlott össze, maga alá temetve féltősen őrzött kincseit, fegyvereit, szőnyegeit és drágaművű bútorait. Megrendülve nézte cselédségének kétségbeesett küzdelmét a vandalokkal, akik őrjöngve dúltak, romboltak és pusztítottak mindent, amit emberek esze kigondolt és szorgalmatos keze létrehozott. Egy pillanatig alig tudott ellenállni a vágnak, hogy nyomban elrendelje a kirohanást. De eszébe jutott, hogy ezzel csak az ostromlóknak tenne szívességet és rendületlen maradt. Még mindig remélte, hogy László király felmentő serege megérkezik s akkor két tűz közé kapva az érsek szekérvárát, az egész ostromló sereget elfogja és megsemmisítheti.

A budaiak apraja-nagyja a falakon jajveszékelt, vagy mint éhes farkascsoport, föl és alá futkosott a városban. Mindenkinek volt már siratni valója. Gyásza, vagy kára. Tehetetlen dühükben a polgárok Wernher bírót fenyegették és keményen káromkodva követelték, hogy rendelje el a kirohanást.

A hajnali levegő pirosra csípte az arcokat s a düh, a félelem és a bosszú vágya eltorzította az emberek vonásait. Egyszerre, mint nagy tűz, égiháború, vagy vízáradás alkalmával, megfélekezve egyházi átokról és tilalomról, valamelyik egzaltált ember meghúzta a német templom lélekharangját. Néhány pillanatig magában csilingelt az apró, ezüstsavú harang, de hamarosan végigzúgott a harangszó valamennyi templomon a szombati kaputól a vár kápolnájáig.

Budavár templomaiban szép, erős, zengőhangú harangok voltak. Békés időkben a hívek szíve megmelegedett, ha megszólalt a Boldogasszony-templom mélyhangú harangja s a magyar templom magas, érces szava visszafelelgetett neki. Vihar ellen mindig szerencséjével szóltak ezek a harangok és ha halottat sirattak, úgy zokogtak, mint az özvegyek.

A budaiak régen hallották a harangokat. Majdnem két esztendeje interdiktum alatt volt a város s a harangokat meghúzni még Lajos fráternek sem volt bátorsága.

A budaiak először riadtan, aztán diadalmas örömmel füleltek a mennyei hangokra.

Giovanni, aki ezeknek a harangoknak köszönhette életét, e pillanatban lépett ki Giorgione házából.

- Térdre emberek, - kiáltotta fenséges elragadtatással - az Isten angyalai meghúzták a harangot!

- Az angyalok meghúzták a harangokat!

Ez a kiáltás zúgott végig a városon s az emberek térdrehullva, énekszóval dicsérték az Istent.

IX.

Június közepe felé járt az idő, amikor Budán a Zsidó utcában felbukkant egy messziről jött vándor, Hillel kabalista és törvényismerő.

- A próféta követe vagyok; a próféta pedig a Messiás előhírnöke.

Így jelentette be magát Hillel s a zsidók ámulva és rajongva néztek a jövevényre.

- Hogy került ide ez az ember, - kérdezték szívdobogva - a lángban égő országon, a széttörhetetlen ostromló gyűrűn, a becsukott várkapukon és az őrség éber figyelmén keresztül?

Hillel titokzatosan mosolygott és beszélni kezdett Abulafiáról, a Messiás előhírnökéről.

- Abulafia aszkéta és költő, csodatevő és bölcs és alázatos. Délolaszországban, Messinában, Sziciliában, Rómában a keresztények is tisztelik és csodálják. Abulafia meg merte próbálni, hogy a pápát magát is az új Messiásban való hitre téríti és zsidóvá teszi. A pápa sem merte őt bántani.

Hillel Salamon azután elmesélte Abulafiának és az ő avilai tanítványának csodás történetét... Az avilai tanítvány - beszélt - ifjú korában birkapásztor volt és írásra, olvasásra soha senki nem tanította. A szent hagyományok ismeretlenek voltak előtte és nem értett egyébhez, csak a birkabőrhöz, amelyet kicserzett és eladott a nagykereskedőknek. Egyszer azonban álmot látott, megjelent neki egy angyal és felszólította, hogy keresse fel Ábrahám Abulafiát. - Nem ismerem azt a juhbőrkereskedőt - mondta az avilai, aki azt gondolta, hogy csak birkapásztorok és bőrkereskedők vannak a világon. - Nem baj, nyugtatta meg az angyal - eredd és keresd meg Abulafiát. - És az avilai, akinek egy rossz birkabőr kabátja és görbe szilfabetje volt az egész földi gazdagsága, útnak ereszkedett és ment-ment, mendegélt, anélkül, hogy tudta volna, hová megy. Egyszer betérne egy házba, mert igen megéhezett vala. És ott találá Abulafiát, aki kiterjesztette föléje kezeit és képessé tette őt arra, hogy a betegeket meggyógyítsa, madarak repüléséből jósoljon, írást, görögöt, hébert, latint és gótot folyékonyan olvasni tudjon és egy vaskos kötetet írjon a „Bölcsesség csodája” cím alatt. Ez az avilai tanítvány pedig én vagyok - jelentette ki ünnepélyesen Hillel Salamon és a budai zsidók megremegtek a csodálattól és félelemtől.

- Ó, vajjon higgyünk-e neked? - fakadt ki Kohen, a hitetlen.

Hillel a tűzhelyhez ment s a parázs fölé tartotta a karját. A szobában erős szag terjedt szét, megpörkölődött szőr szaga. De egyéb baja nem esett Hillelnek.

Az idegen azután tovább beszélt Abulafiáról.

- Abulafia látnok, akihez csak Mózes hasonlítható, amikor másodszor lépett a Szináj hegyére. Abulafia arcáról állandóan szent fény sugárzott ki, amikor a Tóra történeti elbeszéléseinek és valláserkölcsei szabályainak igazi értelmét magyarázta.

- Tőle tudom, hogy mit jelentenek Isten kinyilatkoztatásai, amelyek bizonyára nem azért történtek, hogy a kíváncsi emberek az ő szájából értesüljenek Ézsauról és Hágárról, Bileám samaráról, Bólek féltékenykedéséről és Zimri paráználkodásáról! Bizonyos, hogy ezek mögött a történetek mögött mélyebb értelem rejlik és belőlük ismerik meg a kiválasztottak Isten szemét, orrát, szakállát, a sugárzó fényt, a kilenc titkot és az almafát.

Hillel Salamon beszéde és Abulafia kabalája úgy csepegett a budai zsidók lelkére, mint a lágyan csurgatott méz. Ők nem voltak sem higgadtabbak, sem rajongóbbak, mint olaszországi, spanyol és német hitsorsosaik és amikor Hillel Salamon megmutatta híres rabbik írását és elszavalta az Abulafiát dicsérő költők csengő-bongó énekeit és elénekelte az új próféta szédítő formuláit, a háborús izgalmaktól, a csodatevő béke után való sóvárgástól s a keresztényektől való rettegésben elbágyadt, érzékeny, reszkető lelkük möhön szívta be a megváltó tanokat. Elhitték, amit évszázadok óta oly erősen és bizakodóan hittek, ami, mint a sok szenvedés egyetlen édes és mindenekfelett boldog kárpótlása, vigasztalása és jutalma fénylett ki a jövő borús felhői mögöl: elhitték Hillel Salamonnak, hogy a megváltó eljövetele csak hetek kérdése.

A hitközség feje, Juda ben Adret még ingadozott. Juda különben Minna szörnyű sorsa óta mindenkiben és mindenben kételkedett. Mindig bánatos és tépelődő volt. Semmi sem szerzett neki örömet vagy vigasztalást. Egyetlen gyermeke beteg és eszelős; családja nincs, rokona nincs és haragban volt az Istennel, önmagával és meghalt leánya szellemével. Az élete olyan

volt, mint az igavonó baromé. Nem csoda, hogy a Messiás eljövetele nemcsak hogy nem izgatta, hanem jóformán nem is érdekelte. Úgy érezte, hogy neki a Messiás elkésett.

Minél inkább közeledett a nagy nap, a zsidóság annál nagyobb izgalomba esett. Az imák mind hosszabbak, a böjtök mind szigorúbbak lettek. Már nemcsak a háború miatt, de a Messiás miatt sem mozdultak ki házukból. A német nagyvásárookra senki sem utazott; mert írva volt, hogy a nagy napon családjával együtt mindenki a szent tekercek mellett legyen, az imaházban. Hihetetlenül jámbor, szelíd és becsületes lett az utolsó hetekben valamennyi. Sokan visszaadták a keresztényeknek zálogtárgyaikat, bort nem ittak, nem énekeltek és a fiatalok nem csókolóztak, a szombati istentiszteleteken egész éjszakákon át imádkoztak és olyan erősen verték a mellüket, hogy sokan vért hánytak utána. Házasságot nem kötöttek, mert óvták magukat a kéjtől és a szülők tisztán és szüzen akarták felajánlani leányaikat a dicsőséges és szent új időszaknak. Még Kohen, a folyton magát csinosító bécsi hitetlen is beadta a derekát. Nyilvánosan vezekelt sok parázna bűneiért és kegyes tanításokat intézett háza népéhez. Az öregek nem vetkőztek le s két héttel a nagy nap előtt csak úgy üldögélve, ruhástól, karjukra bukott fővel szundikáltak. Július vége felé a várakozás, az előkészület, a Messiás fogadásának hangulata szinte elviselhetetlenné vált. Rothenburgi Salamon és Hillel rabbi átvették az uralmat a templom és a szent tekercek, az ereklyék és kegyszerek fölött és mint diktátorok a lelkekben, úgy osztogatták parancsaikat.

Két viselő asszony, akik az utolsókon voltak, a koplalástól és imától megbetegedtek és korán szülték meg magzataikat. A vének ebből azt olvasták ki, hogy az asszonyok méltatlanok voltak Izráel boldog és dicsőséges új korszakára a szent népet gyarapítani.

- Gyermeük bizonyára házasságtörésből és bujaságból fogamzott - mondták- és mind a kettőt átokkal sujtották. Senki sem érintkezett velük, tüzet és vizet nem kaptak senkitől, férjük leköpte őket és nem aludt velük egy ágyban. A két asszony kiszökött a Zsidó utcából és a keresztények között koldusmódra tengődött.

A Zsidó utca mind néptelenebb lett, mintha dögvész, vagy átok pusztította volna ki a lakóit. Csak a gyermekek borzas feje és nevetgélő arca maradt a régi; az általános extázis és aggodalmas szorongás közepette csak a gyermeki lélek maradt egészséges és vidám. A gyermekek éppen olyan elfogulatlanul néztek az égre, mint a pacsirták és a virágok. A gyermekek, madarak és virágok lelke mindig tiszta, vidám és illatos.

Július 20-án Hillel rabbi kijelentette, hogy még csak négy napig tart a számkivetés.

Másnap, csütörtökön a révészek az óbudai révnél harcsát fogtak, amelynek hossza három rőf, a súlya négy mázsa volt. A rabbi ezt kedvező jelnek tekintette.

Aznap éjjel a Boldogasszony templomában meggyulladt egy asszony ruhája, a köténye alatt tartott paráztól. A paraszat szent tömjénnel akarta megfüstöltetni, hogy beteg ura ágya elé tegye éjszakára. Az asszony meggyulladt, mint eleven fáklya futott ki a templomból s a várhegy taraján összeesett. Néhány óra múlva meghalt.

Rothenburgi Salamon eszelős ijedtséggel súgta Kohen Avigdor fülébe:

- Az égő asszony testében Minna lelke volt.

Minna nevének hallatára megreszketett Ezra, a dühös és bosszuálló olasz zsidó, akinek óriás testéből csak a csont és a bőr maradt meg, a húst leette róla a szerelmi bánat, a félelem és a böjt.

Ugyanezen az éjjelen kis gyermeket találtak a Gellérthegyen, a Duna zsombékos, békanyálas, ingoványos holt ágában. A csecsemő lúdtollal és bárány szőrével kibélelt kis kosárkában úszott a hideg vizen. A gyerek nevetett, amikor megtalálta egy vízfordó kún legény. Elvitték a bíróhoz, aki rápillantott és kijelentette, hogy a gyermek a Zsidó utcához tartozik.

A zsidók szentnek tekintették a jövevényt, mert Mózes jutott az eszükbe. Sokat tépelődtek, vajjon nem ebben a csodálatos módon talált gyermekben kell-e látniok a várva-várt Messiást.

Péntekre virradó éjjel nehéz dér lepte el a budai várhegy sűrű erdejét.

- Ezüst hegyre száll alá a Messiás - hörgött Salamon, a Rothenburgi. A koplalástól, hangos énekléstől és hajladozástól nem volt már hangja a rajongónak, de erős torkából, recsegve-ropogva, mégis kiszorította, amit mondani akart. Azután a férfiakat maga köré gyűjtötte és bevezette Juda házának nagytermébe, az imahelyre.

A terem levegője terhes volt a gyertyák szagától, az olajmécsesek kanócának nehéz füstjétől és a nedves fenyő illatától. A vörös és kék ablakokon mintha tapogatózva, félénken és csodálkozva szűrődnek át a napsugár. Ijedtség és a csoda várása rajzolódott le a sápadt arcokra, amikre mintha rákenték volna az ablaküveg kék és vörös reflexeit.

Hillel Salamon úgy vélte, hogy a Messiás péntek és szombat között, pontban éjfélkor jelenik meg. A Rothenburgi ugyan a szombat esti csillag feljötteére ígérte a kinyilatkoztatást, de Salamon tagadta:

- Éjfélkor a frigláda megnyílik, mert akkor lépi át az ötvenedik év a világteremtés hatodik évezredének küszöbét. A Messiás ősidóktól fogva a paradicsom egy titkos helyén, a madár-fészekben tartózkodik és gyönyörködik az örök üdvösségben. Éjfélkor kiszáll az ő boldogságos fészkeből és lelép a földre, amely izzad a Messiás után való vágyában. És ekkor véres harc fog kitörni a világon. Edom és Izmael elkeseredetten harcolnak egymással és végül legyőzi mindkettőjüket egy harmadik hatalmas nép, Jákob fiainak népe.

A zsidók ujjongásban törtek ki, mert a budaiak és az érsek harcát látták megírva a próféta jövendöléseiben.

- Jelek és csodák mutatkoznak majd, az egész, föld megtelik Istennel - kiáltotta lelkesen Hillel - és a zsidók úgy hallották, mintha a levegőben lelkek nagy csatája zúgna.

E pillanatban az asszonyok kívülről benyomták az imaház ajtaját, hogy ők is jelen legyenek a nagy eseményen. Máskor ez szentségtörés lett volna, de most nem bánták a férfiak és összepréselve, izzadságban, verejtékben és gőzben, asszony, férfi egymás lélegzetét szívta és a reszkető, görcsösen vonagló kezek egymást csípték, tépték, marcangolták. Az asszonyok sírtak, énekeltek, kacagtak és üvöltöttek. Ruháikat megszagatták és meztelen mellüket, amely reszketett az izgalomtól, véresre hasogatták ujjjaikkal. Izzadság- és vérszaga volt a bömbölő, imádkozó és vonagló tömegnek, amelyből buja párázat áradt ki.

- Mi a tiszta és mi a tisztátalan? - üvöltötte görcsösen a hajladozó tömeg fölött egy megbomlott asszonyi hang. - A föld reszket, mert szolgáló töltötte be az úrnő helyét és amíg ez a sok tisztátalan nő uralkodik, nem egyesülhet az Atya a Matrónával.

Az egyházi feleségének hangja volt ez. A boldogtalan asszony, Hekkul Szába, sokszor hallgatózott a kabalisták vitatkozásai alkalmával és megzavarodott elméjében most feléledtek az ellesett misztikus mondások. Erővel a Tórához akart lépni, hogy prédikáljon és fogadja a Messiást.

A tömeg nekiesett a szerencsétlennek. A dulakodásban és szörnyű huzavonában Szába megfulladt, teste azonban nem tudott aláhanyatlani, oly sűrűn és sokan voltak a szobában.

A csillag feljött az égre, de a Messiás nem jelentkezett. Hillel Salamon a Tórához lépett és beszélt.

- Meglátjátok és meghalljátok, hogy éjfélkor kivilágosodik az ég és felharsan a kürt. Mindenki tisztán hallja majd az égi seregek szárnycsattogását. Megjelenik Mózes, a hú pásztor, dörgés és villámlás kíséretében. Nagy lángok törnek ki a földből és az igazak testéből kék fény árad.

Legyetek csendben, a Messiás léptei selymesek lesznek és suhogók. Isteni kéjt érez az, aki ezt a lágy, suhogó zenét meg fogja hallani.

A tömeget már nem nagyon kellett csendre biztatni. Mindenki kimerült, a szemek szinte kifordultak, a szájak vértelenül reszkettek, az inak megrogytak és a kéjes feszültség, amely elérte a maximumot, most teljes tehetetlenségben nyilatkozott meg. A halott asszonnyal együtt az elevenek is leomlottak és férfiak, nők egy alakatlan gomolyagban feküdtek a szőnyeges padlón.

Az est kínosan vánszorgott át az éjszakába. Halk lélegzés, fáradt hörgés, a mellbetegek köhécselése, az éhesek nyögése, a gyengék és agyonszorítottak fuldoklása és az öntudatlan kéjben vonaglók zihálása hömpölygött a nehéz levegőben.

Egyszerre úgy éjfél tájban megdördült az ég és hatalmas fénycsík szaladt át ablaktól ablakig.

...Dörgés és villámlás kíséretében nagy lángok törnek ki a földből és az igazak testéből kék fény árad...

- A Messiás, a Messiás - ordított föl a tömeg - és az ájult, tehetetlen és éhes emberek fölgráhtak az öregek és betegek testére.

Ezra őrzöngve dobálta magát s a terem sarkára mutogatott.

- Ott van a madárfészek! Most száll ki belőle a Messiás! Látok, látok, mint Mózes a Sinai-hegyen.

A tömeg üvöltött.

- Ó nagy Isten, Izrael Istene!

- Messiás, Messiás - rikoltott egy asszony, aki csaknem meztelenül állt a Tóra mellett és szivárgott testéből a vér.

- Messiás, Messiás - ordították emberek, asszonyok, akik majd beleharaptak a saját karjukba.

A dörrenés, zúgás, égzengés és villámlás borzasztó dühöngéssel ismétlődött, mintha az égboltozat akarna összeroppanni. Rettenetes csattogás és zuhogás rázta meg az ablakokat, amelyek csörömpölve hullottak az őrzöngők fejére.

- Edom és Izmael népe gyilkolják egymást.

- A föld megnyílt és ontja gyomrából a halottakat.

Ilyen kiáltások süvítettek a teremben, de a hangok mind gyengébbek, a sikoltások mind halkabbak lettek s az energiák második, az elsónél is eszeveszettebb kilobbanása nem tarthatott sokáig. Hillel Sámuel földreborulva, aléltan feküdt: eszméletét veszette a nagy izgalomtól. Az emberek túlboldogok voltak, hogy vágyaik teljesültek, idegeik meglazultak, életerejük szétmállott és csendes gyönyörbe fulladt a hitközség. Halkan imádkoztak és elmerültek látomásukban. Látták az Urat, az új Messiást, egy daliás szép szőke ifjú képében. Szemérmes, szende, kék szeme nyájasan nézett rájuk és csigákba omló, hosszú haja a vállát verte. A hangja, mint égi zene halk pengése, megmelegítette a lelkeket.

Künn pedig egyszerre elhallgatott a dörgés és kövér cseppekben, sűrűn és áldásosan zuhogott a júliusi zápor.

Mikor kihajnalodott, a zsidók kék, szederjes ajakkal, fájó testtel, megbénult hátgerinccel vonszolták magukat hazafelé. Útközben örtálló katonák, fegyveres polgárok, a védősereg vitézei, dühös és káromkodó szavakkal csúfolták őket.

- Lusta, gyáva herék, éhenkórász, hazátlan csavargók - kiáltották feléjük a lándzsások, akik éjjel őréségen voltak s most pihenésre hazafelé igyekeztek. - Könnyű nektek dőzsölni, míg mi istentelen viharban és jégesőben virrasztunk fölöttetek, kutyák!

A zsidók bánatosan és szégyenkezve lehajtották fejüket és besurrantak apró házaikba.

X.

A Magdolna-templom előtt csengő-bongó harangok zajában Lajos pap teljes egyházi ornátusban, kezében az oltári szentséggel, körüljárt és az emberek letérdeltek előtte.

A selyemlepelbe burkolt monstranciát Lajos pap átszellemült arccal, égfelé emelt szemmel, reszkető kézzel vitte, a szentségtartó előtt két minisztráns gyerek erősen rázta a csengetyűt s a sekrestyés tömjénfüstölőt lóbált a pap előtt. A nép Istent dicsérő zsoltárt énekelt s amerre a szentség járt, az embersorok földrehulltak, mint a rozskalászok a sarló alatt s ahonnan a szentség tovább haladt, magukra keresztet hányva, boldogan énekelve emelkedtek fel a hívők. Lajos pap visszavitte az Úr testét a templomba, kiállt a Magdolna-térre és felhágott a vásárosok otffelejtett állványára.

- Rakjatok máglyát! - parancsolta szívbemarkoló, viharosan dörgő, borzasztó hangján s az emberek most ijedt gyorsasággal hordtak gerendákat, rőzsét, ágakat, szurkot rakásra. Ha Lajos pap most valakinek azt parancsolja, hogy álljon a máglyára és égesse el magát, az bizonyára hang nélkül engedelmeskedik.

A máglya néhány perc alatt elkészült, a felhalmozott védelmi anyagokból, gyújtószerszámokból egy pillanat alatt lángra lehetett lobbantani. Lajos pap kihozta a templomból a püspöksüveget és pásztorbotot - a római hatalom jelképeit - s két hatalmas kulcsot keresztbe fektetve, fölébük koronát kötött - a pápa világi és lelki hatalmának szimbóluma gyanánt - s azokat feltette a máglya tetejére.

A nép üvöltött és körülállta a máglyát, amelynek alján Lajos pap szónokolt. Hatalmas szava végigszárnnyalt a tömeg fölött, önkéntelen és félelmes jajkiáltások szakították meg a pap imáját, amelyben hálát adott az Istennek, hogy kiragadta az emberek lelkét a pápai átok karmai közül.

- Alleluja, alleluja - ordított a tömeg s úgy érezte, mintha a feltámadt Krisztust ünnepelné.

Lajos pap tizenkét öreg embert állított a máglya köré, gyertyákat hozatott ki a templomból s azokat szétosztotta az öregek között. A gyertya lángjai halványkék, reszkető nyelvek alakjában lobogtak. Vékony füst csavarodott a lángokból, mint koromból és reszkető levegőből való kígyó. A tizenkét öreg ember a tizenkét áldozó papot helyettesítette, akik egyházi átok kihirdetésénél szerepelni szoktak.

Az emberek arcára rajzolódott a helyzet borzasztó ünnepélyességének tudata, a minisztráns gyerekek elhallgattak, egyetlen harang kivételével - amellyel a halottak kiröppenő lelkét szokták a másvilágra kísérni - a többi mind elnémult s a Magdolna-téren hemzsegő emberáradat lélegzetét visszafojtva várta, mit mond a pap.

Lajos fráter vastag ajaka, amely pirosan, duzzadtan gyűrődött fekete borostás állára, hosszú ideig zárva maradt. Szemeit merően a máglyára és a püspöksüvegre szegezte, azután felfohászkozott és égfelé emelvén izzó szemeit, felordított:

- Átok legyen rajtad, Róma püspöke!

A tömeg lenyűgözött lelke egyszerre felszabadult. Rettenetes kiáltás rázta meg a levegőt.

- Átok, átok!

- Átkozott légy Miklós, te avignoni hiéna, Istentagadó, gyilkos, inkvizitor, velencei hóhér. Én, az Isten alázatos szolgája, a kegyelem gyarló olajosédénye, a Szentlélek felkent papja, akinek hatalom adatott megkötni és feloldozni, lerázom lelkemről a te bilincseidet és megátkozlak téged Róma püspöke, istentelen, kegyetlen, Antikrisztus pápa. És megátkozlak téged, Esztergom érseke, Lodomér, királysértő, pártütő, hazaáruló, idegennel összeesküvő, hűtlen fia a nemzetnek.

Lajos pap hangja úgy harsogott, mint a csatamezők kürtje. Az emberek őriöngő elragadtatással tekintettek rá és szüntelen a máglyán trónoló pápai jelvényeket fenyegették öklükkel. Lajos pap szava túlharsogta a tömeg moráját.

- Átok azokra, akik az Úr hajlékából zsványbarlangot és rablók menedékét, az egyházakból várakat csináltak és vérrel fertőztették meg felkent kezüket, amelyekkel az Úr Jézus testét tartják. Átok arra, aki kardot és bárdot hord a cingulum fölé és szent kereszt helyett kopját és kalapácsot szorongat kezében.

A nép iszonyú átkot zúgott a hadakozó papokra. Lajos fráter pedig nem lankadó erővel folytatta:

- Ti merészlitek megfosztani lelkünket az ég kegyelmétől, ti kockajátékos, kártyás, tivornyás korcsmatöltelekek, hegedősök, komédiások és igricek cimborái, ti cicomás, aranygyűrűs, vadászkutyás, sujtásos, fülönfüggős, ezüstgombos latrok? Ti csavargó szerzetesek, skizmatikusok, búcsúkra járó világcsalók, ti akarjátok lefoglalni magatoknak szentségeinket, harangjainkat és magasztos szertartásainkat? Undorodom tőletek gonosztevők, farizeusok és papi fejedelmek és kiátkozlak benneteket az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Ámen.

Diadalmas ujjongás követte a pap szavait, de Lajos fráter kezének egy intésével lecsendesítette az öröm viharát.

- Abdiás próféta szavait kiáltom feléd, Róma püspöke! Kicsinnyé teszek téged a népek között, mert felettébb utálatos vagy. Szíved kevélysége csalt meg téged, mert lakóhelyed magasan van, de ha olyan magasra szállnál is, mint a sas s ha a csillagok közé raknád is fészkedet, onnan is lerántanálak. A határig üznek ki összes frigyársaid; megcsalnak, levernek szövetségeseid; kenyeredet törül vetik álad. És megrémülnek a te vitézeid, ó pápa, hogy kiirtassék mindenki e szent hegyről az öldöklés által.

- Ámen! - zúgott a tömeg. A nép fegyverét zörgette és fejük felett összezsápták kardjaikat a férfiak.

- Ó, Róma püspöke, én mondom neked, nem fogsz gyönyörködni a mi szerencsétlenségünk napján! Nem törsz be népem kapuján és nem tudsz hozzányúlni az ő jószágához. Mert közel van az Úrnak napja minden népeid ellen; amint cselekedtél, úgy cselekszenek veled; amit te elátkoztál, lelkedre hull az átok, mint a kénköves eső, amely Szodomát és Gomorrhát elárasztotta. Mert amint ti ittatok hegyeink borából, úgy isznak véretekéből a népek. A Sinai-hegyen szabadulás lesz és szentté lesz az, aki megmenti Jákob házában az ő örökségét. És a mi szent hegyünkön kinyílnak várunk kapui és szabadítók zúdulnak le fütyköseikkel a te vérebeidre, hogy megvédelmezzék a király házáat és az Úré lesz a királyság.

Így harsogott Lajos pap és a tömjénfüstön és vízpárán keresztül szűrődő napsugár aureolát vont alakja körül. Egyik kezében a feszületet tartotta, másik kezével parancsolólag intett az öregek felé:

- Oltsátok el és törjétek ketté a gyertyákat.

Az aggastyánok dühös buzgalommal nyomkodták a földhöz a gyertyák kanócát és darabokra törve, a máglyához vágták fáklyáikat.

A budai várhegy ormáról diadalordítás hangzott le a völgyekbe. A viziváros csendes halászkunyhóiban azt hitték, hogy az ellenség rohamot intézett a nyugati falakra. A pestiek kiállottak a Dunapartra, álmélkodva és remegve: mi történhetett a várbeliekkel? És iszonyodva látták, hogy a Magdolna-téren máglya gyúl ki s lángok csapnak magasra, vonagló, óriás nyelvükkel túlszárnyalva a templom tornyait.

Mindenütt imádkoztak és sírtak az emberek.

*

Wernher bíró, Erzsébet hercegnő oldalán, a királyi kamara palotájának ablakából nézte a félelmes jelenetet. Ajka hevesen és halványan tapadt fogaira és keze láthatólag reszketett.

A nép vad extázisa az ő indulatait is felkorbácsolta. A tömeg akaratát, mint túláradt és dühöngő folyamat látta végighömpölyögni az eseményeken. Bizonyos, hogy ez az áradat mindent szétrombol és megsemmisít, ha helytelen irányba terelődik, de győzelemre viszi a budaiak ügyét, ha a nép izzó hangulatát az ostromlók ellen sikerül kihasználni.

A hercegnő lehelete Wernher nyakát forralta. Egyszerre érezte, hogy kimondhatatlan gyönyörrel ömlik el testén Erzsébet puha és bársonyos alakja. Mintha minden tagját meleg és bársonyos karok folynák körül, mintha a hozzátapadó asszonyi test egészen felszívna magába. Hátrahajtotta a fejét. Lecsukta a szemét s élvezte ezt a száz és ezer ember közelében végbemelő, mégis titkos gyönyörűséget. A hercegnőn csak fehér selyemből való, puha házitunika volt.

Wernher bíró kimondhatatlan gyönyörűséget érzett végigömleni a testén. Jobbkarjával átnyúlt a hercegnő derekán és ujjait annak kissé megsoványodott és megpuhult húsába mélyesztette. Becézgető szó azonban nem jött az ajkára. Csak a testével érezte a hercegnőt, lelke a nagy események szárnyain nyargalt.

- Holnap kirohanunk, - suttogta maga elé s arra gondolt, hogy a nép felkorbácsolt szenvedélyét sietve az ellenség ellen kell irányítani. - Az én küldetésem befejeztetett, - szólt önmagához s most tisztán látta, ami fölött már régóta sokat tépelődött: hogy ő már elérkezett a nagy fináléhoz. Itt meg kell állania, mert sem a budai nép, sem az ország nem bír ki többé még egy ilyen megpróbáltatást.

- Elég volt, - mondta félhangosan - itt az ideje, hogy az érseknek egy utolsó kemény leckét adjunk s aztán a békességes megértés és kiengesztelődés boldog országújtára tereljük a népek szekerét. - Eszébe jutott, amit egyszer Giovanninak mondott, hogy mindennek el kell érnie tetőpontját s a legdühöngőbb égiháborúnak is napsütés és verőfény a vége.

- Holnap kirohanunk, - súgta a hercegnő fülébe és arra gondolt, hogy ez a kirohanás meghozza életének megoldását is. Akár győzelem, akár kudarc kísérje a kirohanást, neki magának el kell vesznie...

- Akik életben maradnak, feltápáskodnak és megrökönyödve saját bűneik látásán, széjjelnéznek és keresik, akit a borzalmak és rettenetességek miatt felelőssé tegyenek. Mert az embereknek kell, hogy valakire áthárítsák a maguk gyalázatosságát és valakit keresztre kell feszíteniök. És az embereknek igazuk van. Én megtettem kötelességemet, de kétségtelenül útjában állok a nagy kibékülésnek...

A hercegnő egészen a bíró mellére bujt. Rémülve mutatott a lobogó máglyára és kétségbeesve kérdezte:

- Wernher, úgy-e ennek én vagyok az oka?

A bíró erősen megszorította Erzsébet kezét.

- Szeretlek, - súgta a hercegnőnek öntudatlanul.

Erzsébet egész testében megrándult.

- Amióta Csehországból visszajöttem, ezt a szót most hallom tőled először, Wernher, és iszonyúan félek.

A palácium egészen elsötétedett. A bíró elvonszolta az asszonyt az ablakból és Erzsébet hátravetette a fejét és félelemtől és kéjtől szinte ájultan omlott le a puha bizánci szőnyegre...

Wernher hirtelen mardosó lelkiismeretfurdalás fogta el. Ijesztő világosságban látta azt az ellentétet, amely a maga gyengesége és a nép fensége között kidomborodott. Majdnem felkiáltott fájdalmában, hogy amikor mindenki a várossal, az ostrommal, az élet és halál kérdésével törődik, akkor ő egy szép, bűnös asszony keblén csüng puha, önző, szerelmes játékban. Kifutott a palotából és a Magdolna-templom elé szaladt. Ott magasan lobogott a láng és a nép húsvéti énekeket zengett, öröm és boldogság úszott a levegőben, az emberek összecsókolták egymást és ezt ordították:

- Leszámolunk az Antikrisztussal!

Mások, egzaltált asszonyok, bukott leányok, mintha a földből bújtak volna ki, a legényeket ölelgették és kínálgatták magukat. A vallásos őrjöngés lassankint részeg, érzéki orgiává aljasodott.

Wernher a néptől is megundorodott.

Este követ jött az ellenség táborából és hírül hozta, hogy László király július 10-én hirtelen meghalt. Kún főemberek gyilkolták meg őt, szeretője keblén. A követ felszólította a várost, hogy adja meg magát.

A nép azt kívánta, hogy a követnek tépjék ki a nyelvét.

- Hazudik, nem halt meg a király!

Mindenki ezt kiabálta s ha kezük ügyébe kerül, megölik a hírnököt.

Közben az óbudai káptalan, a nyúlzigeti apácák és szerzetesek, valamint, Pest város templomaiban folyton zúgtak a harangok. A budaiak megtudták a pestiektől, hogy a követ nem hazudott. A király csakugyan meghalt. Wernher bíró hazabocsátotta az érsek emberét.

- Mondd meg a gazdának, hogy ősi magyar szokás szerint, királyunk halálakor néhány idegen vitézt akarunk a másvilágra küldeni. Rátok gondoltunk. Az érsek emberei, azt hiszem, boldognak érzik magukat, ha a túlvilágon csatlósai lehetnek hős fejedelmünknek.

Wernher bíró másnap hajnalra rendelte el a kirohanást.

XI.

Az emberek kábultan ébredtek álmukból. Hírnökök járták be a házakat, a katonák csatarendbe állottak, a nyilasok elhelyezkedtek a várfalon. Meredt figyelemmel, pattanásig feszült idegekkel mindenki készen állott a támadásra.

Úgy látszik, az ellenség is általános támadásra készült. Egyrésztük még a környéket dúlta, a többije ostromló gépeivel a vár alá közeledett.

A Magdolna-templom előtt lassú, pattogó, síró, sercegő senyvedéssel égett a máglya.

A nap még nagyon rézsútosan sütött a budai tornyokra, amikor Wernher a déli és északi kapukat kinyitatta s a harcos nép kiözönlött.

Az ostromlók nem jöhettek közel a várhoz. Wernher népe mint, a fergeteg rohant le a nyéki úton, aztán délre kanyarodott. Itt széles arcélbe formálódott s egyenesen nekivágott az ellenség derekának. Középen, magas berber ménjén - a király ajándékán - Wernher gróf, mellette jobbról fia, László, balról a sánta lovag, Giovanni da Saliceto. Körülötte és utána a többi páncélos lovag. A kirohanást a várbeliek nyílzápora fedezte. A nyilak úgy hullottak az ellenségre, mint az égből záporosan szakadó felleg. Ez alatt a könnyű mezei hadak a Viziváros felől átgázoltak a mocsarakon és megkerülni iparkodtak az ellenséget.

A budai polgárok - aggastyánok, nők, gyermekek és zsidók - a várfaláról nézték a halálos mérkőzést.

Juda ben Adret fehér-fekete imaköpenyében, a várfal felé hajlongva, éneklő, jajgató szóval kérte az Isten segítségét. A zsidók kimondhatatlanul izgatottak voltak.

- Ettől függ mindenünk - jajveszékelt Kohen. - Ha az érsek emberei győznek, elárasztják a várost és nemcsak vagyionukat viszik el, de rakásra koncolnak valamennyiünket.

Az utolsó éjjel mind virrasztottak és könyörögtek az Istennek, hogy tegyen csodát az ő hű népe érdekében. Reggel meleg bort és pálinkát hordtak szét a katonák között és aranypénzt dugdostak a vitézek zsebeibe. Fínom kaláccsal etették a csatlósokat és kezet csókoltak a nemes lovagoknak.

- Józsua karja lesz veletek, vitézek - biztatták a katonákat - és az ellenséget szétszórja az Úr, mint a cséplésnél a száraz pelyvát szétfújja a szél.

Most a várfalakon lesték a harc kimenetelét. Ott volt a tömegben Simon is, Juda szívbjajos, beteg gyermeke.

Lent a sassadi völgyben elkezdődött a tánc. Kopja kopja ellen, lovas lovas hátán. Néhány perccel előbb még harsány vezényszavak röpködtek németül, latinul, olaszul, magyarul:

- Lovas lovashoz, dárda dárdához!

Most már szakadatlan üvöltés és jajgatás, ordítás és nyerítés hallatszott. Az ellenfelek összeverekedtek és halálos tülekedésben gomolyogtak egymás hegyén, hátán. A budai íjasok nem mertek nyilazni, mert féltek, hogy az övéiket találják. Az ellenfelek összerobbanása oly erős volt, hogy mind a két sor megtántorodott. De aztán újból egymásba kavartak, összefonódtak s mint a földön fetregő giliszták, egymás mellett és egymás fölött vonaglottak.

Mіндеzt a vár faláról nézni, idegrázó izgalom volt. A nézők jobban jajgattak, mint a harcolók. Szívüket őrző düh és félelem marcangolta.

Egyszerre valaki kiugrott a nézők tömegéből s jobbra-balra vagdalkozva, mindenkit félre lökött az útjából s eszeveszett futással a kapu felé rohant. Ott felkapott egy bárdot s azzal lélekszakadva, őrzőve, kiabálva iramlott le az úton.

Simon volt, a szívbjajos zsidófiú, akin a nagy izgalom következtében kitört a roham.

- Megszállta az ördög - kiabálta a nép és szájtátva bámulta, ahogy a fiú az ellenség felé száguld.

- Simon, Simon! - ordított kétségbeesve Juda ben Adret és utánvetette magát a fiúnak. A kapunál felbukott s az emberek lefogták az öreget.

A beteg fiú ezalatt odaért a küzdőkhöz, közibük dobta magát és óriási erővel vagdalkozott maga körül.

- Nézzétek, hogy dúlja az ördög! - kiáltották az asszonyok és kéjes borzadással lesték, hogy az őrjöngő gyermeket mikor tapossák agyon a lovak, mikor szabdalják szét a zsoldosok.

- Nézzétek a boldogtalant! - mutatott rá egy reszketőszájú asszony, - nézzétek, hogy hull körülötte a nép... Isten, Isten, jaj... legázolták, vége van.

Az asszony nagyot sikoltott és elájult...

Erzsébet hercegnő a királyi vár erkélyén állott és nézte a küzdelmet. Az egészről csak egyetlen emberélet érdekelte. Nézte a borzasztó gomolygást, ami a bíró körül dúlt. Annyira figyelt, hogy sejtelve sem volt arról, mennyi ideje tart a küzdelem. Szeme alig tudta megkülönböztetni a küzdő alakokat, képzeletében azonban pontosan rá tudott mutatni, hogy hol imbolyog a gróf fehér, hosszú sisakja és címere.

Wernher gróf körül ezalatt megtisztult a csatater. László fia és Giovanni lovag testőrsége között neki még a hajaszála sem görbült meg, de előtte rendre heverték a vitézek - ostromlók és budaiak egymás mellett és egymáson elnyúlva - mint a levágott kalászosok.

A csatának majdnem vége volt. Köröskörül a budaiak diadalmasan lelkendeztek, vagy a sebesültekkel vesződtek.

A bíró szeme végigrepült a harctéren és büszkén állapította meg, hogy a győzelem teljes.

Győzött hát... olyan elhatározó, nagy, felejthetetlen diadallal, ami bizonyára magát az érseket is megrendíti. Buda győzött és e győzelem által lett igazán az ország fővárosa.

- Kemény leckét adtunk nekik - mondta maga elé a bíró - s megmutattuk, hogy velünk minden hatalomnak számolnia kell.

Wernher úgy érezte, hogy Buda város alapítása most fejeződött be s most lett a szent hegyen álló vár az ország koronája. Úgy érezte, mintha ezt a Budát ő alapította volna.

A gróf roskadozni érezte erejét. Nem a hadi fáradalmak miatt, hanem mert látta, hogy a saját végzete is beteljesedett.

- Most rajtam a sor, - gondolta bágyadtan és megindultan tekintett a fiára.

Aztán körülnézett és észrevette, hogy nem messze, egy keskeny földhullám hátán, egy kis csoportban még folyik a viadal. Egy budai lovast szorongat négy-öt sváb vitéz. Hirtelen szörnyű elhatározás villant át a lelkén.

- Hozzatok lovat, fiam - parancsolta fiának és Giovanninak. - Haza kívánkozom.

S ahogy a vitézek eltávoztak mellőle, hirtelen belerohant a küzdők csoportjába... egyenesen neki egy vad cseh poroszló kopjájának. Véresen bukott a földre.

A nap elhagyta a delelőt és aranyözönével végigterítette a hegy taraját. A budaiak lassan visszahúzódtak a várba.

Wernher véres, vonagló testét hozták. A gróf a máglya elé vitette magát, amely még mindig senyvedt és sziporkázott.

- Oltsátok ki a máglyát - suttogta elhaló hangon. - Győztünk.

- Győztünk, győztünk! - ujjongtak a budaiak, akik szívük szerint meg sem tudták sajnálni a bírót, annyira odavoltak a diadaltól és az örömtől.

- Oltsátok ki a máglyát - parancsolta a bíró. - Kardunkkal már elintéztük a dolgot, nincs szükségünk a lángok bosszújára. Nyujtsatok békejobbot az érseknek!

A budaiak vízzel öntözték a máglyát, amelyből süstergő fehér gőz csapott magasra.

Wernher bíró egyik karjával László fia, másikkal Giovanni nyakába kapaszkodott.

- Énekeljétek Te Deumot a béke örömére!

A Magdolna-tér visszhangzott a nép énekszavától. A bíró magához vonta a fia szőke fejét:

- Fiam, én elmegyek. Mindent elvégeztem, amit rábízott az Isten. Most eltakarodom az útból.

A bíró egyideig mereven nézett a magasba. Láta az ő nagy és gazdag dunai városát. Budának és Pestnek kőpalotáit, magasbanyúló márványtemplomait és lőrésekkel csipkézett, hatalmas vártornyait... És látta Pestet, a könnyelmű, világos és nyájas síkságon... az alacsony parton nagy tárházakat, pompás réveket, malmokat, gyapjúmosókat, takácsok, kékfestők, posztókereskedők tárházait, műhelyeit, telepeit... és látta a nagyvárosok hemzseggő tömegeit, egy mindjobban szélesedő, terpeszkedő, elhatalmasodó gabonapiacot... és látta a nagy magtárakat... a Dunán veszteglő karsú, könnyű, magasra felcsavart szügyű, hajlósorrú teherhajókat... a parton sürgölődő velencei, génuai és konstantinápolyi hajósokat, amint viszik és hozzák a két drága sárga kincset, a búzát és az aranyat.

Míntha századok rohannának el a lelke felett. Egy millió embert látott izzadni, sűrögni-forogni, dolgozni, palotákat, gyárat, kikötőket, hidakat építeni... élni, alkotni, örülni, ujjongani a szent hegy alatt. Egy szép, örökifjú, milliós várost látott a mi szent hegyünk körül...

Wernher gróf feje egyszerre csak hátrahanyatlott. Az emberek észre sem vették, hogy a bíró meghalt. Ujjongva, énekelve, táncolva járták be a várost. Néhányan hangos és gyönyörűségtől izgatott beszédek tartottak.

- Most jöhet a béke... Most már beszélhetünk az érsekkel... Most mi diktáljuk a feltételeket!

- Éljen a béke! - ordították a polgárok.

- Éljen Endre király! - kurjongattak az olaszok, akik titkos tervektől dagadó mellel, gögösen jártak a bástyákon.

Az általános öröm és diadalrészegség majdnem elvette az emberek eszét.

...A királyi vár ablakából Erzsébet hercegnő nézte az ujjongó tömeget. Mintha önmagának halotti lárvája lenne, viaszfehér arcát mereven arra a pontra fordította, ahol a máglya kialudt.

Egyszerre csak megtántorodott és kezébe temetve arcát, hangos zokogásban tört ki:

- Én vagyok a legszerencsétlenebb asszony ezen a világon.

VÉGE.

A MÁGUS

REGÉNY

ELŐSZÓ.

Mindenek előtt üdvös lesz, hogy megismerkedjünk e feljegyzések hősével, akinek igaz története a következő fejezetben lesz majd olvasható. Galeotti Marzio, Corvin Mátyás király udvari humanistája, derék, kedélyes, kövér, furfangos és határtalanul szeretetre méltó vándortudós volt, asztrológus, hittudós, orvos, stratég, nyelvész és költő, szerette az aranyat, a régi bort, a könyveket és a könnyen barátkozó nőket, - ezt mindenki tudja róla, aki a XV. század kultúrájába valaha belepillantgatott. Mi azt is tudjuk, hogy a magyar napkirály egyik leghűségesebb olasz mulattatója volt, aki Mátyás életének utolsó hét-nyolc esztendejében a bécsi és budai udvarok pompás és henye fényét a maga ragyogó szellemével jelentékenyen felfokozta. Nem volt a legnagyobbak közül való - Lorenzo il Magnifico azonban őt is barátai közé számította és megemlékszik róla a komoly német Burckhardt is a renaissanceról írt munkájában. Magánélete is eléggé ismeretes. Családja olasz, magyar és német ágra szakadt, mert a derék Marzio mesternek olasz, német és magyar felesége is volt, szépen egymás után. Erkölcsihez szó fér, valamint könyveinek tudományos értékéhez is; de ez nem az ő bűne, hanem a koré. Ő maga mindenesetre a legrokonszenvesebb formában követte el a kor bűneit. Sörényes haját, dupla tokját és rettenetes karjait, nagy, nehéz, kövér, de finom és illatos bársonyos, prémes doktori ruhába öltözött alakját valami mosolygós báj lengi körül és szellemének szabad, napfényes, vidám röpködése az Arno partján virágzó rózsák körül döngicsélő méheket juttatja eszünkbe: mindenből kiszívta az édes és illatos mézet és azt romlatlanul adta át az utókornak. Ez nagy érdem és utódjai nem hiába büszkék Galeotti Marziora.

A humanista életéről a mult század végén könyvet írt egy német főnemes - Friedrich Philipp Martiusnak hívták - aki a derék Marzio mester leszármazójának tartotta magát. A könyv címe: Geschichte der Familie Martius, s abban a szerző úgy vélekedett, hogy utolsó éveit Galeotti a csehek országában élte.

A német genealogus ebben tévedett. Galeotti Bécsben halt meg ugyanazon a napon, amikor ura és bálványa, a nagy Matthias Corvinus kilehelte halhatatlan lelkét. Marzio mint a tudomány hőse ment ura betegágyához és mint a szerelem mártirja vált meg az élettől. Ez a tragédia, amelyet Galeotti Marzio alázatos írődeákja - e rövid elbeszélés szerzője - egyéb alkalommal már feldolgozott, beírta Marzio nevét a halandó bűnösök és a halhatatlan szerelmesek gazdag lajstromába, egyben pedig gyarapította a bizonyítékok halmazát amellet, hogy a szerelem erősebb, mint a férfi. Erősebb, mint a tudomány és erősebb, mint a halál. Csak egy van, ami még nála is erősebb és ez az asszony.

De nem erről van szó. Galeotti Marzio életrajza - amelyet ama fennebb említett németen kívül magam is megírtam fiatal éveim verejtékes kutatásai alapján - egyre bővül olyan adatok hozzáadásával, amelyekkel újabban ajándékozott meg engem Isten segítő kegyelme.

Újabban rájöttem, hogy Marzio, mielőtt a magyar király betegágyához sietett volna, egy ideig Párizsban élt VIII. Károly udvarában, ahonnan Katholikus Ferdinánd az egyesített arragóniai és kasztíliai udvarba csábította. Az alábbiakban olvasható lesz a sokat élt, sokat szenvedett, de erős és üde lelkű aggastyán utolsó nagyszerű kalandja.

***

Az udvar Barcelonában töltötte az őszi hónapokat. Ott volt a hatalmas Ferdinánd és a hűséges Izabella minden udvarhölgye, papja, csillagásza, tudósa, vitéze és apródja. Ragyogó társaság. Szellem és szépség, erő és gazdagság tekintetében páratlan az egész világon. Arabok is voltak az udvarban. Arisztotelesz és Plátó magyarázói, titkos tudományok bölcsei, művészek és ezermesterek, ékesszavú dalnokok és csodatevő orvosok. Ég, föld, fű, fa, virág minden szépsé-

gével nekik állott szolgálatukra; az éjszakák langyosak voltak és a tenger felől illatos párák enyhítették a nappalok tikkasztó hőségét. Földi paradicsom volt ez: a legszebb arragóniai és kasztíliai hölgyek sűrögtek-forogtak ebben a paradicsomban. Minden szépség és szellem felett állt a szerelem. Ennek volt a szolgálja az Éj és a Nap, Arisztotelesz és Plátó, a Tenger és a Föld.

A király és a királyné sokat imádkozott. Az udvar sokat csókolódzott. Tudósok, mágusok, művészek és dalnokok, mint a misztériumok rendezői, azon fáradoztak, hogy a szerelmesek a mennyekben érezzék magukat.

Abban az időben nagyon böles és célszerű gondolkodású emberek éltek a világon. Az Istennek megadták, ami az Istené, de belátták, hogy nemcsak igével él az ember, hanem szüksége van egyebekre is, amelyekkel ég és föld, erdő és mező, ember és állat szebbé tudja tenni ezt a keserves földi világot. Sokat és buzgón imádkoztak, de jól és bőségesen ettek s nagy művészettel és félelem nélkül aknázták ki a szerelem örömforrását. Leginkább azonban abban jeleskedtek, hogy a nemrég felfedezett antik filozófiát a zsidó és arab gondolkodás eredményeivel megtetézve, az emberi ész hatalma alá igázzák az egész természetet. Volt bátorságuk ahhoz, hogy misztikus és földfeletti dolgokhoz hozzányúljanak. Sőt a legnagyobb elmék, Leonardo da Vinci szellemi gyermekei, egyenesen azt állították, hogy a természetes és földfeletti dolgok voltaképpen egy összefüggő és végtelen spirálist alkotnak. A spirális a legtökéletesebb vonal. A végtelen kör. Nos, ezen a vonalon a földi és égi dolgok összefolynak és csak idő és akarat, tudás és szerencse dolga, hogy a lehetetlen dolgok lehetségessé váljanak és az ember győzedelmeskedjék az élet és halál minden problémája felett.

És akkor a tudósok költők is voltak és művészek is és papjai egy földfeletti szektának, amely a miszticizmus, a túlvilági tudományok, a mágia segítségével a megfoghatatlan világ erőivel rendelkezett. A következő korok az empirikus természettudományok irányában fejlesztették a kultúrát. Ez volt a nagy hiba. Mellékvágányra kerültünk és messze eltértünk attól a bölcseségtől, amellyel a középkor és újkor összeölelkezése idején a csodák birodalma felé gravitáltunk.

A spanyol udvarban nem egy tudós volt, aki csodatételeivel megközelítette az emberi mindenhatóság eszményét. Tudományuk azóta feledésbe merült. Az egyetlen Svedenborg igyekezett kiragadni az emberi elmét a földhöz tapadt materializmus ingoványaiból. A legújabb időkben újra feléje fordul az emberi kíváncsiság s lassan-lassan kibontja annak a kornak nagyszerű misztikumát. Így merül fel újra a híres varázsló, Galeotti Marzio alakja is, aki a spanyol udvarban az első rangot foglalta el Ferdinánd tudósai között.

I.

Marzio közel járt a hetvenhez, kövér volt és fogatlan. Sűrű hajsörénye piszkos-szürkén lobogott a szélben, mint egy kifoszlott, öreg, félárbocra engedett vitorla. Rengett alatta a föld s a melle zihált és sípolt, mint egy lyukas fujtató. De nagy volt a híre és azt beszéltek róla, hogy az alvilági hatalmakkal cimborál. Izabella udvarhölgyei tehát érdekes embernek találták és szerették volna, ha megismerteti őket az ördöggel.

A tudós azonban zárkózott volt és megközelíthetetlen. Különösen azóta, amióta megpillantotta a királyné első udvarhölgyét: Ambrosia di Castellót.

Ambrosia magas volt és karcsú. Villogó fekete haja dús koronában omlott alacsony homlokára, amely alatt sűrű szemöldökei egészen összeértek, jelölve annak, hogy e hölgyben igéző erők, démoni hatalmak és forró szerelmi indulatok égnek. Galeotti Marzio nyomban lángragyult és megvallotta szerelmét Ambrosiának.

A hölgy összehúzta démoni szemöldökét.

- Lovag úr, ön téved. Én erényes nő vagyok és nem csalom meg férjemet, aki e pillanatban Tangerben hadakozik a kalifa seregével.

Galeotti átszellemülten rajongott:

- Donna Ambrosia, ön erényes és hű. Éppen ez az, ami lángra gyújtotta az én képzeletemet.

- Azonkívül ön kissé korosnak is látszik - védekezett a hölgy.

Galeotti szeme felcsillant.

- De birtokában vagyok ám az ars magna összes titkainak. Én alkimista vagyok - suttogta az udvarhölgy fülébe - és minden fémből aranyat csinállok a nagy Hermes segítségével.

- Don Marzio, komolyan mondja ezt?

- Az életemre esküszöm.

- Ön igazán ért az aranycsináláshoz?

Az asztrológus titokzatosan suttogta:

- Hát mit gondol, donna Ambrosia, őfelsége a király miből győzi az évtizedes háború költségeit?

Az udvarhölgynek elakadt a lélekzete. Sokat beszéltek az udvarnál arról, hogy Ferdinánd alkimistákkal csináltatja a katonák zsoldját. Végignézett az öreg tudóson és rokonszenvesnek találta magas homlokát, egyenes, energikus orrát és szépen rajzolt, még mindig piros és duzzadt ajakát. Ez becsületes ember, áldozatkész lovag és atyai barátom lesz, ha szíves leszek hozzá.

Eszébe jutott a fiatal Alfonso di Millorca, a cortez legfiatalabb tagja, aki gyönyörű, mint egy kerub, halálosan szereti őt, de szegény, mint a sevillai templom egere.

Gyorsan határozott.

- Lovag úr, ön gáláns ajánlatot tett nekem?

- Imádom.

- Mivel bizonyítja be?

Galeotti szédülni kezdett a boldogságtól. Magas, lány tenorhangja úgy csengett, mint húsz-éves korában.

- Soha még asszonyt így nem imádozt senki.

- Mivel tudná bizonyítani?

- Istennóm, jöjj és izzó karjaim között végy bizonyítékot szerelmem határtalanságáról, - kiáltott felcsillanó szemmel.

- Ismerem ezt a dalt, - mosolygott a hölgy, - ti férfiak így szoktátok léprecsalni hiszékeny és ostoba áldozataitokat.

- De Madonna, én az ars magna doktora vagyok. Elhalmozlak arannyal és drágakővel...

Ambrosia gúnyosan felbiggyesztette bíborszínű ajkát.

- Aranyaiddal kérkedel? Ha akarnám, másoktól is kapnék. Többet, mint amennyit a király kincstárában rejtegetnek. Azt kérdezem tőled, tudsz-e nekem az antik istenekéhez hasonló egészséget adni?

- Olyant, mint amilyen a mennyek lakóié.

- Hosszú életet?

A tudós átszellemült arccal tekintett az égre.

- Asszonyom, elárulom neked, hogy a kabbalisztikus világ legmélyebb rejtelmét fedeztem fel egy hosszú élet verejtékes munkája nyomán.

Ambrosia maga is extázisba esett.

- Mondd meg nekem, Marzio...

- De csak, ha ígéred...

- Igérem!

- Esküdj!

- Esküszöm!

- De ne csalj meg! Én az egész alvilág felett rendelkezem. És én az egész életem értelmét, a lelkem legdrágább kincsét rakom le gyönyörű lábaid elé.

- Beszélj!

- Én birtokában vagyok az örök élet titkának.

- Örök életről beszélsz? Ezt már sok lóto-futó kabbalista és asztrológus ígérte fejedelmeknek és szép asszonyoknak egyaránt. De még senki sem váltotta be fellengős ígéreteit.

- Hát Raimundus Lullus?

- Szélhámos volt és maga is meghalt.

- Nem hiszel az ars magna mindenhatóságában?

- Ti, mágusok és doktorok, csupa olyan dolgokat ígérgettek, amelyek meghaladják az emberi képzelet és vágyakozás határait. Örök élet... Nem is kezdtetek alább. De az apró realitások terén mit sem produkáltok.

Galeotti kénytelen volt magában igazat adni a ravasz udvarhölgynek. A mágusok az illúziók terén mindenhatók voltak, de például egy lat arany előállításában a végtelenségig húzták-halasztották csodatevő erejük bebizonyítását. Ő maga is félt, hogy az apró valóságok mezején csetleni-botlani fog a tudománya. Ő tudta, amit tudott. Az örök élet titkával rendben volt, de ezt a nagy ágyút időnekelőtte nem akarta elsütni. Érezte, hogy maga iránt a hitet előbb más apróbb csodatételekkel kell megszilárdítani. Szenvedélyes szerelme azonban szertelenül kitört és karjait kitérve, szinte ész nélkül felhördült:

- Mindenem a tiéd, imádott Sennora! A lelkem, a testem, az örök üdvösségem, az életem...

A hölgy bánatosan legyintett.

- A provencei dalmokok nyelve ez, akik viszont az araboktól tanulták a virágos kifejezéseket.

- De én örökké szeretlek.

- Minden apród azt teszi. Tizenöt éves korukban kezdik és sohasem hagynak fel e szokásukkal.

- De én meghalok érted.

- Egyéb semmi? Meghalni könnyű valakiért, de valakinek élni... ez úgylátszik, a legnagyobb feladat nektek férfiaknak.

- Mit kívánsz, drága Sennora?

- Először is tudni akarom, hogy csakugyan értesz-e az alkimiához.

Galeotti megrezzent, de felemelt hangon, esküre emelt kézzel válaszolt.

- Aranyat csinállok a csodálatos és hatalmas ars magna segítségével. Az egész világot, a tengert, a hegyeket, a napot, a holdat és a csillagokat arannyá tudnám változtatni, ha elég higanyt és ként tudnék hozzá teremteni.

Ambrosia tiltakozva emelte fel a kezét.

- A csillagokat elengedem. Az udvari lovagok minduntalan le akarják hozni értem a csillagokat, de nem engedem felforgatni miattam a világegyetemet.

Galeotti megértette Ambrosiát. Előszedte féltve őrzött kincsét, Mátyás király ajándékát: száz darab finom körmöci aranyat. Az aranyakat olvasztott szénnátriumba tette. Ilyenformán olyan testet kapott, amelyben látszólag semmi arany sem volt. A preparátumot Ambrosia elé vitte. A hölgy csodálkozva meresztette szemét.

- Mi ez?

- Közönséges vasérc oldata. Szerezhetsz magadnak annyit, amennyit akarsz.

- Nos?

- Ha ehhez egy kevés ezüstöt vegyíték és felhevítem, az egész vegyület arannyá változik.

- Ó, ha igaz volna!

Galeotti kivitte a hölgyet a város végére, a vesztőhely dombjára. Nyárvégi éjszaka volt. Az örök éjfél kiabáltak és a levegő reszketett a leghosszabb nap tikkasztó forróságától. A humanista felöltötte asztrológusköpenyét és fejére csúcsos, csillagokkal hímzett főveget illesztett. Kört rajzolt maga körül a földre és segítségül hívta a szellemeket.

- Világegyetem! Halljad hangomat! A föld nyiljék meg előttem! Fák, ne reszkessetek, dicsérni akarom az urat. Őt, aki minden és aki egyetlen. A szelek némuljanak el, az egek nyiljanak meg...

- Siess, siess! - ünszolta Ambrosia, aki reszketett a félelemtől és kíváncsiságtól.

Galeotti az oldatot tűzre tette, a kénnátrium elpárolgott és a tégely fenekén ott csillogott az arany.

Ambrosia felsikoltott és homlokon csókolta a tudóst.

II.

Ettől fogva Galeotti minden nap megajándékozta Ambrosiát egynéhány körmöci aranypénzzel. Az udvarhölgy eleinte jelen volt az alkimista szertartásoknál. Ezt becsületből tette; ez igazolta őt, amiért aranyat fogad el egy idegen lovagtól. Igazi pénzt, spanyol, olasz vagy magyar aranyat el nem fogadott volna semmi könyörgésre; de varázslat, mágia, alkímia útján előállított arany, az más. Azt ők ketten, együttes szertartáson csikarják ki a Világegyetem nagy vegykonyhájából. Ez az ars magna és a szerelem műve. Ezt el szabad fogadni a legelőkelőbb hidalgo feleségének is.

Később már megbízott Galeottiban.

- Tiszta és előkelő lelked a garancia, hogy nem csapsz be engem, mint ahogy szélhámós varázslók valódi arannyal vezetik félre a bíbornokokat, püspököket és fejedelmeket.

Galeotti összekalapálta a körmöci aranyakat és úgy adta át Ambrosiának.

Két hónap alatt elfogyott Mátyás király hagyatéka. A humanista Ferdinánd királytól kivette egy évi járandóságát. Ez ötven arany volt. Egy hónapig abból szállította Ambrosiának a hódolat adóját. Aztán eladta könyveit, ruháinak egy részét, kényes török paripáját, fegyvereit s aranyat és higanyt meg kénnátriumot vásárolt. Később a higanyt és az egyéb nemtelen járulékokat egészen elhagyta. Fáradt volt, kimerült, nem volt kedve és türelme az aranyak ötvözéséhez.

Azzal ámitotta el Ambrosiát, hogy sikerült neki olyan aranypénzeket előállítani, amelyek tökéletesen hasonlítanak a király érmeihez. És úgy adta neki az aranyakat, hogy elkótyavetyélt drágaságaiért kapta az araboktól.

Ambrosia vakon bízott a humanításban, lemondott a formáságokról és úgy szedte be tőle az aranyakat, mint egy adószedő.

Galeotti szegényedett, sorvadt, öregedett.

Ambrosia virult, gyönyörűséges szép szeme sugárzott a boldogságtól. Aranyos, selymes, gyöngyös ruháit az egész udvar irigyelte.

Az is feltűnt Barcelonában, hogy Alfonso di Millorca, a király fiatal apródja szép új paripát vett a sevillai vásáron. Tőre, tollas fővege és aranyos szögekkel kivert arab-bőr csizmája szebb volt, mint a többi udvaroncoké.

Az udvarhölgyek halkán suttogni kezdtek és féltékennyé lettek Ambrosiára. Az udvaroncok Alfonsót rágalmazták. Egy herceget és egy hercegnőt emlegettek.

Galeotti büszkén gyönyörködött hiú, páváskodó, pompás kis sennorájában. Ambrosia azonban egyre késett a jutalommal. Kedves volt, gyengéd és hálás, de az öreg tudós égő szerelmi vallomásaira gúnyosan vagy szemérmében felháborodva felelgetett.

Galeotti ismerte az udvarhölgyek erkölceit. Párizsban, Itáliában és Budán egyetmást megfigyelt, sőt, nem kevés tapasztalatra tett szert a maga bőrén is. Mindig gyanus volt előtte az, ha egy szép és nagyravágyó dáma túlságosan védi hitvesi hűségét. Tudta, hogy ilyenkor valami titok fedi el a valóságot. Titok, amely a hölgy szíve mélyén lappang. Emlékezett arra, hogy egy ilyen esetben a hölgy a saját férjébe lett szerelmes, csak nem mert senkinek bevallani.

- Hátha Ambrosia is a hős hadvezért szereti, de szemérme tiltja ezt az udvar léha népe előtt kifecsegni!

De a következő pillanatban - mint tudós és szellemes dialektikus - kénytelen volt messze elvetni ezt a szélsőséges feltevést. Ambrosia férje messze jár, a király nevében vitézül hadakozva, városokat és népeket igaz le, hogy volna módjában ily körülmények között a felesége szívét meghódítani?

Arról is hallott egyet-mást, hogy Alfonso di Millorca, a király apródja, eszeveszett szerelemmel áhítozik Ambrosia kegyei után. De ő ismerte a szegény, ágrólszakadt, gyerekember Alfonsót. Ambrosia nagyravágyó lelke nem botlik meg egy csinosarcú suhanc éretlen vágyain. Nem tudta elképzelni, hogy az udvarhölgy ilyen együgyű és erkölcstelen módon kockáztassa jövődi karrierjét.

- Ambrosia vagy az enyém lesz, vagy senkié! - kiáltott fel egy lázas éjszakán, szerelemtől izgatott testtel fetrengve ágyában. És bizton bízott a saját emberfeletti hatalmában, amelyet ördög és pokol segítségével, Ambrosia szerelnie érdekében fog felhasználni, mégha utolsó cseppjét is ki kell ürítenie az ars magna kifogyhatatlan olajos korsójának.

III.

Ambrosia a királyi vár délnyugati szárnyán lakott. Egyedülálló pavillon volt ez, márványoszlopocskák loggiája futotta körül a kicsiny, arabstílusú épületet. Éjszaka volt. A bokrok között a fülemüle sírt, a loggia eresze alatt galambok turbékoltak.

Ambrosia virrasztott. Nem volt egyedül!

- Vége a granadai háborúnak, - súgta fülébe egy fájdalmas férfihang.

- Szent Isten, - sikoltott Ambrosia.

- Férjed megverte a kalifa seregét.

- Oh, Jézus, ne hagyj el!

- Úgy jön vissza, mint a Caesarok Rómába.

- Uram, irgalmazz nekem.

- A király és királyné országos ünnepélyre készül, hercegi rangra emeli a győztes hadvezért. Imádott úrnóm, te hercegnő leszel.

- A te alázatos, hűséges, szerelmes kis cseléded maradok.

Egymás nyakába borultak és sírtak. Künn a galambok búgtak és sírt a fülemüle a mogyoróbokrok alján.

- Mikor érkezik a sereg? - kérdezte Ambrosia.

- A követek azt jelentik, hogy a fővezér egy hét múlva bevonul Barcelonába.

- Hét napunk van csak...

- Csókolj meg.

- Szeretlek.

De az ölelés alatt a hölgy egész teste remegett.

*

Hajnaltájban a lovag búcsúzkodni kezdett.

- Maradj még.

- Nem merek. Az örök már harsányan kiáltoznak a vár tornyában, hajnal vagyon, úrnóm, az udvar most vonul keresztül a téren, hogy a kápolnában misét hallgasson... Sietek.

Összeölelkeztek, hosszú csókban köszönték meg egymásnak az éjszaka szerelmes örömeit. A lovag kiosont a hölgy szobájából és a derengő világosságban lebotorkált a lépcsőn.

A pavillon főkapujában egy álmos öreg mallorcai vitéz szunnyadozott. A lovag kardja hegyével bökte a kapust.

- Nyiss kaput, öreg.

Az álmos fegyvernök némán tisztelgett. A kulcsot a kapu závarjába illesztette. A rozsdás vasak keservesen nyikorogtak.

- Siess, siess, apó, az udvar ébredszik.

A fegyvernök nekifeküdt a zárnak. Beledugta a kulcsot, kihúzta, megforgatta, újra beleillesztette, feszítette, nyomta, lökdöste, hiába. A kulcs nem fogta a zárat.

- Add ide a kulcsot.

Most a lovag maga próbálkozott. Óvatosan beleillesztette a kétfontos kulcsot. Lassan, lassan, ravaszul, gyengéden, szinte könyörögve. Semmi eredmény, a kulcs nem fordult, a zár minden ostromnak ellenállt.

A lovag homlokán kiütött a verejték.

Az udvar népesedni kezdett. A kápolna tornyában megszólalt a harang.

- Szent Jakab, segíts - fohászkodott a lovag és megfogadta, hogy aranyból készült kulcsot tesz a szent sírjára, ha meghallgatja.

Hasztalan.

- Be vagyunk zárva, uram, - nyöszörgött az öreg fegyvernök. - Innen csak a jó Isten csodája szabadít ki, uram.

- Mit tegyek? - kérdezte halálos rémülettel a lovag.

- Eredj fel a torony ablakába és ereszkedjél le kötélén.

IV.

A lovag két szempillantás alatt a torony ablakában állt. Lenézett az udvarra. Néptelen volt a környék, a kápolnához vezető úton egy lelket sem látott. Most ha Isten segítené, óvatlanul leereszkedhetnék.

A mélységet nézegette, lehet-e leugrani? A torony alatt széles árok kiszáradt ágya tátongott. Legalább tíz öl, az ablaktól az árok fenekéig. Biztos és szörnyű ugrás a halálba. Kötél után nézett. Sehol semmi mentség. Ereje is fogytán. A félelem és kétségbeesés ájulása környékezte. Vége mindennek. A gyönyörű Ambrosia titka napvilágra kerül. Éppen most, amikor hős férjét várja a diadalmas nemzet. Ambrosia is, ő is elveszett. Óh, te kegyetlen, engesztelhetetlen, büntető Úristen!

E pillanatban gyengéd női kéz érintette meg a vállát. A lovag hátrafordult. Szép, fiatal kasztíliai leány állott mögötte némán, zavartan, szemérmesen mosolyogva.

- Úrnőmet keresed, kegyelmes lovag?

A lovag ijedten bámult a leányra.

A leányka zavartan folytatta:

- Úrnőm már nyugtalankodik.

- Hát tudja?

- Vár.

- Hogyan?

- Sennora Ambrosia szeret és vár.

A lovag megragadta a komorna vállát.

- Adj egy kötélhágcsót.

- Miért?

- Hogy le tudjak ereszkedni... az udvar már ébredszik... Ambrosiát halálos veszedelem fenyegeti... a kulcs nem nyitja a zárat... Gyorsan, gyorsan, az Isten szerelmére.

A komorna tágra nyitotta nagy barna, nedves szemét.

- Hát nem most jössz, don Alfonso, a sennorához?

- Én don Alfonso? Elment az eszed?

- Alfonso di Millorca... uram... Vagy tán tévedek?

A lovag elfelejtett minden veszedelmet. A szíve vadul ugrált ziháló mellében.

- Te Alfonso di Millorcát várod?

- Igen.

- A király apródját?

- Igen. Úrnöm küldött eléje, hogy mutassam az utat.

- No jó, hát mutasd meg az utat.

És megfogta a komorna kezét.

V.

Az udvar felébredt. A kapukat kinyitották. A harangok zúgtak. Lovak toporzékoltak a királyi palota előtt, a márvány kockás téren. Az őrváltás parádéja alatt harsonák zengtek és dobok peregtek. A nap végig öntötte sugarait a boldog Barcelona felett.

Ambrosia aranycirádás, elefántcsonttal kirakott mennyezetű, arab szőnyegekkel kibélelt szobájában várta Alfonso di Millorcát, a király legszebb nemesi fegyvernökét. Türelmetlen volt és lihegett a vágytól.

- Most megy a király a misére... most pereg a dob, ahogy az őrség tiszteleg a felséges pár előtt... - gondolta magában reménykedve. - Most tele van az udvar, a kápolna; mindenki férjem győzelme fölött hálálkodik a Mindenható előtt... Most óvatosan kisurran a templomból Alfonso, senki sem veszi észre szökését... most ér a kapuhoz... az öreg kulcsár beengedi... most szalad föl a lépcsőn, duenám megfogja a kezét... óh, mi az, miért késik?... holnap, holnapután már itt lehet a férjem... minden perc drága. Óh, édes, gyönyörű, egyetlen, szerelmes kis Alfonsóm!

E pillanatban kinyílt az ajtó és a nehéz kisázsiai függöny szétbontott szárnyai között megjelent a király.

Ambrosia szerelmesen mosolygott.

- Óh, mily boldog vagyok... hogy visszatértél... úgy vártalak.

A király dühöngött.

- Te Alfonsót vártad, az apródomat.

A hölgy gúnyosan nevetett.

- A cselédség előtt felségednek Alfonso di Millorca a neve. Csak nem árulom el az én szentség hírében álló királyomat...

Ferdinánd megrendült.

- Ambrosia!

- Jőjj, csókolj meg, uram!

A király keserűen védekezett.

- Menekülnöm kell, a kulcs nem nyitja a zárat.

Ambrosia hihetetlenül rázta a fejét.

- Nem, te kémkedni jöttél vissza... te kételkedel bennem... Te megsértettél engem...

- Ambrosia, segíts, az udvar már a templomban várakozik.

- Te cselédekkel esküdtél össze ellenem.

- Nem, nem, az Istenért, segíts!

- Eredj!

- De a zár.

- A portásnál a kulcs.

- Ambrosia, segíts!

- Egy feltétel alatt!

- Mindent megkapsz tőlem.

- Nos, a férjemet nem engedted haza.

- Nem, nem, ha úgy parancsolod.

- Nápoly alá küldöd.

- A pokolba is, csak siess...

- Esküszöl?

- Esküszöm!

Ambrosia kötélhágcsót vett ki a szekrényéből. A király szeme kerekre nyílt meglepetésében. A szíve megdobbant, a féltékenység démona éles bárdal hasított bele a lelke közepébe.

- Hazudtál, Ambrosia. Te csakugyan Alfonsót várod...

- Uram!

- Te, Alfonsót szereted... te megcsalsz engem, Ambrosia!

E pillanatban halkán megnyílt az ajtó és beosont a szobába Alfonso lovag, a király apródja, az udvar bálványja, a lantos, a vitéz, a szerafikus szépségű lovag, húszéves mindössze, de máris számtalan szerelmi kaland legendás és megirigyelt hőse. Homály borult a szobára s a szerelmes ifjú nem látott mást, csak egy idegen kerubot az ő paradicsomkertje kapujában. Fel-szisszent és kirántotta törét.

Ambrosia felsikoltott és a két férfi közé rohant.

- Gyermekek, az Istenért!...

- Megöllek!...

- Alfonso!

- Bestia!

- Hallgass!...

A király is kirántotta kardját. Az ablak függönye meglebbent. A fölkelő nap sugara rávilágított. Az apród megismerte az urát. Felordított, az ablakhoz ugrott és kivetette magát rajta. Halálos nyögése felhallatszott Ambrosia szobájába...

VI.

Az udvaron dobpergés és trombitaharsanás közepette vonult fel a király testőrszázada. Az őrvtás parádéja eszébe juttatta Ferdinándnak, hogy minden perc drága. Eszébe jutott a királyné. A homlokát hideg izzadtság verte ki. Izabella bizonyára haját tépi aggodalmában és szégyenében. Ránézett Ambrosiára és szerette volna királyi öklét arcába vágni a gyönyörű bestiának. Az árokból felhangzott a nyomorult lovag fájdalmas nyögése.

Az udvarhölgy nyugodtan kapcsolta a hágcsót az ablak párkányába.

Az udvar népes volt és hangos az istentiszteletre gyülekező nemesek sokaságától. A királynak ott kellett volna lennie az élükön, az aranyhímezű baldachin alatt, hogy bevonuljon a kápolnába. Félelem és düh marcangolta a szívét.

- Ambrosia, segíts! - jajdult fel gyötrődve a botránytól, a szégyentől, a királyné szemrehányásaitól való rettegésében. Elátkozott asszonyt, csókot és rettenetes gyámoltalanságában káromkodott, könyörgött és imádkozott.

- Ambrosia, segíts!

Az udvarhölgy alázatosan meghajolt.

- Felség, másszon le a hágcsón.

Ferdinánd sóhajtott egyet és leereszkedett. A kötél másfél öllel rövidebb volt az emelet magasságánál. Ott szent Ferdinánd kegyeibe ajánlva magát, leugrott a sánc iszapos, békanyálas, bűzhödő árkába. Ez is szerencsésen sikerült, csak ruhája lett vigasztalan módon szennyes és megszaggatott. Olyan volt, mint egy viharvert harcos, éjjeli strázsa, csatából visszatért fegyvernök. De künn volt az udvaron, amely a győzelem mámorában fejedelmét várta.

Elszántan utat tört magának és a főnemesek csoportjának közepébe rontott. Az érsek és Gonzalo de Cordova főminiszter meghökkent.

- Felséges úr, mi történt veled?

- A király hallgatást intett, majd a kápolna felé mutatott reszkető kezével.

- Adjunk hálát az Úrnak és dicsőítsük az ő erejét, amellyel legyőztük ellenfelünk ördögi szándékait, - szólt és fenségesen megindult a baldachin alatt.

A főnemesek sorában rémület, csodálkozás és szent borzalom remegtette meg a szíveket.

- Mi történt a királlyal? - suttogták lázas izgalommal és érezték, hogy nagy, szent titkok misztikuma suhan át a baldachin felett.

VII.

Az udvari történetíró, a bölcs és szentéletű Ximenes pedig bejegyezte krónikájába:

...A granadai győzelem dicsőséges napjaiban is megőrizte lelke alázatosságát és teljesítette a nép atyjának nemes és önfeláldozó kötelességét. Buzgó őrizője volt a katonai és udvari erkölcsök tiszteletreméltó hagyományainak. Jól tudván, hogy a diadalmámborban az elmék és érzékek egyaránt lerázzák magukról a fegyelem zaboláit s könnyen ragadtatják magukat kötelességmulasztásra és duhajkodásra. Éjszakának idején felkelt királyi ágyáról és kiosont a vár udvaraira, maga, egyedül.

Közönséges fegyvernőknek egyenruhájában körüljárta a sáncokat és őrtornyokat és megvizsgálta a strázsákat és virrasztókat. Joggal elmondhatjuk, hogy ezekben a napokban egyedül ő maga védte éberségével a várat, az udvart, az erődítéseket, Barcelona városát és vele az egész arragóniai királyságot. Történt egy éjszaka, hogy egy vakmerő fiatal lovag, bizonyos Alfonso, a királyné kedves udvarhölgyének lakosztályába tört be és ott veszélyes támadást tervezett a tiszteletreméltó hadvezér hitvesének erénye ellen. A király észrevette a gaztettet, utána eredt a merénylőnek és nemes lovagi mérkőzésben leterítette Alfonsót. Ő nemcsak legnagyobb királya, de legragyogóbb hőse is a spanyol lovagságnak...

Ferdinánd király emlékének örökkévaló tisztességét nem kis mértékben gyarapította ez a lovagi kaland és az udvarhölgyek lakosztályában, éjnek idején, a granadai győzelem mámoros napjaiban legendákat meséltek a nagy uralkodó lovagi erényeiről és Artúr királyhoz és Nagy Károlyhoz hasonlították valamennyien.

VIII.

Mi történt a boldogtalan Alfonso di Millorcával ott a sáncok sötét, rókavermes, iszapos, hegyes karókkal kivert mélységében?

Nos, ami Millorcával történt, az egyik legszebb lapján van megírva az udvari történetíró, Ximenes doktor cicerói latinsággal megírt krónikájának. A bölcs és szentéletű fejedelem - írja a krónikás - szerelmi törvényszéket ült a megtévedett apród felett, s kihallgatta őt, az ifjú hercegnőt, a hercegnő cselédjeit, fegyvernőkeiket, a bástya őreit és az udvarosokat, akik éjjelnappal tudói voltak a királyi várban történt dolgoknak. A hercegnő vallomásából kitűnt, hogy az apród őt eszményi rajongással tüntette ki és szent szerelem lángja perzselte meg a lelkét, amely felett elvesztette uralmát, de soha nem merészkedett őt a földi kéjek várába csalogatni. Megbomlott az agya - így vallott ő is és az ifjú lovag is, aki kész volt igazsága mellett tűzvagy vízpróbára menni. A király nem kívánta az istenítéletet, Izabella királyné öfelsége, bár arra az álláspontra helyezkedett, hogy ily esetben legjobb a bűnöst a dominikánusok nagyinkvizitorának általadni, - de Ferdinánd úr öfelsége megbocsátott az eszétvesztett lovagnak.

Eddig szól a krónika. Mi tudjuk, hogy megbocsátott neki a győztes hadvezér, a férj is, sőt maga a hercegnő is megbocsátott Alfonsónak, példát adván arra, hogy magasztos lelkek nem élnek vissza azzal a hatalommal, amelyet a sors kezükbe juttatott. Mindössze az történt, hogy a herceg ökegyelmessége, a férj, maga mellé vette Alfonsót fegyvernőknek a Nápoly ellen indítandó háború tartamára.

- Hadd legyen módja az Istennek magának igazságot tenni. Ez lesz az ő istenítélete. Ha elvész a háborúban, akkor bűnös szándékai voltak, ha megmarad, akkor ez tűz és víz próbájánál hitelesebb bizonyosság lesz ártatlanságára s jószándéka mellett.

Magában pedig hozzátette:

- Majd lesz rá gondom, hogy az istenítélet kiderítse az igazságot.

Így aztán mindenki megnyugodott a király ítékezésében, csak Ambrosia és Alfonso éreztek halálos aggodalmakat. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy egy keveset a király is nyugtalankodott. Hátha úgy dönt a háború istene, hogy Alfonso bűnös volt és... Ez Ferdinándot előre is mélyen elszomorította, mert ő tisztának akarta látni Ambrosiát még a tűz és víz, ördög és pokol, háború és Isten ítélete ellenében is.

De nem akart méltatlan lenni a saját emberfeletti kegyelmében és látszólag hevesen helyeselte a herceg ötletét.

IX.

Egyfolytában harminc napig ünnepelte az udvar a szép Ambrosia férjét.

A győztes hadvezért a király hercegi rangra emelte, kinevezte főtengernagynak és hadvezérnek s megbízta őt, hogy seregével Nápoly alá menjen s rendet csináljon az arragóniai ház birtokain. Galeottinak elszorult a szíve. Eszébe jutott a szép Arragóniai Beatrix, Mátyás király özvegye, akinek ő a budai és bécsi várban felolvasója volt. A királyné most Budán és Esztergomban várja, hogy Mátyás utóda, Ulászló cseh király, akit a magyarok is uralkodójukká választottak, feleségül vevén őt, visszaültesse a trón bíborába, ahol oly vakító fénnel ragyogott az ő szőke szépsége.

Ferdinánd király most a franciákkal való szövetségben, Beatrix ősi fészke, a nápolyi Cartello felé nyújtotta a kezét. Galeotti ezen is mélyen sajnálkozott. Nem az arragóniai házat, nem Nápolyt és nem Beatrix királynét féltette, hanem Ambrosiát. Ambrosiától távol lesz a férje. Ez az ő szerelmes szívét borongós aggodalommal töltötte el. Ő egész életében legjobban szerette, ha imádott hölgyére maga a hites férj vigyáz. Ez a legbiztosabb és legolcsóbb öre az asszony erényeinek. Saját érdekeit szerette a férjek kezébe tenni le s most határozottan nyugtalanította, hogy Ambrosia ismét támasz nélkül marad.

Csekély vigasztalást talált abban, hogy a király Alfonso di Millorcát rendelte a hadvezér mellé fegyverhordozóul. Néhányan csúfosan évődtek is vele:

- No magister Marzio, ezt aztán egészen kedvére rendelte a Felség. Férjet és udvarlót egy-csapásra elküldött a gyönyörű hercegasszony mellől. Ördögi szerencséje van Illustrissimének. Vagy tán ezt is az ars magna segítségével praktikálta ki doktorságod? - kérdezték tőle az udvar lézengő lovagjai.

Ambrosia ezalatt Alfonsóra és az istenítéletre gondolt. Egész éjszaka alatt azon törte a fejét, hogy miképpen menthetné meg lovagját a haláltól és önmagát a leleplezéstől. Hajnaltájt eszébe jutott neki Marzio.

Magához hívatta az asztrológust és orvosságot kért tőle lidércnyomás és szédülés ellen. De ez csak színlelés és ravaszság volt, hogy felkeltse a tudós szerelmes szánakozását.

A lovag a hold hatalmát emlegette és tanácsolta Ambrosiának, hogy az erődítmények egy félreeső pontján idéznék föl a nyájas égi istenasszony szellemét.

Ambrosia visszautasította. Galeotti erre Vénuszt ajánlotta, a mindenható anyát, aki gyermekeit a szerelem áldásaival gyógyítja. Ambrosia felsóhajtott.

- Mit ér nekem a szerelem minden ajándéka, ha egyszer itt kell hagynom ezt a szép világot?

- Beteg vagy csakugyan, galambocskám, hogy ilyen sötét gondolataid vannak? - kérdezte aggódva a tudós.

- Félek a haláltól.

- Ó, te még gyermek vagy és olyan egészséges, mint Ida hegyén az istenasszonyok. És én kimondhatatlan szerelemmel öröködöm feletted.

- Szeretsz? - kérdezte kacéran Ambrosia.

- Szeretlek, gyönyörű Madonnám és megvédelek a betegség és halál rontó szellemei ellen, - lihegte a lovag.

- Hatalmadban van?

Galeotti gőgösen legyintett.

- Egészség, szépség, erő és életöröm áldását osztom a nagy Merkur és a csillagok hatalmából. Úr vagyok az élet és halál minden rejtelve felett, isteni Madonnám!

- A halál felett is? - suttogta szívdobogva Ambrosia.

- Enyém az örök élet titka, - jelentette ki méltósággal a tudós.

Ambrosia szédült.

- Az örök élet... titka... Ó, Marzio! Én úgy szeretnék örökké élni...

- Élni fogsz...

- De ha te tudod az örök élet titkát, miért nem ajándékozod meg velem az emberiséget?

A tudós fájdalmasan felsóhajtott:

- Mert a hatalmam csak egyetlen, csak egyetlenegy halandóra szól. Csak egy embert tudok felruházni az örökké való élet isteni adományával. Csak egy teremtményt tudok megmenteni a halál eredendő átkától.

- És miért nem mented meg magadat?

- Mert téged jobban szeretlek önmagamnál.

Látnivaló, hogy Galeotti Marzio csakugyan beleesett abba az örületbe, amelyet szerelemnek hívnak a költők és az asszonyok.

X.

Nem szabad azt hinni, hogy Galeotti csak el akarta csavarni a fejét donna Ambrosiának az örök élet meséjével. Az öreg tudós nem kérkedett, nem füllentett, nem zsarolt szerelmet, mert egyenes és őszinte lélek volt, habár az aranycsinálás terén meg is engedett magának némely szemfényvesztő furfangosságokat. A szerelmet Galeotti komolyan vette. Az örök élet titka pedig csakugyan a birtokában volt, mert ismerte, - a korabeli asztrológusok, mágusok, alkimisták és okkult doktorok közül egyedül ő ismerte, - a XIII. században élt híres Raimundus Lullusnak, a minden titok királyának halál ellen való orvosságát.

Ez a Raimundus Lullus az úrnak 1235. esztendejében született. Arragóniai hidalgók ivadéka volt és ifjú korában Barcelonában, a hódító I. Jakab udvarában élt. Harmincéves korában már világhírű mágus, kabbalista, csodadoktor és álommagyarázó, csillagász és alkimista, aki halottakat szólaltatott meg, elemi csapásokat elhárított, kiirtotta a királyi palotából az egereket és esőt támasztott valahányszor az arragóniai mezőket eltikkasztotta a kánikula heve. Voltak neki tükrei, amelyekkel távoli városokat meg tudott gyujtani, a geometria és fénytán segítségével előidézte mérföldekre fekvő tárgyak képét, sziklákat mozdított ki a helyükből, mocsarakat szárított fel tisztára a kabbala számjegyeinek a segítségével s hogy mindezt nem az ördög, hanem az emberi bölcsesség és tudomány segítségével csinálta, bizonyítja az, hogy V. Kelemen pápa, miután gondosan megvizsgálta e nevezetes ember életét születésétől a haláláig, Raimundus Lullust a boldogok sorába iktatta.

Ez a nagy tudós, miután születése helyén, a Baleári szigetcsoporthoz tartozó Malorcán több hónapig vezekelt, felmászott a sziget közepén végighúzódó Porfir-hegylánc csúcsára, ott állt a hegyfokon, bozontos hajába belemarkolt a szél, nagy hullámok csapódtak a szikla lábaihoz, ég, víz, levegő egybeolvadt, egymást ölelgette, csókolgatta és Raimundus Lullus úgy érezte, hogy eggyé lett az Alkotóval. Érezte, hogy mágikus tudományának eljutott a zenitjére. Érezte,

hogy uralkodik és parancsol, teremt és rombol, ahogy jókedvének tetszik és felforgatja a természet törvényeit, megállítja az időt és elúzi a földről a Halál hatalmát, csak akarnia kell.

Raimundus Lullus itt találta meg az örök életet adó csoda-elixirt, amelynek ő az Ars Magna Lulli című könyvében receptjét is adja. Az elixir aloé, mirrha, sáfrány, kénsav, narancshéj, higany, szekfűszeg és kömény párlatából készül, amelyet kakastejjel kell keverni az év leg-hosszabb éjszakáján tíz ártatlan leánykának. Az elixirt egy év alatt tizenkétszer kell kenés és belélekezés útján használni annak, aki le akarja rázni magáról a halál bilincseit.

Raimundus Lullus először magán próbálta ki az elixir hatását. Aztán egy udvarhölgyet ajándékozott meg a mágia e hatalmas vívmányával. A hagyomány itt egymásnak ellentmondó változatokat jegyzett fel az Ars Magna Lulli történetében. A legkomolyabb forrás szerint, amelynek Galeotti is gondolkodás nélkül hitelt adott, a megajándékozott udvarhölgy az elixir használata után egy évre meghalt. Raimundus Lullus kétségbeesett. Vándorbotot vett a kezébe és bekopogtatott a lovagok és püspökök udvarába, amint azt VIII. Bonifác pápa, III. Fülöp francia király, IV. Sancho castiliai fejedelem és I. Edvárd angol uralkodó krónikásai feljegyezték. Űzte, hajtotta a bánat és a lelkifurdalás.

Kereste a mágusokat, a kabbalistákat, hogy a világ minden tudományát kimerítve, megtalálja a magyarázatát annak, miért halt meg az elixirtől az isteni sennora.

Végül egy ír félszigeten aznap, mikor a Hold a Skorpió jegyében állott, kéthónapi koplalás és elmélkedés után, kabbalisztikus betűösszerakások alkalmával kiolvasta a mágia könyvéből, hogy az örök életet adó kvintesszencia csalhatatlan orvosság ugyan a Halál megsemmisítő ereje ellen, de egy embernek csak egyetlen egyszer szabad igénybe venni a csodatevő elixirt. A második esetben nem életet, hanem halált ad annak, aki felhasználja.

Raimundus Lullus élete ettől fogva a bánat és vezeklés szent határtalanságában emésztődött. Siratta szerelmes hölgye halálát és a maga halhatatlanságát. Végzete, hogy nem tud meghalni, napról-napra jobban elgyötörte. Kereste és könyörögte a halált, számtalan kalandban vett részt, harcolt a hitetlenek ellen, sokszor elfogták, megostorozták, éhezettették, beásták a homokba övig és meztelen testtel kitették az ég éhes madarainak, a kóborló sakálloknak, a mérges viperáknak prédául, a marokkói parton egy szál deszkára kötözték a kalózok és nem tudott meghalni.

XI.

Éppen virágoztak a cseresznyefák, a város mint a rózsavíz gőzében, úgy úszott a párás, illatos szerelmes tavaszi éjszakában. Marzio kivezette hölgyét a város végén levő tornatér tisztására.

Ambrosia szorosan összefonta nyaka körül arab-selyemsálját és magassarkú cipőjében, amelynek hegyes orra elől hetykén felkunkorodott, kényesen csoszogott a márványkockákon.

Az ars magna doktora bő barna köpenye alatt varázsszereket, füstölőt, tömjént és hosszú botot rejtegetett.

- Don Marzio, én félek, hogy te régi pergamentek és hazug mágusok után indulsz és nem tudod az örök élet titkát megfejteni.

Galeotti magához vonta a kételkedőt.

- Ismered Raimundus Lullus és Ambrosia történetét?

- Ki az az Ambrosia? - szisszent föl az udvarhölgy.

- A minden titkok királyának imádott szerelme.
- Őt is Ambrosiának hívták?
- Éppen mint téged, barátnóm.
- Ez sokat mondó jel.
- Az örökkévaló asszonyt Ambrosiának hívják.
- Mi történt Lullus kedvesével?
- Ahogy a bűvös italt megitta, egy év múlva meghalt.

Ambrosia megborzongott.

- Látod, Marzio! Te is megöled hölgyedet.
- Én nem! - kiáltott fel a lovag lelkesülten és két ujját eskü gyanánt az Ég felé emelte. - Raimundus Lullus önző volt és előbb önmagán próbálta ki az elixir hatását.
- És ő is meghalt?
- De csak Isten különös könyörületéből. Ahogy szerelmét elvesztette...
- Miért kellett meghalni Ambrosiának?
- Mert a szellemi hatalmasságok úgy rendelték, hogy az örök élet elixirjét mindig csak egyetlen ember kaphassa Istár királyné tulajdon kezéből. Emberkéz hiába adja azt embertársának.
- Hogy érted ezt, Marzio?

- Úgy, hogy a Hold hatalmas szelleme megtermékenyíti az elixirt és az első ember, aki használja, halhatatlanságot nyer tőle. Ha a szellemet kegyelmes kedvében találom, megkapom tőle az ötödik elemet, az örök élet folyadékát, mellyel képes vagyok az anyagot átváltoztatni, embereket, állatokat és tárgyakat láthatatlanná tenni, ólmot, higanyt és rezet arannyá nemesíteni, kiszáradt fákat újból virágzásra fiatalítani, sziklából forrást fakasztani, égi harmatot borrrá változtatni, szelet, esőt, meleget varázsolni, emberi testet halhatatlanná tenni...

- Ó, de gyönyörű, - suttogta Ambrosia. - Hogy kell használni az elixirt, Magister?

- Az elixirt hét napig kell üllepedni hagyni a Torella hegyfok legmagasabb csúcsán, hogy hétfőn a Hold, kedden a Mars, szerdán Mercur, csütörtökön Jupiter, pénteken Vénus, szombaton Szaturnusz, vasárnap végre a Nap szelleme áldja meg bűvös erejével. Aztán az elixirt két hét alatt tizenkétszer kell kenés és belélekezés útján magába fogadnia annak, aki az örök életet szomjuhozza. Ez a tizenkét állatjegy miatt szükséges, mert ők uralkodnak az Ég pitvarában és ők irányítják az emberi test egyes tagjainak fejlődését.

Ambrosia szenvedélyesen felkiáltott.

- Ó, ezt én is tudom. Ebben igazad van, Marzio. A Kos jegye a fejen uralkodik, mert a kosnak ebben van az egész ereje.
- Úgy van, - helyeselte Marzio.
- A Bika a nyakon és a tarkón, mert a bika ezekben a tagokban erős különösképpen.
- Ó, a te fehér elefántcsontból való gyönyörű nyakad!
- A karok és kezek az Ikrek alá tartoznak, mert ezek az ölelés jegyei.
- Isteni Ambrosia, elájulok a vágytól és szomjúságtól!...
- A Rák a mellre és az ehhez szomszédos szervekre van hatással...

- Ambrosia, égi pír suhan át szemérmes arcodon...
- Az Oroszlán a szív, száj, tüdő és máj felett uralkodik, a Szűz jegye az ember gerincén fut keresztül.
- Ambrosia!
- A Mérleg a bőrnek, veséknek, a Skorpió a csípőknek...
- Ó, meghalok érted, édes, édes, édes...
- A Bak a térdnek... a Vízöntő a lábaknak...
- Ó, Ambrosia, neked van a legszebb lábad Arragóniában...
- A Halak a lábfejek urai. Jól tudom az anatómiát? - kacagott kacéran a szép Ambrosia.

Galeotti letérdelt az udvarhölgy előtt és a ruhája szegélyét csókolgatta.

- Jól mondd, Madonnám, és a felsorolt tagokat kell egymásután következő éjszakákon gondosan bedörzsölni. A vasárnap arra való, hogy néhány cseppet megigyal belőle, mert ez a léleknek szól, erősítésül az örökkévaló élet elviselésére.

Ambrosia kezét nyújtá a tudósnak és gyengéden felemelte őt. Aztán ravaszul megkérdezte tőle:

- Hogy fogom használni a bűvös szert, Magister? Szükséges ehhez a te segédleted?

Marzio agyát előntötte a vér.

- Raimundus Lullus maga kenegette be Ambrosia testét.

Ambrosia elkedvetlenedett.

- Akkor nem kell az elixir...

Marzio elsápadt.

- Én nagyon szeretném...
- Mit?
- Hogy a pontosság kedvéért magam adjam neked...
- De én nem engedem...
- Becsukom a szemem...
- Az érintésed...

- Nem szeretsz, Madonna? Akik szeretik egymást, azok nem irtóznak egymás simogatásától.

Ambrosia sírvafakadt.

- De én szégyenlem magam.

Galeotti megölelte a remegő asszonyt és szívéből megsajnálta. Ujjongott a lelke, hogy ily mennyei ártatlanságot adott neki az ég. Megvígasztalta:

- No, drága kis leányom, ez nem feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az elixir hatása beálljon.
- Magam is használhatom? - kérdezte feléledő reménykedéssel Ambrosia.
- Az Ég és csillagai segítségével...

Ambrosia nyakába borult a tudósnak és elárasztotta arcát örömkönnyeivel. Aztán hirtelen felkapta a fejét.

- Hogyan van az, Marzio, hogy ezt még nem próbáltad ki magadon vagy nem adtad el valamelyik hatalmas pápának vagy fejedelemnek?

Marzio elkomolyodott.

- Már sokszor kísértésbe jöttem. Legutóbb Bécsben, a magyar király halála előtt. Az isteni Matthias Corvinus betegeskedése alatt sokat vívódtam magamban. Óriási felelősség ám ez, gyönyörű Madonnám! Képzeld el, hogy Mátyás királyt fölruházom az istenek halhatatlanságával! Az egész emberiség sorsát megváltoztatom. Országok és népek elvesznek és támadnak, a világ egyetlen ember hatalma alá kerül s az az ember lassanként az egész földkerekség minden apraját-nagyját a saját képére formálná...

- Lehetséges ez?

- Ez volna a természetes következménye annak, ha egy ilyen emberfölötti ember, mint Matthias Corvinus örökkévaló életet kapna a Merkur hatalmából. Sokszor tépelődtem azon, hogy nincs-e itt a pillanat és az ember, aki király és katona, tudós és nagy férfiú létére alkalmas erre a végzetes szerepre. Hogy nem Isten rendelése-e megragadni ezt az alkalmat és véglegesen elintézni az emberiség sorsát...

- Miért nem tetted meg?

- Féltem, hogy egyszer megbánom... Hogy egyszer eljön majd valaki, egy asszony talán, akit szeretek és akit nem tudok másként meghódítani...

- És eljött? - kérdezte démoni kacérsággal Ambrosia.

- Az Isten végtelen kegyelméből... - felelt rá áhítattal Marzio.

- Hát annak is juthatott volna a folyadékból...? - kíváncsiskodott az udvarhölgy.

- Nem, - felelt szilárdan és zordonul a tudós. - Én csak egy embert tudok megvédeni a halál hatalmasságától.

- Miért van ez így? - kérdezte az asszony.

- A túlvilági szellemek ezt bölcsen elrendezték. Ha egyik ember át tudná adni az elixirt a másiknak, a bűvös ital kézről-kézre járna és lassanként az egész emberiséget halhatatlanná tenné.

- Nos? - kérdezte Ambrosia elégedetlenül.

- Ez az Isten akarata ellen való volna, mert ő szent Felsége az embert halandónak teremtette... És hogy néha-néha mégis kivesz egyet a halandók közös sorsa alól, ez az ő legszentebb kegyelmének ritka és kiváltságos megnyilatkozása.

Ambrosia még mindig nyugtalankodott:

- Mondd meg lelkedre, mester Marzio, te még nem használtad az elixirt?

A tudós esküdött:

- Az Ég, a Föld, az Isten és a Sátán verjen meg engem és minden gyermekemet, ha ez valaha eszembe is jutott.

- Hogyan van ez, Marzio?

- Önző vagyok, drága királynőm...

- Önző?...

- Igen. Én nem akarok örökké élni, mert nem akarom elveszteni azt, akit szeretek. És azt akarom, hogy te élj örökké, Madonnám, és én, ameddig Isten kimérte életem határát, gyönyörködni tudjak a te szépségedben és szerelmedben.

Ambrosiát egészen meghatotta ez a szerelmi vallomás.

XII.

Ambrosia így szólt a tudóshoz:

- Jó. Tehát hozd el nekem a nagy elixirt, amely a testet a csapások, baj, betegség, gyengeség és halál ellen megvédelmezi. Akkor a tied leszek és nem hagylak el soha.

Galeotti agyát elöntötte a vér.

- Elhozom neked a nagy életelixirt; de annak csak az veszi hasznát, aki előbb elég a szerelemben. Jöjj és izzó karjaim között perzseld meg magadat, lángoló szenvedélyemben égj el, hogy új életre születhess az örökkévaló szerelem oltárán.

A hölgy szelíden ringatta hollófürtös fejét.

- Előbb a nagy titkot! Aztán végy engem, a te szerelmes szolgádat.

Ambrosia ugyanis huszonhat éves volt s a barcellóniai udvarnál ily előrehaladott korban már az összes hölgyeknek megvolt a véleményük a szerelemről. Csókra nyujtá mandulatejjel illatosított kezét és égő szerelemtől reszkető hangon szólt:

- A mi szerelmünk oly magasztos, oly csodálatos, oly emberfeletti, hogy megaláznók azt, ha kitennők a hanyatló kor, a betegségek, a korai halál és a hideg, néma sír borzalmainak. A mi szerelmünk az örökkévalóság számára fogamzott. Eredj, hozd el a varázsitalt s ne kívánd bennem a halandó asszonyt.

És megáldá őt és topázgyűrűt húzott a lovag kövér ujjára. A topázgyűrű a hűség és tiszta szerelem jelképe.

Galeotti hitt az asszony szavainak.

Ambrosia is elhitte, hogy a halál ellen való elixir csak akkor hat, ha az ember előbb megégeti halandó testét a szerelem égig érő lángjaiban. És elhatározta, hogy erre a szent szertartásra Alfonso lovag segítségét használja fel.

Éjfél körül fogadta az ifjút.

Alfonso búskomor arccal lépett a hölgy elé.

- Meg vannak számlálva napjaink, - köszöntötte a ragyogó Ambrosiát, aki szebb volt és kívánatosabb, mint valaha.

- Csak most kezdődik a szép és diadalmas élet, - felelt titokzatosan az udvarhölgy.

- Én a harctérre megyek.

- De dicsőséggel visszatérsz.

- Óriás sorsa várakozik rám, - suttogta szomorúan az apród, Dávid király bibliai történetére célozva. - Férfjed, aki féltékeny és bosszúálló természetű ember, olyan helyre állít, ahonnan nem lehet elfutni az olasz golyók elől.

- De rajtad nem fog a fegyver, sem a méreg, sem a betegség, sem a halál ereje.

Alfonso búsan csóválta a fejét.

- Lesz rám gondja a vezérnek.

- Semmi hatalma feletted.

- Ki véd meg engem?

- Én, - felelte gőgösen a hölgy.

Alfonso szeme felcsillant.

- Nem engedsz a háborúba?

- De igen.

A lovag legyintett.

- Akkor végem van.

Ambrosia sejtelmesen mosolygott.

- De feletted lebeg az én szerelmem és a szerelem mindenható. Az én szerelmem megvéd minden veszedelemtől.

Alfonso rosszat sejtve, kutatólag nézett az asszony szemébe. Ez az asszony frázisokat mond és szinte küldi őt a pokol torkába. Így akkor szoktak az asszonyok beszélni, amikor valakitől meg akarnak szabadulni. Ő sokat tartott a szerelemről, de abban kételyei voltak, hogy egy udvarhölgy szerelme jó védőpajzs volna a puszkagolyók ellen. Nyugtalan lett és kissé grombán kérdezte:

- Hogy érted ezt, hercegnő?

Ambrosia ünnepélyes hangon válaszolt:

- Kezemben van az örök élet titka.

- Ah!

- Hallottad hírét Raimundus Lullusnak?

- Nem.

- Villanova barátja, minden titkok királya volt ő. Kedvesét, Ambrosiát és önmagát halhatatlanná tette egy csodálatos elixirrel, amelyet egy éjszaki hegyfokon kevert össze a túlvilági hatalmak segítségével.

- Nos?

- Nos, ez az életelixir a birtokomban van.

- És?

- És én azt odaadom neked.

- Honnan szerezted ezt a bűvös szert, Ambrosia?

- Ez az én titkom, drága Alfonsom.

Alfonso egész testében remegett.

- Valóságot beszélsz?

- Úgy segítsen meg engem a boldogságos Szűz!

Alfonso letérdelt és a hölgy ruhája szegélyét csókolgatta. Ambrosia melléje roskadt a földre. Sírtak. Mind a ketten égi elragadtatást éreztek és túlradó lelkük átölelte egymást. Kettőjük

között Ambrosia volt a legboldogabb. Szinte leborult a saját nagysága előtt. Arra gondolt, hogy ő a legnagyobb, a legszentebb és a legszebb a világ összes asszonyai között. Mert ő a szerelme kedvéért éppúgy le tud mondani a halhatatlanságról, mint Galeotti Marzio.

Mert Ambrosia erősen érezte, hogy meg tudja hozni ezt az áldozatot.

...És elégték ők a földi szerelem égis csapkodó lángjaiban.

XIII.

Galeotti Marzio félt, hogy az udvar henye és profán légkörében nem kapja meg a túlvilági hatalmasságok támogatását, Raimundus Lullus elixirjének összeállításához. Ezért ott hagyta az udvart, elvonult a Baleari-szigetek egyikére, Malorcára, amelynek eper- és szőlőbokrai között hat napig sanyargatta érzéki örömeiben elpuhult testét. Ezalatt megtisztult. Lesoványodott, haja, szakálla megnőtt és körmei kezéről, lábáról letöredeztek, tüske, csalán és hegyes kavicsok szaggatták meg meztelen talpát, ahogy az mágushoz és csodatevő anakorétához illik. Csak fügével, mandulával, narancssal táplálkozott és forrásvízzel oltotta szomját. Naponta tizenhat órát imádkozott; a Torella-hegycsúcson didergett a harmatos éjszakákon; azután leszállt az artai cseppkőbarlangba, patkányok, siklók és mérges bogarak közé; vadvizek iszapjában fetrengett és cserepesre süttette a bőrét, ha nyugtalan gondolatai támadtak és visszavágyott a saragossai udvar puha párnái közé. Szóval szerelmes volt és élvezte az égi szerelem kellemes mártiromságát.

Mikor így megtisztult és erősnek érezte magát a mennyei titkok befogadására, görcsös botot ragadott és fölmászott a sziget közepén végighúzóódó Porfir-hegylánc csúcsára, amely Keleten mint egy bástyafal, függőlegesen szakad a tenger partjára. Nagyszerű hely volt ez, közel a Naphoz, lebegve a sós víz fölött, mint egy sasmadár, vagy héja, aki belenéz a napba és meg sem rezzen a szempillája.

A tenger eszeveszetten hánykolódott. Felhő nem mutatkozott az égen; északi szél vagdalt bele mégis a zöldes-fehér víztömegekbe. Nagy hullámok csapódtak a tenger színe fölé, toronymagas, vékony kúpok emelkedtek föl a habokból s a hullámokon karcsú vízimadarak repültek keresztül a kilőtt nyíl sebességével. Ezek ily játékosan fürdetik acélos idegekkel áthálózott tollpárnás testcskéjüket. Galeotti ott állott a hegyfokon, bozontos hajába belemarkolt a szél s megrázta üstökét, mintha sikoltozva kérdezné a rajongótól:

- Szereted?

- Imádom, - nyögött a félmeztelen férfi és e pillanatban kéjes vágyakozás nyilalt át a szívéen, - mint a felhullámzó habokon keresztül a vízisirály, - hogy legjobb volna levetni magát a sistergő vizek mélységébe.

- Hiszel az örökkévaló szerelemben?

- Hiszek, - sóhajtott Marzio és úgy érezte, hogy megnyílt előtte az Ég s a csillagok birodalmának titkai bontogatni kezdik szeme előtt titokzatos keblük szemérmes mélységeit.

Megrészegedett az örömtől és a jóreménység meleg cirógatását érezte a szívéen.

- Megtalálom az örök élet titkát.

Körülnézett. Ég, víz, levegő egybeolvadt, egymást ölelgette, csókoltgatta és megtermékenyítette körös-körül. A föld, amelyen állott, belezuhanni látszott a tengerbe. Eggyé vált vele, mint ősanjáival, akiből lélezett az idők végtelen kezdetén. Az egész természet együtt lélek-

zett és úgy dobogott heves, vérmes, lázas, szerelmes lüktetésben, ahogy halántékán dobogott a szívéből feláramló vér. Eggyé vált a csillagokkal, a levegővel, a tengerrel és földdel, amely fölött úgy lebegett, mint az eszme, a lélek, a megnyilatkozott ige.

- Egy vagyok az Alkotóval, - újjongott égi elragadtatásában és érezte, hogy uralkodik és parancsol, teremt és rombol, ahogy jókedvének tetszik és felforgatja a természet törvényeit, megállítja az időt, elúzi a földről a Halál hatalmát és megrázza a világegyetem pilléreit. Csak ki kell ejtenie az isteni Ambrosia nevét.

- Ambrosia. Szeretlek.

...És ott, a Torella-csúcson elkészítette az ars magna Lulli receptje szerint való elixirt, amely Ambrosiát megóvjá a Halál ölelésétől.

Aztán leszállt a Pálma-hegység terraszos lejtőjén és egy ferencrendi kolostorban kipihente hatnapos fáradozásait.

Tiszta patak mellett leheveredett és ráhajolt a vízre, hogy szomját enyhítse a csobogó hullámokban. A víz tükrében meglátta puffedt, öreg, kóros, szakálltól begyöpösödött arcát.

- Pfuj! Ilyen arccal nem léphetek Ambrosia szeme elé, - dadogott elrémülve és borotválókészülékét keresgélte tarisznyájában. - Micsoda öreg, kócos szakállú, pergamentbőrű, ráncosnyakú öszvér lesz az emberből, ha egy hétig nem viseli gondját a külsejének!

Aztán gyanakodni kezdett, hogy talán nem is a saját képét látja ott a kis patak tükrében. Hátranézett, hogy nincs-e mögötte valami öreg zarándok, csavargó kereszteslovag, éhenkórász lantos, avagy menekülő zsidó. Ám egyedül volt a víz partján, fülemilék, fecskék és csókolódzó galambok társaságában.

- Én vagyok hát ez a kiaszott kolduló-barát, ez a kékbőrű, fonnyadt tavalyi füge, ez az asszú szőlőfűrt? - gúnyolódott keserűen magával, mialatt lassan megborotválkozott.

Amikor rendbehozta magát, kissé megvigasztalódott.

- Hogy öreg vagyok és fakó? Nem tesz semmit. Arragoniai lovagnak nincsen kora. Az arab háremhölgyek rózsapirossá és ifjúságtól illatosná teszik a legöregebb szultánokat is. A szívem fiatal és vágyaim, mint a csókolódzó galambok, a párját hívó fülemile és a fészekrakó fecske.

Így vigasztalódott Galeotti, szerelmes öregurak módjára és még hozzáfűzte:

- Ami bennem szépségből és deliségből hiányzik, azt pótolja Ambrosia halhatatlan ifjúsága.

Aztán betért a franciskánusokhoz és hatalmas ebéddel csillapította le hatnapos éhségét.

XIV.

Galeotti szép kis ezüst kulacsban nyújtotta át Ambrosiának a mindenható elixirt.

Ideje is volt, mert úgy hírtelt, hogy a hadsereg két hét múlva hajóra száll és, Nápoly felé vonul.

Ambrosia szívdobogva vette át a drága ajándékot. Alig várta, hogy eljőjön az éj és az apród homlokára ő maga kenje föl az első cseppeket.

Lassan mult az idő. Ambrosia befeküdt a keletázsiai szőnyegekkel leterített ágyára és szerelméről ábrándozott. Egyszer csak ijedten felugrott.

- De mi lesz, ha Alfonso az ő halhatatlan ifjúságában hűtelen lesz hozzám?

Eszébe jutott, hogy a férfiak szerelme amúgy sem állandó. Erről az öregebb udvarhölgyek hajmeresztő történeteket tudtak mesélni virrasztások alatt. Már most Alfonso halhatatlan lesz, ő maga pedig minden nap öregebb és csúnyább. Nos?

Ez leírhatatlan izgalomba ejtette Ambrosiát.

- Meg fog csalni, ez lesz a köszönet! - kiáltotta önkéntelenül és foga összevacogott a félelemtől.

- De hisz te is megcsaltad őt! - súgta neki egy gonosz hang, talán a lelkiismeret ádáz, gúnyos szava.

- Az más, - riadt fel a hölgy - de én azért szeretem. És többé nem is csalom meg soha.

Ezzel megnyugtatta magát és újra azt az eshetőséget méregette, hogy Alfonso egyszer elhagyja őt, akiért lemond az örök élet gyönyörűségeiről.

- Ez rettenetes volna, - gondolta felháborodva. - És az egész világ kigúnyolna érte. Íme meg van a halhatatlanság záloga, csak követnem kell Marzio mester utasítását és örökkön örökké élek és uralkodom a férfi-szívek felett. Királyok és hercegek, bíborosok és püspökök omlanak le lábaim elé és én kész volnék itthagyni ezt a gyönyörű örökkévalóságot, hogy megmentsem magamnak Alfonso ideig-óráig tartó, bizonytalan szerelmét?

Aztán arra gondolt, hogy mily szép volna, ha az idők végtelenségeig szemmel tarthatná az emberek viselt dolgait, népek sorsát, uralkodók nagy tetteit, ég és föld változásait, pápák sorát, városok keletkezését és rombadőlését... ó, gyönyörű lehet örökké élni és mindent tudni látni, soha nem rettegni a haláltól és egyenrangúvá lenni a halhatatlan istenekkel.

E pillanatban némi lelkiismeretfurdalást érzett. Úgy gondolta, hogy ezeket a gonosz gondolatokat az ördög sugalmazza neki. Ő teszi kíváncsivá a dolgok örökkévaló titkaira, a kíváncsiság bűnével csábítja őt a sátán, mint egykor Évát a paradicsomban.

- Mi lenne, ha én venném be az örök életet adó elixirt és Alfonsót az Ég kegyelmére bíznom?

- súgta neki a sátán, de ettől a gondolattól nyomban visszaborzadt Ambrosia.

- Ez szörnyű önzés volna és hálátlanság Alfonsóval szemben.

- Hát Galeotti? - sziszegte gúnyosan a sátán.

- Mi köze az egészhez Galeottinak? - kérdezte megütközve a hölgy.

- A derék öreg tudós habozás nélkül lemond a kedvéért a halhatatlanságról...

- Ez igaz, - szeppent meg Ambrosia - és úgy érezte, hogy nem szabad Marzio önfeláldozását ily rútul kigúnyolnia. Meghatottan és elérékenykedve gondolt a vén tudós szerelmére és elborzadt arra a gondolatra, hogy megcsalja őt. És majdnem elhatározta már, hogy az elixirt ő maga használja fel Marzio iránt való hálából és gyengédségből.

De e pillanatban látogatót kapott. A bölcs és szentéletű Ximenes atya kopogtatott be hozzá és üzenetet hozott a királytól. A király találkát kért tőle.

Ambrosia összerázkódott. Egy negyedórával előbb fogadta meg, hogy többé nem fogja megcsalni Alfonsót. És ime! Most nem tudja visszautasítani a királyt.

- Hát jól van, történjék meg, ha a király úgy kívánja, - gondolta magában, - de ezzel szemben legyen Alfonsóé az örök élet ajándéka. Ezzel expiálom őt.

És büszke boldogsággal ünnepelte magát, hogy a szerelméért ily emberfeletti áldozatokra képes. Kicsit azonban még elbeszélgetett a szentéletű történetíróval.

- Ismeri Atyaságod Raimundus Lullus történetét? - kérdezte tőle vidáman.

Az atya összeráncolta homlokát.

- Lullus mester agyafűrt, szédelgő, laposerszényű szájhős, szemérmetlen szoknyavadász és arabok, boszorkányok, latrok, csepűrágók, kötélhányósok, útonálló, sőt zsidók cimborája volt, de annyi bizonyos, hogy birtokában volt az örök élet titkának.

- Igazán? - kiáltott fel újjongva a hölgy, - ezt bizonyosan tudja?

- Ez történelmi tény, - jelentette ki zordonan az atya. - De nem az Isten, hanem az ördög segítette ehhez.

- Az mindegy, - szaladt ki a szó Ambrosia száján, de szerencsére ezt nem hallotta Ximenes, minthogy nagy mértékben süket volt szegény.

- Be is bizonyította ezt... - folytatta az atya.

- Önönmagán, úgy-e?

- Önönmagán is és egy udvarhölgyön...

- És az udvarhölgy belehalt...

A történetíró gúnyosan mosolygott.

- Honnan tudja ezt?

- Galeotti mondta.

- Galeotti számár, - jelentette ki Ximenes fensőséges nyugalommal. - Hallott valamit harangozni Lullus és Ambrosia történetéről, de az igazságot képtelen kihámozni az egymásnak ellentmondó verziók közül.

- Mi hát az igazság?

- Az igazság, - kezdte Ximenes haragos és vitatkozó hangon, - hogy ő is, Ambrosia is éltek a csodatevő elixirrel.

- Hát két ember is használhatja azt?

- Az elixir egy és oszthatatlan.

- Nohát?

- Vagyis akárhány részre osztjuk azt, a lényege és csodatevő hatása érintetlen, egész és tökéletes.

- Biztos ez, tisztelendő atyám?

- Bebizonyosodott. Raimundus Lullus először önmagát, aztán Ambrosiát ruházta fel az örök élet ajándékával. Aztán elment nagy zarándok útra.

- Miért?

- Ifjúkori bűneiért kellett vezekelnie.

- Mit követett el?

- Elhagyta nejét és gyermekeit. És felesége, donna Iviza, belehalt fájdalmába. Ezért kellett előbb Lullusnak megtisztulnia. Először kolostorba vonult, hat hónapig böjtölt és imádkozott. Aztán harminc évig bolyongott a földön. Végre megnyílt előtte a kegyelem. Egy éjszaki hegyfokon bevette a csodaszert. Aztán kipróbálta. Két hónapig nem evett, nem ivott, elszenvedte az égető nap, a csontokat átjáró Mistral, a vihar, a jéghideg zápor, az álmatlanság és fáradalmak összes kínjait. Kihívta maga ellen a dögvész és láz szellemét. Megemlékezett a chaldaeusok tanításaiból, hogy az ember feje ellen fordítja mérgét az átkozott Idpa, élete ellen

a kegyetlen Namtar, nyaka ellen, a gyalázatos Utugu, melle ellen a vészthozó Alal, belei ellen a gonosz Gigim, keze ellen a szörnyű Telal; sorjába mindezeket felingerelte, magára idézte s azonkívül még a gnómkokat és a manókat, amelyek az ember közelében tanyáznak, az éjszakai erőszaktevőket, amelyek ölelésének sem férfi, sem nő nem tud ellenállni, a mocsarak lidércét, a kárhuzatos nemtőköt, az egek megzavaróit, az ingoványok magzatait, a pokol bűbájosait, a boszorkányokat, az incubusokat és a succubusokat... de azok nem vehetének rajta erőt, habár meggyötörték őt, de temérdek kínokat szenvedtetének el vele. Meghalni azonban nem tudott.

A tudós történetíró lélekzete elakadt, nyeldekölője kiszáradt és gégeje kiszikkadt, mint kánikulában a kút. Ez volt az oka, hogy lihegve, krakogva és fulladozva abbahagyta előadását. Büszkén és diadallal figyelte áldozatát.

Ambrosia szédült.

- És mi történt hölgyével? - kérdezte halálos, remegő izgatottsággal.

- Azt is én tudom hitelesen. Ezek a Marzio-féle történetírók....

- Mi történt a hölgyel? - sürgette lihegve Ambrosia.

- Öreg anyóka lett az isteni Ambrosiából. Amikor Raimundus Lullus visszatért Barcelonába, egy kút mellett találta őt, ahogy fiatal lovagokat csábítgatott magához sikertelenül.

- Elég, elég! - kiáltott magánkívül a hercegnő. - Ne rágalmazd a szerencsétlen hölgy emlékét.

- Eszem ágában sincs. De egykori okmányok bizonyítják. Raimundus Lullus megbánta, hogy örök életet adott az isteni Ambrosiának. Eltitkolta magát.

- Nem halt meg a hölgy?

- Csak száz esztendő múlva, isten irgalmasságából.

- És Lullus?

- Az is az Ég különös kegyelméből, bünbánatának és vértanúságának jutalma gyanánt. A palmai egyházban temették el, az Úrnak 1325. esztendejében.

XV.

Ambrosia eleget tudott. Habozás nélkül hitelt adva Ximenes előadásának, megállapította, hogy az örök életet adó elixir két személyre is hatásos. Hogy aki másodszor használja, az sem hal meg attól, sőt százesztendeig él és csak Isten különös kegyelméből hagyja el ezt a nyomorult világot.

Nagy megnyugvást érzett. Ha először ő használja az elixirt, a hatás: örök fiatalság és örök élet kéje. Alfonso is örökké fog, élni, azonban éppen úgy öregszik, mint egy közönséges halandó. Ez a legszebb és legmegnyugtatóbb megoldás.

Két hét alatt felhasználta Galeotti balzsamjának felét. Utána két napig ájult szenvedésben feküdt az ágyban. Férje, az udvar, a király halálosan megrémültek. Doktorok jártak ki és be Ambrosia ágyasházába. De senki sem tudta felébreszteni. Ekkor Galeottit hívták a király parancsára.

- Mentsd meg őt! - szólt a király reszkető hangon, könyörögve és fenyegetve egyszerre.

Galeotti lehajtá a fejét.

- Uram, nagy dolgot parancsolsz.
- Tudom, - felelte Ferdinánd, - a jutalmad is nagy lesz.
- Kis villát szeretnék Mallorca szigetén, az akác-, mandula-, eper- és narancsfákkal övezett Palma városának közelében.
- Megkapod.
- De kis szőlőt is hozzá, gyümölcsössel és olajpréssel, hogy ott tölthessem gondtalanul békés öregségem napjait.
- És még száz velencei aranyat - tette hozzá a kegyes király.
- És?
- Hátas paripát, szerszámmal, fegyverrel, ahogy lovaghoz illik, Marzio.
- És halálom után?
- Márvány síremléket a palmai templomban.

A tudós szomorúan csóválta a fejét.

- Özvegyemről és gyermekeimről vajjon ki fog gondoskodni, felséges uram.
- Tudtommal nincs feleséged, Marzio.
- De lehet, - válaszolta gőgösen a tudós.
- Ő az én pártfogoltam lesz - szólt a király ünnepélyesen...

Galeotti elment a beteghez. Megnézte. Keresztet vetett rá és mindenkit kiküldött a szobából. Leült a padlóra és kabbalisztikus kísérleteket végzett egy nagy fehér pergamentlapon. A maga és Ambrosia nevéből tennurát készített. Ehhez a hetedik Saphirosnak, a férfias szilárdságnak és a nyolcadik Saphirosnak, a passzív női hatalomnak segítségét kérte. Majd a két név betűit sorban egymás alá írta, végül az egyik sor mindegyik betűjét a másikkal helyettesítette. Ezt huszonnyolcszor megismételte s ezalatt az égen feltűnt a Hold nyájas arculata. Galeotti a Hold felé fordult s egy tányéron valami furcsa anyagot vett elő, mely kiszáritott béka fejéből, bika szemeiből és fehér mák magvából, tömjénből és lúdvérrel leöntött mirrhából készült keverék volt. Ezt meggyújtotta és először a Hold, aztán Ambrosia felé lóbálta kabbalisztikus szavak kíséretében.

- Ambrosia, tied az örök élet titka, - suttopta végül az ájult hölgy felé.

A hercegnő felemelkedett és csodálkozva nézett maga körül.

- Te vagy az, Marzio? Mi történt velem?
- Halhatatlanná lettél, drága szép Madonnám!
- Megtörtént a csoda?

Galeotti boldogan bólintott.

Ambrosia kiugrott az ágyából és határtalan erőt, egészséget és rugalmasságot érzett minden tagjában.

XVI.

Az első reggeli alatt Gonsalvo herceg, a halhatatlanná lett Ambrosia di Castello férje, ámulva vette észre, hogy az ürüszemek, a pávahús, az olasz hagyma, a picenumi füge, a sózott halak és a friss gyümölcsök oly óriási mennyiségben fogynak el a felesége aranyozott tányérján, olyan roppant tömegben és oly szédítő gyorsasággal, hogy a gyönyörű fiatal asszony egészségét kezdte féltetni.

- Sennora, ne felejtse el, hogy most keltél fel a betegségből s még vigyáznod kell a gyomrodra, - szólt rá apai gyengédséggel.

A hercegné csodálkozva meresztette nagy ibolyakék szemét Gonsalvóra.

- Nem értem, mit beszélsz.

- Túlságosan mohón étkezel.

- Én?

- Csak szeretetből mondom. Nem sajnálom téled.

- Mit?

- A pávahúst.

- Még meg sem kóstoltam.

- Egy teljesen kifejlesztett pávakakas felét már elfogyasztottad. Pedig kemény és rágós ez a hús, öreg páva húsa pedig megrontja a gyomrot és erős lázt okoz.

A hercegnő nagy adag sajtot vett gyönyörű fehér ujjai közé és mohón harapdálta.

- Még egyáltalán semmit sem ettem, - jelentette ki ártatlanul és értetlenül vonogatta vállait.

Gonsalvo egy ideig szomorúan nézegette az ő feleségét. És eszébe jutott a Biblia egy fejezete, amelyben írva van, hogy az asszonyok telhetetlenül fogyasztják a hús zamatos csemegéit s aztán megtörlik ajkukat, mondván, hogy nem ettek semmit.

Ez nemcsak a pávahús és a pármái száraz sajt kapcsán jutott az eszébe, öreg udvarhölgyek, udvari szerzetesek és Isten tudja honnan a föld alól előbújt kézbőlolvások, jóvendőmondók, javasasszonyok mindenféle pletykákat súgdostak fülébe. Kutatva nézett a hercegnő szemébe. A két fényes, derült, tiszta szem oly édes ártatlansággal állta tekintetét, mint a báránycák, özek és angyalok az olasz festők képein. Mintha bele volna írva a szemek szivárványhártyájába:

- Még nem is ettem semmit.

Ambrosia jóízűen falatozott s közben arra gondolt, hogy a halhatatlan istenek nektárral és ambróziával éltek. Mi lehetett az? Ezt legközelebb meg fogja kérdezni Galeottitól. Annyi bizonyos, hogy ő nem érez sem éhséget, sem jóllakottságot. De mégsem tudja abbahagyni az evést, mert az étel földöntúli kéjt okozott neki. Testi és lelki kéjt, olyant, aminőhöz hasonlót csak az ölekezések legmeggrázóbb pillanataiban érzett. Megállapította, hogy ez csalhatatlan jele az ő halhatatlanságának. Az olimpusi istenek boldogsága ez, az örökéletű és magasabbrendű lények előjoga ahhoz, hogy minden életműködésük tökéletes gyönyörérzetben jelentkezzen. A vére mégis nyugodtan folydogált ereiben, kissé álmos volt és merengő. Mintha álmodnék.

Lopva arra gondolt, hogy ezt nemsokára Alfonso is érzi majd, ha felhasználta az elixir megmaradt részét. Alfonso is halhatatlan lesz. És visszatér a háborúból és ők ketten úgy élnek majd, mint Jupiter gyermekei. Aztán eszébe jutott, hogyha már a pusztaság létezés, a lélekzés, az

evés, a gondolkodás ilyen boldogságot ad, milyen mennyberagadó gyönyört adhat a szerelem a halhatatlanoknak! Reszketett az izgalomtól s alig várta, hogy a nagy titoknak birtokába jusson.

Ránézett a hercegre. Gonsalvo hatalmas alkatú, délceg, szélesvállú, tarfejű, ötvenöt esztendő férfi volt. Arcán az erő és gőg ragyogása. A hangja, mint az oroszlánordítás. Határozottan tetszett Ambrosiának és csodálkozott, hogy eddig még nem is vette észre.

- Olyan, mint az olimpusi istenek atyja, a villamos Jupiter. Kár, hogy őt nem tehetem a halhatatlanság boldog részesévé, - gondolta magában elérzékenyülve.

És néhány pillanatig azon törte a fejét, hogy ezt a derék, öreg hőst, aki oly ártatlan lelkű és oly hiszékeny, mint egy óriás gyermek, kárpótlásképpen szintén részesíti a mindenható elixir néhány cseppjének áldásában. - Istennő férje ő, hiába - szűrte tovább a gondolatait, - néhány száz esztendőre joga volna neki is, ha már nem futja számára a halhatatlanságból.

És a király?

A király oly nagylelkű és oly jó. És úgy szereti őt! Az egész világ tiszteli és a pápa, az egyház, a keresztény népek oly sokat várnak az ő hatalmas karjától. Nem volna-e hálátlanság kizárni őt az örök élet isteni adományából! Vagy, ha nem is éppen örök élet, de egy évezred, vagy egy fél, esetleg háromszáz esztendő minden bizonytalansággal megilletné őt.

- Ezen még gondolkozom, - tette föl magában a hercegné, mert szíve kiáradt és adakozó kedvében az egész világgal jót akart cselekedni. Igen, mind több és több barátja, szolgája, hódolója és pártfogoltja jutott az eszébe. Öreg dajkája, aki oly rajongással gondozta gyermekkorában s aki most oly féltő gonddal örködik jóhírnevén és biztonságán.

- Ő is kap egy cseppet. És a királyné is kap. Ximenest sem hagyom ki, szegény öreg fickó oly szenvedélyes szerelemmel ragaszkodik régi pergamentjeihez, görög és latin kézirataihoz és bibliáihoz.

Aztán eszébe jutott néhány kedves rokona, nővérének kis hosszúfürtű fiacskája, aki oly édesen kacag. Az udvari apródok között van egy tizenhatesztendős, iruló-piruló, kékszemű és szőkehajú gyermek. Germániából való. A Rajna mellékéről, egy várból ragadták el harcoló katonák csecsemőkorában. Nagy váltságdíjat reméltek érte. De úgy látszik, a kis gróf szülei meghaltak s a csöppség itt az udvari dámák között nevelkedett fel, mint egy kis rózsaszín malac. A királyné észrevette, megszerette és besorozta az apródok közé. Oly szép, mint egy kerub. És még csak tizenhatesztendős. Mire ő húsz-huszonnégyéves lesz... Ambrosia megrázódott és heves vágyat érzett, hogy neki is juttasson egy cseppecskét... Ez a halhatatlanok előrelátása.

Az ablak előtt nagyot sikoltott Ambrosia kedvenc papagálya.

- Szent isten, mintha ez az állat megérezte volna, hogy én most az örökkévalóságot osztogatom! És ő is kér néhány rongyos kis évszázadot.

Erről vadászsólyma, hátsparipája és kutyája jutott az eszébe.

- Oh, ezeket nem tudom nélkülözni! Egy cseppet nekik is...

Gonsalvo herceg türelemmel vizsgálta felesége arcvonásait.

- Gyönyörű ez az asszony s mintha most valami túlvilági fény ragyogna az arcán.

Aztán hirtelen felemelkedett.

- Ambrosia, kedves vendég vár az ajtó előtt. Majd el is feledkeztem róla.

- Ki az? - kérdezte az asszony felvillanó két ibolyakék szeme.

- Galeotti Marzio, az ars magna doktora.

Ambrosia bosszúsan rándított a vállán.

- Ah, ez a vén fecsegő. Nem szeretem, ha sokat érintkezel velem.

A hercegnőnek csak most jutott eszébe, hogy egy Galeotti Marzio nevű ember is van a halandók között. Ez volt az egyetlen, akiről megfélemedezett az örök élet fölött való ábrándozásában.

XVII.

Ambrosia kisietett a lovagteremből. Úgy látszik, nem akart Galeottival találkozni, mert furdalta a lelkiismerete, hogy oly sok hálátlansággal vétkezik a derék öreg úrral szemben. Az asszonyok mindig neheztelnek arra, aki ellen bűnt követtek el.

Galeotti vidáman és boldogan lépett a hadvezér elé.

- Kegyelmes hercegem, engedd meg, hogy hadbaindulásod előtt tisztelettel köszöntselek.

A herceg kegyesen leültette maga mellé a tudóst és nagy kupa bort rendelt a számára. Galeotti ivott. Rengeteget ivott.

- Reggeliztél már? - kérdezte kegyesen Gonsalvo.

- Óh, még nem volt időm ily haszontalan földi dolgokkal bibelődnöm, uram. Könyvemen dolgoztam.

- De azért jól bírod a bort.

- Hátha még ettem volna valamit, - mosolygott a tudós és ismét felhajtott egy öblös ónkupával.

A herceg bizalommal legeltette szemét az asztrológus piros, nyájas, kövér arcán és ő maga is felmelegedett. Ivott, aztán megszólalt:

- Illustrissime! Min dolgozol most!

Galeotti csintalan arcot vágott és magas tenorhangján nagyot kacagva, gúnyosan megkérdezte a herceget:

- Mióta érdeklődnek a hadvezérek a tudósok könyvei iránt?

- Engem érdekel a titkos tudomány, amelynek te felkent papja vagy. Úgy hallom, hogy a kézjéslás törvényeit szeded rendbe az utókor számára.

- Ez igaz, - hagyta helyben a humanista. - Galeotti Martii Varniensis chiromantia perfecta című művemben ennek is végleges szabályait adom. De most az emberről értekezem De promiscua doctrina cím alatt.

- Tudományos könyv?

- Angelo Poliziano óta annyi mély és megdönthetetlen bölcseséget még senki sem szedett rendszerbe, hercegem. És ne gondold, hogy ez is olyan, mint az elmúlt sötét századok dialektikája.

- Ördögi tudomány?

Galeotti ivott és hangosan, hosszan és szíve mélyéből hahotázott.

- Ti mindent a szegény, nyomorult ördög számlájára írtok, ami csak kevéssé is ellenkezik a szentatyák vagy az arab Aristoteles-kommentárok szószátyárkodásával. A régiek szillogizmusokkal, dialektikával, tézisekkel, antitézisekkel és szintézisekkel dobálódtak és ezt nevezték filozófiának. Mi, felvilágosodott és tudományos fők a természet megfigyelése és törvények logikus levezetése révén keressük az igazságot.

- A te könyved is ilyen? Miről szól a könyved?

Galeotti ünnepélyes hangon válaszolt:

- A fejezetek címei:

Az emberek nevei.

Asztrológia.

Mérleg.

A zsiraff.

Avicenna, Galenus és Hippokrates tévedései.

Az emberi test nedvességei.

A szerelem.

A filozófusok.

A csillagok ég.

A víz.

A betegségek.

A zodiakus.

A nők.

A termékenység.

Az ölelkezés különböző módja.

Demonológia és necromantia.

Az üdvözülés titka.

Gonsalvo tágra nyílt szemmel bámulta a tudóst, aki újra megtöltött egy kupát és fenéig kiürítette a címek felsorolása után. Sokáig mereven és csodálattal nézte ezt a lobogó sörényű, vidám és duhaj vén legényt, ezt az illatos és kikent-kifent öreg piperkőcöt, hogy hol jut ideje és ereje ily töméntelen tudomány összegyűjtésére. Végre bátortalanul megszólalt:

- Azt is hallottam, hogy te az élet meghosszabbításához is értesz.

- Orvos vagyok, herceg, - felel Galeotti szerényen, de jelentőségteljes vállvonogatással.

- Tudom, tudom, de azt mondják, te nemcsak betegeket gyógyítasz, de eleve is meg tudod óvni az embert az ártó szellemektől...

- Ha jó tanácsaimat elfogadják, - vágott közbe Galeotti, - és a csillagok utasításai szerint ápolják egészségüket.

- Igen, igen, de én úgy értem, hogy te a halál ellen is tudsz orvosságot.

Galeotti meghökkent.

- Ez túlzás, - felelt óvatosan.

- Te csak szerénykedel.

- Élet és halál ura egyedül a Teremtő.

- De a mágia...

- A mágia is az ő végtelen bölcsességéből és mindenhatóságából táplálkozik.

A hadvezér haragra lobbant.

- Galeotti Marzio, én most háborúba megyek.
- Dicsőség és győzelem legyen osztályrészed!
- De nekem rossz sejtelveim vannak.
- Az ég veled lesz. És a csillagok...
- Eredj pokolba a csillagaiddal. Én biztos akarok lenni...
- Miben?
- Hogy nem történik bajom... Hogy engem nem fog kard és golyó... hogy betegség és balszerencse kikerül... hogy sebezhetetlen leszek, mint Achilles... hogy élve kerülök ki a harcokból...

A tudós lelkesen közbevágott...

- Megkérdezzük a halottakat... Próbát csinálunk vízzel és tűzzel, galambokkal és vadászó sólymokkal, megnézzük a tenyeredet...
- Nem elég, nem elég...
- Aranyból készült bika alakjával ékesített amulettet adok neked, amely szembetegség, daganatok és szerelmi betegségek ellen megvédelmez...
- Hallgass. Galeotti Marzio... én örökké akarok élni, Marzio! Érted? Én azt akarom, hogy ments meg engem a halál borzalmaitól! Marzio!

Galeotti homlokán kiütött a verejték. A hadvezér folytatta.

- Ha te meg tudsz menteni a haláltól, neked adom egész Mallorca szigetét.
- S ha nem? - kérdezte rosszat sejtve a tudós.
- Akkor fejedet vétetem.

Galeotti felugrott és kitárta karjait.

- Akkor hívjad a poroszlót.
- Nem tudod megtenni?
- Nem.

A lovagterem ajtaja felpattant és poroszlók léptek Galeottihoz.

A tudós hirtelen a legények közé rontott és sörényes fejével szétöklelte őket. Jobbra-balra hullottak a zsoldosok és Galeotti, mint egy fürge fiatal mén, magas ívben átugrott a földön fetrengőkön. Aztán nyílsebesen kiiramodott a tölgyfaajtón és leszáguldott a lépcsőn.

A hadvezér csak bámult ekkora erő és ily nagy ruganyosság láttára. Hatvanötéves ember!

- Ez csakugyan az ördögök cimborája, - szepegett magában és dühösen, félelmében és szégyenében nagyokat rúgott a zsoldosokon.
- Uram, ez maga a Sátán, - nyögött az egyik poroszló, aki lába-törve vergődött a márványpadozaton.
- Ez Belzebub, - lihegett egy másik, kinek kilenc foga fordult ki a tudós ökölcsapása alatt.

XVIII.

A királynak rossz éjszakája volt. Nehéz álmok gyötörték, rémképeket látott és szinte elviselhetetlenül vágyakozott a gyönyörű Ambrosia után. Amikor az udvarhölgyre gondolt, hirtelen elhatározta, hogy a nápolyi háborút haladéktalanul megindítja, vagyis eltávolítja az udvartól Gonsalvót, a férjet. De ezzel kapcsolatban az is eszébe jutott, hogy a háborúra még korántsem készült fel és szövetségese, a francia király sem tartja időszerűnek Itália meghódítását. A pápától is félt, Miksa császár álláspontjával sem volt tisztában, a spanyol nép fáradt volt és megúnta a háborút, a zsoldos hadsereg is sok pénzbe került s a kincstár csak úgy kongott az ürességtől.

Tanácsosaitól sok jó tanácsot kapott, de mivel az egyik sürgette, a másik ellenezte a háborút, tulajdonképpen semmi hasznát nem vette a tanácsoknak.

Lázás nyugtalansággal hánykolódott ágyában és roppant gondjai elől minduntalan a szép Ambrosiához menekült vágyban és képzeletben. Reggel felé már egészen kimerült és elátkozta az egész európai politikát.

- Ambrosiának van a legszebb szeme egész Aragóniában, - gondolta türelmetlenségében és izgalomban holtra fáradt lélekkel - és maga elé képzelte a magas karcsú hölgyet, a hölgy villogó fekete haját, amely dús fürtökben omlott le alacsony homlokára, a szemek felett majdnem összeérő dús fekete pihéket, amelyek azt jelentették, hogy a lélekben igéző erők, démoni hatalmak és forró szerelmi indulatok égnek. - Szeme azonban ibolyakék, ami a születése pillanatában uralkodó Vénusznak a Szűzzel való konjunktúrájában leli magyarázatát, - gondolta magában a király, aki jártas volt az asztrológia tudományában és büszke volt erre a tehetségére.

A spanyol király birodalmában felkelt a nap és az udvar benépesült az államférfiak, katonák és papok, külföldi követek és ügyes-bajos alattvalók seregével. Ferdinánd kora reggel intézte az ország dolgait.

Most is maga elé rendelte a minisztereit. A kincstárnok jelentette, hogy az állampénztár üres.

- Tudom, - legyintett Ferdinánd, - meg kell szorítani a zsidókat.
- A zsidókat kiűztük az országból, - jegyezte meg a pénzügyminiszter szemrehányó képpel.
- Vissza kell hívni a gazembereket, - rendelte a király.
- De a nép ellenezni fogja.
- Be kell a népet csukni!
- A termés gyalázatos.
- Körmenetet kell rendezni esőért.
- A hadsereg szétzüllik. A csapatok szökdösnek.
- Meg kell tizedelni őket.
- Az angolok háborúra készülnek ellenünk.
- Megverjük őket. Nekem van a legnagyobb flottám a világon.
- Igenis. De a hajók rozogák és a kalózok a felét szétlopkodták.

A király dühbe jött és ordítva hívta Gonsalvót, a vezért.

- Rossz híreket hallok. Éhség, lázadás, nyomorúság, ellenséges támadások fenyegetik országomat.

- Hirdess, felséges uram, keresztes háborút.

- Ki ellen?

- A törökök és az afrikai arabok ellen, felséges uram.

A király gondolkozott.

- Ennek nincsen már hatása az istentelen Európára. De a keresztes háború jó eszme, hasznos gondolat.

A hadvezér szeme felcsillant. A király összevonta szemöldökeit.

- Keresztes háborút hirdetek a nápolyi király és a pápai hűbérállam ellen.

- Ah!

- Igen, meghódítom Dél-Itáliát, Siciliát, Ischia szigetét és Campagnát. Megelőzőm a franciákat és Miksa császárt, akik tudtommal fel akarják maguk között osztani a szép Latiumot.

Gonsalvo elsápadt.

- Kemény dió. Nehéz ügy. És mikorra tervezed, felséges uram, a hódító hadjáratot?

- Nyolc nap múlva indulsz. Te vagy a keresztes csapatok főparancsnoka.

A hadvezér letérdelt a király elé és megcsókolta Ferdinánd kezét.

- A király akarata parancs, - hebegte magánkívül a fájdalomtól, hogy ismét itt kell hagynia a szép Ambrosiát.

A király is Ambrosiára gondolt és alig tudta eltitkolni ujjongó örömét.

- Isten vezérelje kardodat! - mondta Gonsalvónak és megáldotta kedves hadvezérét. - Feleségedről és családjáról majd gondoskodni fogok.

A hadvezér kitámolygott a teremből. Ferdinánd pedig elküldvén az országnagyokat, fal felé fordult és békésen elszenderedett. Most már tudott aludni.

XIX.

Ferdinánd király a háború megindítása előtt összehívta mágusait, jövendőmondóit és csillagászeit. Tudni akarta, hogy a sors miképp rendelkezett a háború kimeneteléről.

A mágusok nem sok jót jövendöltek. Majdnem egyhangúlag azt olvasták ki a csillagok konstellációjából, hogy sok haszontalan vér folyik el az olasz erösségek előtt. Az egyik a Cassandra-jóslatot megtoldotta azzal, hogy Ferdinánd szövetségese, a púpos és buja Károly francia király összejátszik az aragóniakkal és a pápával és rettentő kelepcét készít a spanyol ármádiának.

- Ezt Miksa, a nyugateurópai szent birodalom császára, fizette meg - súgta Ferdinánd fülébe Ximenes, a vén történettudós.

A király börtönbe vetette a csillagjóst.

A másik egyenesen azt olvasta ki a madarak repüléséből, hogy a hadjárat a legnagyobb hajóhad teljes megsemmisülésével ér véget.

- Kinek van legtöbb hajója a világon? - kérdezte Ferdinánd Gonsalvótól.

- Neked, felséges uram.

- Hát akkor, hogy mer így beszélni ez a vakmerő fickó, ez az eszelős vén barom? - mutatott a reszkető asztrológusra Ferdinánd.

Ximenes megadta a választ.

- Mert a nápolyi Fernando zsoldjában áll.

A király az asztrológus fejét leüttette.

A harmadik dögvészt és bujakórt jövendölt.

- Ez VIII. Károly embere, - adta okát a jóslatnak Ximenes.

A király nagy dühvel kiáltott rá embereire.

- Mit hozzátok elém ezt a sok ostoba megvesztegetett semmiházi fickót? Hol van Galeotti, az én hűséges emberem?

Mindenki elsápadt. Gonsalvo szeretett volna föld alá süllyedni.

- Hívjátok ide Galeottit!

- Galeotti eltűnt.

- Megszökött?

- Az ellenséghez szökött.

A király magánkívül volt a dühtől és keserűségtől. Úgy érezte, hogy mindenki elhagyta őt és Galeottit eltették a láb alól, mert félték, hogy ő a háború mellett nyilatkozik. Felordított fájdalmában és kiadta a parancsot:

- Galeotti Marziót, mielőtt a nap kétszer leáldozik, hozzátok elém, ha a poklok fenekéről kell is megkeríteni.

- Élve vagy halva! - tette hozzá Gonsalvo.

- Élve! - kiáltott a király. - Egy hajszálának sem szabad meggörbülnie.

- Galeotti veszedelmes csaló, - jegyezte meg a hadvezér. - Galeotti olasz és sokat élt az aragóniai Beatrix, a nápolyi királyleány, udvarában. Az ő szíve az olaszokhoz húz és könnyen megtörténhetik, hogy lépre csal bennünket...

- Elég! - kiáltotta Ferdinánd. - Marzio veszedelmes ember, de hatalmas mágus és nagy tudós és az övé az örök élet titka...

Gonsalvo mosolygott és ájuldozni kezdett. Hát már a király is tudja ezt?

XX.

Galeotti Marzio meg sem állott a torellai kolostor kapujáig. Marzio nem volt gyáva ember, de ismerte a hadvezéreket, akik háború előtt felette ingerlékenyek és meggondolatlanok. Tudta a történelemből, hogy ilyenkor kényes helyzetbe kerülnek a haruspexek, akiknek lelket kell verni katonákba, szenátusba, hadviselő népekbe, királyokba és vezérekbe; de még nagyobb bajba jut ilyenkor a mágus és asztrológus, akitől a nagyurak mindenféle lehetetlenséget követelnek. Az nem okozott Marziónak gondot, hogy a nápolyi hadjárat kimenetelére nézve a legragyogóbb auspiciummokkal kecsgetesse Gonsalvót. Tudta, hogy az itáliai népek szinte sóvárogják a hódítót s ha Matthias Corvinust nem ragadja el a hirtelen halál, a Hunyadi-ház lobogóját már a Castello nuovón suhogtatja a nápolyi déli szél. Diadal, zsákmány, könnyű

hódítás: ezt már régen megjósolta a királynak, de megrémült, ha arra gondolt, hogy az udvarban híre ment a Raimundus Lullus-féle örök életet adó elixir titkának.

Ez rettentő veszedelem. Minden hadbainduló vitéz követelni fogja tőle a csodaszert s ő szörnyű dilemma elé kerül. Vagy engedelmeskedik s akkor mindenkinek elkészíti a Mercurius csodakenőcsét, vagy mindenkitől megtagadja azt. Szentséges isten, az első esetben már a háború elején kitudódik, hogy az elixir csak egyetlen embernek hoz áldást, a többinek pedig gyors és kikerülhetetlen halált; tehát éppen azok pusztulnak el legelőbb, akik...

Galeotti szeme itt felcsillant. Az ördög borzasztó gondolatot súgott a fülébe.

- Igenis, készítsd el a szert Gonsalvo számára... Ez a legbiztosabb bosszú! Ambrosia akkor függetlenné lesz és...

A tudós csüggedten horgasztotta le gondterhelt fejét.

- Nem, Ambrosiában bízni nem lehet. Ambrosia gyönyörű, édes, kívánatos és összehasonlíthatatlan; de asszony; hiú és állhatatlan; nagyravágyó és fiatal. És ha özvegyé lesz, új házasság után néz. És férjéül nem egy öreg, kövér, szegény csavargó humanistát választ, hanem valakit a rang és mód fejedelmei közül... ez nagyon valószínű. Gonsalvót tehát nem észszerű dolog eltenni láb alól.

Galeotti többé nem gondolt erre a sátán sugalmazta gonoszságra...

- Gonsalvo csak éljen és vigyázzon Ambrosia asszonyi tisztaságára, - gondolta magában sok és érthető önzéssel. - De az is kétségtelen, hogy a kritikus napokban nem lesz tanácsos emberek szeme elé kerülnöm. A király türelmetlen. Nem sok időbe kerül és a csapat elindul Itália felé. Addig tehát elrejtőzöm itt a torellai barátok között.

Bölcs és hasznos meggondolás volt ez és Galeotti becsengetett a zárda kapuján. Szívesen fogadták és cellát adtak neki. Bőséges lakomák, jó mallorcai bor, temérdek régi könyv és pergament állott a vendég rendelkezésére és Galeotti elgondolta, hogyha Ambrosia nem volna a világon, kedve kerekednék élete alkonyát Szent Ferenc jámbor gyermekei között, a kolostor hűs árkádjai alatt olvasgatással és könyveinek irogatásával eltölteni.

A kolostor lakói kedvesek voltak és vidám természetűek; a régi kút kávjára piros vadrózsák indája kúszott fel és hattyúk úszkáltak a sekély medencében; a bokrok alján fülemüle csattogott és a fekete rigó torkaszakadtából utánozta az elnyujtott, tiszta, meleg és panaszos hangokat. Galeotti nyomban megállapította, hogy laikus emberek a fülemüle énekét könnyen összevéthetik a rigó silány erőlködésével. Ez a művészet és az utánzás, a művész és a dilettáns, a tudomány és a szélhámosság örök küzdelme egymással. Az ügyesség megtévesztő módon tudja szimulálni a művészetet, - gondolta magában enyhe felháborodással és elhatározta, hogy ennek a gondolatnak külön fejezetet szentel készülő könyvében.

- Te alkimista vagy? - szólította meg egy csontos, vörösképű, nagyorrú fráter, aki már régen a léptei nyomán settenkedett.

- Ki vagy te, testvérem? - kérdezte Galeotti.

- Jacopo vagyok, laikus fráter, Szent Ferenc harmadik rendjéből. A marhák és a kecskék gondozója. Én nyírom a birkákat és én fésülöm a gyapjút. A kertre is én ügyelek s értek meg a seprópálinka készítéséhez.

- Mit akarsz hát az alkimiával?

- Azt beszélik a páterek, hogy te a fekete mágia papja vagy, a sátán cimborája és a szellemek, ha akarod, úgy tódulnak eléd, mint az én birkáim, ha belefújok hosszú nádsípomba.

- Hazugság és túlzás, - védekezett Marzio.

- Pedig egyebet is beszélnek rólad este a dormitóriumban.

- Nos?

- Hogy te vagy Raimundus Lullus, a mallorcai szent.

- Az már két évszázaddal ezelőtt meghalt Afrikában.

Jacopo a vállát vonogatta.

- Nono, ezt könnyű mondani. Raimundus Lullus nagy szélkergető volt s a gvárdián azt mondja, hogy ma is él még, járja a világot és nem tud meghalni soha.

- Miért?

- Mert ő megfejtette az örök élet titkát.

Galeotti elrémült. Hát még itt is Raimundus Lullus szelleme üldözi! Szinte megkönnyebbült, amikor Jacopo újra megszólalt:

- No azért nincs mit félned, Uram. Akár te vagy Raimundus Lullus, akár nem. Itt nem lesz bántódásod. Bízd magadat rám. De van egy kikötésem.

- Nos?

- Nekem is adsz néhány cseppet az örök élet italából.

Galeotti összecsapta a kezét.

- Örökké akarsz élni, Jacopo?

- Miért ne? - vonogatta vállát a fráter. - Félek a haláltól. És olyan kíváncsi vagyok, hogy mi lesz itt száz, vagy ezer esztendő multával.

Galeotti foga vacogott. Ha már Jacopo, az együgyű marhapásztor is örök életre áhítzik, hova fusson el az emberek elől? E pillanatban érezte, hogy az ő élete mától fogva örök rettegés és üldöztetés közepette telik.

XXI.

Jacopo, a kertész és marhapásztor, rövid idő alatt meghitt barátjává lett Galeottinak, habár kölcsönösen irigyelték egymást. A fráter fájó szívvel sóvárgott a lovag aranygombos nádpálcája, finom brabanti gyapjából készült talárja, zafirköves gyűrűje és elefántcsontból való foga után, amelyet a tudós aggastyán úgy rakott ki és be a szájába, mint egy furcsa, de hasznos ékszer.

- Hej, ha nekem csak két ilyen rágószerszámot készítenél, Domine! - sóhajtozott a barát és elpanaszolta, hogy gyermekkorában kolerát kapott, igaz, hogy a salamancai szent Szűz kép-mását gyomrára tették, meggyógyult, talpraállt, - dicsértessék érte az Isten anyja, - de évekig kólika gyötörte és aközben mind a két fogsora kihullt.

Galeotti vigasztalta a frátert, de magában azt gondolta, hogy ez az egyetlen boldog ember a világon. Ennek nincs gondja, kínja, vágya, izgalma, nincs Ambrosiája és nincs kétsége a tudomány és az ars magna mindenhatóságában. Ez nem vándorol országról-országra, nem viaskodik asztrológusok, udvarhölgyek és nagyurak kegyetlen, kapzsi és ostoba önzésével, ez nem veszíti el a pénzét a kockán, vagy versenyfogadáson, ezt nem furdalja a lelkiismeret elcsábított asszony bosszúja, duhaj, részeg orgia, élet-halál kaland, viszonzatlan szerelem, vesztett játszma és vakmerő hazugságok után, ez mindig jókedvű, megelégedett, nyugodt,

csendes és együgyű, mint a fák, virágok és háziállatok. És neki, Galeotti Marzio Narsicensisnek, a Platói Akadémia tagjának, Lorenzo il Magnifico barátjának, Philelpho legyőzőjének, Ferdinánd király első asztrológusának nincsen, hol lehajtsa gondúzott fejét.

Így gondoltak egymásra Marzio és a barát, de azért szerették egymást és együtt baktattak a legelésző juhok és kérődző szarvasmarhák után.

A barátok két napig szívesen látták Galeottit, aki vidám tréfákkal, pajkos dalokkal és egyiptomi bűvészműtávkával szórakoztatta a szerzeteseket. De a harmadik napon gyanakodni kezdtek.

- Ki lehet ez a kövér ingyenélő?
- Az ördöggel cimborál.
- Valami istentelen mágus. Gyilkos, útonálló, hamiskártyás kalandor.
- Francia kém.
- Eretnek.
- Fel kellene jelenteni a szent inkvizíciónál.

És csakugyan titokban értesítették a torellai helytartót.

- Nagy veszedelmet hárítunk el ezzel árva fejünk felől, - igazolták magukban gyáva árulásukat.

Egy reggelen, amikor Galeotti az éneklő madarak füttyét hallgatva, Ambrosiáról ábrándozott, a repkénnyel befuttatott árkádok alatt, lélekszakadva rontott eléje Jacopo.

- Domine magister, királyi zsoldosok járnak a zárdában.
- A király hadra készül a nápolyiak ellen. Szénát és zabot rekvirálnak.
- Eszük ágában sincs. Valami nagy prófétát keresnek...
- Talán a gárdián híre jutott el ő szent Felségéhez.
- Fenét. Valami Galeotti doktor után kérdezősködik a kapitány.

Marzio meghökkent és hirtelen körüljáratta tekintetét. Egérutat keresett, amelyen megugorhatnék a király emberei elől.

A következő pillanatban zsoldosok özönlöttek el a zárda udvarát. A szerzetesek kezüket tördelve settenkedtek a katonák nyomán. A csapat kapitánya Marzióhoz lépett.

- Üdvözlégy, nagy doktor, Galeotti Marzio? Excellenciádért őfelsége, a király, tívé téteti Castiliát és Aragóniát.

A szerzetesek körülvették a tudóst és diadalmasan mutogattak rá csontos ujjaikkal:

- Mindgyárt tudtuk, hogy ő az, akit az Úr Hispánia megmentésére küldött. Áldott legyen ki az Úr nevében jó.
- Miért rejtőzködtél el, Illustrissime, ez egyszerű szerzetesek között? - kérdezte nyájasan a kapitány. - Téged a király oldala mellett kíván látni az ország, amely hódolattal gondol a világ legelső asztrológusára; a nagy mágusra, aki országok és népek sorsát igazgatja varázspálcájával. Hiszen egyedül te ismered a halandó emberek közül az örök élet titkát.

Galeotti szerényen szabadkozott, de belül, a szíve táján a félelem halálos hidegét érezte. Alig tudott dadogni dühében és megrökönyödésében.

- Jó nekem itt, e csendes árkádok alatt.

- Szó sincs róla! - kiáltott a kapitány és csapatjával körülfogta a tudóst. - Őfelsége még ma hallani kívánja véleményedet.

Lovat vezettek Galeotti elé és maga a kapitány tartotta a kengyelvasat a tudós lába alá. Galeotti felkapaszkodott a paripára és savanyú képpel nézett hűséges cimborájára.

- Jacopo, áldjon meg az Isten.

Jacopo a szemét törölgette.

A kis csapat fürgén poroszkált a torellai dombok alatt kanyargó úton, amelyet még római légiók építettek Pompéjus prokonzulsága idején. A kapitány úgy vigyázott Galeottira, mint egy elrabolt menyasszonyra.

XXII.

Kétszer huszonnégy óra elteltével Galeotti a király előtt állott. Ferdinánd úgy fogadta őt, mint ahogy a külföldi követeit, vagy tábornokokat szokás. Trónszékén ülve, felesége, a szentéletű és bölcs Izabella is kegyesen mosolygott a tudós felé, akit bíborköpenybe bujtattak, beillatosítottak, aranylánccal ékesítettek és úgy vezettek az uralkodó pár elé.

Galeotti gögös nyugalmat erőltetett magára, ám belülről reszketett és pokolra kívánta az egész ceremóniát. Ahogy végignézett az országnagyok, udvarhölgyek, testőrök, papok, tudósok és cselédek ünneplőbe öltözött lelkes és áhítatos során, mindenki szeméből kiolvasta, hogy benne az örök élet titkának megfejtőjét látják.

- Szörnyű bajba kerültem, - gondolta magában kétségbeesett dühvel és elszánt dacossággal. - Ha nem teljesítem kívánságukat, ezek keresztrefeszítenek engem, vagy fogukkal tépnek szét, mint a fenevadak.

Érezte, hogy újra kísérti a sátán.

Egy pillanatig azon tündött, hogy roppant mennyiségben elkészíti a varázsitalt és szétosztja közöttük. Micsoda kavarodás lesz ebből! Az egész udvar megtébolyodik, az emberek eszeveszett óriás orgiában ünneplik belépésüket a halhatatlanság előcsarnokába. Egy megőrült Olympos lesz ez, senki sem fél az Istentől, a túlvilági büntetéstől, tettei következményeitől, mindenkiben kialszik a felelősség lámpája, amellyel a test durva ösztönein keresztül világít az istenfélő lélek. Senki sem ad többé törvényre, szokásra, erkölcsre, rendre, a családok felbomlanak, titkos viszonyok napfényre kerülnek, a kapzsiság, bosszú, irigység és gyűlölet minden korlátot ledönt ön maga körül, a részeket szörnyű bacchanáliákat csapnak, a gyermekek kicsúfolják szüleiket, szolgák az uraikat, zsoldosok a vezéreiket, papok az Istent, népek a királyt, mert mindenki sebezhetetlen lévén, megszűnik a földön a büntetéstől való félelem. Ez lesz az első hatása Raimundus Lullus halál ellen való orvosságának: általános zűrzavar, fejtelenség, örült, részeg, vad tombolás, az emberek egymásnak esnek, mint az éhes fenevadak és csókban, kéjben, ölelésben, verekezésben és öldöklésben zabolátlan dühvel fetrengenek a véráztatta földön. De a pokoli orgia után nemsokára elkövetkezik a nagy Mercur bosszúja. Mindannyian elpusztulnak ők, mert avatatlanok voltak és bitorolták a szent folyadék titkát. Mint a dühöngő vihar, úgy száguld végig a spanyol udvar felett a szellemek haragja. Rakásra hullik a tobzódó tömeg a halál kaszája alatt. Kihal és néptelenné válik Ferdinánd udvara s az elnémult Barcelona megtelik halottakkal. És aztán? Aztán minden kincs, szépség, hatalom az ő ölébe hullik. Ő pedig odarakja azt Ambrosia kicsinyke lába elé. Ambrosia lesz a félsziget királynéja, aki halhatatlan szépségében és ifjúságában úgy uralkodik Castilia és Aragónia felett, mint ahogy a szent Istar a csillagos ég sötétkéék boltjain. Ez volna igazi diadala neki és

az örök életet adó kvintesszenciának. És ez egy-kettőre bekövetkeznék s ő, az öreg és fáradt mágus, még láthatná az isteni Ambrosiát Ibéria trónján.

Galeotti körülnézett és megpillantotta a királyné hátamögött a csodálatos asszonyt, aki halhatatlanságának tudatában sugárzott az erőtől, szépségtől és boldogságtól. Ambrosia nyugodtan és fenségesen nézett rá. Ilyen lehetett az Olympuson uralkodó Juno, vagy az Ida hegyén versengő Pallas Athenae, a maga derüs és mozdulatlan fenségességében. A többiek mind mosolyogtak, tekintetükkel simogatták és szemük pillantásával hízelegtek neki. Maga a zord hadvezér, Gonsalvo tengernagy szinte bocsánatkérőleg nézett rá és az ajkai remegtek. A király magához intette és nyájasan szólt hozzá:

- Üdvözlégy, Nagymester! Hogy szolgál a kedves egészséged! Sokáig nélkülöztelek királyi udvaromban. Pedig az országnak szüksége van rád.

Galeotti szíve felmelegedett. A király oly kedves bensőséggel dadogott, mint egy hízelgő gyermek. Az udvarnokok szeméből tisztelet és csodálat sugárzott. Az asszonyok szerelmes szemmel kacsintgattak rá. Az asztrológusok reszkettek.

Marzio megsajnálta őket. Nem, ő nem tudja bántani ezeket a derék gyermekeket. Ő nem veszi lelkére, hogy szép, finom, kedves barátai az ő kegyetlen kezéből kapják a halálhozó mérget. Inkább elszenvedi a mártírok minden megpróbáltatását.

Az ünnepélyes fogadtatás után Galeotti négy szemközt beszélt a királlyal. Megvallotta neki, hogy Mercur csodatevő kvintesszenciáját már elhasználta, kimerítette, visszakérhetetlenül odaadta annak, akit legméltóbbnak tartott a halhatatlanságra.

- Ki volt az a vakmerő, aki el merte fogadni azt, ami egyedül engem illet Isten rendelése szerint? - böszült fel a király.

Galeotti hallgatott.

A király rettenetes indulatra gerjedt.

Galeotti hajthatatlan maradt. Hiába kérte, fenyegette, éhezette, gyötörte a király, a tudós nem árulta el féltve őrzött titkát. Bebörtönöztette; sötét, mély cellába dobatta s álmából minduntalan felverette, hogy a kétségbeesés és örület nyissa meg a száját. A humanista néma volt és hű az ő halhatatlan szerelmeséhez.

XXIII.

Ferdinánd király maga is elfáradt. Éjjel-nappal kínozza a kíváncsiság, hogy vajjon kicsoda bírja a halhatatlanság isteni adományát a föld lakói közül. A pápa? Miksa császár vagy Károly, a franciák királya? Vagy talán éppen a nápolyi király? Vagy Beatrix, Mátyás özvegye, akiről hallotta, hogy nem csak hatalmas és lángeszű, de ragyogó szép asszony is és nem lehetetlen, hogy szerelmével babonázta meg a kéjvágyó Galeotti Marziót?

Miután tudósaival, papjaival és bírásaival hasztalan tanácskozott, kimerült, elkábult, kétségbeesett és vizsgálat után áhítozott. Magához kérte Ambrosiát, hogy az ő karjai között pihenje ki magát.

Megbízta Ximenest, hogy szóljon a hercegnőnek.

Az öreg történetíró szomorúan ingatta fejét.

- Uram, felséges úr, te méltatlan személyre pazarlod királyi gyengeségedet.

- Mit beszélsz, Ximenes?

- Ambrosia asszony megcsal téged is, ifjú lovagokkal szerelmeskedik.

- Hazudsz! - förmedt a tudósra Ferdinánd, a szíve vadul dobogott a féltékenységtől. - Ambrosiát irigyli az udvar, a vén udvarhölgyek kígyót-békát kiáltanak rá és te, vén öszvér, hitelt adsz a rágalom szavának. Ambrosia szent.

Ximenes meghajtotta magát.

- Ximenes, jöjj vissza - kiáltott a király. - Mondd meg őszintén, te nem hiszel Ambrosia tisztaságában?

- Az udvarnál beszélnek...

- Eh, beszélnek... locsogás, irigység...

- Alfonsót, az apródot emlegetik.

- Az régen volt... tudom... megtévedt szegényke... megbánta... én megbocsátottam.

Az öreg krónikás reszketve hajlongott.

- Az más... ah meg tudsz bocsátani nekem is, legalázatosabb rabszolgádnak, felség?

A király megkönnyebbült. Hát csak Alfonsóról van szó. Akkor minden jól van. A szíve kissé fáj, de oly erősen vágyakozott Ambrosia után, hogy minden más érzést elnyomott a gyönyörű pásztoróra előérzete.

A király soha sem találta ily szépnek és kívánatosnak az ibolyaszínű, feketehajú sennorát. Ambrosia szeme túlvilági fényben ragyogott és a szava úgy zengett, mint citerák és hárfák zenéje. Szájából leírhatatlanul édes, mámorító és illatos lehellet áradt. Testének is valami égi illata volt és ahogy a király hálótermébe belépett, mintha lábai nem is érintették volna a kis-ázsiai szőnyegeket. Szinte lebegett és úszott és imbolygott a kéjben, mint egy magas, karcsú, könnyű virág.

Ferdinánd maga is égi elragadtatásban úszott. Úgy érezte, hogy magáért, ezért az asszonyért is érdemes volna örökké élni és örökké ifjúnak maradni. Igen ám, de Ambrosia megöregszik... Eh, majd jön utána más! Az Ambrosiák a földből bujnak ki, mint az ibolya az első tavaszi istenáldás után. Az asszonyok megvénülnek, de mindig új generáció lép az elfonnyadt helyébe. A teli rózsák szirma lepereg, de az ágacskákon új bimbók fakadnak. Sokszor elnézi az udvarhölgyeket, akik egyszer csak lemondanak a szerelemről, sötét ruhát öltenek, szemérmesen eltakarják kiaszott keblüket és az udvar elé vezetik fölserdült leányaikat. Ez így megy évről-évre s valószínűleg így lesz évtizedek és évszázadok múlva is. Mennyi új szépség, mennyi eljövendő asszony? És az ember elöregszik, a meg-megújuló generációk pedig örök fiatalságban változtatják egymást. Nem borzasztó ez, hogy szakadatlan sora jön még az Ambrosiáknak akkor is, amikor mi már nem tudjuk követni az ő szerelmi röptüket?

Nézte, nézte Ambrosiát és mindjobban megerősödött lelkében a meggyőződés: meg kell vásárolnia Galeottitól az örök élet titkát. Csak férfi és király az, aki a halhatatlanságnak hasznát tudná venni. Az asszony amúgy is örökkévaló az ő folytonos változatosságában és megújulásában. Csak a férfi hal meg az ő ifjúságának mulandóságában.

Magához ölelte Ambrosiát. Az asszony teste hűvös volt és szeméből diadalmas gög lángra csapott ki.

- Ambrosia, nem szeretsz már engem? - fakadt ki a király.

Az udvarhölgy gúnyosan kacagott.

A király meghökkenve bámult az asszony arcába. Ez az Ambrosia, aki hűséges kis cseléd-kéjének mondta magát azelőtt és ki nem fogyott az alázatos és találékony szerelem gyengédségeiből, most rideg és unott egykedvűséggel fogadja az ő királyi hódolatát.

- Mi történt veled, becstelen személy?

A hölgy kacérság nélkül, kegyetlen közönnyel felelt:

- Felség, neked mindig léha szerelmeskedésen jár az eszed, én pedig... unatkozom...

- Unatkozol? - hebegett a király - ...unatkozol a karjaim között?

Ambrosia ásított és kinyújtózta fehér, ruganyos, hűvös, illatos párdüctestét.

- Ambrosia, te mást szeretsz? - hördült fel a megbántott fejedelem. - Az apródot szereted?

- Nem szeretek senkit.

A király megragadta Ambrosia kezét.

- Megörültél asszony? Szeretőd van? Hűtlen lettél hozzám? Hát igaz az, hogy te Alfonsót szereted?

- Nem tehetek róla.

- Nem szeretsz?

- Nem.

- Nem félsz tőlem, vakmerő cseléd?

Ambrosia kiegyenesedett. Egy fejjel látszott magasabbnak a királynál. Ajkát felbiggyesztette és felhúzta dús fekete szemöldökét. És mélyen zengő, lassú szavaival megszólalt:

- Nem félek semmitől.

- Nyomorult bestia! - üvöltött a király. - Éretlen gyerkőc, hitvány zsoldos szeretője, céda buja némbor, katonák cifrája, nem félted rongyos életedet?

- Nem.

- A szeretődét sem?

- Azét sem.

A király magánkívül őrzöngött dühében.

- Mi történt veled, becstelen személy?

- Én nem félek senkitől és semmitől.

- A haláltól sem?

- Attól legkevésbé. Engem nem lehet megölni.

- Nem lehet megölni?

- Nem! És Alfonsót sem lehet.

- Ugyan?

- Mert mi halhatatlanok vagyunk, - csattant fel az asszony és pillantása végig villámlott a király elképedt, falfehér, megmeredt arcán.

Ferdinánd torkán alig fért ki a rekedt, kínos kérdés.

- Galeotti Marzio?

- Igen, - vágott vissza Ambrosia hetykén, - Galeotti nekem adta ide az örök élet italát.
  - Neked?
  - Nekem, ha éppen tudni akarsz, felséges király.
- Ferdinánd megsemmisülve rogyott az ágyára.
- Hát ezt tette velem Galeotti Marzio? - hörögte tehetetlen dühvel.

XXIV.

A király meggondolta magát. Belátta, hogy Galeottival szemben nem használ az erőszak. Még aznap felhozatta börtönéből Marziót, dús lakomára hívta meg és bocsánatot kért tőle a szenvedésekért. Szemrehányást tett neki, hogy az örök élet áldásában hitvány, gyenge, esendő asszonyt részesített.

- Tudod-e, hogy Ambrosia könnyelmű, erkölcstelen személy.
- Marzio szólni akart valamit, de elcsuklott a szava és a szíve reszketett, hogy rosszat hall Ambrosia felől.
- Már a mézeshetek alatt megcsalta az urát.
  - Ki tudja, mi igaz az udvar mende-mondáiból, - nyögte ki végre nagy keservesen.
  - Alfonso, az apród, a szeretője...
  - Mondják, de nem hiszem.
  - De én egyszer tetten értem őket.
  - Uram!
  - Engem is megcsalt a bestia!
  - Mit mondasz, Felség! Hát te is?
  - Én is, - felelte fejét lehorgasztva a király. Galeotti szédült.
  - Nem tudom elhinni...
  - Kérdezd meg őt magát...
  - Bevallja?
  - Dicsekszik vele. Szemérmetlen, gyalázatos szemét.
  - Mégis ő a legszebb asszony Aragóniában, - sóhajtott magát megadva Galeotti.
  - A legszebb és legrosszabb...
  - Alfonsóval csalt meg? - kérdezte öntudatlanul a humanista.
  - Nem akarsz hinni? Alfonso az ajtóm előtt teljesít szolgálatot. Tegyen tanuságot ő maga a céda asszony hűtlenségéről.
- A király csengetett.
- Alfonso urat akarom.

Belépett az apród. Megállt az ajtóban, ránézett a királyra és Galeottira. Aztán felnézett az égre, kifordult a szeme, tántorgott, karjait kitárta, hirtelen megfordult, hanyatt esett és élettelenül nyúlt el a szőnyegen.

Galeotti az apródhoz rohant és élesztetni kezdte. De egyszerre vad rémülettel ugrott el a haldokló testétől.

- Az elixir, az elixir! - jajgatott egetverő fájdalommal. - Ambrosia, mit tettél velem!

- Mi történt? - kérdezte a király.

- Nézd, fenség, az ifjú mellén ezt a szörnyű fekélyt, - mutatott az apród feltépett zubbonya alá Marzio.

- Mit jelent ez, Domine?

- Így jár mindenki, aki Raimundus Lullus kvintesszenciáját bitorolja, uram! Így járt amaz Ambrosia is, a nagy Lullus kedvese.

A király borzadva nézte a földön fekvő holtat.

- Hát csakugyan igazat beszéltél, Marzio!

Remegő félelem rázta meg a királyt. Galeotti szeméből pedig kicseppent a könny. Hát Ambrosia ezzel az éretlen fickóval osztotta meg a saját gyönyörű halhatatlanságát.

XXV.

Alfonso halála nyilvánvalóvá tette, hogy a nagy Mercuriussal nem lehet léha játékot üzni. Az örök élet titkát az egekben és föld alatt lakozó szellemek újból elfátyolozták az emberek szeme elől... ameddig nem születik egy új Galeotti Marzio, aki Raimundus Lullus törvényét újra meg tudván fejteni, hatalma alá igázza a mágikus erőket.

Maga Marzio is megdöbbsent. Őszintén megvallva egész idáig remélte, hogy talán saját maga is megoszthatja az örökkévalóság kéjét a halhatatlan Ambrosiával. Azért hiába, mégis csak az volna igazi jutalma az ő határtalan és minden áldozatra kész szerelmének. Egy bölcs, nagy-szerű, tapasztalt, tudós férfiú, egek és poklok titkaiban jártas mágus, majdnem mindentudó és csaknem isteni bölcseségű örökifjú aggastyán, egy új Jupiter, az istenek atyja örökkön-örökké, folytonos tavasz napsugarában, a halál megvetésében az örök élet biztonságában büszke terebélyes öreg tölgy: ez ő. És egy rózsásarcú, hajlékony, izzószívű, kacagó, pajkos nimfa, szerelmes, kékszemű, feketehajú istenlány, aki kimeríthetetlen ifjúságával táplálja az ő szerelmét: ez Ambrosia. Nos, ez a két halhatatlan ember századokon és évezredekken át járja a világot, hol a jeges éjszakot, hol a forró déli zónát, hol a tengert, hol a sivatagot választva lakóhelyéül, átéli az emberiség gyönyörű haladását, a tudományok minden vívmányát, minden népek és vidékek életének szépségét... tulajdonképpen ez volna a szép, ez volna a boldog jutalom.

De hát ezt nem lehet. Íme, a nagy és kegyetlen Mercur nyomban megbosszulta magát. Kár, hogy Ambrosia adott Alfonsónak is a halhatatlanság kelyhéből. Miért tette ezt? Bizonyosan megszedült szegény. Hiszen olyan fiatal és oly szánakozó lelkű. Alfonso könyörgött és fenyegetett és sirt a háború borzalmaitól való érthető rettegésében. Ambrosia szíve megesett. Az asszonyoknak oly könnyen lágyul el a szívük.

Nagyon fájt ez Galeottinak, de mégis megbocsátott az eltévelyedettnek. Szinte már sajnálta a szép, délceg, dalosajkú, szerelmesszívű ifjút. Bizony kegyetlen gyorsasággal végzett vele a sors. De legalább intő jel, hogy többé ne kívánja meg senki Mercurius életitalát s békét hagyjanak neki, a nagy titok papjának. Mintha ezt is az ő kedvéért intézte volna a mindenható Ég.

Galeotti elhatározta, hogy nem tesz szemrehányást Ambrosiának. Bizonyára eléggé szenved ő a bánat és lelkiismeretfurdalás szörnyű súlya alatt. És szép disztichont költött a boldog ifjú halálára.

De az Egek mágikus Erői, úgylátszik, nem elégedtek meg Alfonso feláldozásával. Másnap meghalt egy udvarhölgy, aki az éjszakát a királyné előszobájában töltötte, amely előtt éppen Alfonso viselte az éjjeli díszörség terhes szolgálatát.

Néhány órával később megbetegedett és görcsök között kimult Alfonso szép arab paripája. Aztán a paripa lovásza. Harmadnap meghalt Ambrosia szolgálóleánya, aki szeretője volt a lovásznak. Meghalt a hercegné papagája s a papagáj mellé rendelt kis szerecsen gyerek is.

Galeotti megborzadt. Hát mindenki elpusztul, aki a két bűnös közelében élt?

Az udvarban páni rettegés tört ki és az emberek nyakra-főre menekültek. Ximenes, az öreg tudós, pestist és döghalált jövendölt. Ferdinánd, hogy elejét vegye a zendülésnek, Gonsalvót a hadsereggel együtt sietve hajókra ültette és Nápoly felé irányította. Barcelona elnéptelenedett, maga a király és királyné is a tengerpartra menekült, mert a városban maradt csöcselék fellázadt és istenítéletet követelt. Körmenetek járták a várost és Ambrosiát keresték, hogy máglyára vessék, azzal engeszteljék meg a haragvó Egeket.

XXVI.

A hadsereg elvonult, az udvar és a főnemesség nyugatra menekült, Barcelonában nem maradt senki más, csak a betegek, a földönfutók, a zavarosban halászó csöcselék, a sírásók, akik a halottakat eltemették, a sekrestyések, akik szakadatlanul kongatták a harangokat és a papok, akik könyörgéseket mondtak és az imádság pajzsát tartották az Úr haragja elé.

Néhány nap múlva kelet felől nagy tömegek özönlöttek Barcelonába, jajgató, sírángozó, vértől és sártól piszkos próféták, akik durva keresztet emeltek a magasba, vezeklők, akik véresre korbácsolták hátukat és jajgatva kérték az Isten irgalmát.

A város újra benépesedett, s az idegenek összekeveredtek az otthon maradt barcelonaiakkal. Ott megtudták, hogy mindennek a királyné udvarhölgye, a tábornagy felesége, a gőgös és halhatatlanság után áhítózó Ambrosia hercegnő az oka.

Ambrosia elhagyatva, kétségbeesés közepette bújt meg abban a toronyszobában, ahol a király és az apród kalandja lejátszódott. Remegett a rémülettől és tanácstalanságában hol az Isten, hol az ördög segítségéért rimánkodott. Mit ér most a halhatatlanság, amikor vérszomjas fenekvadak ólálkodnak a donjon árkában, ahol egykor a szerelmes Alfonso fetrengett a halálugrás után! Ambrosia érezte, hogy meghurcoltatás, szégyen és kínszenvedés várakozik rá, amelyből csak a halál édes megváltása árán szabadulhat meg. Most látta, hogy a halhatatlanság a leg-szörnyűbb istencsapása, pokoli átok, szörnyű sors, a leigázott szellemek bosszúja, azért, hogy hűtlenül visszaélt Raimundus Lullus örök életet adó italával. Örök élet, örök szenvedéssel: ez az elkárhozott lelkek méltó büntetése s Ambrosia kimondhatatlanul félt, hogy a büntető Isten az elevenen való elkárhozást szabta ki örökkévaló osztályrészeül.

Lenn, a vártorony körül, őrző üvöltéssel kereste őt a csócselék. Egyrészüket máglyát rakott, hogy elégessék a boszorkányt, az ördög átkos szeretőjét s hogy a láng megtisztítsa a bűnnel és betegséggel megfertőzött levegőt. Ambrosia borzadva nézte a szurkos fahasábokat, amelyek lángra kapva az ő reszkető, verejtékező, kínban rángatózó testét fogják perzselni időtlen időnkig!

- Galeotti, segíts! - kiáltotta öntudatlanul, széttárta karjait és meredt szemmel bámult a csillagos ég felé, mintha onnan akarná leidezni a mindenható mágust.

A torony alatt elnémult a tömeg, hirtelen dermedtő csend váltotta fel a tomboló zivajgt és Ambrosia ettől a halálos némaságtól még jobban megrettent, mint a fenyegetések, átkok, szidalmak és jajgatások előbb még égbekiáltó hangversenyétől. Szívdobogva a donjon ablakához lépett és lekémlelt a tornatérre.

A tér közepén mágusok hegyes süvegével, aranycsillagos, hímzett köpenyében, varázssvességével, füstölőivel és óriás kaballás könyvekkel kezében, félelmetes arccal, villogó szemmel, ott állt Galeotti és szózatot intézett a néphez.

- Óh, balga emberek, eszeveszett dühöngők, Isten ellen lázadt baromi csorda, ti bűnt bűnre halmoztok az ég parancsai és a természet törvényei ellen. Megveszett birkák módjára rohantok a biztos halál felé. Nem veszitek észre, hogy így összezsúfolva egymást gyilkoljátok meg dögvészes lehelletetekkel? Nem látjátok-e, hogy a csecsemő kifordul anyja karjaiból és a temetetlen halottak fölé rakásra hullik a sirató asszonyok tömege? Menjetek szét, dobjátok el rongyaitokat, tisztálkodjatok meg a tenger hullámaiban, verjetek sátrat az erdőben, öltözzetek fehér gyolcsba és ne táplálkozzatok, csak datolyával, fügével, erdei vadak húásával, amelyeket még nem fertőzött meg a pestis áruló szelleme. Hagyjátok el ezt a várost, mert bizony mondom nektek, itt kő kövön nem marad, megnyílik a föld, lángok robbannak ki a mélységből és a romok alatt leli halálát, aki idejekorán nem tud menekülni.

Galeotti ezután meglóbálta füstölőjét, köpenye alól kihúzta fekete-vörös-arany lángokkal hímzett mágustarisznyáját, belemarkolt s nagy csomó fehér port hintett a füstölő fölé. Szempillantás alatt vörös, lila és kék lángok lobbantak ki a parázsból, s az emberek rémülten hátráltak a pokoli tűzijáték elől. A mágustarisznyából aztán serpenyőt vett ki Marzio, folyadékot öntött rá, meggyújtotta s a máglya alá tartotta. A szurkos faágak kigyúltak, kékes-lilás lidérclámgok csak úgy nyargaltak végig a máglyán, a hasábok recsegték, ropogtak, lángba borult a sok gyantás fenyő s az egész tornatér tele lett lélegzetelállító füsttel, hulló sziporkával, égető cseppek szétfröccsenő záporával. Galeotti pedig lapáttal szórta a máglyára a fehér homokot, amelyet indiai bűvészek receptjei szerint kevert össze, a félelmetes tűzijáték céljaira. Robbanások rázták meg a levegőt, a tömeg szétszaladt és eszeveszett futással menekült Barcelonából. Galeotti pedig úgy állt a lángok előtt, mint a tűz, a pokol Istene, a halhatatlan Plutó.

Amikor kitisztult a tér, Galeotti felrohant Ambrosiához és a remegő hercegnő lábai elé térdelt.

- Ambrosia jöjj velem, míg a tömeg észre nem tér és vissza nem özönlik az elhagyott városba.

Ambrosia a tudós karjai közé omlott, ájult tehetetlenségében csüngött Marzio hatalmas, erős mellén, melyben a világ legjobb, legmelegebb és legszerelmesebb szíve lobogott.

...A pestisjárvány megszűnt, az udvar visszatért Barcelonába, Gonsalvo diadalra diadalt aratott a nápolyi vizeken s a győztes hadvezér feleségét maga Izabella királyné vezette vissza a barcelonai udvar ragyogó fényébe. Ambrosia szebb volt, bűbájosabb és hatalmasabb, mint valaha. Az emberek belenyugodtak az ő halhatatlanságába. A király boldog volt, ha megízlelhette a csodálatos asszony olimpusi csókját. Lovagok, katonák, tudósok és apródok sóhajtozva követték apró lába nyomát. Mindenki félt tőle és mindenki imádta. Ő pedig isteni sze-

széllyel osztogatta kegyeit az alattvalók között. Idővel gyönyörű gyermekeket szült. Leányai örökölték halhatatlanságát s elszéledtek a világon, fejedelmek, költők, művészek és katonák ezreit boldogítva halálos ölelésükkel. És itt járnak közöttünk diadalmas, gögös, kárhuzatos asszonyi szépségükkel és a férfiak ma is elhullanak értük és odaadják halhatatlan lelküket, ha egy napig feleségül bírják az örökkévaló Ambrosiát. És jó cserét csináltak.

(Vége.)